BÜTÜN ESERLERİ - 7

İSMAİL CEM

SOLDAKİ ARAYIŞ

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

SOLDAKİ ARAYIŞ

BÜTÜN ESERLERİ

İSMAİL CEM

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

editör
LEVENT CİNEMRE
görsel yönetmen
BİROL BAYRAM
düzelti
NECATİ BALBAY
grafik tasarım uygulama
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
istiklal caddesi, no: 144/4 beyoğlu 34430 istanbul
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

İsmail Cem 1940 yılında İstanbul’da doğdu. 1959’da İstanbul Robert Kolej’den ve 1963’te Lozan Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden mezun oldu. 1981’de Paris Siyasal Bilgiler Enstitüsü’nde siyaset sosyolojisi dalında lisansüstü eğitimi yapan Cem, yazar ve yönetici olarak çeşitli gazetelerde çalıştı; 1971-1974’te Türkiye Gazeteciler Sendikası İstanbul Şubesi Başkanlığı’ndan sonra, 1974-1975 yılları arasında trt Genel Müdürlüğü görevinde bulundu. Merkezi Almanya’da bulunan Avrupa Yayın Enstitüsü’nün yönetiminde yer alan İsmail Cem, 1975-1981 döneminde ve 1985 sonrasında, yazarlığın yanı sıra siyasete de atıldı ve parti merkez yönetimlerinde görev yaptı. 1987 ve 1991 genel seçimlerinde İstanbul’dan, 1995 ve 1999 seçimlerinde Kayseri’den milletvekili seçilen Cem, 1987-1997 döneminde Strasbourg’daki Avrupa Konseyi Parlamentosu’nda tbmm Delegasyonu’nda üye ve daha sonra başkan olarak yer aldı. Avrupa Konseyi Parlamentosu Sosyalist Grubu’nun başkanvekilliğine seçilerek, 1989-1995 yılları arasında bu görevi sürdürdü.

İsmail Cem 1995’te Kültür Bakanı, 1997-2002 döneminde Dışişleri Bakanı oldu. Cem’in, çoğu Türkiye’nin siyaset sosyolojisi ve sosyal demokrasi üzerine on üç kitabı yayımlandı: Türkiye’de Geri Kalmışlığın Tarihi; Türkiye Üzerine Yazılar, 12 Mart – Yazılar, 12 Mart – Değerlendirme (2 cilt); trt’de 500 Gün, Siyaset Yazıları, Geçiş Dönemi Türkiye’si; Sosyal Demokrasi ya da Demokratik Sosyalizm Nedir, Ne Değildir?; Türkiye’de Sosyal Demokrasi, Engeller ve Çözümler; Yeni Sol, Sol’daki Arayış; Gelecek İçin Denemeler.

Ayrıca üç cilt olarak planlanan Türkiye, Avrupa, Avrasya serisinin ilk iki kitabı olan I: Strateji-Yunanistan-Kıbrıs ile II: Avrupa’nın Birliği ve Türkiye de son dönemde yayımlanan eserleriydi.

Cem’in İngilizce yazılmış ve Almancaya da çevrilmiş Turkey in the New Century adlı bir dış siyaset çalışması ile sergilenmiş fotoğraflarından derlenen Mevsimler adlı iki fotoğraf kitabı da bulunuyor.

İngilizce ve Fransızca bilen Cem, öncelikle Dışişleri Bakanlığı sırasında izlediği politikalardan ötürü, dünyada Türkiye’nin yetiştirdiği değerli bir siyasetçi ve “barış adamı” olarak tanınmıştı.

1963’te Elçin (Trak) Cem’le evlendi. İpek Cem ve Kerim Cem adında iki çocuğu ve beş torunu vardır.

Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en uzun süre görev yapan 4. Dışişleri Bakanı olan İsmail Cem 24 Ocak 2007’de vefat etti.

Giriş

Sevgili Uğur Mumcu'nun bir yazısını hatırlıyorum: "Sol elim, acemi elim..." Orhan Veli'nin şiirinden hareketle, solun ülkemizdeki sıkıntıları anlatılmaktaydı.

İnsan düşünmeden yapamıyor: Türkiye'nin daha özgür, daha adil bir ülke olması için yıllardır sürdürülen bir mücadelenin son kesitinde yayınlanan bu kitabın adı, Soldaki Arayış mı olmalıydı? Hâlâ neyi aramaktaydı sol, neyi bulamamıştı, neden bulamamıştı?

Kendimize haksızlık etmemek için, olayı bütünlüğü içinde görmek gerek. Buna birazdan değineceğim. Önce Türkiye'nin, hattâ dünyanın bâzı özelliklerine bakmak istiyorum. Hangi koşullarda başladı, hangi evrelerden, tartışmalardan geçti? Solun Türkiye'deki son otuz yılını ben de içinden yaşadım. Nereden yola çıkıldı, nereye gelindi?

Soldaki Arayış başlıklı bu çalışmayı, tarih boyutundaki bir gezintiyle başlatmak istiyorum. Böyle bir yaklaşım, yanlışların ve doğruların ilkesel düzeyde belirlenmesine yardımcı olabilir. Hâlâ bitmeyen "arayışın" nedenlerine, çözümlerine ve hedeflerine ışık tutabilir.

I

1960'ları hatırlıyorum. O günlerin dünyasında, solun demokratik sosyalist modeli ile, komünist modeli arasında dehşetli bir rekabet vardı. Sovyetler'in en güçlü dönemiydi. Küba, "Üçüncü Dünya"ya özgü komünizm özelliğini korumaktaydı. "Milli Kurtuluş Savaşları," sol iddialı devletçikler yaratmaktaydı. Nâsır hayattaydı; İslam dünyasına milliyetçilikle sol karışımı bir "tek parti" örneği getirmekteydi.

1960'ların başında soğuk savaş en soğuk dönemini yaşamaktaydı. Batı dünyası, soğuk savaş koşullanmasından kurtulamamıştı. Buna rağmen, Batı Avrupa'nın sosyalist (eşanlamıyla, sosyal demokrat) partileri gelişme içindeydi. Bir yandan komünistlerle, öte yandan liberallerle karşılıklı bir etkileşim yaşayarak, kendilerini her iki akımdan da ayrıştırmaya çalışarak, özgün bir kimlik oluşturmaktaydı. Gene Batı'nın komünist partileri, öncü Sovyet Komünist Partisi'nden esinlenerek ve onun değerler sistemiyle yer yer benzeşerek, bazen içinde yer aldıkları toplumun gerçekleri doğrultusunda ana modelden ayrışarak, ileride karşılarına çıkacak yol ayrımının işaretlerini vermekteydi. Batı komünizmi, Macaristan'ın

işgalinde yaşadığı kimlik ve vicdan muhasebesini, şimdi Çekoslovakya'da yaşamaya hazırlanıyordu.

Faşizm, baş temsilcisi Franko'nun kişiliğinde ayaktaydı. Portekiz'de, Latin Amerika'da, dünyanın çeşitli yörelerinde ve çeşitli isimler, görünümler altında kendini sürdürmekteydi.

Türkiye'de, solun en heyecanlı, tartışmalı, umutlu günleri yaşanmaktaydı. "Yön" hareketi, yaygın bir aydınlar ittifakının verimli düşünce platformunu sola sunmuştu. Yön ve sonraki Devrim dergileri, belirli bir sol anlayışı, Türkiye'nin sol birikimine katmakta, Sol'un tartışmasını geliştirmekte, iddialarını sergilemekteydiler.

O yılların "Türkiye İşçi Partisi" demokratik sosyalist çizginin en etkili, en umutlu hareketine dönüşmekteydi. tip, Türkiye'deki ilk sol hareketlerin geleneğinden güç almaktaydı; Türkiye'de solun büyük eksiği olan "emek boyutunu" siyasete katmak iddiasındaydı. Güçlü bir aydın çevresine dayanıyordu. 1960'ların sonlarındaki büyük ayrılmada, solun "demokrasi yoluyla" gelişmesini öngören akımın içinde yer alarak, bu doğrultuda mücadele verecekti.

Türkiye'nin köklü ve ilerici partisi chp, uzun tarihinde ilk kez ciddi bir sol arayışın içine girmekteydi. Kendi geçmişini, misyonunu sorgulamaktaydı. chp özeleştiriden yola çıkarak, yoğun tartışmalardan, iç çatışmalardan geçerek, önce kimlik bunalımına, sonra bir köklü dönüşüme, bir yeniden doğuşa götüren süreci başlatmaktaydı.

1960'lar Türkiye'si, kıpır kıpır, cıvıl cıvıl bir Türkiye'ydi. Sağın acımasız baskısı sürüyordu, "Kanlı Pazar" yaşanıyor, tip milletvekillerine saldırılıyordu ama arayış vardı, umut vardı, gençlik vardı, ideal vardı, insanların, dünyayı ve Türkiye'yi yeniden yaratacaklarına inancı vardı.

Türkiye'nin solu, tarihi boyunca engellenmiş, baskı altında tutulmuştu. Solun sendikaları, partileri kapatılmış, insanlarına eziyet edilmişti. 1960'lar, bir bakıma, Türkiye'de solun "Rönesans"ı oldu.

II

1970'ler Türkiye ve sol adına üç büyük olayı yaşadı: 12 Mart, chp'nin değişimi ve "Milliyetçi Cephe" dönemi:

1970'ler, demokrasiye ve sola karşı bir darbe ile başladı. Darbenin başlıca faktörü dış politikaydı ama, "fazla ileri gitmiş toplum kesitlerini hizaya sokmak, yıkıcı sonuçlar veren özgürlükleri Türkiye'nin tabularına tekrar bağımlı kılmak," 12 Mart'ın hedeflediği ve gerçekleştirdiği sonuçlar oldu.

12 Mart, soldaki bir tartışmayı da trajik biçimde noktalamaktaydı:

Solun iç tartışmalarında çözümü “askerli sol formüllerde” arayan düşünceler, 12 Mart’ta gerçekle karşıt karşıya geldi. 12 Mart’ın ilk işi, solda ne kadar birikim varsa, onları yasaklamak, yöneticilerini hapse atmak oldu. 12 Mart yönetimi, klasik ve geleneksel bir bürokrat “ilericiliğini,” emek kesimlerinin ve solun yıkıntıları üzerinde yükseltmekteydi. Bu özelliğini, Anayasa değişikliğinden idamlara, tip’in kapatılmasından sendikal hakların sınırlanmasına kadar her alanda sergiledi.

Geleneksel “ilerici” parti chp, 1970’lerde yeniden doğdu. Sonraki bir bölümde bu konuya ayrıntılarıyla değineceğiz. chp, gerçekten özeleştirisini yaparak, gerçekten kendini sorgulayarak, ilerici bürokrasinin partisi olmaktan, devlet partisi olmaktan uzaklaştı. “Halkın partisi, düzenin değil değişimin partisi” olmaya yöneldi. Bu süreç içinde kitlelerle bağlarını kurarak, 1973 ve 1977 seçimlerinde “en büyük parti” oldu. Hükümet deneylerinde sergilediği bâzı eksikliklerinin yanı sıra, Türkiye’ye ve öncelikle temsil ettiği kitlelere yararlı işler de yapabildi.

disk’in şehitleriyle son bulan Taksim mitingi bu dönemde yaşandı. Solun güçlendiği ölçüde, sağın faşizm benzeri tavrı da oluşmaktaydı. Türkiye tarihinin belki en gerici, hattâ ilkel iktidarları, “Milliyetçi Cephe” adıyla peş peşe kuruldu. Üniversite hocaları, gazeteciler, sendikacılar, bu yıllarda öldürüldü. mc hükümetlerinin kayıtsız tavrıyla, kimi durumda açıkça saldırgan sağdan yana tavrıyla tırmanan terör, öncelikle gençlerden, ama eski bir başbakana kadar toplumun tüm kesitlerinden can aldı.

1970’ler sona ererken, tel tel dökülen bir Türkiye vardı önümüzde. Artan baskılar, peş peşe öldürülen insanlar, kendine bağlanan umudu yitirmiş solcular ve demokratik olmaktan tümüyle uzaklaşan sağcılar. Türkiye, sanki, kaçınılmaz kaderini kabullenmişti, kaderin ona hazırladığı kaçınılmaz sonu beklemekteydi. Bu son, 12 Eylül 1980’le geldi.

III

12 Eylül döneminde solun bütün kurumları –sağlıklı kurumları ve sağlıklı birikimleri dahil olmak üzere– büyük darbe yedi. Sol partiler, sendikalar kapatıldı, sol düşünürler yasaklandı. Demokrasinin ve solun etkisizleştirildiği bu ortamda, bürokratik “ilericiliğin” tabuları ve yasakçılığıyla, baskıcılığıyla, “Şikago çıkışlı” bir sosyoekonomik söylemin arabesk tercümeleri, engin bir “köşe dönmecilik, mal götürücülük” kutsamasıyla uygulamaya kondu. “Milliyetçi Cephe” dönemlerinde

yıkımına zaten başlanmış temel değer ölçülerinden, ahlâk ve insan anlayışlarından, 12 Eylül sona ererken, ortada sadece bir yıkıntı kalmıştı.

"Yıkıntı halinde olan," aynı zamanda, zaten bir türlü yerli yerine oturamayan, ideolojik tutarlılığına ve pratik berraklığına kavuşamayan Türk soluydu:

Solun geleceğini maceracı ve şiddete dönük yollarda arama eğilimleri ağır bir yenilgiye uğramıştı. Ama asıl önemli olan, demokratik çizgideki sol güçlerin de, sendikaları ve partileriyle, yayınları ve düşünceleriyle içine düştükleri yılgınlık ve yenilmişlik ortamıydı. Solun partileri, sendikaları kapalıydı. 12 Eylül döneminde kadrolar tüketilmişi. Siyasetçilerin önemli bir kesimi "siyasetten yasaklıydı." Ortada ne parti vardı, ne sendika, ne de geçmiş deneyimini bugüne aktarabilecek bir lider kadrosu.

Bu görüntü, dış etkenlerle bütünleşmekteydi: Dünyada Reaganism'in, Thatcherism'in, Friedman ve Hayek'in rüzgârları esmekteydi: Güçlü olanlar daha da güçlendirilecek, bundan, "herkes" yararlanacaktı.

"Yeni" siyaset dönemi, işte bu koşullarda yola çıktı. Solun geleneksel liderlerinden biri, hem siyasetten yasaklıydı hem de o günlerdeki parti oluşumlarına katkı getirmemek düşüncesindeydi. Sol iddiayla kurulan partilerden bir başkası, "icazetli" bir görünüm taşıyordu. "chp'nin devamı olduğunu" belirten diğerinin ise, ilk genel seçime katılma hakkı elinden alınmıştı.

"Sosyal demokrat," Batı'daki genel tanımıyla çoğulcu, demokratik "sosyalist" kulvarda koşmanın iddiasıyla önce iki parti oluştu, sonra üçleşti. Sonra ikiye indi. Sonra gene üçleşti. 2000'li yılların eşiğinde, bu siyasal çizgiyi kitlesel bir yapılanma içinde savunmakta olan üç parti var.

Ve hâlâ solda arayış var. Neden?

Soldaki arayışın nedenleri ve çözümleri bu kitaptaki "arayışın" da konusu. Ama önce birkaç saptama yapmak istiyoruz; solun geçmişte başardıkları ve başaramadıkları üzerine.

IV

Türkiye'de demokrasiyi zihinlerde ve uygulamada bir ölçüde geliştirmiş olmak, çoğulculuğu ve çoksesliliği bir ölçüde benimsettirmiş olmak, Türk solunun tarih düzeyindeki başarısıdır.

2000'li yılların eşiğindeki Türkiye'de –bütün eksikliklerine, aksaklıklarına rağmen– insanlar birbirini biraz daha fazla anlayabiliyorsa, farklı hassasiyet kümeleri hiç değilse uygarca tartışıyorsa, insan hakları, demokrasi gibi kavramlar sadece sola ait olmaktan nihayet çıkabiliyorsa,

bütün bunlar, öncelikle solun onurudur, solun katkısıyla, mücadelesiyle, özverisiyle gerçekleşmiştir.

Aynı şekilde, Türk solunun yıllarca sürdürdüğü mücadele, uğruna çok insanın çile çektiği, işinden olduğu, cezaevlerine sürüklendiği, bazen canını verdiği idealler, Türkiye'nin çalışan kitlelerine bir ölçüde daha iyi yaşam koşulları sağlayabilmiştir. Sendikal hakların gelişimi, ücret duyarlılığının yükselmesi, ayrıcalıklı odakların dışındaki kitlelerin her konuda ve her düzeyde desteklenmesi, solun, sol olmaktan kaynaklanmış duyarlılıklarıdır. Ve Türk solu, yazarından, çizerinden, siyasetçisinden, sendikacısına kadar bir bütün olarak, bu katkıyı topluma getirmiştir. Mutlaka yetersiz olan ama düne kıyasla bugün biraz daha yüksek olan bir konuma Türkiye'nin emek kesimleri gelebilmişse, bunda, solun, üzerine görev olan bir işlevi belli ölçüde gerçekleştirmesinin büyük payı vardır.

Türkiye'nin solu, bir yandan, toplumdaki, siyasetteki, ekonomideki emek duyarlılığını geliştirmiştir, her düzeydeki organizasyonunu başlatmıştır. Öte yandan, demokrasiyi ve insan haklarını Türkiye'ye yerleştirmenin davasını başarıyla sürdürmüş ve hedefine belli ölçüde yakınlaştırmıştır:

Solun, demokrasi ve insan hakları yolundaki çabalarıyla, moral ve ideolojik üstünlüğüyle, söz konusu anlayışlar, çok gecikmiş olarak, solun dışındaki kesimlerce de benimsenmeye, hattâ bir ölçüde özümsenmeye, savunulmaya başlamıştır, insan hakları ve demokrasi duyarlılığı, ne mutlu ki, solun tekeli olmaktan çıkmaktadır. Solun sayesinde, solun tekeli kalkmaktadır. Solun yıllar boyu ve tek başına sürdürdüğü mücadele sonucunda, bugün, insan hakları duyarlılığı ve demokrasiyi bir hayat tarzına dönüştürmek iddiası, hem toplum çoğunluğunca hem de sağın bâzı kesimlerince paylaşılmaktadır.

Sağdaki değişim, tek başına solun büyük çabasına bağlanamaz, ama büyük ölçüde bu çabanın sonucu olmuştur. Evet, dünya ve anlayışlar değişmektedir; evet, sağın kendi iç dinamikleri, gelişmeleri, zorunlulukları, onu şimdi belirli ve yeni duyarlılıklara yöneltmiştir. Ancak temel etken, Türkiye solunun demokrasi ve insan hakları için verdiği ısrarlı mücadeledir, solun bu konuda gerçekleştirdiği ahlâki haklılıktır, kurduğu moral ve ideolojik üstünlüktür.

Türkiye'nin solu, herkesin sustuğu dönemlerde sesini yükselterek, insan haklarına ve demokrasiye sahip çıkanların cezaevlerine gönderildiği ortamlarda insan haklarının ve demokrasinin bayraktarı olarak, toplumu ve

kendini çoğulculuğun, anlayışın, çoksesliliğin yönünde geliştirerek, Türkiye'ye engin ve onurlu bir katkı sağlamıştır. Bununla toplumun, ama öncelikle bizim övünme hakkımız vardır.

Gerçekten, Türk solunun sayesinde, bugün, geçmişle kıyaslanmayacak kadar daha demokratik, insan hakları duyarlılığı daha yüksek, çoksesli özellikleri artan, bütünlüğünü kendi farklılıkları içinde arayan, duyarlılık kümeleri birbirini en azından "dinleyebilen," hattâ birbiriyle "konuşabilen" bir Türkiye'de yaşamaktayız. Bu açılardan baktığımızda, geçmiştekinden daha güzel bir Türkiye'de yaşamaktayız. Varılmış bulunan nokta elbette yeterli değil, elbette çok eksik var, yapılması gereken çok iş var. Ama bir şey açık ve net:

Türkiye'nin solu, demokrasi ve insan hakları anlayış ve çoğulculuk alanlarında, üzerine düşen görevi hakkıyla başarmıştır.

Peki, neyi başaramamıştır? Neden, hâlâ bir "arayış"ın içindedir?

Solun, neleri, neden başaramadığı, 2000'li yılların başındaki darboğaza da, "arayış"a da ışık tutacaktır.

V

"Neyi, neden başaramadık?" dendiğinde, hep bilinen, hep kabul edilen klasik gerekçeleri sıralamak mümkündür:

Türkiye, henüz sanayi toplumu değildir; işçi sınıfı yeterince büyümemiştir; tarihsel gelişme süreci Batı'nınkinden farklıdır; demokrasi kültürü yerleşmemiştir; demokratik sosyalizmin serpilmesi için ihtiyaç duyulan demokrat bir burjuvazi gecikmiştir; emperyalizmin etkisindedir; Türkiye'nin demokratik sosyalizmi Batı'daki benzerleri gibi işçi sınıfı hareketinden kaynaklanmamış, Marksizmin çoğulcu demokrasiyi benimseyip demokrat bir senteze yönelmesinden yola çıkmamıştır; farklı biçimde, genellikle tek parti anlayışlarından, aydın-bürokrat kadrolardan, radikalizmin, pozitivizmin sol yorumlarından kaynaklanmıştır; Türkiye, cumhuriyetinin ancak 23. yılında çok partili sisteme geçebilmiştir, ancak 33. yılında sendikal özgürlüklerle tanışmıştır, ancak 34. yılında sosyalist bir partinin oluşumuna katlanabilmiştir.

Bu nedenlerden tümü değil sadece birkaçı, sosyal demokrat ya da eşanlamıyla demokratik sol, demokratik sosyalist bir gelişmeyi engellemeye yeterlidir. Ancak bizim davamız Türkiye'de hem demokrat, hem sol bir siyaset izlenecekse, hem demokrasi, hem sosyalizm denilecekse, o zaman, klasik ve teorik engellerin mazeretine sığınmanın

yeri yoktur. Başarısızlık, tek başına bu gerekçelerle açıklanamaz. Solun geleceği böyle bir kaderciliğe mahkûm edilemez.

Türkiye solunun özlenen ve mümkün olan bir gelişmeyi “neden” başaramadığını, “neden” hâlâ bir arayış içinde olduğunu, daha ince bir çözümlemeyle gözden geçirmek gerekiyor.

A) “Arayışın” hâlâ sonuçlanmayışında öncelikli bir neden, Türk solunun “emek boyutundaki” zaafında gözüküyor:

Sosyal demokrasi, öncelikle emeğin siyasal hareketidir; sosyal demokrat partiler, emeğin kitle partisidir. Sosyal demokrasinin evrensel gerçeği budur, Türkiye’de de bu böyle olmalıdır. Sosyal demokrat ya da eşanlamıyla sosyalist partilerde her meslek grubundan insan bulunur; ideolojinin özünü benimsemek koşuluyla, örneğin tüccar, sanayici de bu harekette yer alabilir. “Meslek özelliği,” tek başına belirleyici ölçü, bir imtiyaz ya da bir olumsuzluk etkeni değildir. Ama sosyal demokrat parti, emek öncelikli, emek ağırlıklı partidir; hayatını öncelikle emeğiyle kazananların siyasal oluşumudur.

Türkiye’nin geçmişteki ve günümüzdeki sol hareketi, emek boyutundan büyük ölçüde yoksundur. Emek boyutundan yoksun bulunduğunun, bu eksikliğin çeşitli olumsuzluklar yarattığının bilincinde de gözükmemiştir.

Emek bilinci zayıf, emek özü yetersiz bir sol, sapmalara ve yanlışlara çok daha kolay düşer. Bazen, kendi anlayışlarından çok değişik sloganların, siyasetlerin çekim alanına girer. Bazen, demokrat olmayan bir solculuğu sergiler. Kimi durumda, yüklendiği görev olan solculuğun çok gerisinde kalıp sağ partilerin paraleline girer. “Devlet solculuğu”, “seçkincilik”, “bürokratik solculuk” gibi sapmalara, yanlışlara kendini kaptırır. Türkiye solunun tarihi, bu özellikleri sergileyen dönemlerle, örneklerle yaşanmıştır.

Sosyal demokrasinin Türkiye’de hâlâ bir “arayış”ı sürdürmesi, kendi kimliğini hâlâ bulamamış olması, öncelikle “emek boyutunun” Türk solunun teorisindeki ve pratiğindeki eksiğinden kaynaklanıyor. Hareketsizliğin, etkisizliğin, verimsizliğin, sen-ben kavgalarının, bazen sağ partilerle benzeşmenin, sol olmayan bir solculukla yetinmenin, en önemlisi, tutarsızlığın ve bölünmüşlüğün çok önemli bir faktörü burada gözüküyor.

Dolayısıyla, emek boyutu eksiğinin bilincinde olmak ve bu eksiği gidermek, belirleyici bir aşama niteliğiyle soldaki arayışın ufkunda yer alıyor.

B) Türkiye’nin solu, kendi özgün kimliğini cesaretle ortaya koymakta gecikmiştir. Hâlâ “arayışta” olmasının temel bir nedeni budur. Sosyal

demokrasi, mevcut düzeni biraz sol görünümlü, biraz da demokrat reçetelerle takviye etmenin siyaseti değildir. Hele bin bir dereden şu getirerek, yapay gerekçeler yaratarak düzene teslim olmanın anlayışı hiç değildir.

Sosyal demokrasi, var olan düzenle bütünleşmenin değil, “değişim”in mantığıdır.

Sosyal demokrasi, emeğin ve demokrasinin önceliklerinden hareketle, toplumun yararları doğrultusunda ona yeniden şekil vermenin iddiasıdır. Sosyal demokrasi, öncelikle temsil etmediği sosyal güçlerin düşmanı, sermayenin düşmanı değildir; ama açıkça ve kesinlikle emeğin tarafıdır.

Sosyal demokrasi, insanların özgürlüğüne, eşitliğine, dayanışmasına, birlikte ulaşılan ve paylaşılan refaha, kişinin kendini geliştirme ve yükselme hakkına sahip çıkarak, kendi insan anlayışını kapitalizmin bireyci, maceracı, imtiyazcı kimliğinin karşısına dikmektir. Sol, son çözümlemede, ayrıcalıkları, eğitimi, kültürü, fırsatları, zenginlikleri mümkün olan en geniş kitleye yaymanın, ulaştırmanın siyasetidir. Sürekli ve sonsuz bir adalet arayışıdır. Her başarısında kendine yeni ve daha uzak hedefler öngören, her başarısızlığında yeniden başlayan bir mücadeledir.

Sol, kimin için ve ne için siyaset yaptığını, kimin için ve ne için iktidar olmak istediğini, her adımında ve yeniden hatırlamaktır.

Türkiye solunun geçmişteki iktidar deneyimlerinin ve ortaklıklarının ardından engin bir doyumsuzluk, yetersizlik duygusunun kalması, hayâl kırıklıkları, soldaki bunca mücadeleden, bunca kayıptan sonra hâlâ süren arayış, sosyal demokrasinin sadece “demokrat” değil, aynı zamanda ciddiyetle “sol” olan mantığını yeterince ortaya koyamamış olmaktan kaynaklanıyor.

“Arayışın” bu aşamasında yapılması gereken, sosyal demokrasinin ilkelerini ve hedeflerini canlı tutmaktır, onlara sık sık atıfta bulunmaktır; somut olaylar karşısında bu mantığa başvurarak, ondan hareketle siyaset oluşturmaktır.

C) Sol, “sadece” bir ekonomik üretim ve paylaşım sistemi değildir. Aynı zamanda, bir moral, ahlâk, inanç, felsefe, kültür, ideal bütünüdür.

İnsanlar, değişik dürtülerle sosyal demokrasiyi benimseyebilir. Solculuk, tümüyle sınıfsal ve ekonomik beklentilerle yapılabilen bir tercih olduğu gibi, öncelikle barışı, özgürlüğü, demokrasiyi amaçlayanların da idealidir. Solculuğunun kaynağı öncelikle vicdanlarında ve gönüllerinde olanların da siyasetidir. Sosyal demokrasi, dinsel inançlarındaki kardeşlik,

eşitlik, adalet özünün siyasetteki uzantısını solculukta görenlerin de siyasal hareketidir. Her şeyden fazla cumhuriyetçi mantığa, laikliğe, çağdaşlığa öncelik tanıyanların da siyaseti, sosyal demokrasidir.

Solun tercihinin bu dürtülerden, nedenlerden herhangi birinden öncelikle kaynaklanmış olması, tercih sahibine bir ayrıcalık getirmez.

Sosyal demokrasinin temelinde, siyasal, sendikal ve bireysel/dinsel özgürlüklerin "bütünlüğü" vardır. Sosyal demokrasi ya da eşanlamıyla demokratik, çoğulcu sosyalizm, bu özgürlükler arasında ayrım yapmaz. "Bize ait", "başkalarına ait" sıralamasına özgürlükleri koymaz. Sosyal demokrasi, dinsel özgürlükleri ve onların demokratik ifade biçimlerini, solun kendi temel bir özgürlüğü olarak, kendi temel sorunu olarak savunur.

Sosyalizmin bu doğru özgürlük/demokrasi anlayışına Türkiye'nin solcuları yeterince sahip çıkamamış. Bu nedenle de, kendilerini toplumun geniş kesitlerinden zaman zaman yabancılaştırmıştır. "Çifte standart" uygulayabilmiş, topluma güven vermenin uzağına düşebilmişlerdir. Solun bu eksiğinden, sağ, geleneksel olarak yararlanmıştır. Kitleleri soldan uzaklaştırmak için bu suni engeli takviye ve istismar etmiştir.

Solda hâlâ bir "arayışın" sürmesi, biraz da, solun bu alandaki yetersizliğinden kaynaklanıyor: Özgürlükleri ancak bütünlüğü içinde özümseyen bir hareketin sosyal demokrat olabileceğini, bizim solculuğumuzun, anlayamamış olmasından... Bu nedenle de, hem teoride yanlış yapmasından, hem de pratikteki yanlışlarla kendi kitlesini ve etkinliğini kendi elleriyle sınırlamış bulunmasından.

Dolayısıyla, soldaki arayışın bir başka aşamasında, daha doğru, daha etkin, daha sol bir özgürlükler tanımına ihtiyaç gözüküyor...

D) Soldaki arayışın hâlâ sürmesindeki bir başka temel neden, "bürokratik devlet solculuğunun" hâlâ etkisinde olmamızdır. Bu, bir bakıma, Türkiye'nin geçmişinde, kendi geçmişimizde çok fazla kalmamızdır; bir dönemin özgün koşullarında doğru olabilmiş yaklaşımları, bugünün çok farklı koşullarında yenileyebilecek ya da değiştirecek düşünsel çabanın ve sol bilincin uzağına düşmemizdir.

Oysa, "bürokratik devlet solculuğu," çoğulcu ve demokratik sosyalizm ya da eşanlamıyla sosyal demokrasi değildir.

Geçmişin anlayışları ve yapılanmaları üzerine geleceğin Türkiye'si bina edilemez.

Sosyal demokrasi, merkeziyetçi-bürokratik anlayışların uzantısı olamayacağı gibi, Türkiye'deki klasik radikal tezlerin "daha sol-daha

demokrat-daha az demokrat” alternatifleri arasına sıkıştırılamaz.

Sosyal demokrasi, her şeyden önce halka inanmak ve güvenmektir; merkezci-devletçi anlayışlar karşısında sivil toplumun ideolojisidir; mümkün olan her konuda ve alanda, insanların ve kurumların kendilerini ilgilendiren kararlara katılımıdır.

Çağın gerisinde kalmış merkeziyetçi-radikal anlayışların şu ya da bu ölçüde sol olan uzantılarından ve aynı anlayışların Batı Avrupa’da liberalizm karşısında yenik düşmüş tezlerinden Türk sosyal demokrasisini sakınmak gerekir.

Liberalizmin tarih sahnesindeki “çoğulcu ve demokrat” alternatifi, merkeziyetçilik değil, çoğulcu ve demokratik sosyalizmdir, yani sosyal demokrasidir.

Türk sosyal demokrasisinin, merkezi devlet solculuğu geleneğinden hâlâ kurtulamamış olması, sosyal demokrasinin ufkunu, kapsamını ve etkinlik alanını daraltmıştır; hareket yeteneğini ve çözüm üretme kapasitesini sınırlamıştır. Söz konusu anlayışlar hâlâ direnmektedir. Solun, kendi ideolojisinden sapmasına bazen neden olmaktadır. Solun kitlelerle özdeşleşmesini bazen zorlaştırmaktadır.

Merkeziyetçi ve bürokratik bir devlet solculuğuna özgü, halka tepeden bakan, ideolojiden kaçınan, “seçkinci” olan, halkın yerine kendini koyup karar verme özlemleri taşıyan eğilimleri sosyal demokrasiden uzak tutmak gerekir.

Çağdaş Türkiye’yi çağdaş ilişkiler içinde geliştirmenin olduğu gibi, çağdaş bir sosyal demokrasiyi gerçekleştirmenin de yöntemi, bürokratik-merkeziyetçi sol anlayışların tarihe terk edilmesidir.

Sosyal demokrasinin çoğulcu ve demokrat özünün yeterince anlatılmamış olması, soldaki kimlik arayışının hâlâ sürmesinde bir başka neden olarak beliriyor.

E) Sosyal demokrasi, topluma hedef göstermek, büyük amaçların yönünde rüzgâr estirmek ve insanları geniş ufuklara doğru hareketlendirmektir.

Sosyal demokrasi, Türk toplumunun ve insanının hangi geçmişin sahibi, hangi günün hazırlığı, hangi geleneğin iddiası içinde olduğunu; kendi ortak kimliğimizi hangi niteliklerde, evrensel işlevimizi hangi rolde, gelip geçtiğimiz bu dünyada bırakmayı amaçladığımız izi hangi doğrultuda gördüğümüzü; insanlığın gelişimine Türkiye’ye özgü hangi katkıyı getirmek istediğimizi açıkça bilmek ve topluma bildirmektir.

Türkiye sıradan bir toplum, el yordamıyla meydana getirilmiş derme çatma bir ülke değildir. Yedi yüzyılın birikimine ve tarih derinliğine sahip bir ülkedir. Kendi kişiliğinin, kendi işlevinin bilincinde olmak, tarihten devraldığı deney ve kültür birikimini çağdaş özelliklerle bütünlemek, Türkiye'nin hem kendine hem de insanlığa karşı görevidir.

Evrensel boyutu olan sosyal demokrasi, sadece ileri sanayi ülkelerine ait bir lüks değildir.

Türk sosyal demokrasisinin ulusal ve evrensel büyük hedeflerini ortaya koyamayışı, bağımsızlık, adalet, eşitlik arayan "mazlum milletlere" örnek ve destek olamayışı, Türkiye'nin, dünya sahnesinde üstlenebileceği etkin işlevler yerine, birkaç sanayileşmiş ülkenin peşine "ikinci sınıf" biletle takılmasını sosyal demokrasinin adetâ yeterli görüp bununla yetindiği izlenimini vermesi, sosyal demokrasiyi sığlığa sürüklemiştir. Siyaset, teknik ve mekanik ilişkilerle ve bu ilişkilerin kavgalarıyla kendini sınırlamıştır.

Sosyal demokrasinin özüyle, ideolojisiyle çelişen bu iddiasızlık ortamı, düşünce ufkunu genişletmeyi ve toplumu hareketlendirmeyi engellemiştir. Türk sosyal demokrasisini "sıradan" olmanın bunalımlarına yöneltmiştir.

"Sıradan" olmanın nedenlerini araştırmak, çözümlerini oluşturmak gerekiyor. Sosyal demokrasinin, zaman zaman iddiasızlık ve ufuksuzluk işaretleri vermesinin önemli bir nedeni, solun, toplumun kültüründen ve birikiminden yeterince beslenemeyişidir. Bir sosyal-tarihsel kopukluk ve bellek yetmezliği bazen dikkati çekmektedir. Sol, kendini, kendi toplumunun iç dünyasıyla, tarihiyle, bu topluma özgü imajlarla ve sembollerle, kahramanlarla bütünlemenin önemini görememiştir. Geçmişe dönük derinliğin olmayışı, bir noktadan sonra, geleceğin ufkunu da daraltmıştır.

Dolayısıyla, sığlıklardan kurtulmanın yolu, ulusal ve evrensel büyük hedeflerimizi yeniden belirlemek, kültür ve tarih derinliği olan iddialarımızı yeni bir güçle sunmaktır. Siyasetin aracı tekniktir ve bilimdir, ama siyasetin özü inançtır, iddiadır ve ideolojidir.

VI

Farklı bir açıdan bakarsak, "sol," kendi yapısı bakımından zaten sürekli ve sonsuz bir arayıştır.

Bu "Giriş" bölümünde daha önce belirtildiği gibi, sol, son çözümlemede, ayrıcalıkların ayrıcalık olmaktan çıkarılmasıdır. Fırsatların, kültür ve eğitimin, zenginliklerin, mümkün olan en geniş kitleye

ulaştırılmasıdır. Sürekli ve sonsuz bir adalet arayışıdır. Sürekli bir yenileşmedir.

Türkiye'mizde sorun, bu arayışın, solu geliştirmek için değil, solun "sol olabilmesi için" hâlâ sürmekte olmasıdır. Solun "kimlik arayışı" düzeyinde, solun "temel ilkeleri ve doğrultusu" düzeyinde hâlâ sürmesidir. Sorun ve sıkıntı buradadır.

Soldaki arayışın bu bağlamda hâlâ sürmekte olması, bu giriş bölümünde sıraladığımız eksiklerden ve onların benzerlerinden kaynaklanmışsa, o zaman, yapılması gereken nedir?

"Arayışın," bu temel eksikleri gidermeye yönelmesi.

Bu kitabın varoluş gerekçesi budur. "Soldaki arayış"a bir katkı getirmek.

Türkiye'nin sol birikimi ve deneyi, sonu olmayan seçim başarılarına, kısacık bir süre parladıktan sonra batıveren güneşlere bizi alıştırdı. Ve bunlardan belleklerimizde kalan, köklü bir iktidarsızlık duygusu ve kaçırılmış fırsatların tatlı-acı anıları oldu. 1974'ün, 1978'in yarım kalmış yetersiz deneyimlerini ve 1991'in "solun sağa teslimiyeti"yle sonuçlanan koalisyonunu tekrarlamaya ve topluma tekrarlatmaya hakkımız yok.

Solun haklılığına ve güzelliğine Türkiye'nin solu da lâyık olmalıdır.

I

EKSİK NEREDE?

1977: CHP Yarınını Arıyor

I. “Tutarlı” Bir İşlev...

Gazetelerde, chp’nin “demokratik sol” diye tanımladığı çizgisinin artık gelişmediği yazılıyor, giderek kesinleşen eleştiriler yer alıyordu. Kişisel gibi görünen çekişmelerin altında ideolojik yol ayrımlarının yattığı, partinin sürekli bir gelişimi öngören kitlelere açılma ilkesinin dondurulduğu, partinin atalete yöneldiği ileri sürülüyordu. Ankara’nın deneyimli gazetecileri, genç chp milletvekillerinin, “Meclise ve Ankara’ya bomba gibi geldik, mantar tabancasına döndük” dediklerini bize nakletmekteydi. Görüşme fırsatını bulduğumuz çok sayıda chp’linin bir bölümü kalıcı ve yapısal sorunlardan söz etmekte, bir bölümü ise, geçici, konjonktürel, hattâ bilinçli bir durgunlukla durumu açıklamaktaydı.

Gerçekten, chp’de birdenbire su yüzüne çıkan bir bölük sorunu ve bu partiye soldan yöneltilen eleştirileri sadece parti içi mücadelelere ya da seçim sonrasının umut kırıklığına bağlamak, şu ya da bu yöneticinin eksiklikleriyle açıklamak, ancak gerçeklere gözleri kapamak anlamı taşıyabilir. chp, bâzı ciddi sorunlar karşısındadır; bu sorunların temelinde, değişim ve oluşum içindeki bir Türkiye’nin gereksinmelerini kendi açısından karşılamakta, chp’nin yeterince başarılı olmadığı kaygısının yer yer varlığı bulunmaktadır. Bu durum, chp’nin işlevini yitirdiği, gelişiminin durduğu, yeni atılımlar yapamayacağı demek elbette değildir. Ancak, Genel Başkan Ecevit’in Ankara’da (Ekim 1977) bize belirttiği gibi, chp, “... gücünü Türkiye’deki değişim, oluşum ve gelişimle tutarlı olmaktan almış bir partidir.” Dolayısıyla, sorun, dün olduğu gibi bugün de bu “değişim, oluşum, gelişimin” gerisine düşmemektir. Böyle bir kuşku göze çarpmaktaysa, yapılması gereken, kuşkunun temellerini araştırmak, oluşumları ve partinin bu oluşum süreciyle tutarlılığını yeniden ve kritik bir açıdan gözden geçirmektir.

Bu sorunlara eğilmeden önce, chp’nin 1965 sonrasındaki sürekli gelişiminin hangi nedenlerden güç aldığını, nasıl bir işlevin partinin büyümesine yardımcı olduğunu incelemeye çalışalım... Unutulmaması gereken nokta, 1969-73 dönemi koşullarında Ecevit hareketinin taşıdığı özelliklerin ve işlevin chp’deki 1973 ve 1977 büyümesini gerçekleştirdiğidir. Dolayısıyla chp’yi bugün sorunlardan kurtaracak ve gelişimini sağlayacak olan, aynı nitelikler ve işlevin 1977 koşullarıyla uyumlu olarak sürdürülmesidir.

Yok eğer 1969-73 özellikleri yitirilmeye başlanmış ve 1977 koşullarında yenilenememişse, yani 1977'nin Ecevit hareketi 1969-73 Ecevit hareketine yabancılaşmaya başlamışsa, o zaman sorun ciddidir, üzerine eğilmek ve çözümlemek gerekir.

Bir siyasal hareket, kendi varoluş nedenine ve gelişim dinamiklerine zaman zaman yeniden eğilerek değerlendirmeler yapmak durumundadır. Günümüz chp'sinin incelemesine, yakın tarihe bir göz atarak başlayalım.

chp'nin resmi yayın organı Ulus, 10 Kasım 1969 tarihli başyazısında, chp'nin 1923-50 arasındaki iktidar dönemini yorumlayarak şöyle demektedir: "Devrimcilik, biçimsel bir devrimcilik; halkçılık, halka tepeden bakan bir halk patronluğu olmaktan öteye gidememiştir. (...) Ekonomik ve toplumsal altyapı gereğince ve yeterince değiştirilememiştir. Bu yapıda, geniş halk kitlelerinin yararına köklü değişimler gerçekleştirilememiştir. Kadro, kendini halkın dışında ve üzerinde gören aydın bürokratlarla bunların çoğu zaman ve çoğu yerde özdeşleştikleri mahalli eşraftan kurulmuştu. Atatürk'ün halkçılığına rağmen, çevresindeki aydın-bürokratlar halkı yalnızca güdülen bir sürü olarak görüyorlar; Atatürk'ün devrimciliğine rağmen, geleneksel feodal düzenden yararlanan mahalli eşraf, kendi durumlarını sarsacak altyapı değişikliklerini engelliyorlardı. Aydın bürokrat-eşraf ikilisinin bu tutumu gerçek bir halkçılık ve devrimcilik uygulaması yapılmasını önlemiştir."

chp'nin o günlerde genç bir Genel Sekreter'i vardır: Bülent Ecevit. Genel Sekreter'in çevresinde oluşan dinamik bir kadro, ciddi arayışlar içindedir. Ne var ki, ileriye dönük bu arayış, geçmişle hesaplaşmayı da zorunlu kılmaktadır. Halka yönelmeyi bu kadro deneyecekse, mutlaka göğüslenmesi gereken birtakım sorularla karşılaşacaktır: Jandarma baskısına neden ön verdin? Bizi tahsildar elinde neden perişan ettin? Bizi yoksulluğumuza neden terk ettin? Biz sömürülürken sen neredeydin? Bülent Ecevit'in o günlerdeki çeşitli konuşmalarında belirttiğine göre, halk gerçekten bu soruları kendisine sormaktadır.

Ne var ki, soruların yanıtlanması, chp'deki mirasın reddini belki gerektirmemektedir ama mutlaka gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. Nitekim, Ulus gazetesinde söz konusu yazının yayınlandığı günler yoğun tartışmalara da sahnedir. Parti Genel Sekreteri'nin kimi konuşması partinin "eski kuşağı" tarafından ağır biçimde eleştirilmektedir. Nihat Erim, "Ecevit ve arkadaşlarının, Atatürk ve chp mirasını reddettiklerini" söylemektedir. Bir bakıma da haklı gözükmektedir Erim: Yeni hareketin başarısı, ancak

doğru çıkış noktalarıyla mümkündür, bunlar ise, geçmişe dönülmesini, geçmişin kalıtımının cesaretle değerlendirilmesini gerektirmektedir. 1969'un son aylarında, Ecevit, "üstyapı devrimi-altyapı devrimi" ayrımını vurgulamaktadır. Ecevit'e göre, geçmiş chp iktidarlarının yaptığı çoğu iş, bir üstyapı devrimciliğinden, biçimsel ilericilikten başka şey değildir. chp Genel Sekreteri, "... fesi çıkarıp şapkayı giymenin ekonomik bünyeyi değiştirmediğini" söylemekte ve şunu sormaktadır: "Kadın eşitliği, köydeki kadının durumunda ne gibi bir eşitlik sağlamıştır? Başına şapkayı giymekle, köylünün üretim ilişkilerinde ne gibi değişiklikler olmuştur?"

Bu yaklaşım ve bu sözler, o günlerin koşullarında ve hele chp çerçevesinde gerçekten son derece cesur ve önemlidir. Nitekim hem kıyametleri koparmaktadırlar, hem de oluşan Ecevit hareketinin ilerideki başarısını sağlayacak özü yaratmakta gecikmeyeceklerdir.

II. Halka Yöneldikçe, Temeller Sarsılıyor

1960'lı yıllarda, yeni rüzgârlar esmektedir Türkiye'de. Yeni bir Anayasa yürürlüğe girmiş, birçok demokratik hak güvence altına alınmıştır. 1950'lerde yaygınlaşan sanayileşme çabalarının ve hızlanan kentleşmenin sonuçları yeni bir sosyal yapıyı oluşturmakta, yeni özlemlerle yepyeni sorunlar Türkiye'nin gündemine gelmektedir. Grev hakkı yasalaşmakta, yeraltı kaynaklarının ve bankaların, dış ticaretin kamulaşması tartışılmaktadır. Antidemokratik yasa maddelerinin yürürlükten kalkması için mücadeleler verilmekte, yeni kurulmuş Türkiye İşçi Partisi, özellikle büyük kentlerde yepyeni bir ses getirmektedir. Dünyadaki soğuk savaş buzları çözülürken, Türkiye'nin nato'ya ve abd'ye bağımlılığı da artık tartışma masasındadır. Bu bağımlılıkların temellerini kuran ve yıllardır dp'nin dış siyasetini kayıtsız şartsız destekleyen chp, Kıbrıs sorununun alevlendiği bir anda, İnönü aracılığıyla, "Yeni bir dünya kurulur ve Türkiye bu dünyadaki yerini alır" diyebilmektedir.

Bu dinamik ortam, chp'yi etkilemekte gecikmeyecektir. chp, "siyasal" nitelikteki bir muhalefeti 27 Mayıs darbesine kadar başarıyla sürdürmüştür. Ancak, şimdi chp'nin 27 Mayıs öncesindeki hemen bütün istemlerinin gerçekleşmesine rağmen, Türkiye'nin asıl sorunları çözümlenmemiştir. Ekonomik ve toplumsal olan bu sorunların belirginlik kazanması ve tartışılır olması gerçekleşmiştir sadece. Üstelik, chp'nin geleneksel dayanaklarından küçük memur ve aydın zümreleri ülkedeki yeni ortamdan fazlasıyla etkilenmekte, tip'in sloganlarını sempatiyle karşılamakta, chp'yi yenilenmeye zorlamaktadır.

“Ortanın solu” kavramı, işte bu ortamda chp’nin gündemine girer. Bu, belki de, kimi genç partiliyi sakinleştirecek ve tip’in varlığını dengeleyecek bir taktiktir; belki sınırlı bir yenilenme ihtiyacının ifadesidir. Ne var ki, kimi siyasal oluşum, eğer tarihsel ve toplumsal dinamiklere dayanmaktaysa, sahiplerinin kendisinden beklemekte olduğunu fazlasıyla aşan noktalara varabilmektedir. Nitekim, ortanın solu hareketiyle son hesaplaşma, 1972 kurultayında yapılacak bir büyük mücadelede sonuçlanacaktır.

Ortanın solu nitelemesini izleyen dönemdeki kimi girişim, gerilere bakıldığında, oldukça tutarsız gözükmektedir. Eski kuşak chp’lileri ortanın soluna kaynak diye ortanın solunda değil sağın solunda bir siyasetçi olan abd eski Başkanı F.D. Roosevelt’i göstermekte; zaten affedilmiş olup rahat evinde oturan Celal Bayar’ın siyasal affına da sahip çıkarak, chp, halka yöneldiğini sanmaktadır. Bu arada aynı af merakı hapislerde çürüyen gazeteci, yazar ve yayıncılardan esirgenmekte, sokaklarda vurulmaya başlayan gençlerin sorunlarıyla da, “halk onları tutmuyor” gerekçesiyle, ilgilenilmemektedir.

Ne var ki, ortanın solu hareketi, yeni Genel Sekreter Ecevit’in önderliğinde bu saplantıları aşacaktır. Ortanın solu hareketi, “halka yönelmek”, “demokratikleşmek” gibi kavramların eşliğinde düşünülmektedir. Nitekim, genel sekreterin çevresindeki kadro, bir süre sonra, gerçekten halka yönelecek, hem kadro olarak kendilerinin, hem de chp’nin gelecekteki desteğini kitlelerde aramaya başlayacaktır. Ancak bu arayışın bir de bedeli olacaktır: Kitlelere yönelmek sözde kolaydır ama, hele chp için, pratikte büyük zorluklar demektir. Ortanın solu kadrosu, halka yakınlaşabilmek için hem partinin ideolojik konumunu, hem de geleneksel tezlerini yeniden ve kritik bir açıdan değerlendirmek zorunda kalacaktır; partinin alışılmış sınıfsal dayanaklarıyla ilişkilerini gözden geçirecektir.

Halka yönelmek kararıyla yayından çıkan oku geriye getirmek artık olanaksız gibidir. Bir tür demokratikleşme sürecine girmektedir chp, bunun gereklerini yapmaktadır: Önce, halka yönelmenin önkoşulu olarak, “halk iyiden anlamaz”, “halka rağmen halk için” gibi bürokratik tezler terk edilecektir. Başka bir deyişle, halk chp’ye oy vermemekteyse, bunu “geriliğinden” falan değil, chp’nin yetersizliklerinden yaptığı kabullenilecektir. Sonra, chp iktidarının uygulamaları gözden geçirilecek, bunların, çoğu durumda eşraf-tüccar-bürokrat yararlarını gözettiğini, yaşamı pek etkilemeyen üstyapı girişimleri olduğunu, chp ilericiliğinin, çoğu

durumda, Mümtaz Sosyal'ın deyişiyle, "köylülerin çarşaflarını yırtarak devrimcilik yaptığını sanan kadın kolları başkanlıklarının" sözde ilericiliği olduğunu, orta-sol kadro görecek ve dile getirecektir.

Basındaki ilerici yazarların ve ilerici kamuoyunun da desteğiyle bu hareket gelişirken; chp'nin geçmişine ve sınıfsal konumuna ilişkin bu özeleştiriler, ciddi rahatsızlıklar yaratmıştır. Hareket, chp'nin sınıfsal temellerini yer yer sarsmaktadır. Bürokrasinin hamurunda yoğrulmuş, onun tezlerinden can almış, bürokrasi ile egemen sınıf arasındaki uzlaşımları sağlamak gibi tarihsel bir işlev yüklenmiş partideki bu oluşumlar, chp'nin eşraf ve bürokrat kadrolarında giderek artan tepkiler yaratmıştır. Gerçekten, chp yapısındaki bir partinin geleneksel yönetici kadrolarının kendi partilerinin yayın organını bir sabah açıp da "... chp döneminde bürokratların halka güdülecek bir sürü gibi baktıklarını" okurken neler düşündüklerini tahmin etmek zor değildir.

1970 Kurultayı'nın eşiğine gelindiğinde, parti ikiye bölünmüş gibidir. Bir yanda Ecevit ve arkadaşları, chp örgütünün genç kadroları vardır. Öte yanda Kemal Satır'dan Nihat Erim'e uzanan, partinin geleneksel yapısının ve kişiliğinin koruyucusu durumundaki ekip vardır. Ecevit ve arkadaşları partiye işçi ve köylü kitlelerinden yeni dayanaklar aramıştır. Bu yoldaki çabalar ise bâzı ekonomik çıkarlara karşı gelinmesini gerektirmiş; egemen sınıfın yedek siyasal tercihi niteliğinden chp'yi uzaklaştırmak "tehlikesini" yaratmıştır. Halka yönelmek uğraşısı, halk-bürokrat çelişkisine ve dolayısıyla "devrim" anlayışına; chp'nin geçmişine yeniden ve değişik bir açıdan eğilmeyi zorunlu kılmıştır. Bu gelişmeler kaçınılmaz şekilde varlıklı kesimlerde ve bürokraside bâzı tedirginlikler yaratmış, onların temsilcilerini harekete geçirmiştir.

Bu karşıtlık, Kurultay'da çözümlenecektir: Ecevit'i genel sekreterlikten uzaklaştırmak isteyenler, klasik muhafazakâr chp tezlerini savunmaktadır. Buna göre, chp devrimlerinin çerçevesinde kalmak yeterlidir; ne olmuşsa devrimlerin yeterince uygulanamamasından olmuştur. Taviz verilmesinden olmuştur. Her şey, aydınlık yüzlü ilericilerle çember sakallı gericilerin mücadelesine bağlıdır, vb.

Kurultay'ı Ecevit kazanacaktır. Böylece, ortanın solu hareketi, yeni bir aşamaya varmakta, "chp iktidar alternatifi olmaktan çıktı" şeklindeki yorumları, artık, "chp kimin için iktidar alternatifi olmaktan çıktı" sorusu, yanıtlamaktadır.

Genel Başkan İnönü, bu kavgalar boyunca tarafsız bir tavır izlemiştir. Kimine göre bu tarafsızlık, aslında Ecevit'i desteklemek anlamındadır. Kimine göre, Ecevit hareketinin güçlülüğü böyle bir tavrı zorunlu kılmıştır.

Ne var ki, Türkiye'nin, chp'nin ve Ecevit hareketinin gelişimi, kaçınılmaz olarak, partinin temel direğini de gündeme getirecektir. Bu temel direğin ismi ise, İnönü'dür.

III. Ecevit-İnönü Çelişkisi

Ecevit hareketi, artık, chp içinde kök salmaktadır. Hareket, sınıfsal niteliği bakımından, küçük-burjuva temellerine dayanan bir partinin halk kuleleriyle uzlaşma deneyimi görünümündedir. Bu deneyimin boyutları genişledikçe, chp, kendi geçmişinden ve eski kimliğinden uzaklaşmaktadır. chp, artık Batılılaşmayı kendine başlıca amaç edinmiş bürokratik güçlerin tümüyle güvenebilecekleri bir kuruluş değildir. Sınıfsal iktidarın gereğinde ve rahatlıkla kullanacağı güvenilir bir yedek tercih olmaktan da çıkmaktadır. 1970-71 Türkiye'sinin bunalımlı günlerinde, "Ordu artı chp eşittir iktidar" formülünü hayâl edenler, "Demokratik Sol" hareket partiye egemen oldukça bunun imkânsızlığını da görmektedir. Üstelik, bir siyasal kuruluş bir kez halka açılıp önemli mesafeler aldı mı, bu açılışın nerede duracağını kestirmek de güçtür.

chp'de 1970 Kurultayı tamamlanır ve gelişmeler sürerken, siyasal gözlemciler belki bir noktaya yeterince önem vermemişlerdir: İnönü'nün, partisinde olup bitenleri nasıl değerlendirdiğine... Gerçi İnönü'nün Ecevit hareketini engellemek ya da yavaşlatmak istediğini söylemek, en azından ortadaki somut kanıtlar açısından insafsızlık olur. Ne var ki, aynı İnönü'nün birtakım gelişmeler ve konuşmalar karşısında duyarsız kaldığını düşünmek de mümkün değildir. Çünkü, Ecevit hareketinin kıyasıya eleştirdiği chp geçmişinin her anında, İnönü vardır; aynı hareketin teker teker çürüttüğü ve chp başarısızlıklarına neden olarak sergilediği bütün davranışlar ve bütün ideolojik tavırlar, İnönü imzasını da taşımaktadır.

Yakın tarihimizin belki en önemli olayı olan 12 Mart rejimi başlarken, chp'nin iki lideri arasında artık bir daha çözümlenemeyecek bir çelişki doğmaktadır. Aslında gerek İnönü, gerekse Ecevit, 12 Mart muhtırasına, rejimine ve 12 Mart'ın sonuçlarına aynı içtenlik ve kararlılıkla karşı olmuş iki siyasetçidir. Ne var ki, özünde aynı olan bu tavrın ifade biçimleri arasında dünyalar vardır. İnönü'nün tavrı, sorunları kapalı kapılar ardında ve siyasal ustalıklarla çözümlemeye alışmış satranç ustası bir insanın, bürokratik geleneklerle yoğrulmuş, şiddetli çıkışlar yerine, zaman içine

yayılan yumuşak darbelerle olayları istediği yöne sokan bir siyasetçinin tavrıdır. Ecevit ise, kitlelere alabildiğine güvenmenin coşkusunu, sabırsızlığını, sertliğini, uzlaşmazlığını içeren bir tavır koymuştur ortaya. İnönü, nihayet, tarihsel yeri bakımından Osmanlı bürokrasisinin belki son örneğidir; bir zamanlar kesin kontrolünde tuttuğu bir bürokrasinin artık elinden tümüyle çıkması olgusuyla karşı karşıyadır; 12 Mart bürokrasisi, artık, açıkça sermayeyle işbirliğine girebilen ve İnönü'nün tanıdığı bürokrat modelini oldukça geride bırakmış bir "yeni" bürokrasidir; sınıf ayrımları keskinleşmiş bir toplumun bürokrasisidir. Ecevit ise bir siyasal ömrün İnönü gibi sonlarında değil, başlarındadır. Gençliğin bütün özelliklerini taşımaktadır ve önünde, büyük kavgalarla, hem de en çarpıcı biçimde kazanılması gereken mücadeleler vardır.

Başka bir deyişle, bürokrasiden ve bürokratik tezlerden biçimlenmiş 12 Mart oluşumuna karşı çok sert bir mücadele tarzını benimsemek, İnönü açısından belki bürokrat İnönü'nün geçmişini ve tarihsel varoluş nedenlerini reddetmek anlamınadır. Ecevit açısından ise 12 Mart'la bir diyalog içinde yumuşak mücadele yolunu seçmek, "Halkçı" Ecevit'i ve Ecevit'in geleceğini reddetmek anlamınadır.

Nitekim, kurulmakta olan Erim hükümetine İnönü olumlu bir tavırla yaklaşma politikasını uygulamaya koyarken, Ecevit, 12 Mart'ı Yunan faşist cunta hareketine benzeterek chp Genel Sekreterliği'nden, Merkez Yürütme Kurulu'ndaki arkadaşları ise bu görevlerinden çekilmektedir, İnönü ve Ecevit, artık bir araya gelmeyecektir.

chp içindeki ikilik, 12 Mart süresince büyümüştür. Bir tarafta partinin geçmişi, gelenekler, geleneksel dayanak ve tezleri, İnönü vardır. Öteki tarafta ortanın solu ile başlayan kitlelere açılma hareketi, demokratikleşme çabası, örgütün yeni ve dinamik kesimleri, Ecevit vardır. Başka bir deyişle, chp'nin geçmişiyle geleceği hesaplaşmaktadır. chp'nin dünü ve yarını kavga vermektedir.

Sanayileşme ve kentleşme sürecindeki bir Türkiye'de, hele 12 Mart deneyimleri içinde olan ve geleceğe dönük atılımların titreşimlerini duyan bir Türkiye'de, bu mücadeleyi Ecevit hareketi kaçınılmaz olarak kazanmıştır. "Son hesaplaşmanın" yapıldığı 1972 Kurultayı'nda, tarihin akışıyla birlikte olanlar, geride kalmış bir tarih aşamasının özelliklerinde kurtuluşu arayanları kaçınılmaz olarak yenik düşürmüştür.

Artık, chp için yeni bir dönem başlamaktadır. Ecevit hareketi, chp'ye tek başına ve kesin olarak sahiptir. Bu noktada kitlelere yöneliş biraz daha

hızlanacak, parti, sola daha fazla açılarak ciddi sosyal demokrat özellikler almaya, kendi sol tezlerini oluşturmaya başlayacaktır. Nitekim, bu yönelişin doğal sonucu, 1973 seçiminden başlayarak, yerel seçimde, 1975 ara seçiminde ve 1977 genel seçiminde, chp'nin en büyük parti durumuna gelmesidir. 1974'te iktidar olmasıdır. Türkiye'nin siyasal yaşamında, giderek daha önemli bir ağırlığı yaratmasıdır.

chp'nin yakın geçmişi böyle özetlenmektedir. chp'nin günümüzdeki (1977 Ekim) durumuna ve sorunlara eğilmeden önce, bir noktayı daha araştırmak yararlı olabilir: Ecevit hareketinin gerçekten hızlı ve çarpıcı olan büyümesini, hangi siyasal tavırlar, tercihler, ittifaklar ve tezler mümkün kılmıştır? Bunların incelenmesi, günümüzün sorunlarına ve çözümlerine de ışık tutabilecektir.

IV. Demokratikleşme ve Sınıfsal Tercih

chp içindeki yenileşme hareketinin daha ilk günden benimsediği ilke, “halkçılık” olmuştur. Ne var ki, “halkçılık” eyleme değil söze dayanan, içeriği boş bir popülizme dönüşebileceği gibi, somut ve tutarlı bir sosyal demokrat anlayışına, hattâ daha ileri bir sol görüşe kaynak yapılabilecek bir kavramdır. Ecevit hareketinin gelişiminde, halkçılığın doğru ve tutarlı biçimde yorumlanmasının önemli payı olmuştur. Bu halkçılık kaynağından çıkarak, hareket, şu özellikleri taşımaktadır:

chp içinde ve chp'nin önderliğinde geliştirilen, her şeyden önce, bir demokratikleşme hareketi olmuştur. Bu önemli kavramın pratiğe aktarılmasını, hem Türkiye düzeyinde hem de chp içinde izlemek mümkündür: chp'deki yenileşme hareketinin kaynağında, halk kitlelerinin yanlışı doğrudan ayırt edemediği varsayımına dayanan bürokratik ve geleneksel chp tezlerinin reddi yatmaktadır. Kökleri Meşrutiyet dönemine, İttihat ve Terakki'ye, tek parti iktidarına kadar uzanan bu anlayışa göre, kitleler ancak iyi niyetli kurtarıcılar tarafından yüceltilebilir; kendi başlarına bırakılmaları onları ya din devleti kurmaya ya da sürekli aldatılmaya götürür. Zaten demokrasi gelince halk daha kolay aldatılmış ve doğruyu göremediğinden chp iktidar olamamıştır, vb.

Ecevit hareketi, Türkiye'nin, 1946'dan beri bir demokratikleşme sürecinde olduğunu, bunun olumluluklarını yaşadığını kabul ederek yola çıkmış, amaç olarak, demokratikleşmeyi daha ilerilere götürmeyi benimsemiştir. Bunun Türkiye düzeyindeki anlamı, kitleleri her konuda son merci kabul etmek, kitlelerin siyasal ve toplumsal süreçlere giderek büyüyen ölçülerde katılmasını benimsemektir. Her görüşün ve akımın

özgürce kendini ifade etmesini öngörmektedir. Üstelik, bu demokratikleşme, o günlerin konuşmalarında bir "son" olarak değil bir "başlangıç" olarak nitelenmektedir. Değişen bir Türkiye'yle birlikte sürekli gelişecek bir olgu olarak chp tanımlanmakta, kesin sınırlardan kaçınılmaktadır. "chp solculuğunun sınırını halkın koyacağı" bile, bir esnek yaklaşım çerçevesinde söylenebilmektedir.

Türkiye düzeyinde kitlelere ve demokrasiye olan bu engin ve sınırsız inanışın, parti içi ilişkilerinde de geçerli kılınması amaçlanmıştır. Ecevit hareketinin doğuşu döneminde, partide en fazla yüceltilen kavram "örgüt"tür, örgütteki "sade partili"dir. Gerçekten, chp örgütü, o dönemde çok değişik bir yönetim anlayışı ile karşılaşmıştır. Genel Sekreter ve çevresi sürekli olarak örgüte başvurmakta, örgüte danışmaktadır. chp, üyesinin haklarını korumakta, yönetimle üyeler arasında sağlam köprüler, etkin mekanizmalar oluşturmaktadır.

"Demokratik Sol" hareketin hızla gelişmesinin bir nedeni, demokratikleşme yönünde güçlü bir adım olmasıysa, ikinci neden, bu hareketin açık sınıfsal tercihleridir. chp, uzun tarihi boyunca ilk olarak ciddi biçimde "işçi sınıfından, köylülükten, toplumun yoksul kesimlerinden" nasıl oy alabileceğini hesaplamaktadır. Bu hesabın getirdiği ise açıktır: chp'nin ancak kararlı biçimde kitlelerin yanında yer almasıyla, sınıfsal tercihlerini ortaya koyup somut olaylarda doğru tavır saptaması ve bu kitlelere güven vermesiyle destek sağlanabilecektir.

Gerçekten, 1970'li yıllarda chp söz konusu güveni vermiş ve kitlelerden destek görmüştür. Bu güven nasıl verilmiştir? chp, bu dönemde, öncelikle emekçilerin çıkarlarını savunacağını, kurulacak bir chp iktidarında amacın işçi ve köylülere, memurlara en büyük payı dağıtmak olduğunu açıklamaktadır. Bu yönelim, "sözde" kalmamıştır:

1970'in 15-16 Haziran olaylarından sonra, chp'nin Genel Sekreteri Ecevit ve çevresindeki yöneticiler, işçilere arka çıkmakta, sendikal hakların gelişimini savunmaktadırlar. O dönemin yaygın toprak işgallerinde jandarmanın ağır tepkisine uğramış köylüler, Ecevit'i aralarında görebilmektedir. Bütün 12 Mart süresince, chp'nin Ecevit kanadı işçilere ve kitlelere yönelik her girişimin karşısına dikilmekte, klasik özgürlüklere ve sola, demokrasiye yönelik tüm baskılara elinden geldiğinde karşı koymaktadır.

Böylece, Ecevit hareketinin içtenlikle işçi ve köylü kitlelerini, memuru savunduğu inancı yaygınlaşmıştır. Bu kitlelerin chp'ye oy verme eğilimleri

belirmiştir.

chp'deki yeni hareket, her şeyden önce ilerici aydınlara dayanmaktadır. Ne var ki, kendi ittifaklarını işçi sınıfıyla ve yoksul köylü kuleleriyle oluşturmakta, sermayeden gelen sert eleştirilere pek aldırmamaktadır. Gelişen hareket, bilimsel tanımıyla, bir tür "sol, sosyal demokrat" niteliğindedir. Kendi geleceğini tekellere, sermayeye hoş görünmekte değil, kitlelerin özlemlerinde, işçi sınıfının ve onun sendikal örgütlerinin güveninde aramaktadır. Bu dönemdeki bir başka siyasal tercih, bürokratik tezlerin terk edilmesiyle yapılmaktadır. Bu tercih nedeniyle, chp, düzenin geleneksel sahiplerinden olan yüksek bürokrasinin gözünde akıllı-uslu bir çocuk değildir artık. Değildir ama, chp'nin değişmekte olan tarih ve Türkiye yorumu ona bir zamanlar hiç de iyi gözle bakmamış bâzı çevrelerin ilgisini çekmektedir: İslamcı-halkçı akımlar açısından, yaygın bir demokratikleşmenin savunucusu chp, başlıca boy hedefi olmaktan uzaklaşmıştır. chp'nin izlediği bu yeni politika, ileride kurulacak msp koalisyonunun da yolunu açacaktır.

Bu "demokrat" tavrın hem parti içindeki hem de partinin dışındaki sola karşı izlenmesi chp'nin gelişmesinde pay sahibidir. chp, o dönemde, "şu kişi aşırı solcudur, aramızda yer alamaz" gibi yüzeysel ayrımlardan dikkatle uzak durmuştur. İleride 12 Mart'ın imzacı ve uygulayıcılarına bile kapılarını açabilecek olan chp, kendi içindeki sola karşı, sadece "demokratik olmak ve şiddet yöntemlerini kesinlikle reddetmek" ölçülerini uygulamaktadır. Bu tavır, bir sosyal demokrat partinin başarılı olmasının evrensel koşulları arasındadır ve Ecevit hareketinin gelişiminde, partililere karşı izlenen bu demokrat tavır, hem partide dinamik unsurların çoğalmasını sağlamış hem de parti dışındaki ilerici çevrelerin desteğine yol açmıştır.

Demokratik bir siyasal çerçeveyi benimseyen solla, chp genel olarak çok iyi ilişkiler kurabilmiştir. Parti dışındaki solun hem nitel hem de nicel desteği, chp'nin başarısına, 1973 ve 1977 seçiminde önemli katkılar sağlamıştır.

chp'deki Ecevit hareketi, sanayileşme ve kentleşme sürecinin toplumda yol açtığı yeni özlem ve ihtiyaçlara, tutarlı yanıtlar getirebilmiştir. Hareketin başarıya ulaşmasının temeli budur.

1977 seçiminden sonra chp çevrelerinde ciddi eleştiriler yükselmiştir. Yer yer huzursuzluktan, kaybolan umutlardan bile söz edilebilmektedir. Bütün bunların bir seçim sonrasında, üstelik chp'nin çok büyüdüğü bir

seçimin ardından oluşması, ilk bakışta şaşırtıcı gelmiştir. İktidar olamamanın kırgınlığına, seçim sonuçlarının sayısal değerlendirmesinde yapılmış yanlışların yarattığı şok etkisine ve benzer geçici nedenlerle yüzeysel yanlışlara bu eleştirilerin bağlanması, eksik ve kolay bir davranış gibi gözükmektedir.

Anlaşıldığı kadarıyla, chp, köklü bir sosyal demokrat partiye dönüşebilmenin sancılarını çekmektedir. Son yılların kimi oluşumu böyle bir adımın atılmasını zorlaştırmıştır. chp, Ecevit hareketine güç katan kimi özelliklerinden yer yer uzaklaşmıştır. Buna karşılık, Türkiye'deki ve chp'deki bâzı yeni oluşumlar, chp'de ilerici bir adımı, ciddi bir sosyal demokrat parti olmaya doğru yönelimi kolaylaştırıcı niteliktedir.

chp'deki Ecevit hareketi, artık on yaşını tamamlamıştır. On yıl, bir "dönem" demektir. Bir dönem dolusu deneyime kritik açılardan yaklaşmak, eksikleri ve sapma eğilimlerini ortaya çıkarmaya çalışmak, chp'nin kitleler doğrultusundaki, güçlü adımlar atabilmesi için ne gibi yaklaşımlara ve yeniden düzenlemelere ihtiyacı olduğunu araştırmak, kitlelerin yararına chp'ye yardımcı olmaya çalışmak anlamınadır.

Ciddi bir sosyal demokrat parti olmanın ne kadar zor bir iş olduğunu yineleyerek, konuya ilişkin araştırmamızı sürdürelim.

V. CHP'nin Önemli Bir İşlevi: Demokrasi

Ecevit hareketindeki önemli bir dinamiği, Türkiye'yi demokratikleşme görevinin meydana getirdiğini daha önce belirtmiştik. Bunun parti içine yansımalarını araştırmıştık. Konuya Türkiye düzeyinde baktığımızda, bâzı varsayımları saptamak mümkündür:

Türkiye'nin son otuz yılı incelendiğinde, Türk toplumunun gelişme dinamiğini iç içe geçmiş başlıca üç olgunun yarattığı söylenebilir. Bunlar, sanayileşme, kentleşme ve demokratikleşmedir. Tüm siyasal ve toplumsal hareketlerin, tüm değişimlerin ve özlemlerin çıkış noktasında bu üç olgu yatmaktadır.

Demokratikleşme süreci, çok genel çizgileriyle şöyle tanımlanabilir: Ekonomik, sosyal ve siyasal hakların giderek yaygınlaşması ve artan sayıdaki topluluklarca paylaşılması; kitlelere ait hak ve özgürlüklerin sürekli olarak genişlemesi; toplumsal, ekonomik, siyasal oluşumların ve kararların kitlelerin artan etkinlikteki katkısıyla gerçekleşmesi.

Türkiye'de demokratikleşme sürecinin Demokrat Parti'nin kurulması ve gelişmesiyle hızlandığı söylenebilir, İkinci Dünya Savaşı'nın "demokrasiler" cephesince kazanılması ve faşizmin kesin yenilgisi

sonucunda oluşan evrensel koşullar, dönem Türkiye'sini de etkilemektedir. Bir yığın karmaşık iç neden, Türkiye'nin egemen sınıfını bürokrasiye daha az bağlantılı olacağı yeni bir aşamaya yöneltmekte, bu aşamaya varmak ise, ancak kitlelerin desteğiyle mümkün gözükmektedir. Oy hakkının etkinleşmesi, daha doğrusu ilk kez böyle bir hakkın gerçek anlamda kullanılması, sanayileşme çabaları ve kentleşme hızıyla birlikte, demokratik hakları genişletmiştir. Yol, su, elektrik, ekonomiden daha büyük bir pay gibi özlemler, giderek, sınıfsal özü daha belirgin taleplere, sendikalaşmak, siyasal hareketlilik gibi amaçlara yönelmiştir. Ve zaman zaman kesintilere uğratılmasına rağmen, bu oluşum her dönemde biraz daha gelişmiş, biraz daha kökleşmiştir.

Demokratikleşmenin bir özelliği, çok unsurdan oluşan bir bütün yaratmasıdır: Demokratikleşme süreci, siyasal katılmanın boyutlarından her tür siyasal özgürlüğe, işçi ve köylü haklarından, basın, ifade özgürlüklerine, toplumsal refahın giderek artan bir eşitlikle paylaşımına kadar çok geniş bir alanı kapsar. Demokratikleşme sürecinin ikinci özelliği ise, sürekli olmasıdır, her dönemde kendini yenilemesidir.

Şimdi, chp'ye dönelim: Daha önce de belirttiğimiz gibi, Ecevit hareketinin önemli özelliği ve başarı nedeni, demokratikleşme sürecini hızlandırıcı bir işlev taşıması olmuştur. Hareket, demokratik haklara konmuş sınırların kaldırılmasını, çoğulcu demokrasi çerçevesinde her türlü siyasal akımın özgürlüğünü, köylü ve işçi kitlelerinin kendilerini doğrudan ilgilendiren ekonomik kararlara katılmasını savunmaktadır. chp, demokratikleşme konusundaki bu tavrını partinin yeni programında (1976) daha da açıklığa kavuşturmuş, bu alanda somut öneriler de getirmiştir. Zaten bu programın en belirgin niteliği, bir "demokratikleşme" programı olmasıdır.

chp, demokratikleşme sürecindeki işlevini her dönemde yeniden değerlendirmek, parti içi ilişkilerde ve Türkiye düzeyinde bu işlevin gerekleriyle sürekli tutarlılığını korumak durumundadır. Çünkü bu işlev, demokratik sol hareketin hem önde gelen özelliğidir, hem de başlıca varoluş nedenlerinden biridir. chp'nin iç sorunlarına değinirken, bu alandaki bir kaygıya da yer vermek gerekir: chp örgütünün, karar oluşturma sürecine katılmak ve yönetimin davranışlarını belirlemek görevinden giderek uzaklaşmakta olduğunun belirtileri vardır. Çoğu chp milletvekili, bu durumdan yakınmaktadır. chp'nin bir süredir dışa yansıyan görünümü, kararların üst kademelerde saptandığı, fesihler, müteşebbis heyetler, disiplin

uygulamalarıyla örgütün sessizliğe ve hareketsizliğe yöneltildiği, örgütten beklenen asli görevin şu ya da bu hizipteki insanları yönetim birimlerine seçmek olduğu izlenimi vermektedir.

Sorunu Türkiye düzeyinde aldığımızda, chp'nin demokratikleşme işlevine günümüzde daha değişik açılardan bakabileceğini ve bu görevini daha kararlı, etkili biçimde sürdürebileceğini söylemek mümkündür. chp, demokratik hak ve özgürlükleri, ekonomik kararlara kitlelerin katılma yöntemlerini "iktidara gelince" genişleteceğini belirtmiş, bunları parti programına almıştır.

Ne var ki, hükümeti kurmak deneyimini izleyen aylarda, demokratikleşme mücadelesinin muhalefet olarak da hem de etkin sonuçlar alarak sürdürülebileceği gerçeğine yeterince eğilinmemiştir. İşçinin genel grev hakkı, kamu kuruluşlarında çalışanların yönetime katılması, düşünce ve ifade özgürlüğüne, siyasal özgürlüklere, örgütlenme özgürlüğüne konmuş antidemokratik sınırların kaldırılması, lokavtın yasaklanması, kooperatifçiliğin etkinleştirilmesi chp programının içerdiği konulardır. Ancak bu konular hayata geçirilmediği gibi, geçirilmesi yolunda hazırlık yapıldığının da belirtileri yoktur. Oysa chp programını hayata geçirmek amacıyla kampanyalar düzenlemek, somut sorunlar ortaya koymak, yasa önerileri hazırlamak, toplantı ve gösteriler yapmak, chp'nin taşıdığı işlevin doğal gerekleridir. Gerçi chp iktidarda değildir ama, kendi işlevi doğrultusunda benzer girişimlerde bulunmak chp'nin tezlerini yaygınlaştırır, kamuoyu oluşturur, iktidara gelişmesi durumunda neyin nasıl yapılacağının önceden saptanmış olmasını sağlar, hem de demokratikleşme sürecini hızlandırır.

Burada, bir noktanın altını özenle çizmek gerekir: Bir toplumda demokrasinin gelişmesi ve demokratikleşme sürecinde yol alınması, salt iktidarda olunmasına ve yasal değişimlerin gerçekleşmesine bağlı değildir. Bir yasal değişimin, bir kesin sonucun doğrultusunda yapılan sürekli girişimler, sadece girişim olarak kalsalar bile, kendi sonuçlarını bir "vakıa" olarak gerçekleştirebilirler; toplumsal düzene kabul ettirebilirler. Demokrasi doğrultusunda olan ve toplumun benimsediği çoğu gelişme, yasalarda yer almasa bile kendini topluma ve düzene kabul ettirmiştir. Yasaların yorumlanmasını ve toplumun bakış açısını etkilemiş, somut sonuçlar yaratmıştır. Bunun örneklerini sendikal mücadele alanından, özgürlüklerin kullanımına kadar çoğu durumda izlemek mümkündür. Kamuoyunun benimsediği demokratik kazanımların yadsınması, bunların yasal

dayanaklarının yetersizliğine rağmen olanaksız gibidir. Nitekim, chp, 1965-77 döneminde Türkiye'nin demokratikleşme sürecine en büyük katkıları sağlamanın onurunu taşır; aynı chp, bu dönemde sadece yedi ay iktidar olabilmiştir.

chp'nin gelişiminde, demokratikleştirme işlevinin başarıyla sürdürülmesi büyük pay sahibidir. Dolayısıyla, bu konu üzerinde ne kadar durulsa azdır. chp ne gibi çetin güncel sorunlarla uğraşırsa uğraşsın, demokratikleştirme işlevinin yüklediği sorumlulukları kendisine sürekli olarak "dert edinmek" zorundadır. Kaldı ki, bu işlevin son aylarda yeterince önemsenmeyişini bir çeşit isteksizlik, hattâ partinin çizgisinde bir değişiklik olarak yorumlamak eğilimleri vardır. Bu yorumlar, chp'nin kendi içindeki ve dışındaki sola karşı tavrına da dikkati çekmektedir.

chp'nin, gerek demokratikleşme sürecindeki işlevi, gerekse sola yaklaşımı açısından ciddi bir değişim geçirdiğini öne sürmek için yeterli nedenler gözükmemektedir. Ancak bunlar, bir demokratik sol partinin varoluş nedenlerini yaratan, onun gücünü ya da güçsüzlüğünü oluşturan etkenler arasındadır. Dolayısıyla, bu konuları canlı tutmak ve sürekli bir sınanmayla kendi tutumunu gözden geçirmek chp'ye zarar değil, yarar getirebilir.

VI. Sosyal Demokrat Partilerde
"Cadı Kazanı" Kaynatılmaz

Dünyadaki hemen bütün sosyal demokrat hareketler, parti içi ve parti dışı sol konularında benzer sorunlarla karşılaşmıştır. Günümüzün dünyasında, bir sosyal demokrat ya da chp'nin tanımıyla demokratik sol hareketin, hattâ Fransız Sosyalist Partisi benzeri bir sosyalist hareketin kesin sınırlarını çizmek son derece zordur. Bir zamanlar kasıtlı da olsa ölçü diye öne sürülen "demokratik yoldan iktidara gelip iktidardan gitmek" kavramı, bilimsel sosyalist düşüncenin çoğulcu demokrasilerde getirdiği yeni yorumlar karşısında zaten tartışmalı olan anlamını tümüyle yitirmiştir. Çoğulcu demokrasilerde sosyal demokrasinin soldaki sınırını çizen başlıca ölçü, komünist partileridir. Bu partinin ya da bir başka partinin üyesi olmanın dışında bütün sol düşüncelere sosyal demokrat partiler kapılarını açık tutmaktadır.

Türkiye'de sosyal demokrasinin ya da demokratik solun soldaki sınırını belirleyebilecek gelişmiş bir siyasal çerçeve olmadığından, sorun, hem zorlaşıp karmaşıklık kazanmakta, hem de parti içi mücadelelerde istismara elverişli bir durum yaratabilmektedir. Bu koşullarda, chp'nin kendi

demokratik sol anlayışını belirlemesi zorlaşmaktadır. Bütün sosyal demokrat partiler için çok önemli bir konu olan kendi içindeki ve dışındaki sola karşı tavırların saptanması chp açısından daha da kritik bir seçmeye dönüşmektedir.

Sosyal demokrat partiler, kendi tarihsel işlevleri ve konumları gereği, çok geniş bir siyasal yelpaze oluşturmak durumundadır.

Ne var ki, bütün bu tür partilerin ortak eğilimi, bu geniş çerçeve içinde alabildiğine hoşgörülü ve demokrat davranmaktır. Örneğin, Alman Sosyal Demokrat Partisi'nde, gençlik kolları hemen tümüyle bilimsel sosyalizmi benimsemiş gençlerin yönetimindedir. İngiliz İşçi Partisi'nde gene her zaman güçlü bir Marksist kanat bulunmuş ve bâzı hükümetlerde temsil edilmiştir, vb.

Sosyal demokrat partilerin bu değişik eğilimli kanatları arasında her zaman mücadeleler sürmüştür. Partinin birlik ve bütünlüğü açısından gerçi ters gözüken bir durumdur bu. Ne var ki, sosyal demokrasinin varoluş nedeni, gücü ve güçsüzlüğü, bünyesinde bir çeşit uzlaşma niteliğinde taşımasıdır. Dolayısıyla, benzer çelişkiler var olacaktır. Bunların yadsınması ve sosyal demokrat nitelikteki bir partiyi kesinlikle tek renge dönüştürmek girişimi, ancak bu partileri bölmek sonucunu verir. Cadı kazanının kaynatılmasına en az dayanıklılığı olan kuruluşlardır, sosyal demokrat partiler. Bunların ayakta kalması ve bir siyasal işlev görmesi, ancak engin bir hoşgörüyle mümkündür. Daha kesin ölçüler getirilip köşeli kurallar konulduğunda, sosyal demokratların bir bölümü daha soldaki partilere, öteki bölümü liberal partilere kaymakta, kala kala, İtalyan sosyal demokrat hareketinde yaşandığı gibi elde küçücük bir parti kalmaktadır.

Türkiye'de chp'nin yapacağı seçmeler daha da zordur. Zorluğun ilk nedeni, sosyal demokrat hareketin ya da demokratik solun henüz yeni olması, geleneklere ve yılların oluşturduğu ölçülere sahip bulunmamasıdır. İkinci zorluk, komünist partisinin yasaklanmasıdır. Ne var ki, bütün bu zorluklara rağmen, chp, kendi içindeki sola karşı çok dikkatli ve tutarlı bir yaklaşım oluşturmak durumundadır. Benzer nitelikteki partilerin kendi çerçeveleri içinde itici bir tavır almaları ciddi sorunların başlangıcı olabilmektedir.

chp'nin siyasal çerçevesini oluşturan ölçüleri, Genel Başkan Ecevit'in konuşmalarında ve partinin son programında (1976) araştırmak mümkündür. Hemen belirtmek gerekir ki, bu ölçüler son derece esnektir; bir sosyal demokrat anlayışın gereksinmelerini ölçü olarak karşılamaktadır. chp

solculuğunun sınırını “halkın çizeceği” şeklinde Ecevit’in kullandığı tanım ve partinin “toplumdaki değişimle birlikte gelişmesi” kavramı, çok geniş bir çerçeve getirmektedir. chp’nin programı için de aynı şeyler söylenebilir. Program, sağ sınırını çizerken tekelci ve büyük sermayeye karşı ortaya bir tavır koymaktadır; solda ise, çoğulcu demokrasiye inanmak başlıca ölçü gibi gözükmektedir. Programın kendisi ise, çok değişik sol görüşlerin genelde rahatlıkla birleşebileceği ve hareket alanı bulabileceği bir niteliktedir. Başka bir deyişle, partideki değişik renkte sol görüşlerin hangisi yönetimde ağırlık kazanmasa, bu program çerçevesinde harekette zorluk çekmeyecektir.

Ne var ki, chp’nin kendi içindeki sol anlayışa karşı bir sosyal demokrat özle tutarlı olan teorik yaklaşımı, uygulamada bâzı sorunlarla karşılaşmıştır: Özellikle 1977 seçim öncesinde adaylar belirlenirken “şu parti üyesi fazla solcudur, öteki bizim gibi düşünmeyen solcudur” benzeri ölçülerin kullanıldığı, yaygın bir iddiadır. Anlaşıldığı kadarıyla, kimi durumda, hizipçilik, kendisine gerekçe olarak karşıt görüştekilerin “solculuğunu” kullanmıştır.

Bu olaylar kuraldışı bir durum bile olsa, chp’nin üzerinde önemle durması ve benzer eğilimler gelişmeden onları denetim altına alması gerekir. Bir sosyal demokrat harekette şu ya da bu üyenin solculuğu bir suç olarak yorumlanmaya başlanırsa, bunun yol açabileceği sakıncalar son derece ürkütücüdür. Sosyal demokrat partilerin tarihi, bütün dağılmaların, kopmaların ve küçülmelerin böyle başladığını yazar. Kaldı ki, chp’nin solculuğu, Türkiye’nin özel koşullarında, çoğu sosyal demokrat partiden daha ileridedir. Ecevit hareketinin gelişimi, açıkça sol olan sloganların ve önerilerin eşliğinde, kitlelerden yükselen eşitlik özlemlerinin doğrultusunda olmuştur.

VII. CHP, Sağ ve Sol

chp’nin kendi içindeki sola karşı tavrını tartıştığımız kimi partililer, bu konuda chp’nin tutucu güçlerin etkisinden sakınması gerektiğini belirtirken, partinin durumuna ilişkin ilginç yorumlar da getirmişlerdir: Bu yorumlara göre, chp oldukça ileri ve tutarlı bir sol örgüte sahiptir. Ne var ki, örgütteki bu özellikler, parti mekanizmalarının iyi çalışmaması nedeniyle, yönetim kademelerine yansımamaktadır. Sonuçta, ilçe yöneticileri üyelere oranla, il yöneticileri ilçe yöneticilerine oranla, meclis grupları ve Parti Yönetim Kurulu üyeleri ise il yönetimlerine oranla ilericilik ve solculuklarında sınırlanmış olmaktadır.

chp’nin iç mekanizmalarının nasıl işlediği konusu bu yazı dizisinin çerçevesine girmez. Ancak, chp’nin gelişimi ve yarınları açısından, geçmiş yıllarda olduğu gibi, bugün de kendi içindeki sorunlara tutarlı bir demokrat anlayışla eğilmesi gerekir. Bu konuda sapma eğilimleri varsa, bunlarla hemen mücadele edilmelidir. Dünya örneklerinde, üyelerin görüş açıklamaktan çekindiği, sessiz ve durgun sosyal demokrat partiler, cadı kazanlarının kaynatılabilip hoşgörünün azaldığı suskun ortamlar, genellikle, bir işlevin yavaş yavaş yitirilmesi ve sağlıksız patlamalara koşulların hazırlanmasının işaretidir.

Sosyal demokrat partileri canlı ve güçlü kılan, hele bunlar chp gibi ilerici nitelikler de taşıyorsa, kendi iç dinamikleridir. Geniş bir siyasal yelpazeyi içeren bu partilerde, özellikle soldan gelişen tartışmalar ve eleştiriler, değişik kanatlar arasındaki görüş farklılaşması ve mücadeleleri, partinin gelişimine, canlılığına ve güçlülüğüne imkân verir. Partinin, toplumsal değişimden kopmamasını sağlar.

Sosyal demokrat öz taşıyan bir siyasal hareketin en önemli özelliklerinden biri, kendi dışındaki sola bakışıdır, solla ilişkileridir. Partinin oluşturacağı sınıfsal ve siyasal ittifakları belirlemek, onları geçici ya da kalıcı kılmak yönünden ayrıca çok önemli bir noktadır bu.

Sosyal demokrasinin dünyadaki tarihi, bu konuda değişik uygulamalar ve önemli dersler getirmektedir. Sosyal demokrat partiler, genellikle, sınıfsal ittifaklarını ya tekelci ve büyük sermayeyle ya da işçi sınıfıyla kurmaktadırlar. Bu tercih, kimi durumda, tarihsel yanlışlara ve sorumluluklara da yol açabilmektedir: Örneğin, Hitler’in doğru gelişen bir Almanya’nın koşullarında sosyal demokrat partinin kendi dışındaki sola karşı soğuk bir tavır alması ve işbirliğinden kaçınması, Nazizmin gelişini mümkün kılan başlıca etkenlerden biri olmuştu.

Sosyal demokratların sınıfsal ittifaklara yaklaşım biçimi, çoğu Batı Avrupa ülkesinde tek parti iktidarlarının tarihe karışmış olması nedeniyle de önemlidir: Bu ülkelerin çoğunda en fazla oy almak durumunda bulunan sosyal demokrat partiler, iktidar koalisyonlarını ya komünist partileriyle ya da sağdaki liberal ya da muhafazakâr partilerle oluşturmak durumundadır. Kaldı ki, sınıfsal ittifaklar sorununa yaklaşım biçimi sadece iktidar koalisyonunu değil, bir sosyal demokrat hareketin muhalefetini, hattâ siyasal konum ve kişiliğini büyük ölçüde biçimlemektedir.

chp, kendi sınıfsal yönelimlerini belirleyen programında ve genellikle davranışlarında, desteklerini ve kendi dışındaki işbirliklerini sınıfsal olarak

solda olan kitlelerde aramış, büyük ve tekelci sermayeyle arasına mesafe koyan bir tutum izlemiştir. chp'nin bu tercihlerini, onun kitlelerden oy almasının da başlıca nedenleri arasında yer alan bu özelliğini, her zaman dikkatle koruyup sakınması gerekmektedir. Bu özelliğine gölge düşürebilecek ve hem kendi içinden hem de kendi dışından kaynaklanabilecek gelişmeler karşısında chp son derece duyarlı olmak zorundadır.

Türkiye'nin egemen sınıfsal güçleri açısından, tekelci ve büyük sermayesi açısından, chp, "bitmiş" bir sorun değildir. Bu güçler, chp'yi kendi saflarına mümkün olduğunca çekmenin umut ve deneyimleri içinde her zaman olmuşlardır; kendi yararları açısından bundan doğal bir davranış da düşünülemez. Bütün sosyal demokrat hareketler gibi chp'nin de geniş bir yelpaze oluşturması, benzer güçlerin etkinliğine açık kapılar bırakmakta, bu güçlere eğilimli ya da yandaş unsurlar chp içinde var olabilmektedir. Nitekim chp'nin "herkesin" partisi olduğu gibi görüşler ya da chp'nin kendi özünü boşaltabilecek eğilimler yer yer göze çarpabilmektedir.

Sınıfsal dayanışmalar, işbirlikler ve ittifaklar konusunda sonuç olarak şu belirtilebilir: chp'nin on yılda böylesine büyümesinin başlıca nedeni, onun sosyal demokrasiyi sola doğru geliştirmesidir; bu tavrın doğal sonucu olan seçmeleri yapabilmesidir; kendi dışındaki solla sürekli iyi ilişkiler içinde olmasıdır. Bu siyasetin, Türkiye'nin değişen koşullarına göre geliştirilmesi, soldaki güçlerden uzaklaşıp sağa yanaşıldığı görünümünü vermekten dikkatle kaçınılması gerekir. Büyük önemi nedeniyle, bu konunun sürekli tartışmaya ve özeleştirilere açık tutulması partinin yararınadır.

chp'nin kendi dışındaki solla ilişkileri konusunda sık sık karşılaşılan sorun, "hangi solla, hangi ölçülerle, hangi koşullarda" olmaktadır. Gerçekten, Türkiye solunun çok farklı görüş, yapı ve işlevleri olan çeşitli kuruluşlardan oluştuğu dikkate alınırsa, bu, çetin bir sorundur. Nitekim, chp'nin de küçük-burjuva sınıfsal kökeninden gelmiş üyelere çok sayıda sahip olması nedeniyle, aynı sınıfsal kökenin oluşturduğu kimi anarşik özellikteki hareketlerle ve bâzı kentlerde yakınlaşmalar olduğu, bunun partiyi zor durumlara düşürdüğü söylenegelmiştir. Bu tür sağlıksız ilişkilerden partiyi sakınacak, ama onu soldan soyutlayıp sağın etkisine sokmayı özleyenlere de imkân yaratmayacak başlıca ölçü, herhalde, chp'nin öncelikle işçi sınıfı kökeni olan sol hareketlerle diyalog ve dayanışmaya yönelmesidir; bu ölçünün hemen yanına, kitle tabanı olan aydın ve memur kuruluşlarını koymasıdır. Bu iki ölçü, chp'nin bu alandaki çıkış noktası olan

“demokrasiye inanmış olmak” önkoşuluyla birlikte, soruna yeterli açıklık getirebilir. Dayanışmanın ve işbirliğinin sınırlarıyla biçimlerini koşullara göre doğru saptamak, karşılıklı ilişkiler ve diyaloglarla her zaman mümkündür. Kuruluşların ya da hareketlerin kendi işlevlerinin dışına taşmaması ve birbirinin iç ilişkilerine karışmaması durumunda, demokratik dayanışma ve işbirliğinin gerçekleşmesi zor bir şey değildir.

chp’nin dışındaki solda demokrasiye bağlı, kitle tabanı olan, sürekliliği ve tutarlılığı bulunan kuruluş ya da akımlarla chp’nin diyalog ve dayanışma içinde, ittifaklar içinde olması sadece Türkiye’de estirilen faşizm özlemcisi havalara ve iktidarların antidemokratik davranışlarına karşı bir güvence değildir. Bu diyalog ve işbirlikleri, aynı zamanda, chp’nin doğru olan temel seçmelerini ve işlevini güçlendirici unsurlardır.

VIII. Çelişkilerden Korkmamak

Bir siyasal kuruluşun örgütlenme sorunu, onun sınıfsal yapısı ve ideolojisiyle bağlantılıdır. Örneğin, bir partinin yönetici kadrosu, o parti bünyesindeki önemli unsurların kabullenemeyeceği kadar ileri ya da değişik amaçlar güderse, sorun çıkması kaçınılmazdır. Aynı şekilde, bir partide örgütün gerisinde kalan ideolojik tercihler oluşmaktaysa, sonuç gene uyumsuzluktur. Siyasal kuruluşların sınıfsal yapısıyla bu kuruluşların üstlendikleri görevler arasında da uyum söz konusudur: Bir partinin tabanında ve örgüt kadrolarında sözgelişi tüccar, sanayici, büyük toprak sahibi etkin durumdaysa, o partiden emekçiler doğrultusunda ciddi davranışlar beklenemeyecektir.

Bu değerlendirmeler yapılırken iki yanlıştan sakınılması gerekir:

İlki, bir yapıya taşıyamayacağı kadar ilerici işlevler yükleyip, onu doğal olarak gerçekleştirmekte olduğu olumlu işlevleri de yapamayacak duruma düşürmektir. İkinci yanlış ise, “bu yapı daha ilerici görevler taşımaya dayanamaz” gerekçesini, tutuculuğa mazeret göstermek, yüklenebileceği işlevleri o partiden sakınmaktır. Her iki yanlışın da sonucu, uyumsuzluk ve problemdir.

Başka bir deyişle, partilerin sınıfsal yapısı, örgütü ve ideolojisi arasındaki bütünlüğün çok dikkatle saptanması, politikaların buna göre oluşturulması gerekir. Bütünün bünyesinde elbette çelişkiler olacak, bunlar, çağın ve toplumsal değişimin gerekleriyle partiyi tutarlı kılan dinamizmi yaratacaktır. Çelişkilerin bir dinamizmi yaratamayacak ölçüde bastırıldığı ya da parti bütünlüğünün çerçevesini aştığı durumlarda ise, söz konusu siyasal kuruluş, giderek işlevini yitirecektir.

Siyasal kuruluşların sınıfsal yapısı, örgütü ve ideolojisince yaratılan bütünün yol açabileceği sorunlar açısından, sosyal demokrat partilerin özel ve hassas bir durumu vardır: Daha önce belirtmeye çalıştığımız gibi, bu partiler, sosyolojik konumları gereği, farklı unsur ve görüşlerden oluşmuştur; geniş bir siyasal yelpazeyi kapsarlar; yelpazenin sınırlarında ve içinde ölçüyü kaybederlerse, bu onları ya itici ve dağıtıcı bir bağnazlığa ya da parti niteliğinin kaybolduğu bir çoksesliliğe götürür.

chp'nin örgüt sorunlarına bu açıdan da eğilmek mümkündür. Örgüt, sınıfsal yapı ve ideoloji arasında mutlaka var olan ve partilere geliştirici bir dinamizm de katan çelişkilerin chp'deki canlılığın özel ve objektif nedenleri de vardır: Her şeyden önce chp, kendi toplumsal işlevini zaman içinde büyük ölçüde değiştirmiş bir partidir. Önceki bölümlerde belirtmeye çalıştığımız gibi, 1920'lerin, 1950'lerin chp'si ile günümüz chp'si arasında çok büyük farklar vardır. Ayrıca chp, kendi varlığını ve işlevini "toplumsal gelişmeyle tutarlı bir değişim sürecinde" bulduğunu açıklamakta, bunu ilke kabul etmektedir. Dolayısıyla, sosyal demokrat partilerde zaten bünyesel olarak var olan özellikler, chp'nin sözünü ettiğimiz iki niteliğiyle birleşince daha da önem kazanmaktadır. Bu nedenle, chp'nin sınıfsal dokusu da, ideolojisi de, örgütü de kendi içinde değişimler yaşamakta, bu üç olgu arasında doğal çelişkiler oluşmakta ve zaman zaman büyümektedir.

Bu, chp açısından ürkütücü bir durum değildir. Ürkütücü olabilecek olan, yapay önlemler ve gerekçelerle çelişkileri, dolayısıyla dinamizmi bastırmaktır; böyle bir tavır sonucunda çelişkilerin parti çerçevesinin dışına taşmasına yol açmaktadır; daha da önemlisi, chp'nin ilerici ve kitleler doğrultusunda gelişimine dönük olan çelişkilerine tutuculuk doğrultusunda yön vermeye kalkışmaktır.

chp'ye ilişkin herhangi bir soruna eğilirken, bir varsayımı hep göz önünde bulundurmak gerekir: chp, toplumsal gelişim süreciyle tutarlı olarak sürekli değişmek ve bunu kitlelerin yararı doğrultusunda gerçekleştirmek iddiasını taşıyan bir kuruluştur. Gerçekten, chp'nin günümüzdeki olumlu işlevine de, başarılarına da kaynaklık eden bu ilke ayakta kaldığı sürece, partinin örgütü, sınıfsal yapısı ve ideolojisinde değişim ve çelişki, sürekli biçimde varolacaktır.

Gelişim olgusunun bünyesindeki itici güç, zaten çelişkilerden başka bir şey değildir.

Bu çerçevede konuya eğilince, bâzı gözlemler ve sorunlar değişik bir açıdan da ele alınabilir: chp'de çelişkiler her zaman var olabilecek, partiyi

oluşturan temel olgulardan biri ötekinden daha ileride ya da geride bulunabilecektir. Ne var ki, chp, kendi özündeki “değişim” ve “kitle yararı” kavramlarını korudukça ve “demokratikleşme” gibi ilkelerden sapmadıkça, yani kendi varoluş nedenlerine bağlı kaldıkça, çelişkiler, kaçınılmaz biçimde ileriye dönük çözümler yaratacaktır.

Kendi işlevini, ittifaklarını, örgüt yapısını, iç çelişkilerini gözden geçirirken, chp’nin ileriye dönük gelişmesi açısından belki en önemli kavram, “iktidar modeli”dir. Bir partinin iktidar modeli, bütün teorik ve pratik çalışmaların kaynağıdır bir bakıma: Partinin bütün tezleri, kendi sonucuna bu teorik modelde ulaşır. Modelin eksikleri, aynı tezlere ve çalışmalara yeniden dönüp özeleştirileri ve ek çabaları zorunlu kılar. Sonra, bu yeni bulgularla modelin bütünleşmesine, yetersiz görülen yanlarının düzeltilmesine uğraşılır. İktidar modeli, böylece, partinin çalışmalarını hızlandıran, sürekli bir sınanmayı gerekli kılan, canlı ve gelişen bir olgu niteliğindedir.

Siyasal kuruluşların iktidar modelleri, o partinin sınıfsal ve ideolojik tercihleri üzerinde yükselir. Bu temel yaklaşımlar ve ilke düzeyindeki çözüm biçimleri, kademe kademe genişleyerek, teorik olandan somut olana doğru yayılır. Son aşamalarda, ayrıntılı ve teknik bir iktidar programına dönüşür.

Benzer modelleri oluşturmanın yararları saymakla bitmeyecek kadar çoktur: Bir defa, partilerin teorik ya da pratik yanlışları, temeldeki hareket noktalarıyla önerilen çözümler arasındaki uyumsuzlukları, teoride umut verip de pratikte cılız kalacak varsayımları, böyle bir model çalışmasında kendilerini daha kolay açığa çıkaracaktır. Hele chp gibi hükümet görevini yüklenmesi her zaman mümkün olan bir kuruluş için, ayrıntılı iktidar modelini hazırlamış olmak, başarının bir önkoşuludur. Böyle bir model, bir chp iktidarına karşı oluşabilecek engellerin önceden saptanıp teorik çözümlerinin şimdiden bulunmasına, ekonomik ve siyasal darboğazların belirlenip şimdiden üzerlerinde düşünülmesine, kısaca, bir iktidar oluşturmak durumunda neyin, nasıl ve kiminle yapılacağının bilinmesine olanak tanıyacaktır.

Sonuç olarak, bu çalışmanın chp’ye ilişkin gözlemleri şöyle özetlenebilir: chp kendisini bugünkü düzeyine ulaştıran özelliklerinin her zaman bilincinde olmak durumundadır. chp’nin toplumsal değişimle tutarlı bir gelişme içinde olması, demokratikleştirme işlevine hem Türkiye hem de parti düzeyinde sahip çıkması, sosyal demokrasiyi kurulu düzenin değil

kitlelerin yararı doğrultusundaki bir yorumla geliştirmesi, kendi içindeki sola karşı bağnazlıktan kaçınırken kendi dışındaki solla iyi ilişkiler oluşturması, chp'nin büyümesini sağlayan özellikler arasında sıralanabilir.

chp, şimdi, bu temel özelliklerini korumak, onlardan ayrılmamak ve onları günün koşullarında geliştirmek göreviyle karşı karşıyadır. Bu görevi üstlenirken, Türkiye'nin egemen güçlerinin chp'yi kendilerine doğru çekmek özleminde olduğunu, chp'ye engeller dikmeye çabaladığını, chp'nin ancak kendi özünden ödünler verirse iktidar olabileceği koşullanmasını da yaymaya çalıştığını, chp, gözden kaçırmamalıdır.

İktidara yaklaşan bir parti olarak kendi iktidar modelinin teorik ve pratik unsurlarını bir araya getirmek, chp'ye önemli uygulama kolaylıkları sağlayabilecektir. Aynı zamanda, chp'nin birtakım engelleri ve tuzakları önceden görmesini ve hazırlıklı olmasını da kolaylaştıracaktır.

chp, kendisini bugünlere ulaştıran doğrultusunu Türkiye'nin toplumsal değişim sürecinde geliştirerek ve sapmalardan kaçınarak sürdürdüğü ölçüde, kendi başarılarını da sürekli kılabilecektir.

Politika, Ekim 1977

“Özgürlük” ve “Eşitlik”

I

Hayatın akışına yetişmek ne mümkün!..

Dünya solu bu kez kendi içinde gerçekleşmekte olan ihtilâlin sarsıntısını, sorumluluğunu, kıvancını ve umudunu yaşıyor. Tarih açısından “anlık” bir sürede, sadece üç-dört yılda değişenler, tarihi değiştirmeye başlıyor.

Ne oluyor?

Komünizm mi tükeniyor, kapitalizm mi egemenliğini kanıtlıyor, sosyal demokrasi –ya da eşanlamıyla çoğulcu sosyalizm– evrenselliğe mi koşuyor?

Dünya solunun büyük macerasında, bir dönem kapanmakta ve yeni bir sayfa başlamakta... Bu altüst oluşun tüm belirsizlikleri ve tüm umutları insanlığın önüne açılıyor...

Sosyal demokratlar, ya da eşanlamıyla, çoğulcu, demokratik sosyalistler, solun yüzyıllık iç hesaplaşmasında haklı çıktıklarını görerek, sevinç çığlıkları mı atacak? Dünya sağının verdiği “Marksizm Öldü” başlıklı gazete ilânlarına, ölenin akrabası sıfatıyla, isimlerini ilân sahibinin altına mı ekletecek?

Ya da, tarihsel haklılığının kanıtlarını görerek, fakat bunun sorumluluğunu da duyarak, olgunca değerlendirip düşünerek, soldaki değişimin bütün insanlık için güçlü bir ivmeye, taze bir soluğa, tarihsel olarak sosyal demokratlara ait yeni ve engin bir katkıya dönüşümünü mü sağlayacak?

Bu iddia önümüzde duruyor.

II

Solun tarihsel gelişme sürecinde oluşmuş “tekçi model”in ve “sınıfsız toplum, kavramının,” 21. yüzyıl eşiğinde artık geçmişe terk edilmekte olduğunu söylemek, yanlış gözükmüyor. Düşünce, ifade ve siyaset düzeyinde gelişen çoğulculuk, bir tür “katalizör” işlevi de yaparak, mülkiyet biçiminde ve sınıfsal yapıda çoğulcu oluşumları hızlandırmıştır.

Şimdi yeni hedefler, yeni iddialar ve yeni umutlar dünya solunun gündemindedir. Tek cümlede özetlenirse, “çoğulcu toplum ve demokrasi” idealiyle “sosyalizm” idealinin bütünleşmesi, 20. yüzyıl başlarındaki sosyal demokratların bu doğrultudaki iddiasından çok daha yaygın bir şekilde, 21. yüzyıl insanlığının gündemine girmektedir.

Başlamışken, çözümlemeyi yüzyıllar temelinde sürdürelim ve “yenilenmenin öncelikle yaşandığı stratejik alan” olarak nitelediğimiz, “mülkiyet biçimine yaklaşım”daki ve “sınıfsal yapı”daki değişimin “doğal sonucu” olarak gördüğümüz oluşumu incelemeye çalışalım:

20. yüzyıl, dünya solunun “bölünme çağı” olmuştu. Kitapta genişçe inceleniyor: 19. yüzyılda bütünlük gösteren, yaygın şekilde “ihtilâlci” olan, işçi sınıfının şiddet yoluyla iktidara gelmesini ve şiddet kullanarak iktidarda kalmasını büyük çoğunluğuyla öngören sol, 20. yüzyılın başlarında bir yol ayrımına gelmiş ve ikiye bölünmüştü:

Solun bir kesimi, “çoğulcu demokrasi” tercihini yapmıştı. Bu tercihinin doğrudan ve dolaylı sonuçları olan barışçı mücadele yöntemlerini, devrim yerine evrimi, çoğulcu siyaseti, çoğulcu mülkiyet düzenini ve çoğulcu sınıfsal yapıyı zaman içinde benimseyerek kendi yolunu çizmiş, emek dünyasının önceliğini ve geleceğini bu doğrultuda gerçekleştirmenin iddiasını taşımıştı.

Solun öbür kesimi ise, başlangıçtaki yaklaşımlarını koruyarak, ihtilâl stratejilerini ve yöntemlerini, tekçi, sınıfsız toplum ideallerini sürdürerek, kendi yolunda gelişmişti.

En ileri örnekleri Doğu Avrupa’da görülen bu ikinci tercihin, “tekçi model”in günümüzde yaşadığı köklü değişim süreci, 21. yüzyılın dünya solunun yeniden bütünleşmesine sahne olacağı işaretlerini veriyor: Çoğulculuk, özgürlük, demokrasi temelindeki bir birlikteliğin, 21. yüzyıl solunda gerçekleşeceği görülüyor.

Doğu Avrupa toplumlarındaki evrimi incelerken, siyasal, ekonomik ve sınıfsal çoğulculuğa yönelişi “... solun tükenmesi” şeklinde nitelemenin, kasıt değilse, cehalet olduğuna işaret etmiştim. Çünkü sol, özellikle solun “demokratik sosyalizmi” yüz yıldır savunan kesimi, şimdi büyümekte ve genişlemekte olan kesimi, üretim araçları sahipliğini de, sosyal yapının tekçi ya da çoğulcu niteliğini de, siyasal yapının özelliklerini de, zaten bir “amaç” olarak görmüyor, “araç” olarak görüyor:

Amaç, eşitliktir ve özgürlüktür.

Demokratik sosyalizmin nihayet birer araç olarak gördüğü yöntemlerde ve anlayışlarda Doğu Avrupa ülkelerinin şimdi değişim yaşaması, bize göre zaten yanlış olan bâzı yaklaşımları terk ederek, hem nihai amaçta hem de araçlarda demokratik sosyalizmin anlayışlarıyla benzeşmeye başlaması, soldaki bir tükenişin değil, ancak bir yeniden doğuşun işaretleri sayılabilir.

İngiliz İşçi Partisi’nin teorisyenlerinden Anthony Crosland’ın, ölümünden kısa bir süre önce söylediği gibi, “... Sosyalizm, eşitliğin takipçiliğine ve özgürlüğe sahip çıkılmasına ilişkindir – gerçekten eşit olmadıkça, gerçekten özgür olamayacağımızın bilinciyle.”

III

Hızla değişen ve insanlığın önüne yeni imkânlar açan bir dünyada, geleceği yaratmak iddiasını taşıyan demokratik sosyalizmin şu soruyu sorması ve yanıtlaması gerekiyor:

“... Biz eksiklerimizi teşhis ederek nasıl giderirsek, kendimizi nasıl geliştirirsek, daha güçlü, daha kapsayıcı, temel iddiamızla ve yeni sorumluluklarımızla daha tutarlı olabiliriz? Bizim özümüzün doğrultusunda gelişen ve özgürlük, eşitlik, çoğulculuk titreşimleri yaşayan bir dünyanın değişim sürecine, kendi katkımızı nasıl getirebiliriz?..”

Böyle bir yaklaşımın ilk adımı, ideolojide atılabilir. Daha doğrusu, demokratik sosyalizmin yirmi beş yıldır süren ve “ideolojiye yabancılaşma” olarak nitelenebilecek tutumunu inceleyerek ve bu yanlışı terk ederek, ilk ve en önemli adım atılabilir.

Gerçekten, evrensel ölçekte olaya bakarsak, son çeyrek yüzyıl solun ideolojiden kaçışı, sağın ise ideolojiye sarılışı şeklinde yorumlanabilir. Özetle ve sonuç olarak, demokratik, çoğulcu sosyalizm en güçlü olduğu alanı, bütün mücadelelerin başlayıp noktalandığı bu ortamı, rakibine terk edip köşesine çekilmiş gibidir.

Olay, 1960’larda başladı: “Eşitsizliğin” bayraktarlığını yapan, “seçkinciliğe” övgüler düzen, “güçlülere ait özgürlüğü” kutsayan düşünceler, ideoloji alanında öne çıktı. Üstelik, “eşitsizlikten”, “seçkinci ayrıcalıkların varlığından”, “güçlülerin daha da özgürleşmesinden” en fazla kitlelerin, dar gelirlilerin, işçilerin yararı olduğu, “bütün olarak toplumun kazandığı” iddialarıyla... Çok değil, otuz yıl önce söylenmiş olsalardı, “şaka” diye gülüp geçmiş olacağımız “toplum teorileri,” Friedman’ların, Hayek’lerin aracılığıyla, kutsal kitaplara dönüştürüldü:

Toplumlar, ancak seçkin bir azınlığın itici gücü sayesinde ilerleyebilirdi... İnsanlığın gelişimi her alanda böyle gerçekleşmişti... Dolayısıyla, toplumsal kaynağın ve gücün kullanımında, kitlelerin gelişimine dönük kaygılar ikinci plana bırakılmalı, her şey, seçkin azınlığın yararına seferber edilmeliydi... İnsanlık belli bir düzeye ulaşabilmişse, bunun temel nedeni eşitsizlikti. Eşitsizlik elbette olmalıydı ve aslında, toplumun tümü için en yararlı özellik buydu. Ancak toplumun küçük bir

kesimi eşitsiz şekilde bâzı imkânlara ve rahatlıklara sahipse, ileriki dönemlerde öbür kesimler de benzer imkânlara ve rahatlıklara kavuşabilirdi. Örneğin, bundan elli yıl önce “zenginler” otomobil sahibi olmasaydı, sadece zenginler denizaşırı yolculuklara çıkmasaydı, bugünkü günde otomobil geniş kitleye yayılabilmiş olur muydu, kitle turizmi gerçekleşebilir miydi?.. Toplumların güçlü, varlıklı kesimi kendi gücünü ve varlığını büyütme “özgürlüğünü” daha da arttırabilirse, ancak o zaman ekonomik yatırımlar ve ekonomik yaratıcılık gelişebilirdi. Dolayısıyla, toplumun ortaklaşa yararlandığı temel hizmetlerden, sağlıktan, eğitimden, toplu ulaşımdan ve benzerlerinden kaynaklar çekilmeli, güçlülerin emrine ayrılmalıydı. Böylece, gecikerek de olsa toplumun tümü bu gelişmeden pay alabilirdi, vs., vs., vs.[1]

Bu anlayışlardan kaynaklanmış varsayımları güçlü propaganda araçları yeryüzünün dört bucağına mutlak doğrular şeklinde yayarken ve evrensel boyuttaki bir beyin yıkama operasyonu sürerken, Reagan’ların, Thatcher’lerin çağı dünyada yaşandı. Hattâ, Türkiye’mizde Özal çağı.

Eşitsizlik, seçkincilik, güçlülere daha fazla özgürlük... Ve bunların toplumun yararına olduğu iddiaları... Daha da önemlisi, bu iddiaların toplum tarafından büyük ölçüde kabulü... Bir tür tevekkülle karşılanıp kadere rıza gösterilmesi.

Bu evrensel durumun oluşumunda, çoğulcu sosyalizmin büyük vebali var.

Sermaye, evrensel boyutlardaki ideolojik saldırısını başlatırken, biz, birbirimize, ideolojilerin modasının geçmekte olduğunu anlatmaktaydık. “... Aman, daha da pragmatik düşünelim, toplum ideolojiyi sevmiyor, ideoloji bize oy kaybettiriyor” demekteydik. Siyaset kılavuzlarımız, sol tezlerin açıkça ortaya konması durumunda, “orta sınıfın” bizden uzaklaşacağını, dolayısıyla, mümkün olduğunca “muğlak” kalıp oylarımızı arttırmamızı önermekteydi.

Bir garip dönem başlamıştı: Bizim taraf, söylene söylene ve yazıla çizile artık “klasikleşmiş” ve “kanıksanmış” düşüncelere; hiçbir yenilik getirmeyen, tekrarı hiçbir düşünsel risk taşımayan, işitilmesi hiçbir gönül telini titretmeyen, hiçbir beyin hücresini hareketlendirmeyen sözlerle kendi sınırlarını çizdi. Öyle ki, bizim düşüncelerimizin partileri, çoğu zaten eskiçağ kadar eski olan ve şimdi sağ tarafından da tekrarlanan politikaların sözcülüğüyle yetinerek, uğrunda çalışmaya, mücadeleye değmeyecek

partiler konumuna düştü. Dinamizmin, yenilenmenin, yaratıcılığın çok uzağında kaldı.

Açıkçası, siyasal ve toplumsal mücadelenin en belirleyici alanını, ideoloji meydanını, biz boş bırakıp çekildik, rakibimize terk ettik. İngiliz İşçi Partisi'nin Başkan Yardımcısı Hattersley, özetle şunları söylüyor:

Demokratik sosyalizmin gittikçe daha yavan, hattâ can sıkıcı gözüktüğü bu ortamda, Friedmancılığın, Reaganizmin, Thatcherizmin coşkuyla savunulan yeni bireyciliği, değişik ve heyecan veren çözümler sunmaktaydı. Ekonominin üzerinden bir kez geçirildiğinde kurşunu altına dönüştürecek tılsımlı değneğin tanıtımını sağ yaparken, sol, ancak ılımlı davranmayı, ihtiyatı ve geçmiş kazanımların güvencede kalmasını savunmaktaydı. Yüzyılımızda ilk olarak, muhafazakârlık "yenilik" şeklinde, sosyalizm ise statükonun devamı gibi gözüktü. Sağın ideolojiye dayalı partisi, solun pragmatik partisinin yavan ve heyecan vermekten uzak görünmesine yol açtı. Dünya, son derece çekici ve zorlayıcı düşüncelerle doluydu. Solun bunlara karşı yapabildiği, eski hastalıkların geçmiş reçetelerini ortaya sürmekten ibaret kaldı...[2]

Dünya sağının ideolojik bir saldırıyı son 25 yılda başarıyla gerçekleştirdiği ve bunun öncelikle meydanı boş bulmasından kaynaklandığı kabul edilirse, mantık bizi şu sonuca götürür: Hızla değişen bir dünyanın sunduğu yeni iddiaları ve işlevleri üstlenebilmesi için, sosyal demokrasinin öncelikle kendi ideolojisine gerekli önemi vermesi, boş bıraktığı ideolojik mücadele meydanına dönmesi gerekiyor.

IV

Demokratik sosyalizmin "özgürlük" ve "eşitlik" iddiaları, öncülüğü şu ya da bu rakibe terk edilemeyecek kadar hayati ve temel iki iddiadır. Birliktelikleri, bir bakıma, sosyal demokrat ideolojinin özünü meydana getirir. Diğer anlayışlardan farklı olarak, çoğulcu sosyalizm, teorik özgürlüklere hayatiyet kazandıran ve onlara etkinlik sağlayan maddi kaynakların insanlardan esirgenmesi durumunda, bu özgürlüklerin var olamayacağını savunur. Aynı şekilde, özgürlükten yoksun bir eşitliğin, insan varlığını en temel boyutlarında engellemiş bir eşitlikten öteye geçmeyeceğine inanır. Bir bakıma, özgürlüğün meşruiyet gerekçesi eşitliktir; eşitliğin meşruiyet gerekçesi özgürlüktür: Özgürlük, insanları daha eşit kıldığı zaman en değerli konumuna gelir; eşitlik, herkesin paylaştığı özgürlükleri en yüksek düzeyine çıkardığında, en olgun biçimine ulaşır.

Demokratik sosyalizmin gücü, eşitlik ve özgürlük arasında kurduğu bütündür.

Demokratik sosyalizm, kapitalizme özgü bir özgürlük anlayışını taklit ederek ve onunla onun kulvarında yarışa çıkarak bir noktaya varamaz. Aynı şekilde, komünizme özgü bir eşitlik anlayışıyla da yarışa giremez.

21. yüzyıl eşiğinde geçmiştekinden çok daha etkili bir yerin adayı olan sosyal demokrasi, öncelikle kendi ideolojisini değerlendirerek, kendi ideolojisinin doğrultusundaki çözümleri üreterek, tarihin sunduğu görevi ve işlevi üstlenebilir.

Beş yıl önce yayınlanmış kitabımı yeniden değerlendirdiğimde, bana göre en dikkate değer özelliği, ideoloji üzerinde ısrarla durmasıdır.

İdeoloji kendiliğinden oluşmaz, ama ideoloji olmadıkça da hiçbir şey olmaz.

(Sosyal Demokrasi Nedir, Ne Değildir

kitabımın 4. basımındaki önsözünden özet)

Ekim 1989

Sosyal Demokrasideki Umut

Sosyal demokrasinin Türkiye'de neden "olamayacağına" dair bir dizi gerçeği sıralamak hiç de zor değildir:

Sosyal demokrasi, ekonomide belirli düzeye yükselmiş toplumların başarı sağladığı bir siyasettir. Tüm gelişmiş uygulamalarının özelliği, "sanayi toplumlarında" gerçekleşmiş olmalarıdır. Yani, sanayi üretiminin tarımsal üretimden çok daha büyük bir paya sahip olduğu toplumlar. Bununla bağlantılı olarak, sosyal demokrasi, "kentleşmesini tamamlamış" ülkelerde başarılıdır.

Başka bir deyişle, sosyal demokrasi, sanayileşmiş ve kentleşmiş toplumların siyasal gerçeğidir. Türkiye henüz sanayileşmiş değildir. Kentleşmiş de değildir.

Sosyal demokrasi, gelişmiş sosyal sınıfların işidir. Başarısı için, sadece öncelikle temsilcisi olduğu emek dünyasının değil, sermaye sınıfının da gelişmişliği gerekir. Hem sınıf, hem birey olarak bu koşul söz konusudur: Sorumluluğa, iddiaya, mücadele ve "beraberce var olabilme" yeteneğine sahip sınıflar; işini en iyi şekilde yapan işçiler, vergi kaçırmayan tacirler, vb.

Türkiye'mizde işçi sınıfı hem sayı bakımından çok azdır, hem de gelişmişlik düzeyi bakımından henüz çok yenidir. Sermaye sınıfı ise, sosyal demokrasinin başarısı için ihtiyaç duyduğu nitelikli "muhatap" olmanın uzağındadır.

Sosyal demokrasi, çoğulculuk ve demokrasi geleneği olan, belirli tarihsel süreçleri yaşamış toplumların modelidir; Avrupa'daki kentleşme süreci; burjuvazinin doğuşu; merkez iktidarıyla kentlerin ayrışımı; işçi sınıfının oluşumu; çoğulcu değer yargılarının gelişimi; insanlarda mücadele cesaretinin ve uzlaşma hünerinin birlikte oluşumu; çoksesliliğe her düzeyde hoşgörüyle bakabilmek; demokrasiyi bir hayat tarzı olarak ve aileden devlete, kanarya sevenler derneğinden siyasal partilere kadar her yerde, her düzeyde özümsemek...

Türkiye'mizde böyle köklü süreçler, kökleşmiş demokratik değer yargıları da henüz pek gözükmüyor.

Bilinen "helva" örneğini bir başka şekilde tekrarlarsak; ortada un yok, yağ yok, şeker de yok. Peki, biz bu "helvayı" nasıl yapacağız?..

Hangi Partilerle?..

Olay bunlarla da bitmiyor. Biraz “kitabi” olacak ama, sosyal demokrasinin başka önkoşulları da var:

Sosyal demokrat (ya da eşanlamıyla, Batı’da genellikle kullanılan tanımıyla, çoğulcu/demokratik sosyalist) partiler iki temel özelliğe sahiptir.

İlk özellik, sosyal demokrat partilerin “sosyal yapısına” ilişkindir; “yapı” ile “ideoloji” arasındaki tutarlılıktır. Sosyal demokrasi, toplumun tümüne refah ve mutluluk götürmeyi amaçlayan, ama öncelikle “emeğin” yararlarını gözeten, onun temsilciliği iddiasını taşıyan siyasettir. Klasik şemada, solun partilerinden “komünist partileri” emeğin “sınıf” partisidir; sosyal demokrat (eşanlamıyla sosyalist) partiler, emeğin “kitle” partisidir. “Kitle” partisi olan sosyal demokratlarda, farklı sosyal özellikte, değişik meslekte, değişik duyarlıkları olan üyeler bulunur. Herkes eşittir. Ama tüm sosyal demokrat partilerin ortak özelliği, emek dünyasından gelmiş üyelerin her kademede çok sayıda ve etkili konumda olmasıdır. Alman sosyal demokratlarından, İngiliz İşçi Partisi’ne, İskandinav partilerine kadar, sosyal demokratların ortak özelliği budur. “Emek,” geniş tanımıyla benimsenir, yani, sadece kol işçisi olarak değil. Ama bu tür partilerin ortak özelliği, tarihsel ve güncel “emek boyutudur.”

Bu temel özellik, bizim hiçbir sosyal demokrat ya da sol partimizde yeterince oluşmamıştır.

Bunun kadar önemli olan, sosyal demokrat “iddialı” partilerin, tarihsel kaynağıdır: Bu partiler, neredeyse tümüyle, benzer bir “doğum sürecinden” gelmiştir. Marksist hareketlerin ya da Marksist partilerin, “çoğulcu demokrasiyi” benimseyerek “değişmesiyle,” günümüzün Fransız Sosyalist Partisi, Alman Sosyal Demokrat Partisi ve çoğu sosyalist parti tarih sahnesine çıkmıştır. Başka bir deyişle, sosyal demokrat partiler, Marksist hareketin değişimi ve dönüşümü ile, bu ideolojik kaynaktan yola çıkarak oluşmuştur.

Türkiye’mize bakarsak: Bizim sosyal demokrasimiz, hattâ genel olarak solumuz, dünyadaki benzerlerinden çok farklıdır. Bizimkiler Marksist siyasetten yola çıkıp, “çoğulcu demokrasi” tercihini yaparak değişim geçirmiş partiler değildir. Çok daha ağırlıklı olarak, aşırı merkeziyetçi, bürokratik, seçkinci ideolojiden ve “tek parti”, “devlet partisi” geleneğinden kaynaklanmış partilerdir.

İki oluşum arasında, dünyalar kadar fark vardır.

Peki, Ne Yapacağız?..

Sosyal demokrasinin “olabilirliği” konusunda göstergeler olumsuzluğa işaret etmekteyse, örneğimize dönersek, un, yağ ve şeker yoksa, biz bu helvayı nasıl yapacağız? Neye güvenerek yapmaya kalkışacağız?

İki nedenle, umutsuzluğa kapılmanın yeri yok:

Bir defa, sosyal demokrasinin “olamayacağına” ilişkin gerekçelerden büyük bölümü (sanayileşme, kentleşme, sınıfların olgunluğu, hoşgörü ve çoğulculuk geleneği, vb.), aynı zamanda “demokrasi”nin ön koşuludur. Demokrasinin “olamayacağı”nın da gerekçesidir. Buna rağmen, Türkiye, yetersizlikleri de bulunsa bir demokrasiye sahiptir. Var olan demokrasiden belki hoşnut değiliz. Ama hiç olmamasından herhalde daha iyidir.

Öte yandan, sosyal demokrasi, bir belirli iddiadır, amaçtır. Özgürlük ve eşitlik ideallerinin bütünlüğüdür. Demokrasi ile solun birlikteliğidir. Hem özgürlük olsun, hem eşitliğe yönelelim denmekteyse, hem solcuyuz hem de demokratız iddiası benimseniyorsa, o zaman, bunun siyasal sistemi sosyal demokrasidir. Sorunlar, koşullar, gerçekler ne olursa olsun...

Sorun, gerçeklerin farkında olarak, gerçeklerden hareket ederek, gerçekleri zaman içinde değiştirmektir. Bu da, sosyal demokrasiden doğru çözümleme ister; doğru stratejiyi ve doğru taktikleri gerektirir.

Nerede “Tıkanma” Var?

Hiçbir siyasal hareket, kendi geçmişindeki sorunları çözmeksizin geleceği net göremez. Kendi geçmişiyle hesaplaşmadan, bugünde ve yarında etkili olamaz.

Türkiye’nin sosyal demokrasisi, üzerinde yer aldığı tarihsel yenileştirici hareketin, yani bizzat kendisinin geçmişiyle hesaplaşamamıştır. Yanlışlarını sorgulayamamıştır. Sorgulayamadığı geçmişi bu kez aşırı biçimde yüceltmiş, tabulaştırmıştır. Hal böyle olunca, geçmişin değer yargılarında, geçmiş saatin akrep ve yelkovanında takılıp kalmıştır.

Örneğin, “İstiklal Mahkemeleriyle”, “Yassıada duruşmalarıyla” hesaplaşmamış bir sol, nasıl “demokrat” olabilir? Olayı güncel yanlışlara tercüme edersek, bu hesaplaşma eksiği nedeniyle, bugünkü günde “yüce divan” gibi bir “olağanüstü mahkeme” örneğini önerebilen bir garip sol olur.

Ya da, kendi kaynağındaki akımların “takrir-i sukûn”uyla, işçi örgütlenmesi ve söz, düşünce özgürlüğü yasaklanmışsa ve bu uygulamalarla tarih önünde ciddi bir hesaplaşma yapılmamışsa, ne olur? O zaman, istediğiniz kadar 141, 142 ve 163’ü yasalardan çıkartın. Solun ve sol partilerin bilinçaltındaki 141, 142 ve 163’ler dimdik ayakta kalır; parti-içi

demokrasi fukaralığından, çok-ses, çoğulculuk düşmanlığına kadar, tek parti alışkanlıklarına kadar bir dizi olaya iz düşürür.

Geçmişiyle hesaplaşmaktan korkan siyasetlerin ortak zaafı, geleceği dünde aramalarıdır. Çünkü, hesaplaşılmayan geçmiş, kutsallaştırılır. Ardından, eski reçetelerin zaman ötesi bir geçerlilik taşıdığı sanılır. Sonra, tozlu raflardan indirilmiş bu reçetelerle, günümüzün hastalıklarına şifa aranır. Giderek, geçmişte kaldığı, eskidiği, kendi ideolojisi doğrultusunda değişemediği, gelişemediği izlenimini veren bir sosyal demokrasi modeli ortaya çıkar. Ve tabii, ne yeterli güven ve heyecanı yaratır, ne de yeterli oyu alabilir.

Değişim ve Yenileşme

Bu uzunca yazının sonunda söylenebilecek olan şudur:

Türkiye'nin sosyal demokrasisi, zaten, kıraç toprakta çiçek açtırmanın iddiasıdır. Belki umudu, belki umutsuzluğu, ama herhalde güzelliği bundadır.

Ama sosyal demokrasi, bu iddiasını bir orman yaratmaya dönüştürecekse, o zaman gereğini de yapmak durumundadır. Vârisi olduğu geçmişin olumsuz yanlarıyla hesaplaşarak, sürekli geri kalan saatini ileriye alarak ve en önemlisi, kendi ideolojik doğrultusunda değişerek, yenileşerek.

Haziran 1991

Türkiye Seçimden Ne Bekliyor?

Gerçekten, ne beklediğimizi biliyor muyuz? "... Ucuzluk olsun; maaşlar artsın" gibi çok özet yanıtlar bir yana bırakılırsa, seçimden ne beklemekteyiz? Ne beklediğimizi bilemiyorsak, o zaman, seçim sonrasında daha güzel bir Türkiye'nin oluşmasını nasıl hayâl edebiliyoruz?

Her genel seçim, toplumların yaşantısındaki bir dönüm noktasıdır. Böyle bir noktada, Türkiye'nin önünde hangi engelleri görmekteyiz? Hangi kaynaklardan güç alırsak, engellerin aşılacağını varsaymaktayız?

Yeni bir yüzyılın, yeni bir çağın eşiğindeyiz. Sürekli değişen ve çoklaşan sorunlar karşısında, insanlık, ne yapacağını şaşırıyor. Teknoloji, çözdüğünden daha fazla sorun yaratıyor; haberleşme devrimi, siyasal sistemlerden yerleşik anlayışlara, hayat tarzlarına kadar her şeyi altüst ediyor. En "zengin" ülkeler, örneğin Amerika, çağın yeni salgınları "uyuşturucu", "şiddet" ve "alkolizm" karşısında perişan oluyor. Dünyanın başka köşelerinde, aynı ülkenin insanları birbirini öldürüyor. Yugoslavya'da içsavaş var. Sovyetler bölünmenin ve içsavaşın eşiğinde. Çağın hastalıklarından ve dünyadaki bu altüst oluştan, Türkiye, nasibini fazlasıyla alıyor.

Neyin Seçimini Yapacağız?

Önümüzde seçim var. Türkiye, farklı siyasetlerin estirdiği büyük rüzgârlar arasında, 2000'li yıllara uzanan değişik Türkiye projeleri arasında, büyük tarihsel/toplumsal çözümlemeler arasında, öngörüler, idealler arasında mı bir tercih yapacak? Yoksa, kimin pahalılığı ne kadar zamanda azaltacağı "iddiaları" arasında, buğdaya kimin daha fazla para ödeyeceği "vaatleri" arasında mı bir "seçim" yapılacak?

Tercihi, iddiaların ve vaatlerin dar çerçevesinde yapacaksak, o zaman çözümü nasıl bulacağız? Ancak "köklü çözümlemelerde," tarihten geleceğe uzanan "toplum projelerinde," Türkiye'ye öngöreceğimiz "misyonda" çözümü aranabilecek temel sorunlarımızı nasıl yanıtlayacağız?

Güneydoğu sorununu mu, pahalılığı üç puan düşüren, buğday taban fiyatını üç lira arttıran "tercihi" yaptık diye, Türkiye'nin, hem Avrupa'dan hem Ortadoğu'dan "dışlanması" süreci mi sona erecek? Ya da, her yıl yüz binlercesi sokaklara dökülen, ayakkabı boyayıp trafik sıkışıklığında otomobil camlarını silen, çıraklık değirmeninde öğütülen kavruk çocukların sayısı mı azalacak?

Türkiye'nin talihsizliği burada:

Çok temel ve yapısal, çok büyük sorunlarımız var. Bunların çözümleri, ancak, iddialı Türkiye projelerinin ve farklı insan anlayışlarının yarıştığı, ideoloji boyutu, felsefe derinliği olan siyaset ortamlarından çıkabilir. Oysa, özellikle 1980 sonrası, bizi siyasette sığlaşmaya yöneltti. Hem partiler, hem seçmenler olarak kısa vadeli, kolaycı çözümleri beklemeye koşullandık. Siyaseti de bu yönde koşulladık.

Sonuçta, "sığ" anlayışlarla ve çözümlerle, "dev" sorunların üstesinden gelmesi beklenen bir siyaset ortamı oluştu. Bir yandan bu ortamı özendiren, körükleyen, bir yandan da, onunla yetinen bir kamuoyu gelişti. Ve bu ortamın sunabildiği "çözümler" arasına, Türkiye'nin sorunları sıkışıp kaldı.

Bu gerçeklerden ötürü tek başına partileri suçlamayalım: Kamuoyu olarak, hele kamuoyunun bilgiç geçinenleri olarak, biz partileri hangi "doğrulara," hangi büyük çözümlere özendirdik? Biz partilerden ne istedik ki, şimdi onların sunduklarını beğenmemeye hakkımız olsun?

Temel Sorunlar ve İhtiyaçlar

Her genel seçim, yeni bir başlangıçtır. Çok geciktiğimiz arayışların ve değişimlerin kapısını aralayabilecek bir fırsattır. Ama her şeyden önce, toplumun temel ihtiyaçlarının düşünülmesi, tartışılması koşuluyla:

Toplum olarak, hâlâ aşılamamış bir kimlik bunalımının her düzeydeki sınırlayıcı sonuçlarını yaşamaktayız. Bâzı temel soruları hâlâ tam yanıtlayamadık: Türkiye'nin insanları, hangi geçmişin sahibidir, hangi günün hazırlığı ve hangi geleceğin iddiası içindedir? Toplum, kendi ortak kişiliğini nasıl bir görünümde, kendi toplumsal işlevini nasıl bir rolde bulmaktadır? Hepimizin gelip geçtiği bir dünyada, bırakmayı amaçladığımız bu iz nedir, nerededir? Toplum olarak biz kimiz, ne yapmak istiyoruz, nereden geldik, nereye gidiyoruz?

Bir toplumun, hele uzun geçmişi olan bir toplumun esenliği ve tutarlılığı, kendi varlığının anlamını görebilmiş olmasıyla, kişiliğini bulmuş olmasıyla yakından bağlantılıdır. Bu temel soruları yanıtlamamış olmamız, güncel ve ağır sorunlarımızın temel nedenlerinden biridir.

Türkiye'nin, 19. yüzyılda yöneldiği yeni bir kimlik ve işlev arayışına açık ve sürekli bir yanıt bulabildiği, özde birleşip sadece ayrıntı ve yöntemde farklılaştığı hâlâ söylenemez. Ne ölçüde Doğulu, ne ölçüde Batılıyız? Bizim uluslar ailesindeki yerimiz, işlevimiz, ayrıcalığımız nedir; ne yapmak, insanlığın büyük yürüyüşüne kendimize özgü hangi katkıyı getirmek istiyoruz? Bunların yanıtları üzerine yaygın bir toplumsal uzlaşmanın oluştuğu, ortak bir hayat tarzının geliştiği söylenebilir mi?

Böyle bir yanıtsızlık ve bilmezlik durumu ise, toplumun temel dokusunu olumsuz etkilemekte, dokuyu gevşetmektedir. Toplumda anlayışsızlık, dışlayıcılık, bencillik eğilimleri güçlenmektedir. Kimi durumda, insanlar birbirine daha kolay düşman olabilmekte, bölünmektedir. Bağnazlık ve sevgisizlik, hattâ acımasızlık daha kolay gelişmektedir. Kendi kimliğimize ilişkin soruları yanıtlamakta güçlüğümüz olduğu sürece, başkaları, bizi dünyanın ikinci sınıf toplumlarından biri diye görmektedir. Yurttaşlarımızın taşıdığı pasaportu sınır kapılarından rahatça çevirmektedir. Hayâli haritalar üzerinde Türkiye'yi bölmek, onlar için sıradan ve kolay bir özleme dönüşebilmektedir.

Sivil Toplum ve Demokrasi

Türkiye'nin ihtiyacı, "sivil toplum" anlayışlarını bilinçle ve sistemli olarak geliştirmektir.

Böyle bir düzeyin çok uzağındayız. "Çoğulcu toplum"u hâlâ özümseyebilmiş değiliz. Yurttaş haklarını, resmi çizelgelerin emir-komuta zincirinin dışına hâlâ çıkaramadık. "Devlet" ile "birey" arasında sağlıklı dengeler kuramadık. "Tekçi" anlayışların, "tek şef" geleneğinin, "büyüklerimiz, her şeyi bizden iyi bilir" kaderciliğinin izlerini hâlâ silemedik.

Oysa, sivil toplum anlayışları gelişmedikçe, toplumdaki birikimler pratiğe aktarılamaz. Toplumun var olan gücü, tümüyle kullanılamaz. Çağdaş ve gerilimsiz insan ilişkileri, hoşgörü yaygınlaşamaz. Demokrasi bir "hayat tarzı"na dönüşemez.

"Sivil toplum," yani resmi kurumların ve organların dışında oluşan, meslek, yarar, ilgi, kaygı birlikteliğinden kaynaklanmış yurttaş birimleri. Meslek kuruluşları, tüketiciyi, çevreyi koruma hareketleri, mahalleyi, köyü güzelleştirme dernekleri, okul-aile birlikleri, spor kulüpleri, vb.

Bu yurttaş birimlerinin, ülkedeki karar mekanizmalarını etkilediği ve karar süreçlerinde yer alabildiği ölçüde çözümler kolaylaşıyor. Toplumlar gelişiyor, demokrasi güçleniyor, kararlar rejimi organların tekelinden çıkarak, çok yönlü sivil katkıyla ve katılımla olgunlaşıyor. Birçok ülkede bu katkı ve katılımın büyük uygulamaları ve büyük yararları yaşanıyor. Örneğin Fransa'da, devletin bütün önemli ekonomik kararları, işçi-işveren-hükümet üçlüsünün ortak tartışmasında geliştirilip ortak süzgecinden geçirilerek pratiğe aktarılıyor, vb.

Türkiye'de, toplumsal gelişmemizin daha ileri aşamaya varabilmesi için, "sivil toplum" özelliklerinin yaygınlaşması mutlak bir önkoşul olarak

beliriyor.

Bir genel seçim öncesinde, bu gerçeğin ne kadar bilincinde olduğumuzu bilemiyoruz.

Büyüme, Eşitlik ve Akılcılık

Türkiye'nin ihtiyacı büyümektir, eşitliktir, akılcılıktır.

Ama Türkiye, büyümesini engelleyen koşullarda direniyor. Eşitsizliği "doğal" karşılıyor. "Akılcılık" ise, yabancı dillerden devşirilmiş, bize yabancı bir kavram.

Bu üç temel ihtiyacın bütünselliğine sahip köklü çözümlemelerden, büyük öngörülerden, iddialı toplum ve Türkiye tasarımlarından yoksun olarak, ülke bir genel seçime gidiyor. Bunları yeterince düşünmedik, enine boyuna tartışmadık. Toplam verginin yarısını kaçıran bir ekonomiyle "kalkınmak," kimseyi fazla rahatsız etmedi; eşitsizliğin "kurumlaşması" da... "Akılcılık," var olan kaynaklarla en fazlasını yaratmak ve yaratılanı en verimli kullanmak ise, böyle bir kaygımız da yok.

Ama bu sorunları çözmek zorundayız. Siyaseti, sığlaşma eğilimlerinden kurtarmak gerekiyor. Sığ sularda aranmış çözümlerle, dev sorunların üstesinden gelinemiyor. Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu kimlik ve kişilik gelişmesi sağlanmadıkça, bunun zahmetine katlanılmadıkça, işte bu kadarlık bir ülke olunur. Büyüme, eşitlik ve akılcılık bir temel ihtiyaç olarak tanınmıyorsa, biraz ağlaşır, biraz dövünür, sonra, "buna da şükür" deriz.

Evet, her genel seçim, yeni bir başlangıcın fırsatıdır. Dileriz, öyle olsun.

Sabah, 25 Ağustos 1991

“Statüko” ile “Değişim”in Yarışı

– Önümüzde ara seçim, belki genel seçim var. shp’nin başarısını, şansını nasıl görüyorsunuz?

CEM – shp’nin başarısı için tek ve çok önemli bir önkoşul var: Kendi birikimini, kendi gücünü kullanabilmek...

Haklıyız ve özünde çok güçlüyüz. Bu hakkımızı ve gücümüzü hayata geçirebilirsek, ara seçim gibi genel seçim de bizim olur...

– Neden hayata geçmiyor ya da nasıl hayata geçebilir?

– shp’nin sorunlarını ve çözümlerini birkaç temel noktada görmekteyiz:

1) Daha az “eski,” daha çok “yeni” olmalıyız.

2) Daha az “uyumun,” daha çok “değişimin” partisi olmalıyız.

3) shp’nin “sol” ve “demokrat” kimliğini daha fazla öne çıkarmalıyız.

4) Sağ ve sol sapmalardan (düzenle bütünleşme eğilimleri ve sol maceracılık) partiyi sakınmalıyız.

5) Rakibin soyut bir “Özal” değil, tümüyle “sağ” olduğunu (anlayışları, uygulamaları, politikacıları, Demirel’leri ve Özal’larıyla) daha net görebilmeliyiz.

6) Ciddi yönetim anlayışını, çağdaş ve üretken particiliği, yaratıcı düşünceyi geliştirmeliyiz.

7) Türkiye’nin “çağdaş çoğunluğunu,” partili olsalar da olmasalar da shp’nin ilkeleri doğrultusunda bir anlayış, diyalog, tanışma ve katkı platformuna çekebilmeliyiz.

8) shp’de ve Türkiye’de “değişimin programı”nı üyelerimize ve seçmenlere sunarak, dinamizm ve heyecan yaratarak, düşündürterek, hem akıllara hem de gönüllere seslenmeliyiz.

9) Nihayet, bu programın ve güçlü bir atılımın iddiasını taşıyan arkadaşlarımıza partinin tüm görevlerinde sorumluluk ve imkân tanımalıyız.

– Bir bakıma başarı için reçete önermektesiniz...

– Sosyal demokrasinin ideolojik ve sosyolojik temellerini, evrensel doğrularını ve pratiğini bilinçle öne çıkarmak. Bizim ve genelde Türk solunun kaynaklarında bulunan tek parti anlayışlarından, merkeziyetçi aşırılıktan, seçkincilikten, bürokrasi hayranlığından artık tamamen kurtulmak. Yenileşmeyi, eskinin sembollerinde ve söyleminde değil, gelecekte aramak.

Resmi devlet ideolojisinin resmi devlet partisi olmak özelliğinden bir zamanların chp'si uzaklaşmaya başlamıştı. Bu süreci tamamlamak shp'ye düşüyor.

– shp içinde Sayın Baykal'la birlikte yer aldığınız hareket, geçmişi, chp'yi ve shp'yi bu bağlamda nasıl değerlendiriyor?

– chp hem Türkiye'nin hem de parti olarak ve siyasetçi olarak bizlerin onurlu geçmişimizdir. Ama geleceğimiz değildir.

shp içinde Sayın Baykal'ın öncülüğünü yaptığı "Yeni Sol" shp'yi sosyal demokrat ideolojiye daha bağlı, sosyal demokrasinin ideolojik tercihleri ve sosyal tabanı doğrultusunda daha yenilikçi, değişimci, eşitlikçi, özgürlükçü, tek sözcükle daha çağdaş bir sosyal demokrat partiye dönüştürmeyi öneriyor.

Geleceğin Türkiye'sini geçmişin anlayışları üzerine bina etmek, toplumun geride bıraktığı kavramlarla, söylemle ve terminolojiyle 2000'li yıllara yol döşemek, özetle, yarını dünde aramak mümkün değildir.

– Bu anlayışlar shp'nin başlamış bulunan kongrelerine yansıyor mu?

– shp kongrelerinde "statüko" ile "değişim" yarışıyor ve yarışacak. Önümüzdeki kurultay, parti içindeki anlayışlar, kadrolar olarak "statüko"yu benimseyenlerle, bizim gibi değişimi savunanların arasında bir hizmet yarışı olacak. Delege "statüko" ile "değişim" arasında bir tercih yapacak.

– Genelde ve kongrelere dönük hangi yaklaşımları önermektesiniz?

– Biz "Yeni Sol" olarak sosyal demokrat ideolojiyi, partimizin sol ve sosyal demokrat kimliğini daha büyük bir duyarlılıkla öne çıkaran çalışmalar yapmaktayız. "Emeğin kitle partisi" kimliğimiz doğrultusunda, toplumun tümüne yarar getirecek düşünceleri ve politikaları üretmekteyiz. Bunları ülke ve parti kamuoyuna sunmaktayız. Çağdaş particiliği, düşünce zemininde üretmeyi ve yarışmayı shp'de özendirmekteyiz.

"Yeni Sol," shp kamuoyunda ve kongrelerde "değişimin programını" geliştirmektedir. Bu programı ve onu savunan kadroları delegenin benimsediği ölçüde shp'nin çağdaş bir sosyal demokrat parti olmak yönünde başarısı büyüyecektir. Bizim inancımız budur.

Özetle ve sonuç olarak hem shp'de hem de Türkiye'de geçmişin geçmişe terk edilmesi için, statükoların bozulup değişimin gerçekleşmesi için, sosyal demokrasinin ideolojisi, sosyal öncelikleri ve idealleri doğrultusundaki bir yenileşme için çalışmaktayız. Başaracağımıza, shp'nin kendi bütünlüğü, iç barışı ve sevgi dünyası içinde iktidara yürüyeceğine inanıyoruz.

Sabah gazetesinin sorularına yanıtlar,

Mayıs 1991

“Değişim”de Uzlaşalım

“Yeni Sol”un Kurultay’a ve topluma sunmakta olduğu ilk mesaj, bir “barış çağrısıdır.” Bu çağrının iki boyutu var. Birinci boyut shp özeline, ikinci boyut ülke geneline yönelik:

Toplumun tüm çağdaş birikimlerine, shp programı ekseninde bir uzlaşma önermekteyiz.

Bu barış çağrımızın özelliklerini ve çerçevesini söyle çizmekteyiz:

Biz, shp olarak “emeğin kitle partisiyiz,” toplumun tümüne, bütün toplum kesitlerine “demokrasi”, “refah” ve “güven” getirmeyi amaçlarken, öncelik sıralamasında emek dünyasını en başa alan bir siyasetiz.

Yani sosyal demokratız.

Türkiye’yi “tek başımıza” yeniden inşa etmek, tüm sorunların yanıtını “tek başımıza” bulmak, tüm çözümleri “tek başımıza” belirleyip uygulamak gibi, ölçüsüz bir iddianın sahibi değiliz.

Önerimiz, bizim bâzı görüşlerimizi paylaşan ya da paylaşmayan, belki bize oy vermeyen tüm çağdaş birikimleri, Türkiye’yi yenileştirecek “değişim” projemize katabilmektir. Demokrasi, çoğulculuk gibi temel yaklaşımların paylaşılması önkoşuluyla, tüm çağdaş birikimlere bir barış çağrısı çıkarmaktayız. “Gelin, shp programı ekseninde, yeni Türkiye’yi birlikte inşa edelim” demekteyiz.

Çağdaş birikimler, yani, bizim dışımızda yer alsa bile, “demokrasi”, “çoğulculuk”, “laiklik”, “barış”, “çağı paylaşmak’ tercihlerini yapmış tüm birikimler, tüm düşünce ve meslek kümeleri, çağrımız onlaradır.

Eleştirileriyle, karar süreçlerindeki katkı ve katılımlarıyla, Türkiye’yi yenileştirme projemizde sorumluluk taşısınlar istiyoruz. Bu projemizin oluşum döneminde, yani muhalefetimizde ve uygulama döneminde, yani iktidarımızda, olaya böyle yaklaşmalıyız. Türkiye hepimizindir. Türkiye’yi tüm çağdaş birikimlerle birlikte shp Programı ekseninde yenileştirmeyi öneriyoruz. Barışın çağrısını getiriyoruz.

Partiye Barış Çağrısı

“Yeni Sol”u, tüm partililerimize yönelik bir barış çağrısı olarak görüyoruz. shp’yi yenileştirmeyi hedefleyen Yeni Sol’un “Değişim Programı” ekseninde, tüm shp’lileri kapsayan bir birlikteliği önermekteyiz.

“Yeni Sol,” sosyal demokrat ideoloji doğrultusunda yenileşme iddiasını taşıyor. Yönetim kadrolarında ve anlayışında, siyasetin üretiminde ve

üslûbunda köklü değişim öneriyor. Parti üyelerinin büyük kesiti “Değişim Programı”nı benimsedi ve savunuyor.

Bir kısım partilimiz ise, Yeni Sol’un değişim programını bir bölümüyle benimsiyor ya da karşı çıkıyor. Bu eğilimde olanlar bizler gibi partilidir; kimse, bizim önerilerimizi tümüyle ya da kısmen benimsemek zorunda değildir.

Kurultay’a önerimiz, “Yeni Sol Değişim Programı” çerçevesinde, tüm üyelerin katkı ve katılımıyla, eleştiri ve önerisiyle var olacağı bir parti yapılanmasını gerçekleştirmektir. Bu yapılanmada, eğilimi ve tercihi ne olursa olsun her üye partinin içinde siyasal varlığını ve kimliğini korumak ve partinin büyük sentezlerinde, politikalarında etkin biçimde yer almak hakkına, mekanizmalarına sahip kılınmalıdır.

Sosyal demokrat bir partide ve onun ideolojik çerçevesi içinde, farklı düşünceler, akımlar elbette olacaktır. Sosyal demokrasinin özelliği ve güzelliği buradadır. Farklılığımız içinde birlikte olabilmemizdedir.

“Yeni Sol Değişim Programı”nın ekseninde gerçekleşen bu birliktelik, herkesin özgün düşünceleriyle getireceği katkının, parti içinde engelsiz yarışabilmesinin güvencesidir. Bunun sözünü vermekteyiz.

Temmuz 1991

Siyasal Yozlaşma ve Seçim

I. En Muhafazakâr Meslek

Müze bekçiliği, Vakıflar Genel Müdürlüğü ya da büyük toprak sahipliği değil; en muhafazakâr meslek, hiç kuşkusuz, "politikacılık."

Dünyanın her yanında, politikacı, en muhafazakâr toplum kategorisini oluşturuyor. Ayrıca, "ideolojiden bağımsız" bir özelliği de var: İster kapitalist partisinin siyasetçisi olsun, ister komünist partisinin siyasetçisi, aynı muhafazakâr kişiliği paylaşıyor. Bir başka evrensel özellik de şu: Politikacının rütbesi büyüdükçe, muhafazakârlığının derecesi yükseliyor.

Bu muhafazakâr "öz," muhafazakâr "eğilim", "bünye," nereden kaynaklanıyor?

Siyaset sosyolojisinde, iki nedene işaret ediliyor:

1) Politikacı, kendi parti çerçevesinin, kendi küçük dünyasının çok fazla etkisinde kalıyor. Temel sorunlarını, çözümlerini, beklentilerini ve tatminlerini burada arayıp buluyor. Onun "dünyası," ülke geneli değil, dengesiz bir şekilde, parti özeli olabiliyor.

2) Temel tatminlerini bu dar çevrede bulan –örneğin, bir parti görevine, yerel yönetim görevine seçilmişse, bununla büyük ölçüde yetinen, ülke genelindeki gelişmelerden bir ölçüde uzaklaşan– politikacı, "durumundan hoşnut" olabiliyor. "Muhafazakâr karakterin" ikinci nedeni burada: Politikacı, hele küçük de olsa bir görev, bir makam sahibi olmuşsa, "statükoyu korumak" eğilimine giriyor, yenilikten ve değişimden korkuyor. Çünkü, her değişimin, onun bireysel statükosunu sarsabileceğini hesaplıyor.

Böylece, dünyanın her yerinde ve her partisinde, içgüdüleri "muhafazadan" yana olan, fevkalâde ihtiyatlı, temel eğilimi "durumunu sürdürmek" olan bir politikacı kimliği öne çıkıyor. Tüm politikacılar böyle değil elbette. Ama kural dışında kalanlar genel kuralı bozmuyor.

Politikacının muhafazakâr kimliği, siyasal partilerin de genellikle durgun ve değişmez görünümüne, kendi kulvarlarındaki tutuculuğuna yol açıyor. Siyaset, hayatın akışına bazen ayak uyduramıyor. Toplumun gerisinde kalıyor. Toplumla birlikte, toplumun ihtiyaçları ve tercihleri yönünde partiler değişemiyor. Bunun temel nedeni, partileri oluşturan politikacıların muhafazakâr kimliği: Yenilikten bünyesi itibariyle çekinen politikacının bu tavrı, partiye de yansıyor. Üstelik, parti politikasını belirleyen, öncelikle, parti içinde yükselmiş üyeler. Milletvekilleri,

yöneticiler, vb. Bunlar işe, “rütbeleri bakımından,” statükonun yarattığı ve statükodan en fazla yararlanan kesitler.

Örneğin, “saf” adaylar –“saf” sıfatı burada “budala” anlamına da, “temiz” anlamına da gelebilir– parti kongrelerinde delegenin önüne çıkıp, “üye yapısının, seçim mekanizmalarının bozukluğundan, bunları düzeltmek zorunluluğundan” söz eder. Ve hitap ettikleri “delegenin,” o yapının ve mekanizmaların sonucunda “delege seçildiğini” gözden kaçırırlar. Tabiatıyla, hayâl kırıklığına uğrarlar.

Büyük kongrelerde, kendilerinden “partiyi geliştirmesi, değiştirmesi” istenen parti yönetimleri, genellikle, mevcut statüko ve dengeler sayesinde başa geçmiş ve başta kalmış olanlardır.

Sonuç, politikacının muhafazakâr özelliklerinden etkilenen muhafazakâr partiler ve muhafazakâr siyaset kurumudur. Kamuoyunun zaman zaman şaşırması da bundandır: Kamuoyu, basın, yurttaş, bazen partilere bakar. “Bunlar nasıl oluyor da kendilerini değiştirmiyor, partililer gözlerinin önünü görmüyor mu?” der. Oysa kamuoyu gibi partili de gözlerinin önünü görür. Ancak, bakış açısı farklıdır.

Partilerin ya da politikacıların tek tek eksiği değil elbette, ama siyasetin “objektif”, “evrensel” gerçeği, bu “muhafazakârlık” eğilimi.

Peki, objektif gerçek bu olunca, partilerin, “toplum gerisinde kalmaya” mahkûm olduğuna mı hükmedilecek?

Siyaset sahnesinde değişim olabilmesi için –toplumun başka alanlarına kıyasla– çok daha fazla değişim ihtiyacı ve değişim faktörü bulunması gerekiyor. Siyasette, “jeton” çok yavaş düşer...

Ancak günümüzün gerçeği, siyaset kurumunun bütün dünyada hızla büyüyen bir değişim ihtiyacı yaşamasıdır. Evrensel dengelerin değiştiği, teknolojinin, yeni anlayışların geliştiği, değişim rüzgârlarının fırtınaya dönüştüğü bir zaman kesitindeyiz.

Bir bütün olarak siyaset, bu oluşumun gerisine düşmenin tehlikesini duyuyor. Toplumların önemli kararlarında, siyasetin payı azalıyor; başka merkezlerin –bilim, basın, meslek odaları, vb.– belirleyici rolü ve kararlardaki payı büyüyor. Parlamentolar ve partiler, ikinci plana itilmenin kaygısında. Daha şimdiden, bilgisayarların ve teknisyenlerin yöneteceği yeni toplum modelinden söz ediliyor.

Türkiye’de durum pek farklı değil. Hattâ, kamuoyu yoklamalarına göre, vahim: Toplumun çok önemli bir bölümü, siyasete, partilere, siyaseti yöneten kadrolara güvenmediğini açıklıyor. Demokrasi inancı geriliyor.

II. Siyaset Bıktırdı mı?

İslam toplumlarındaki siyaset üzerine dünya çapında bir otorite olan Profesör Dankwart Rustow, Türkiye'de Siyasal Partilerin Oluşumu başlıklı çalışmasında şöyle yazıyor:

"İbni Haldun'un Mukaddime'si, modern tarih sosyolojisinin başlangıcıdır, öncüsüdür. Buna rağmen (çağdaş kavramların ilk kez İbni Haldun'da ortaya konmasına rağmen), burada ne çoğunluk oyundan bahis vardır, ne meşru başkaldırma hakkından, ne de bir temsil teorisinden. Klasik dönemin İslam düşünürleri, iktidarın etkili bir şekilde kullanımını –bu kullanım zulüm ve yolsuzluk özellikleri taşısa bile– sivil çatışmaya ve anarşiye tercih ederler. Özetle, insanın –bireyin– koşulsuz görevi, her kim olursa olsun, iktidarın emirlerine uymaktır."

Demokrasiyi, topluma, hayat tarzımıza ve zihinlerimize bir türlü yerleştiremiyoruz. Siyaseti bir kör dövüşü olmaktan, verimsiz bir suçlama yarışından, kalitesizliği örten bir "efelik"ten, ama buna rağmen buram buram kalitesizlik kokan bir çözümsüzlükten kurtaramıyoruz.

Dankwart Rustow, siyasetteki çapsızlığımızın en temel nedenlerine belki işaret ediyor:

İster küçük çevremizde olsun, ister partilerde ya da ülke genelinde, farklı düşünceye, ayrışmaya, çoğulculuğa katlanamıyoruz.

Büyüklerimiz, bâzı "doğruları" yukarıdan aşağıya vazetmiş. Sınırları çizip kalıpları koymuş. Herkes, kendine göre bir ezber bellemiş. Büyüklerimizin aslında hiçbir şey bilmediği ve belletilen ezberin geçersizliği hayat tarafından her gün kanıtlansa bile, çaresi yok, ezberi bozmayacağız. Ezberi sorgulayanı, farklılaşanı, yeni düşünce getireni hain sayacağız.

Aslında, böyle olması işimize gelecek. Sadece büyüklerimizin değil, bizim de işimize gelecek. Kendi düşünce fukaralığımızı bu şekilde örteceğiz. Arada bir efelenip ortaya çıkarak, sağa sola yıldırımlar yağdırarak, "iş yapıyor" gözükeceğiz. Görevimizin hakkını vermiş olacağız. Düşünmek, araştırmak, sorgulamak, çözüm üretmek, bunlar bize göre işler değil. Hem de tehlikeli: Böyle bir ortama yönelsek, o zaman tüm boşluğumuzla gözler önüne serilip belki de işsiz kalacağız. İyisi mi, kendi ezberlerimiz doğrultusunda siyaseti sürdürelim. Herkes birbirini suçlayıp "laf oturtsun." Şu hale bakın: İki yıldır koskoca muhalefetin tek sorunu, Sayın Özal ve ailesi. Sayın Özal'ın tek sorunu ise, Sayın İnönü ve onun sayın babası.

Siyasetin bu özelliklerinde, bir “yanlış” yok mu? Galiba alan da hoşnut, satan da. Bir tür danışıklı dövüş. Herkes durumundan ve ezberinden, konumundan ve statükodan gizlice memnun. Kurulu düzeni sorgulayana, ezberi bozana karşı McCarthy’ci suçlamaları yöneltmeye herkes hazır. Yeter ki, oyun bozulmasın.

Eşitsizlik yakın tarihin en uç noktalarına varmış, işsizlik inanılmaz boyutlarda, rüşvet ve yolsuzluk kurala dönüşmüş, toplumun ortak varlığı olan kent topraklarının talan edilmesine “sorumlular” gözlerini yummuş... Türkiye, kendi kaynaklarını, olanaklarını kullanamayan, varlık içinde yokluğa mahkûm bir ülkeye dönüşmüş...

“Bize ne” mi diyeceğiz?

Aslında, “siyaset,” sadece kurulu siyaset düzeninin oyunlarından ibaret olsa, sadece onları ilgilendirse, topluma yansıması olmasa, gerçekten, “bize ne” denebilir.

Durum bunun tam aksi: Bir toplumun “eğitim” kurumu, “ekonomisi”, “askerlik” kurumu, “bilim dünyası”, “basını”, “spor kurumu” gibi, “siyaset kurumu” da, büyük mekanizmanın bir küçük bölümüdür. Ne var ki, siyasetin özelliği, bütün öbür kurumları en fazla etkileyen kurum olmasıdır. Dolayısıyla, siyaset, tek başına siyasetçilerin değil, hepimizin sorunudur.

Peki, bu sorunla yeterince ve ciddiyetle ilgili miyiz? Yurttaş olarak, kamuoyu olarak üzerimize düşeni yapmakta mıyız? Elbette hayır. Siyasetteki gibi, bizlerin de bir “ezberi” var. Bu ezbere sığınmış olmanın rahatlığı içindeyiz. Bizi düşünmekten, sorgulamaktan, yenileşme zahmetinden o ezber sakınıyor.

Bir de, kendi ülkemizin siyasetine, partilerine, siyasetçilerine bakıyoruz da, “siyaset böyle yapılır, particilik böyle olur, siyasetçinin görevi bundan ibarettir” sanıyoruz. “Doğrusu budur” diyoruz.

Oysa “doğrusu” bu olsa, bize öğretilenler, söylenenler, ezberletilenler “doğru” olsa, halimiz böyle mi olurdu?

Bundan daha basit, daha sıradan bir şey olabilir mi? Siyasetin temeli, özü, elbette düşüncedir. Tarafların öncelikle kendi doğrultularındaki, öncelikle temsil ettikleri yararlar doğrultusundaki düşünceleri ortaya koyması, farklı çözümler önermesidir siyaset. Yarar ve düşünce farklılaşmasından kaynaklanmış çözümlerin yarışıdır.

Önce, farklı düşünceyi yasaklayacağız, yasak olmasa bile, farklı düşünceden korkup onu mahkûm edeceğiz. Sonra, herkesin kendi çevresindeki “mutlak doğru”ya biat etmesini, ezberinde isteyeceğiz.

Ardından, tek bildiği kendi ezberi olan, düşünmekten çok suçlamayı bilen aktörlerle bu fotoğrafı tamamlayacağız. Ve bir kalitesizlik, tekdüzelik, üretimsizlik, çözümsüzlük ortamında, Türkiye'yi refaha, mutluluğa götüren politikaların oluşumunu bekleyeceğiz...

Şairin bir zamanlar söylediği gibi, "müsademe-i efkârdan barika-i hakikat" doğar ama, "çarpışanlar balkabağı olursa, ortaya kabak çekirdekleri saçılır."

"Bu siyasetçilerin işi, kendi çarelerini kendileri bulsun" diyemeyiz. Doğru dürüst bir ülke, ciddi, verimli bir yönetim istiyorsak, her şeyden önce toplum olarak "kaliteye" talep yaratacağız. Toplum, kalite talebinde bulunmazsa, bu talep, siyaset dünyasının kendi içinde kolay kolay oluşmaz.

Bize ezberletilmiş davranış biçimleri ve yaklaşım modelleri gerçekten doğruluk payı taşısaydı, günümüzün siyaseti saygınlığından bu kadar uzaklaşmış, güvenilirliğini bu kadar yitirmiş olmazdı.

"Tekçi" anlayışlarla, "çoğulcu" Türkiye'nin ve demokrasinin gelişemeyeceğini, her düzeydeki sağlıklı farklılaşmalarda düşünce üretilmezse, düşünce yarıştırılmazsa, siyasetin de, ülkenin de bir yere varamayacağını artık görmek durumundayız.

Söyleyecek hiçbir sözü bulunmayanların sığınabileceği tek merci olan suçlama ve karalama yöntemine karşı çıkamıyorsak, düşünce üretimini her düzeyde özendiremiyorsak, "siyaset niyetine," her yanından kalitesizlik akan kavgaları içimize sindiriyorsak, hele biz de kervana katılıp düşünene, düşünce doğrultusunda farklılaşana düşman diye bakıyorsak, ne kendimizi üzelim, ne de siyasetçiye kızalım.

Türkiye'nin siyaset kurumu gelişmeden, siyaset, farklılaşmaya ve çözüm üretimine dayandırılmadan, çoğulculuk bir hayat tarzı olarak benliğimize yerleşmeden, kamuoyu üzerine düşeni yapmadan, ne ülke kalite kazanır, ne de toplum refaha ulaşır.

Kendi kendimizi artık aldatmayalım. Ciddi bir siyaset istiyorsak, elbirliğiyle gereğini yapalım.

III. Siyasetin Çarpıtılan Mantığı

Seçim kampanyasının en harika vaadi, hiç kuşkusuz Sayın Demirel'e ait: anap iktidarı tütün başfiyatı olarak günümüzde ne verirse, dyp'nin sayın lideri, iktidara gelince bunu 5.000 tl arttıracakmış. anap'ın tütüne ödeyeceği paranın miktarı hiç önemli değil. İster düşük olsun, ister yüksek, Demirel bundan tam 5.000 lira fazlasını verecek...

Yol açılmışken, öbür partilerimizin de sıraya girmesi beklenebilir; birisi, “Ben, beş değil, yedi bin lira arttıracağım” der; öbürü, dokuz bine kadar çıkabilir. Bu arada, anap niye geri kalsın, o da, “Bugün fiyat açıkladım ama, iktidara yeniden geleyim, kendi fiyatımdan on bin fazlası halkıma feda olsun, helal olsun” deyiverir.

Siyaset, partiler arası bir “açıkartırmaya” dönüşünce, sonuç böyle oluyor: “Ben, şunu, şunu vereceğim.” “Ben, daha, daha fazlasını vereceğim.” “Ben herkesten fazlasını vereceğim.”

İşin ilginç yanı, seçmen de bu “havaya” giriyor. Vaatlere pek inanmasa da, “ya tutarsa” örneği, umut tacirlerine prim veriyor.

“Popülizm,” siyasetin evrensel bir hastalığıdır. Çok özet olarak, “halk dalkavukluğu” diye tanımlanabilir. Kitleleri kandırmak, onların çok kısa vadeli ve geçici yararını öne çıkarıp aslında aynı kitlelere ve toplumun geneline uzun vadede zarar vermek anlamınadır.

Demokrasilerin ve demokrasideki seçimlerin bünyesinde, “popülizm” vardır. Ama bir ölçüde vardır. Sağlıklı bir demokrasinin ve ciddi bir siyasetin öbür özellikleri, karşı-ağırlıklar oluşturarak, popülizmi dengeler. Popülizmi önemsizleştirir. Sonuçta, halk dalkavukluğu, siyasetin ve seçimin “tuzu-biberi” gibi tali bir unsuruna dönüşür. Gülüp geçilen, siyasal mücadeleye biraz renk, biraz da espri katan, folklorik bir özellik alır. Hepsi o kadar. Türkiye’deki 1991 seçiminin temel niteliği, popülizmin egemenliğinde, güdümünde ve zemininde gelişmesidir.

Durum böyle olunca, ortalık, kimin, “Debreli Hasan” olacağı sorusuna kalmaktadır: Kim, “martini” başkalarından daha iyi atacak ve “dağları kim inletecek?”

Kamuoyu anketlerine bakılırsa, Sayın Demirel’in “Debreli Hasan” olmak yolunda bütün rakiplerinden –şimdilik– önde gözüktüğü söylenebilir...

Türkiye’nin siyaset kurumu hiçbir döneminde “gelişmiş” nitelikler taşımamıştı. Ama hiçbir zaman, günümüzdeki kadar çapsız ve niteliksiz bir seçim yarışına sahne olmamıştı. Zaman içinde daha iyiye gidilmesi gerekirken, neden böyle oldu?

İki temel neden dikkati çekiyor: İlki, “anap zihniyeti”nin, toplumu sanılandan çok daha fazla etkilemiş olması. İkincisi, “12 Eylül depolitizasyonu”nun, sanılandan çok daha derin izler bırakmış bulunması.

Friedman’ların, Hayek’lerin, Reagan’ların ve Thatcher’lerin “Yeni Sağ” anlayışlarının, bir tür “azgelişmiş versiyonudur” anap “ideolojisi.” Özetle,

“eşitsizliği” kutsayan, “seçkinciliği” savunan, “güçlülere daha fazla özgürlük tanınmasını” öneren, toplumların ancak “güçlü bir azınlığın öncülüğünde gelişeceğini” varsayan “Yeni Sağ,” Sayın Özal ve ekibince Türkiye’ye uyarlandığında, daha da garip özellikler almıştır: “Köşeyi dönmek, iş bitirmek, malı götürmek” gibi kavramlarla, en çirkin bir bireyciliğe, en basit faydacılığa, çıkarcılığa, vurdumduymazlığa dönüşmüştür. Her şeyin bir alışveriş mantığına oturtulduğu, her şeyin pazarlık konusu yapılabildiği, her şeye sıradan bir kişisel çıkar açısından bakıldığı, bir “Üçüncü Dünya liberalizmi” topluma zerk edilmiştir. “Namusun” bir erdem değil, “saflık” olduğu; “namussuzluğun”, “açıkgözlük niyetine” kabul edilebilir olduğu, böylece öğrenilmiştir.

Böyle bir ortamda, fukara siyaset ne yapsın? O da “havaya” girdi:

Siyaset, kendi doğal zemininden, ideolojiden, düşünceden, farklı yararlara ve farklı toplum projelerine dayalı sağlıklı farklılaşmalardan uzaklaştı. En kısa süreli bireysel yararı insanlara vaat etmenin kulvarlarına siyaset girdi. Siyasal yarışma bu kulvarlara aktarıldı. “Bir koyup üç almanın mantığı,” egemenliğini ilân etti. Doğal olarak, seçmen, düşünce, ideoloji, toplumsal proje gibi “modası geçmiş (!)” kavramları bir köşeye bırakıp, vatan-millet edebiyatının (!) tozlu sayfalarını kapatıp, çağdaş (!) oluverdi: Yani, “Kim benim cebimdeki parayı arttıracak?” diye sorarak, partilerle pazarlığını geliştirdi.

12 Eylül döneminin başlıca özelliği, toplumu “depolitize” etmek iddiasını taşımasıydı. “Depolitizasyon,” yani toplumu siyasetten uzaklaştırmak, insanları siyasetten soğutmak, siyasetin toplumsal dengelerdeki ağırlığını azaltmak...

Bunların tartışmasına girmiyoruz. Ama, günümüz açısından önemli olan nokta, ilginç olan nokta, bu depolitizasyon sürecini 12 Eylül sonrasında sürdüren başlıca kurumun, siyasetin bizatihi kendisi olmasıdır...

Başka bir deyişle, kendi varoluş nedeni siyaset olan siyasal partilerin çoğu –modaya, havaya uyarak– alabildiğine siyasetten uzaklaştı... Siyasetin özü olan ideolojiden ve düşünceden farklılaşmadan siyaset kurumu neredeyse bilinçle uzak durdu. Birbiriyle “benzeşen,” benzeşmeyi marifet sayan, “teknik çözümlerin” benzeştirici özelliğiyle yetinen, “pragmatik” bakmakta birbiriyle özdeşleşen tarafların “siyaset kurumu” böylece gelişti.

Deyim yerindeyse, siyaset, Türkiye’de “depolitize” olmuştu. Siyaset, siyasal olmaktan uzaklaştığı için, şimdi yeni sorunlarla karşılaşmaktaydı.

Bunlara yeni çözümler aramaktaydı: Sorunlardan başlıcası, seçmenle parti arasındaki sadakat bağının kopmasıydı.

Artık çok küçük bir kesim "düşünce, inanç, ideoloji, toplumsal yarar" gibi nedenlerle partilere bakıyordu; büyük kesim, bu ölçülerden "arınmıştı." Dolayısıyla, kocaman bir "tarafsızlar", "kararsızlar" bloku oluşmuştu. Bu büyük, belirleyici blok, manavdan karpuz seçen müşteri misali, dizi dizi partilere bakıp, hangisinin işine geleceğini tartıp, "bu kez" onu almaya hazırlanıyordu...

Şimdi, bireysel faydacılığın hiçbir ölçü tanımaksızın ve hiçbir karşı-ağırlıkla dengelenmeksizin egemen olduğu bir ortam düşününüz. Buna, ideolojiden, ilkeden ve inançtan uzaklaşıp birbiriyle benzeşen siyasal tarafların etkinliğindeki, "depolotize" olmuş bir siyaset kurumu ekleyiniz. Ve bu çerçeveye, "seçim kazanmak" iddiasını yerleştiriniz. Nasıl kazanılacak bu seçim?

Çerçeve bu olunca, çaresiz, seçim, açıkartırmaya giren vaatlerle, pazarlıkla, seçmeni "uyutmaktaki" başarıyla kazanılacak. Düşüncenin, toplumsal farklılaşmanın, değişik Türkiye projesinin bu seçimde işi ne? Benzeşen "çözümleri" daha iyi allayıp pullamakta hünerli olmak, en iyi reklam ajanslarıyla "siyasal malı" en iyi şekilde "pazarlamak," seçimin sonucunu belirleyecek.

Böyle bir ortamın siyaset taktiği, siyaset tekniği, siyaset yöntemi, doğal olarak "popülizm" olacak. Bütün taraflar, ister istemez, popülizmin kulvarlarında yarışmaya zorlanacak.

Halk dalkavukluğunda öne çıkanlar, "oyunu ver, beş bin lira fazladan al" diyenler, "pazarlamayı" en iyi yapanlar, çaresiz, bu yarışta başarılı olacak.

Türkiye inanılmaz boyutlardaki bir kimlik bunalımına sürüklenmekteymiş, bunalımın güncel ve somut acılarını yaşamaktaymış.

Güneydoğu, geceleri bir başka gücün egemenliğindeymiş, toplumun ortak varlığı, kıyılarıyla ve kent topraklarıyla talan edilmekte, gecekondu mafyası belediyeleri ele geçirmekteymiş. Üretimsizlik, işsizlik ve eşitsizlik çözüm beklemekteymiş... Bunlar, bir başka seçime...

Bugüne gelince: Özetle ve önemle, "At martini, Debreli Hasan dağlar inlesin;" seçmen, seçim zaferini bizim partiye nasip etsin.

IV. Her Derde Deva Adaylar

"Harika" bir seçim dönemi yaşamaktayız. Böylesi hiç olmadı. Seçim değil, sanki bir karpuz sergisi. Dizi dizi "pırıltılı isim" yan yana sıralanmış.

“Seç, seç, al” misali. Aralarında belediye başkanı var, ünlü işadamı var, ses sanatçısı var, her bir şey var... Hepsi müşteri bekliyor; hepsi, bir tür alıcıya hazır; alıcılar, her tür adayı almaya hazır.

Gazete manşetlerine bakıyoruz. Falanca ünlü isim, bir siyasal partiye katılıp onu kurtarmaya hazırlanıyor. Filanca ünlü isim, hangi parti daha büyük mevki verirse ona gidecekmiş. Sağcı partiymiş, solcu partiymiş, hiç önemi yok. Müşteri kızıştıran kızıştırana.

Pırıltılı adaylar böyle de, partilerin çoğu adaylardan farklı değil. Sanki futbol kulüplerinin transfer komiteleri çalışıyor: Partiler, bu adayları inceliyor.

Aday sağcıymış, solcuymuş, hiç önemi yok. Yeter ki, bir süre gazete başlıklarını tutabilsin. “Şova elverişli” olsun. Zaten kimi partimiz, Mevlana misali, “Gel... Sen de gel... Kim olursan ol, gel...” diyor. Sağcıymışsın, solcuymuşsun, hiç önemi yok. Yeter ki, bize gel, oyumuzu arttır, bizi iktidar yap. Biz de memleketi kurtaralım.

Türkiye’nin siyaseti bu kadar çaresiz mi? Siyasi partiler bu ölçüde kalitesiz mi? İşportaya dökülmüş –ismi ne kadar büyük olursa olsun– “renksiz” adaylar. Üç-beş oy arttıracağı varsayımıyla herkese kucak açan partiler. Bütün bunları “doğal” karşılayan bir kamuoyu. Doğal karşılamaya şartlandırılan seçmenler. Herkes gönlünü ferah tutsun: Bu tablodan çıkacak pırıltılı milletvekillerimiz Türkiye’yi de kurtaracak –neden olmasın– dünyayı da.

Aslında, bir yetersizlik ve çaresizlik sergileniyor: Siyaset kendi “doğal” mesajlarıyla ilgi çekemiyor. Siyaset yarışı, kendi “doğal” kulvarlarında koşulamıyor. Siyaset, kendi “doğal” kurallarında “pırıltılı” isimler yaratıp topluma sunamıyor.

Ya ne yapıyor? Devşirme şöhretlerle, inançsızlığı ve ilkesizliği sergileyen parti ve aday tercihleriyle, siyaset, açığını kapatmaya çalışıyor.

Sonuçta, partiler birbiriyle benzeşiyor, adaylar, mesajlar benzeşiyor. Bir zamanların ünlü televizyon reklamındaki gibi, “Yok aslında birbirimizden farkımız, ama biz...”

Önemli bir “sosyolojik vaka” karşısındayız. Durumu dikkatle incelemek, nedenlerini araştırmak gerekiyor. Çünkü, hastalıklı bir siyasetten, hastalıklı bir toplum çıkar.

Siyasetin ilkesizleşmesi, özünün ve işlevinin dışına çıkması, tek başına siyasal partilerin kabahati değil, içinde partilerin de yer aldığı sağlıksız bir sürecin de sonucu:

Türkiye, on yıldan beri bir “depolitizasyon” olayı yaşıyor. Yani, toplumu politikadan soğutmak, politikayı etkisizleştirmek gibi. Siyaseti belirli toplum kesitlerine sınırlamak, hattâ yasaklamak.

Sonuçta toplum çoğunluğunun zararına işleyen böyle bir süreç, kendiliğinden oluşmuyor. Bâzı “objektif” nedenleri de var. Örneğin, teknolojinin, bilgisayarların gelişimiyle, siyasal tercihten bağımsızlaşan “teknik” çözümlerin payı ve önemi arttı. Bunun yanı sıra, Türkiye’nin siyaset kurumu da, kendini etkisiz kılan, çözümsüz kılan, dolayısıyla saygınlığını azaltan özellikler aldı. Toplumun gelişimine ayak uyduramadı; yeni ihtiyaçları karşılayamadı; kendini yenileyemedi.

Böyle bir süreç içinde, partiler, siyasal kimlikleriyle ve siyasal mesajlarıyla bir ilgi merkezi olmaktan uzaklaşmaya başladı. Üstelik, bir de büyük yanlış yaptılar. “Yanlışı, yanlış yerde aradılar.”

Çözüm, partilerin kendi kimliklerini netleştirmesi, kendi mesajlarını geliştirmesi, kendi işlevlerine sahip çıkmasıydı.

Özetle, partiler, bu tavırlarıyla “depolitizasyon” sürecine hizmet ettiler.

Bir de, siyasetin üzerinde “iğreti” duran bir gelişme var: “İleri” propaganda teknolojilerine ölçüsüz bir heves.

Geri ortamlarda ileri teknolojilerin kullanımı, her alanda ve kural olarak ciddi sorunlar yaratır. Bazen, beklenenin tam aksi sonuçlara yol açar.

1991 genel seçimi öncesinde, bu tehlikenin de işaretleri var:

En ünlü siyasi-ticari reklam şirketlerinin önerileri ve yöntemleri, siyaset dünyamıza yansıyor. Araştırmalar yapılıp ileri propaganda teknikleri partilere sunuluyor. Bunlar iyi ve güzel de, “ortam” elverişli olmadığından, ölçüler kaçıveriyor. Bir de bakıyorsunuz, orta yaşı hayli asmış bir siyasetçimiz, “gençlik imajı versin’ diye, morlu-pembeli cep mendilleriyle sevecen pozlar veriyor. Bir başka siyasetçinin “kasketli” ya da “kasketsiz” görünmesi en temel soruna dönüşüyor. Ya da bir başka siyasetçimizi “gülümsetmek,” seçim kazanmanın tılsımlı değneği sanılıyor...

Ve bu arada, işin özü, siyasetin özü, farklı yararlardan kaynaklanmış farklı çözümlerin yarışması, bir sis perdesi ardında kayboluyor.

Yani, “politika,” kendini “depolitize” ediyor; siyaset kurumu, kendi varoluş nedenini, yani siyaseti yıpratıyor, önemsizleştiriyor. Onu “gayri ciddi” gösteriyor.

Haksızlık etmemek için belirtelim: Siyasal propagandanın içinde elbette “gösteri” unsuru vardır. En tutarlı mesajlar bile, iyi bir sunuşa ihtiyaç gösterir. Bilimsel propaganda teknikleri partilere yarar sağlar. Bunların yanı

sıra, bir partinin, tanınmış isimlerden aday göstermesi de mümkündür, bazen yararlıdır. Ama her şeyin bir yeri, ölçüşü ve sınırı vardır: Hiçbir ilke ve inanç birlikteliği aranmaksızın peşine düşülmüş "pırıltılı" adaylarla; bu "adayların", "kim fazlasını verirse, ona giderim" havasıyla; kendinden umudu kesip pırıltılı isimden medet bekleyen bir siyaset kurumuyla; nihayet, bütün bunları özendiren ve alkışlayan bir kamuoyuyla, işte ancak bu kadarı olabilir.

Oy toplanabilir, belki iktidar bile olunur. Ama ciddi bir siyaset oluşturulamaz, Türkiye'nin sorunlarına çözüm olunamaz.

"Şovmenlerin" yarışmasına, daha doğrusu "şovuna" dönüşmüş bir siyaset ortamında, olsa olsa, acıklı güldürüler sahnelenir. Biz de halimize hem güler, hem ağlarız.

V. Bir Koyup Üç Almak

Bir siyaset bilimcisini meslek aşkıyla heyecanlandıracak kadar ilginç, değişik, ender bir seçim ortamındayız. Hiçbir ülkede böylesine kolay kolay rastlanmaz. Şu sıra yaşadığımız seçim koşulları gibi "kendi kişilik türüyle sınırlı" olanı pek görülmez.

1991 genel seçimini öbürlerinden bu kadar farklı kılan nedir? "Kitabi" açıklaması şöyle yapılabilir:

Çoğulcu demokrasilerde, seçmenin "oy tercihi" çok sayıda etkenin bir sentezi, ortak sonucu niteliğindedir. O seçmenin inançları, sosyal ve sınıfsal yapısı, kültür kimliği ve gelenekleri, bireysel çıkarları ve beklentileri, toplum adına beklentileri, oy verebileceği partilerin kimliği ve mesajları, adayların kişiliği, partilerle arasındaki geçmişten gelen bağlar ve sadakat ilişkileri, propaganda faktörü, çevrenin ve basının etkileri, vb.

Oy tercihini ortaklaşa belirleyen bu etkenlerin tek tek ağırlığı, ülkesine göre, zamanına ve ortamına göre değişir. Seçmen tipine göre, bu etkenlerin tercih oluşumundaki öncelik sıralaması da değişik olur. Ancak temel ve ortak kural, çok ve çeşitli etkenlerin birlikte yer aldığı dengelerden, sentezlerden, seçmenin bireysel oy tercihinin kaynaklanmasıdır.

Türkiye'mizin 1991 genel seçimine gelince:

Bu seçimi öncekilerden farklı kılan özellik, tüm etkenler çok gerilerde kalırken, bir etkenin, dengesiz ve ölçüsüz olarak tek başına en öne çıkması. "Kişisel çıkarlar, kısa süreli yararlar" faktörünün, oy tercihini adetâ tek başına belirlemesi.

Ne "ülke çıkarı," ne "sınıfsal beklentiler," ne "siyasal sadakat," ne de geleceğe dönük farklı "Türkiye projesi." Varsa, yoksa, "hangi partiye oy

verirsem, benim cebimdeki para çoğalır" hesabı. Yanlış anlaşılmasın, bu "kısa vadeli bireysel yarar" faktörü son derece doğaldır, öbür faktörler kadar meşrudur. Ama çarpıklık, bireysel yarar faktörünün böylesine öne çıkmasından kaynaklanıyor. Bireysel yarar, oy tercihini belirleyen dengedeki öbür tüm etkenleri silip geçiyor. Rahmetli Doğan Avcıoğlu'nun sık kullandığı bir sıfatla, son derece "aferist" bir seçmen prototipi ortaya çıkıyor. "Aferist," yani kendi işini kovalayan, çıkarcı ve bireyci.

Böylece, 1991 seçiminin ağırlıklı seçmen profili söyle oluşuyor: Aynı anda birkaç partiye benzer yakınlıkta ya da uzaklıkta durabilen, "kimin, ne vereceğine" öncelikle bakan, "en çok hangisinin vereceğini hesaplayan" bir seçmen tipi. Oyunu açıkartırmaya çıkarmış bir yaklaşım.

1991 genel seçim ortamının bu özelliğini ilk sezen, doğal olarak, siyasal partiler oluyor. Zaten aynı partiler, bu ortamın oluşmasında ve bu seçmen tipinin çoklaşmasında sorumluluk ve pay sahibi. Bir tür etki-tepki ilişkisi: Parti, seçmeni biçimlendiriyor; seçmen, partiyi etkiliyor.

Nitekim, 1991 seçiminin birçok partisi, mezat müşterisinden farksız görünmekte: "Ben şunu, şunu vereceğim", "Hayır, ben ondan daha fazlasını vereceğim", "Ben herkesten fazla vereceğim," vb. bir alışveriştir, gidiyor. Faniler, sanki faiz yükseltme yarışına çıkmış küçük bankalar. Seçmen ise, en yüksek faizi verecek bankaya parasını yatırmak için bekleyen tasarruf sahibi.

Ortam böyle olunca, 1991 seçiminin herkesi yadırgatan başka özellikleri de ortaya çıkıyor. Örneğin "ödünç oy" talebi, siyasal tarihimizde ilk kez gündeme geliyor: Parti, seçmene, "Öncelikle benden olmasan bile, bu kez oyunu ödünç ver" diyebiliyor. Ya da, –iddianın, idealin, siyasetin "namevcut"olduğu bu ortamda– "sağcı da olsan, solcu da olsan bana gel" çağrıları yapılabiliyor. Pırıltılı ama siyaseten kişiliksiz aday avına çıkılıyor; "şarkıcı sanatçıları" millet meclisimizin en saygın üyeleri olmaya hazırlanıyor.

Gerçekten, Türkiye adına, siyaset adına bu iç karartan, umut kıran görüntüler, neden ilk kez karşımıza çıkıyor?

Yaşadığımız olay, toplumun özellikle 1980 sonrasında yoğun şekilde hedef yapıldığı bir "koşullanma" ile yakından bağlantılı:

1980 sonrasının temel öğretisi, "her koyunun kendi bacağından asılacağıdır", "gemisini kurtaranın kaptan olacağıdır;" insanlara verilen "direktif", "köşeyi dönmektir;" toplumsal kahraman modeli, "Banker

Kastelli"dir. En yüce erdem, "iş bitirmektir;" en fazla izlenen ve karakterlerine özenilen tv dizileri, Dallas'tır ve Hanedan'dır...

Bu on yıl içinde, toplum, yeni bir "ahlâk anlayışına," yeni "değer yargılarına," yeni "davranış biçimlerine" alıştırıldı. Haberleşme araçları ve özellikle televizyon, bu anlayışları kutsal öğreti gibi topluma aktardı. İnsanlarımız, bireyciliğin en seviyesizine, kendinden başka kimseyi düşünmemeye, her ne pahasına olursa olsun mutlaka "köşe dönmeye" koşullandı. Hayat, insan ilişkisi, sevgi, hattâ aile, ne varsa, basit bir "alışveriş mantığının" dar çerçevesine sığdırıldı.

Benzer koşullanmalar, hem de daha gelişmiş, daha incelikli örnekleriyle, öbür ülkelerde de var. Ama oralarda başka bir şey de var: Bu koşullanmaları dengeleyen güçlü akımlar, kurumlar, yayınlar, karşı-güç odakları, çoğulculuk ve demokrasi anlayışları, vb.

Türkiye'mizde bu çokluk, karşıtlık ve çoğulculuk henüz oluşmadığından, farklı ağırlık merkezleri gelişmediğinden, aşırı bireyci, aşırı çıkarcı, en özlü tanımıyla "malı götürücü" anlayış, gelip rahatça yerleşti. Tek başına egemenlik kurdu.

Bir toplumun her kurumu, öbür kurumları etkiler ve onlardan etkilenir. Türkiye'de genel ortam, değer yargıları ve davranış biçimleri bu özellikleri alırken ve "alışveriş mantığı" toplumun her alanında kayıtsız-şartsız egemen olurken, siyasal partiler ne yapsın?

Kimi, zaten bu mantığın izleyicisi, kiminin fazla bir şikâyeti yok.

Özetle ve sonuç olarak, siyaset "alışveriş mantığına" ayak uydurdu. Bu mantıkla uyum sağladı. Dolayısıyla, siyaset, 1991'in seçim ortamında, büyük ölçüde, "ben vereyim, sen al; sen ver ben alayım" pazarlığına dönüştü. İdealler, iddialar, sağcılıklar ve solculuklar geri plana itildi.

"Öz" bu değişimi kabullenince, değişen özle uyumlu yeni siyasal biçimler, siyaset yöntemleri ölçüsüz olarak öne çıktı.

"Reklamcılık" ve "pazarlama," siyasetin bir unsuru olmaktan uzaklaşarak siyasetin bizatihi kendisine dönüştü. Siyasal düşünce ve siyasal kimlik revaçtan düştü. Onun yerini bireysel pırıltı aldı. Beyin güzelliği geri kaldı, surat güzelliği öne çıktı. Özetle, yarar, düşünce ve öneri düzeyinde farklılaşmanın alanı olan siyaset, 1991 Türkiye'sinde, benzeşenlerin ve benzeşmeye çalışanların alanına dönüştü. Siyaset, siyasetliğini unuttu. Türkiye'de, toplum ve gelecek adına, sağlıksız bir siyaset gelişti.

Hiç kuşkusuz, 1991 seçim ortamı, "geçici" bir durumdur. Her yapay yapılanma gibi, gelip geçicidir. Türkiye, ileride oluşacak yeni güç odakları

ve dengeleriyle, demokrasinin bu çocukluk hastalığını mutlaka geride bırakacaktır.

Evet, pazara çıkıp alışveriş yapar gibi bir seçim. Ama hemen eklemek gerekir: En yetersiz seçim, seçimsizlikten elbette çok daha iyi.

Ekim 1991

Sağ mı “Sollaştı,” Sol mu “Sağlaştı?”

Gerçekten, ne oldu?

Sağ ve sol iddialı iki partinin koalisyon kurduğu şu günlerde, ilginç bir soru. dyp mi sola dönüş yaptı, shp mi sağa yanaştı?

Klasik –ve yanlış– yanıt söyle: Sağ, aşırılıklarından arınıp “ortaya” yönelince, karşı köşedeki aşırılıklarını terk ederek aynı “ortaya” yürüyen solla bir noktada buluştu. Art arda açıklanan “uzlaşma” protokolleri böyle gerçekleşti.

Oysa, işin aslı bu değil. Aslında ne sol sağlaştı, ne de sağ sollaştı. Ya da, ne shp, dyp’leşti, ne dyp, shp’leşti.

Son sözü en başta söylersek, olay şu: Türkiye’nin sağı, geleneksel bir eksiğini gidermenin doğrultusunda geliştiği için; Türkiye’nin solu ise, geleneksel bir eksiği hâlâ eksik olduğu için, insan haklarından ekonomiye kadar her alanda (kendilerini de şaşırtan bir kolaylıkla) taraflar uzlaşıverdi.

Yanlış anlaşılmasın, söz konusu eksiklerin altını çizmek, dyp’yi ya da shp’yi küçük göstermek, “eksik olduklarından anlaştılar” demek için değil. Söz konusu eksikler, her iki partiyi de aşan tarihsel olgular; sadece bu iki partiye ait değil, tümüyle Türkiye’nin sağını ve solunu kapsayan gerçekler. Kaldı ki, eksikler olmasaydı, belki çok daha ileri düzeylerde benzer uzlaşmalar olabilirdi.

Sağ-Sol Ölçüsü

Bu karmaşık olayın kavranmasını kolaylaştıracak iki anahtar sözcük var: İlki “demokrasi.” İkincisi “emek.”

“Demokrasi” ve onun bir yansıması olan “insan hakları,” geleneksel olarak Türkiye’de sağ ve solu birbirinden ayırt eden ölçüyü meydana getiriyor. Uzun yıllardan beri, demokrasi ve insan hakları duyarlılığı, solun simgesi, iddiası, neredeyse “kimliği” olmuştu. Sağ ise, bu en temel, en öncelikli iki konuda duyarsızlığın, ölçüsüz bir tutuculuğun, hattâ bağnazlığın temsilcisiydi. Demokrasiyi savunma ve demokrasiyi geliştirme iddiası tek başına sola aitti. Demokrasiyi var olan dar sınırları içinde tutmak, hattâ geriletmek, sağın özelliğiydi.

Bu çerçevede, Türkiye’nin siyaset mücadelesi, “demokrasi” üzerine verildi. Sol için, “demokrasi,” tüm öteki sorunları neredeyse yok saydıracak kadar önde gelen sorundu. Demokrasiyi ve insan haklarını savunmak, “solcu” olmak için yeterliydi. “Solculuk, eşittir demokrasi ve insan hakları savunuculuğu,” solun bilinçaltına yerleşen temel ölçü oldu. Öteki tarafın

özelliği, “alamet-i farikası,” demokrasi ve insan haklarına kuşkuyla, hattâ korkuyla yaklaşmasıydı.

Türk siyasal oluşumunun temelindeki “yanlış,” burada yatıyor:

Aslında, sağla sol arasında en büyük kavga konusu, en temel ayrışma ölçüsü, en belirleyici kimlik öğesi olmaması gereken “demokrasi,” bizim kendimize özgü tarihsel koşullarımızda böyle bir işlev kazanmıştı. Ve bu çerçevede, sağla sol arasında en büyük mücadele konusu, en temel ayrışma ölçüsü, en belirleyici kimlik öğesi olması gereken “emek,” bizim kendimize özgü tarihsel koşullarımızda, taşıması gereken bu işlevin uzağında bırakıldı.

Şimdi, şunu da belirtmek gerekir: Demokrasi ve insan hakları, solun, sağa kıyasla, daha büyük bir duyarlılık odağı olagelmiştir. Tarih içinde, sağ, işine gelmediğinde kolaylıkla demokrasiye ihanet edip dikta rejimlerini yeğleyebilmiştir. Ancak, toplumların gelişme süreci içinde, sağ, en azından bir kesimiyle, demokrasiyi ve insan haklarını sahiplenmeye başlamıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında, insan hakları ve demokrasi konularındaki “duyarlılık,” birçok ülkede, solun “tekelinden” çıkmıştır. Batı Avrupalı bir liberal, yani bir sağcı, kendi ülkesindeki ya da dünyanın bir ucundaki insan hakları ihlaline karşı, tıpkı bir solcu gibi tepki duyabilmiş, harekete geçebilmiştir.

Bu, neden olmuştur? Yorumlar farklıdır: Dünyanın ve koşulların değişimi; sağın gelişimi; solun, demokrasiyi ve insan haklarını kabullenmeye sağı zorunlu tutması, vb. Ancak, gelişmiş toplumlarda sonuç bellidir, bir tekel sona ermiştir. Bu konularda solun, sağdan farklılığı, artık, sadece “daha fazla” tanımında ifadesini bulmaktadır. “Demokrasiyi daha geniş alanlara yaymak”, “insan haklarına daha fazla sahip çıkmak,” bunların gelişiminde “öncü” siyasal gücü oluşturmak, vb. Ama sağla solun temel ayrışım ölçüsü, artık insan hakları ve demokrasi değildir.

Türkiye’deki Oluşum

Türkiye’nin demokrasi tarihi boyunca, sağ ve sol arasındaki en önemli ayrışım ölçüsü “demokrasi ve insan hakları” olagelmişken, bu durum, son beş-altı yılda değişmeye başlamıştır. Dünyadaki değişim mi, sağın ekonomik yararları açısından evrensel demokrasi ölçülerine uyum zorunluluğu mu, sağın kendi gelişimi mi, Türk solunun bu konulardaki ısrarlı mücadelesi mi, bütün bu etkenlerin farklı ağırlığı mı, tabii ki tartışılır. Ama sonuç, Türkiye’deki sağın en azından belirli kesimleriyle, demokrasi ve insan hakları konularında ciddi mesafe almasıdır.

Bu gelişmenin siyasete yansıması, önce, anap hükümetleri dönemindeki bâzı girişimlerde ortaya çıktı. Avrupa Konseyi'nin İşkenceyi Önleme Antlaşması'nı Türkiye'nin imzalaması, anadil yasağının kaldırılması, ünlü 141., 142. ve 163. maddelerin ceza yasasından çıkarılması gibi. Ardından, dyp'nin, insan hakları ve demokrasi konusunda solun programından çok da geri olmayan bir programla 1991 seçimlerine girmesi yaşandı.

Bu "gecikmiş" demokrasi ve insan hakları duyarlılığı, sağın henüz çok başlarında gözüktüğü bu süreç, bütün gecikmişliğine rağmen, Türkiye'nin siyasetinde fevkalâde önemli bir sonuç yaratmıştır: Solun Türkiye'deki tarihsel eksiğinin, "emek boyutu eksiğinin" açık seçik ortaya çıkmasına neden olmuştur. Solun, neredeyse sadece bir demokrasi ve insan hakları mücadelesiyle kendini görevli sandığı ve bununla yetindiği bir dönem, şimdi noktalanmaktadır. Türkiye'nin solu, bundan böyle, gerçekten sol olmanın zorunluluğuna girmektedir.

Solun Yeni Sorunu

Olaya şimdi "emek" kavramından hareketle bakalım: Dünya solunun kimliğini oluşturan, siyasetini belirleyen, temel iddiasını biçimleyen, "emektir." Anlayışlarında ve yöntemlerinde, ideallerinde ve yapılanmasında, imajında ve mesajında "emek boyutu" eksik bir sol ciddi bir sol olamaz.

"Sağ" ile "sol" arasındaki en temel ayrışım ölçüsü, çok genel ve kaba hatlarıyla, sağın "sermaye önceliği," solun, "emek önceliği" taşımasıdır. Solu, sol yapan, onun "emek boyutudur."

Oysa, Türkiye'mizde solun "emek boyutu" her zaman eksik kalmıştır. Tarihsel koşullar, gecikmiş sanayileşme ve sınıflaşma, Türk solunun "küçük-burjuva" özelliği, dünya solu "Marksist kökenden" yola çıkıp evrim yaşarken, Türkiye solunun "tek parti" kökeninden hareket ederek evrim geçirdiği söylenebilir, vb. Ancak sonuç, Türkiye'de solun, açık ve seçik olarak, emek boyutu eksikliği taşımasıdır.

Türkiye'nin temel siyasal mücadelesi hep "demokrasi-insan hakları" ekseninde verildiğinden, bu eksik fazla hissedilmemiştir. Sağ-sol ayrışımının ve mücadelenin bu noktada odaklaşmış olması, hem solun temel zaafını meydana getirmiştir, hem de, bu zaafın ortaya çıkmasını, dolayısıyla, giderilmesini engellemiştir.

Şimdi, durum değişmektedir:

Sağın demokrasi ve insan hakları konularında gelişme göstermesiyle, Türkiye'nin solu, bir bakıma, söyleyecek söz bulmakta zorluk çeken bir

konuma girmiştir. Sağın partileri 141, 142, 163'le uğraşmaktaysa, işkenceye karşı önlemleri savunmaktaysa, sendikal hakların gelişimini önermekteyse, karakolların şeffaflığından söz etmekteyse, o zaman, ne olacaktır?

Kendini çok büyük ölçüde, dengesiz şekilde bu iddialarla özdeşleştirmiş, asıl ayrıcalığı olan emeğin özgün iddialarını ihmal etmiş bir sol, kendi farklılığını nasıl koruyacaktır? Nitekim, 1991 seçimi öncesinde koruyamamıştır.

Bu, önemli, olumlu bir gelişmedir.

Demokrasi ve insan hakları, tümüyle bir sağ-sol konusu olmaktan Türkiye'de nihayet uzaklaşmaktadır.

Türkiye'nin solu ise, şimdi kendi özgün kimliğini, imajını ve mesajını, asıl bulundukları yerde, emek boyutunda aramanın zorunluluğu içindedir. Sağın zaten söylemeye başladıklarının patent sahipliğiyle ve bunları tekrarlamakla Türkiye'nin solu yetinmeyecekse, kendi yarınlarını öncelikle solun özgün kimliğinde, yani emek boyutunda aramak durumundadır.

Demokrasimiz adına, son derece umutlu bir gelişmedir.

Kolaylaşan Uzlaşma

Başlangıçtaki sorularımıza dönersek, bir koalisyonun eşiğinde, sağ sollaşmadı, sol da sağlaşmadı. Buna karşılık, sağın "demokrasi ve insan hakları" konusundaki gelişimi ile, solun "emek boyutundaki" eksiği, bir uzlaşma ortamını kolaylaştırdı. Solun Türkiye'deki geleneksel ve çok ağırlıklı tezleri olan demokrasi ve insan hakları, solun tekelinden çıkmaya başlayınca, benzer şeyler söyleyen iki taraf bir araya geldi.

Peki, Türkiye'nin solu, evrensel ölçülerle bir sol kimliğe sahip bulunsaydı, solun özgün iddialarını, mesajlarını taşısaydı, uzlaşma bu ölçüde rahat sağlanır mıydı?

Örneğin, bir seçim öncesinde, demokrasi ve insan hakları kadar, çalışma süresinin haftada kırk saate inmesi, işyerindeki yönetime işçinin katılımı, yeni ve eşitlikli bir paylaşım modeli, işçi çocuklarının eğitim bursu, mevsimlik tarım işçilerinin güvencesi ve benzer konular solun öncelikli programında yer alsaydı, uzlaşma nasıl olurdu?

Bugünküne kıyasla elbette çok daha zor olurdu.

Hiç kuşkusuz, çok daha önemli ve anlamlı da olurdu...

Ama bunlar, ister istemez, geleceğin konuları. Bugün için, sağ, demokrasi ve insan hakları doğrultusunda gelişme gösteriyor; sol, kendindeki emek boyutu eksiğinin farkına varıyor.

Her iki gelişme de, daha güzel bir Türkiye'nin çekirdeğini taşıyor.

Yenilginin Temel Nedeni

– shp'nin seçim yenilgisinin temel nedeni nasıl açıklanabilir?

CEM – shp'nin neden ağır bir seçim yenilgisine uğradığının önce çok öz, çok özet bir açıklaması var: Türkiye'nin sosyal demokrasisi, öncelikle sol içeriğindeki zaaftan ve yetersizlikten ötürü 1991 seçiminde başarısız oldu. Kendisini sadece insan hakları ve demokrasi konularında öne çıkaran, kimliğinin sadece bu boyutu ile kendini ve işlevini sınırlı sanan bir sosyal demokrasi söz konusu. Emek boyutu çok eksik, emeğe özgü iddiaları da, emeğe özgü çözümleri de neredeyse ortalıkta gözükmeyen bir sosyal demokrasi.

Bu özellikleriyle ve zaaflarıyla, Türkiye'nin sosyal demokratları uzunca süre durumu idare edebildi. Çünkü, insan hakları ve demokrasinin "tekeli" kendilerine aitti.

Ancak son beş-altı yılın Türkiye'sinde bir olumlu değişim yaşandı. Sağ, hiç değilse bir kesimiyle, demokrasi sorunlarına eğildi. Avrupa Konseyi İşkenceyi Önleme Anlaşması'nın imzalanması, anadil yasağının kalkması, 141., 142. ve 163. maddelerin yasaklardan çıkarılması, vb. Bunu, dyp'nin 1991 seçimine sunduğu ve içeriği bakımından bizim taleplerimizin çok da gerisinde kalmayan "Demokratikleşme Programı" izledi.

Sağdaki bu değişimin nedenleri ayrı tartışma konusu. Türkiye'nin sağı, kendi yararları bakımından dünyadaki değişime uyum zorunluluğuna mı girdi, gerçekten liberalleri mi, solun ısrarlı mücadelesi mi sağı bu noktaya getirdi, vb. Her ne ise sonuç ortada; sağ, ilk olarak, ciddi bir demokrasi ve insan hakları platformunda göründü.

Bu değişim karşısında sosyal demokrasi, şaşırıp kaldı. Söyleyecek söz bulamadı. Çünkü, solu sol yapan, sola kimliğini ve ayrıcalığını kazandıran asıl özelliğinden, emek boyutundan yoksundu. Emek boyutu, yıllarca ihmal edilmişti. Emeğe özgü ciddi iddiaları da çözümleri de yok gibiydi. Tek bildiği şey, insan hakları ve demokrasiydi. Bunu şimdi sağ da söylemeye başlamıştı. Üstelik, daha çarpıcı sloganlarla, daha etkili bir dille bunu sağ yapıyordu.

Bu durumda sonuç, shp Sayın Genel Başkanı'nın, Cumhuriyet'teki açıklamasında belirtildiği gibi, 1991 seçiminde bütün partilerin benzer şeyler söyleyip, benzer vaatlerde bulunması oldu.

Yani bir bakıma, "yok aslında birbirimizden farkımız, ama biz..." misali.

Birbirinden farkı kalmayan, en azından öyle görünen siyasetler arasında, shp’nin seçim şansı olamazdı. Nitekim olmadı.

Özetle ve sonuç olarak, Türkiye’nin solu, ciddi bir sol olamadığı için, sol bir kimliğin özgün iddialarını, çözümlerini ve programını sunamadığı için, öncelikle bunun için, 1991’in ağır yenilgisine uğradı.

shp olarak, bu noktadan hareketle köklü bir yenileşmeye ihtiyacımız var.

– Nasıl bir “yenileşme?”

– Yenileşmiş görünmek için yenileşmek, modaya ayak uydurmak değil tabii.

Türkiye’de sosyal demokrasinin yenilenmesi, kendi ideolojik özünün doğrultusunda, kendi tarihsel kulvarında gerçekleşecek. Buna ihtiyaç var. Yoksa “yenilik” niyetine sağın anlayışlarını ve yöntemlerini taklide değil.

Bizim önerdiğimiz yenileşme, belirli kaygılardan hareket ediyor; belirli eksikleri gidermeyi amaçlıyor; belirli yaklaşımları siyasetin teorisinde ve pratiğinde öngörüyor, ideolojik bütünlüğü, mantığı ve sistematiği olan bir yenileşme programı bizimki.

Sosyal demokrasi Türkiye’de, “Neden yenildi, nasıl kazanılır?” sorularının yanıtı da, bu yenileşme programında yatıyor: Sosyal demokrasi, kendisini, kendi ideolojisi doğrultusunda yenilemediği için, imajı ve mesajı eski ve eskimiş kaldığı için, değişimin pratiğine girmediği için yenildi. Sosyal demokrasi ya da shp, ciddi bir yenileşme programını benimserse güçlenir ve bundan sonra başarılı olur. Çağ değişiyor, toplum, insan ve Türkiye değişiyor.

“Sivil toplum” özelliklerini almamız gerek. Daha “olumlu,” daha “üretken,” daha “demokrat” olmamız gerek.

Geçmişte yeterince savunamadığımız bâzı düşünceleri de, örneğin, bir refah toplumu yaratmak ve refahı paylaştırmak iddiamızı; bireyin, eğitimde ve mesleğinde yükselme hakkını, yükselme ve büyümede fırsat eşitliğini, şimdi daha net ortaya koyabiliriz.

Türkiye’nin tüm çağdaş birikimlerini, sosyal demokrat gelişme ve büyüme programı ekseninde bir araya getirerek daha güzel, daha gelişmiş, daha adil bir Türkiye yaratabiliriz.

Bunu gerçekleştirecek birikime sahibiz. Bunu başaracak gücümüz var. Yüreğimiz var.

Yeter ki “statükonun” bağlarından kendimizi kurtaralım, yeter ki değişimin ve yenileşmenin partisi olabilelim.

Cumhuriyet gazetesinin sorularına yanıtlar,

Kasım 1991

Biraz CHP, Biraz Nostalji ve Elbette Umut

Anılar, paylaşılmış heyecanlar, umutlar, öfkeler, başarılar, yenilgiler, gerçekleşen ve gerçekleşmeyen rüyalar...

Hayatın akışı içinde eskiyen anılarda önce çirkinlikler kaybolur. Anılardan geriye güzellikler kalır. Zaman, anılardaki güzelliği öncelikle aktaran bir süzgeç gibi. Solan eski bir fotoğrafta şimdi en yumuşak çizgilerin, pastel renklerin görülmesi gibi. Yani "nostalji."

12 Eylül'ün "kapattığı" partiler yeniden açılıyor. Her bakımdan doğru bir girişim. "Demokratikleşeceksek," bu demokrasi ayıbını silmemiz gerek. Partilerin "doğal bir hayat süreci" vardır. Siyasal "işlev" taşıdıkları sürece yaşarlar. Emirle, yasakla bu süreç noktalanamaz.

CHP'li Siyaset

Şimdi bu "eski" partilerin tekrar açılması gündeme geliyor. Siyasetin değişik kesimlerinde farklı titreşimler var. Ortak bir heyecan, ancak dozu birbirine benzemiyor. Eski "Adalet Partisi," eski "Milli Selamet Partisi" çevreleri nispeten sakin. Eski "chp" çevreleri kıpır kıpır. Bu farklı durumun nedenleri başka bir yazının konusu, ama "chp" çevreleri yeni bir "misyon"un, daha doğrusu, böyle bir misyon umudunun heyecanını yaşıyor.

chp açılırsa ne olur? Türkiye'nin sosyal demokrat iddialı kesiminde beklentiler var, kaygılar var. Kimine göre, chp, soldaki bölünmeyi biraz daha derinleştirecek, sol siyasette bir küçülme ve eskime faktörü olacak. Başkasına göre, chp açılınca sosyal demokrat kesimin üzerinden tılsımlı bir değnek geçiverecek. Sol bütünleşecek, kavgalar bitecek, yanlışlar sona erip güzel günlere dönülecek.

Hangi beklenti daha doğru, hangisi daha gerçekçi?

Olaya siyasetin mantığı içinde bakarsak, bir dizi "değişken" dikkati çekiyor: Bâzı koşullar, davranışlar, kararlar söz konusuysa, bir chp oluşumundan Türkiye soluna ve tümüyle topluma yararlı sonuçlar beklenebilir. Yok, başka tür koşullar, davranışlar, kararlar gündeme gelecekse, bu kez, yarar yerine zarar bile olur.

En önemlisi, chp'yi, chp'nin açılmasını "kendi başına" bir amaç gibi, "soyut" bir hedef gibi görmemek. Sosyal demokratların yanlışlarından sıyrılıp sol kimlikleri doğrultusunda çağı yakalamasında, yeni bir etkinliğe kavuşmasında bir imkân gibi, chp'nin açılışını değerlendirmek.

"chp'nin açılması" olayına, önce, olası olumsuzluklardan bakmaya çalışalım:

Geriye Bakarak

Siyasette belirleyici olan “öz”dür; ama “biçim” de, “özün” oluşmasında önemli etkendir. “chp’nin yeniden açılması,” istesek de istemesek de, “biçim” olarak bir eskiye dönüşün ifadesidir. Bu, sakınılması mümkün olmayan bir tehlike değildir. Ama bilincinde olunması ve çok dikkatle ele alınması gereken bir durumdur.

“Eski” bir siyasal biçimlenmenin bünyesindeki tehlike, insanlarda “eskiye dönüş” ve “geçmişin yüceltilmesi” gibi eğilimlerin güçlenmesidir. Artık koşulları ve özellikleriyle, sorunlarıyla ve çözümleriyle geride kalmış bir dönemi “altın çağ” gibi görmek, onun reçetelerinden günümüzde medet ummak gibi.

Oysa, hele sol iddialı bir hareket, geleceğini “geçmişinde” arayamaz, yarını “dünde” bulamaz; geriye bakarak, ileriye yürünemez.

Bir chp oluşumunun önündeki ilk tuzak budur. chp biçimlenmesi, kaçınılmaz olarak, “özü,” eskiye, geçmişe doğru zorlar. Anlayışlarda, politikalarda ve yöntemlerde toplumun ve çağın gerisinde kalmış bir siyaset modeli ortaya çıkabilir.

Bu özellikleriyle de, günün ihtiyaçlarını karşılayamaz, geleceğin umudunu taşıyamaz. Hele chp gibi uzun tarihinin olumlu ve olumsuz izlerini kimliğinde barındıran bir parti için, olumsuzlukların depreşmesi her zaman dikkat edilmesi gereken bir tehlikedir.

İdeoloji ve CHP

chp’nin uzun geçmişindeki ideolojik gelişim incelendiğinde, cumhuriyetçi bir radikalizmin (köktenciliğin), zaman içinde sosyal demokrat özelliklere dönüşmesi ya da böyle bir iddia taşıması görülür. Partinin, değişik dönemlerdeki değişik toplumsal ihtiyaçlara getirdiği yanıtlar, onun kimliğinde, onun ideolojisinde bu özelliklerin –bâzı durumlarda çelişen özelliklerin– birlikte var olduğuna dikkati çeker.

Günümüz ortamındaki bir chp oluşumu, kendi kimliğinde var olan “cumhuriyetçi radikalizmin” daha fazla etkisine girmek ve sol, sosyal demokrat özelliklerini göz ardı etmek tehlikesine de açıktır:

Önce, demin sözünü ettiğimiz “biçim” faktörü bu doğrultuda etkiler yaratabilir. Daha da önemli olan, Türkiye’deki yanlış koşullanmaların ve “sol bitti” benzeri çarpıtmaların, chp’yi, kimliğindeki cumhuriyetçi radikalizmi ölçüsüz biçimde öne çıkarmaya yöneltmesidir; onu sosyal demokratlıktan uzaklaştırmasıdır. Bu ciddi bir tehlikedir.

Hele genel olarak Türk sosyal demokrasisinde “emek boyutunun” eksikliği, üye yapısından anlayışlara kadar emek özelliklerinin zayıflığı dikkate alınırsa, “Yeni chp”nin “eski” bir radikalizmin sözcülüğüne hapsolması bir olasılıktır. Türkiye sağının bir bölümüyle demokrasi ve insan hakları iddialarını paylaşabildiği günümüzde, sol özü zayıflamış bir chp radikalizmi, kendini “tepkici” bir parti misyonuyla baş başa bulabilir.

Her oluşumun önünde tuzaklar vardır, bunların farkında olmak ama çekinmemek gerekir. Gene her siyasal oluşum, bir umuttur.

Türkiye’nin sosyal demokrasisi için, chp’nin açılması, yeni başlangıç olabilir mi? On yıldır yapılması gerekip de yapılmayanlar, söylenmesi gerekip de söylenmeyenler, şimdi yeni bir güçle, yeni bir inançla gerçekleşebilir mi?

On Yılın Deneyimi

Doğrusu, chp oluşumunun böyle bir fırsatı yaratması mümkündür.

Yeni bir ortamda, bir yenileşme sürecinde, sol, kendi kimliğini bulabilir; kendi haklılığını, kendi güzelliğini Türkiye’nin ve toplumun gelişimine daha fazla katabilir. chp, yanlışlardan arınmanın, ilkeler çerçevesinde el ele vermenin, yeniden başlamanın fırsatını sosyal demokrasiye tanıyabilir.

Nasıl?

chp’nin böyle bir olumlu ve etkili misyonla yeniden tarih sahnesine çıkması, her şeyden önce, sosyal demokrasinin sol özüne tümüyle ve titizlikle sahip çıkarak, bu özün doğrultusunda en yeni olanı, en çağdaş olanı hedeflemesine, gerçekleştirmesine bağlıdır.

Solun temel değer yargıları, özgürlük ve eşitlik ideallerinin bütünlüğü, dayanışma ve insan hakları boyutu, yani sosyal demokrasinin değişmemiş ve değişmeyecek olan özü burada önemlidir. Bu değişmeyen özün doğrultusunda, sürekli değişim içindeki bir çatı, onun gerektirdiği yenilenmeyi yakalayabilmek... Her alanda ve her konuda, en yeni olanı, en çağdaş olanı temsil edebilmek.

chp oluşumu, sadece bu temel yaklaşımda değil, ama siyasetin yöntemlerinde, işleyişinde, organizasyonunda da gecikmiş bir yenileşmeyi Türkiye siyasetine getirebilir.

Parlamentosundan ilçe örgütlenmesine kadar, uzun ve boş konuşma alışkanlığından karar mekanizmalarına kadar, inanılmaz bir zaman ve enerji kaybı olan, topluma da zaman ve enerji kaybettiren, hedef ve yöntem şaşırtan özelliklerinden, Türkiye’nin siyaseti, bir kurtulma sürecine girebilir.

Kolektif çalışmanın, birlikte karar oluşturmanın, katılımın, sentez hünerinin önüne, hem bir siyasal kuruluşta hem de tümüyle siyasette yeni bir fırsat doğabilir.

Her Başlangıç

Partilere konmuş yasakların kalkması ve olası bir chp oluşumu, bizde bu çağrışımları yaratıyor, bu tuzakları düşündürtüyor ve bu umutları yeşertiyor.

Olaylar nasıl gelişir, bilemiyoruz. chp sadece bir eskiye özlemin ifadesi olarak mı kalır, yoksa solun doğrultusunda çağı yakalamanın çok değerli imkânını mı getirir, kestiremiyoruz.

Ama bir şey çok açık:

Her başlangıç, bir iddiadır.

Her başlangıç, yeni bir umuttur.

Sabah, 3 Mayıs 1992

Toplumun Çok Gerisinde Kalmış Bir Yönetim

FARUK BİLDİRİCİ – 12 Eylül'ün kapattığı partilerin yeniden açılmasının gündeme girdiği bugünlerde, öncelikle dikkate alınması gereken özellikler hangileridir?

İSMAİL CEM – Türkiye'de "yönetilenlerle," Türkiye'yi "yönetenler" arasında ciddi uyumsuzluklar baş gösterdi. Toplum ve birey, hızla gelişiyor. Yönetme işlevi taşıyan siyaset kurumu ise, partileriyle ve parlamentosuyla, hükümetleri ve siyasetçileriyle, bürokratlarıyla, hattâ belediyeleriyle, toplumun ve bireyin oldukça gerisinde kalıyor. Aradaki mesafe açılıyor.

Bir bakıma, toplumu yönetenler ya da siyaset kurumu, yönettiği insanlara lâyık olamıyor.

Siyaset kurumunun işlevi ülkenin gelişimini ve büyümesini kolaylaştırmakken, bizde, negatif bir faktöre dönüşüyor. Siyaset kurumu, eksikleriyle, yanlışlarıyla ve eskimiş özellikleriyle, toplumsal gelişmeyi geciktiren, zorlaştıran, topluma enerji ve kaynak kaybettiren, hattâ toplumun ahlâk ölçülerini de bazen çarpıtan, "tutucu" bir kurum niteliği alıyor.

Çözüm Zorunluluğu

– Bu durum nereden kaynaklanıyor? Eskiden böyle bir şey yok muydu?

– Türkiye'nin siyaset kurumunda bu olumsuzluklar her zaman vardı. Ama günümüz, hem olumsuzlukları ağırlaştırdı hem de çözümlerini bulmamız için bizi zorluyor. Üç nedenle:

1) Siyasetin zaafı çok büyüdü. Toplumun gözüne daha fazla batmaya başladı. İster ahlâk bakımından kötü örnek yaratmakta olsun, ister topluma zaman ve kaynak kaybettirmekte olsun, her yeni dönem ya eskinin benzerine yol açtı ya da eskiyi aratabildi.

2) Siyaset kurumunun eskimişliği ve engelleyiciliği nedeniyle toplumun ödediği fatura çok büyüdü. Kaybettirdiği kaynakların, boşa harcattığı enerjinin çapı ve maliyeti devleşerek toplumun zaten güçlü olmayan omuzlarına yükleniyor.

3) En önemlisi, toplum ve birey, siyasetteki zaafın da, bu zaaf nedeniyle ödediği faturanın da farkına varmaya başladı. Aradaki "sebep-sonuç" ilişkisini gördü. Değişim ihtiyacı yaratan en önemli faktör, bu bilinçlenmeden kaynaklanıyor.

Bu oluşumlar sonucunda, toplum ve Türkiye, bir büyük yenileşme dönemecinin önüne geldi:

Siyaset kurumunu, siyasetin ve toplumla ilişkilerini, parlamento alışkanlıklarını, Türkiye'yi yönetme anlayışını, tüm özellikleriyle yenileştirmek. Bir bakıma, devlette ve siyasette devrim yapmak. Ya da, köhnemiş bir siyaset ve devlet düzeninin akıldışı ve bazen ahlâkdışı örneklerine, ağırlaşan faturalarına, gelişmeyi ve iyileşmeyi engelleyen özelliklerine boyun eğmek. Hem de, boyun eğmenin dayanılmaz sonuçlar verdiği ve hemen herkesin bu sonuçların acısını duyduğu, bilincine vardığı bir ortamda.

Solun Önündeki Fırsat

– 12 Eylül'ün kapattığı partilerin üzerindeki yasağın kalkması, bu sorunlara çözüm getirebilir mi?

– "Devlette ve siyasette devrim," bugünün Türkiye'sinde çok somut ihtiyaçlardan kaynaklanan, tümüyle toplumu harekete geçirebilecek müthiş bir dinamik. Bir siyasal akım tarafından gereğince sahiplenilmesi durumunda, o akıma büyük mesafe aldıracak, topluma çok şey kazandıracak bir iddia, bir ideal söz konusu burada.

Ne var ki, her biri mevcut uygulamaların sorumluluğuna şu ya da bu şekilde karışmış, çirkinliklerden pay almış siyasetlerin böyle bir iddiayı ve işlevi taşımaları oldukça zor.

Buna karşılık, kendini yenilemesi koşuluyla, yeni bir sol, devlette ve siyasette devrim yapmanın bayraktarı olabilir.

Böyle bir bayrağı taşımaya sadece pırıltılı sözler yetmez. Solun düşünsel boyutunu kavramak, pratiğini ve en önemlisi, cesaretini ortaya koymak gerekir.

Sorun Nerede?

Devletin ve siyasetin yozlaşarak büyüyen faturaları topluma çıkarmasındaki temel neden, "siyaset-para" ilişkilerinin yaygınlaşması, olağanlaşması. Siyasetin, "para kazanma ve kazandırma aracına" giderek büyüyen ölçülerle dönüşmesi.

Paranın siyasette artan etkinliği. Parti içinde güçlü olabilmek için bâzı yandaşlara toplumun sırtından çoğu gereksiz işler yaratarak para sağlamanın, sıradan bir usul olması. Devlet kuruluşlarının yönetimine, sırf siyasal yakınlık nedeniyle bâzı atamalar yapılması. Türkiye ekonomisinin yarıya yakın bölümünün böylece zaafa uğratılması.

Özetle, siyasetin "ticaretleşmesi."

Bu çirkinliklere karşı bayrak açmanın tarihsel özelliklerine "sol" sahiptir. Türkiye'nin geçmişteki solu her konuda ve kiminde ağır şekilde

eleştirilebilir. Ama kimse çıkıp da, ticareti siyasete, siyaseti ticarete âlet etmekle onları suçlayamaz.

Günümüzde ise, bir bütün olarak siyaset bu hastalıkla maluldür.

Toplum ve Siyaset

1) Her şeyden önce, Türkiye'nin boş ve yanlış alışkanlıkları sürdürmeye artık vakti de yok, gücü de. Genelde olsun, parti içi ilişkilerde olsun, "ucuz popülizm," toplumun ve kamuoyunun geçmişteki gibi prim vermediği bir özellik. Siyasete ciddiyet kazandırmak için, bugün her zamankinden daha elverişli bir ortamdayız.

2) Sosyal demokrat taban ve partililer toplumdan kopuk değil ki. Toplumun bir kesiti, hem de bana göre en sorumlu, en bilinçli bir kesiti, ülkenin ve halkın yararı için, gerektiğinde kendi kişisel konumunu da, işini de, hayatını da ortaya koyabilmiş, yürekli ve güzel bir toplum kesitinden söz etmekteyiz.

Bizim sosyal demokrat siyaset dünyamıza ahlâkın ve erdemin mesajı verilebilirse, doğruluğun, halk yararının hedefi gösterilirse, dağlar gibi bir destek geleceğinden kuşkum yok. Siyasetin sosyal demokrat kulvarlarındaki insanlar, yeniden doğmak için zaten bir fırsat bekliyorlar, mesaj, iddia, öncülük bekliyorlar.

Kaldı ki, Sol, kendi geçmişi ve tarihteki yeriyle, ahlâk ve erdem mücadelesinde bayrak açmanın iddiasına da, hakkına da sahiptir.

Şunun altını çizmek istiyorum:

Siyaset, öncelikle idealdir, iddiadır. Oysa Türkiye'nin siyaseti, çok büyük ölçüde, ideal ve iddia olmaktan uzaklaşmıştır; partisel desteklere olanak sunmanın, eşe dosta iş yaratmanın çekim alanına girmiştir; profesyonelleşmiştir, ticarileşmiştir. Siyaset yapmak, kendi idealini toplumla paylaşmanın değil, öncelikle, şurada burada bir özel yarar sağlamanın, imtiyaz yakalamanın aracına dönüşmektedir.

Toplum, bu siyasal yozlaşmanın farkındadır. Ağırlaşan faturalarını bizzat ödemektedir.

Sol, siyaseti çıkar sağlamak, ikbale ulaşmak için değil, inançları ve idealleri için yapan insanların hareketi olabilirse, mesajları, uygulamaları ve kadrolarıyla bunun güvenini topluma verebilirse, bu iddiasına yaraşır bir gelişme gösterebilirse, toplumdan olağan-üstü bir destek alır.

Çözüm, toplumdan geçiyor. Bunun herkes farkında; sola oy verenler de, solun partilerinde siyaset yapanlar da.

Sol, “Alternatif” Olmaktan Neden Uzaklaştı?

FİKRET BİLA – İktidar da, ana muhalefet de, merkez sağ partiler; sol ana muhalefet niteliğini bile son seçimle (1991) yitirdi; sağ iktidarın alternatifi olarak yine sağ partiler dikkati çekiyor; “düzen değişikliği” iddiasından sol partiler vazgeçmiş görünüyor, şimdi radikal İslamcı akım bu iddiayı tanımakta. Sizce sol, Türkiye’de iktidar alternatifi olmaktan çıkıyor mu?

İSMAİL CEM – “Sol, iktidar alternatifi olmaktan çıkıyor mu?” demektesiniz. Bana göre, çoktan çıkmış durumda; sosyal demokratlar olarak bizim işlevimiz ve iddiamız, solu yeniden iktidar alternatifi ve iktidar yapmak.

Sol, neden iktidar alternatifi olmaktan çıktı? Her şeyden önce, sol olmaktan uzaklaştığı için.

Kendini, kendi doğrultusunda yenileyemediği için. Eski hastalıklara, geçmişin tozlu raflarından indirdiği eskimiş reçeteleri sunduğu için. Sağ partilere benzemeyi “yenileşmek” sandığı için. Çalışkan ve yaratıcı olamadığı için.

Bölünmüşlüğünü aşamadığı için.

Sağ bir partiyle demokrasilerde olabilecek bir koalisyon ortaklığını, bir kimlik zaafına, bir siyasal metamorfoza, teslimiyete, o sağ partinin mütevekkil bir “kanadı” olmaya neredeyse dönüştürdüğü için. Muhalefetteyken söylediklerinin tam tersini hükümet ortağı olarak yapabildiği, vergi kaçakçılarını affettiği, “yüzsüzleri” sakındığı için. Güneydoğu’nun acılı insanlarına geçmişte verdiği sözlerinden hükümette vazgeçtiği için.

Bu liste uzatılabilir. Ama solun şimdi yapması gereken, yakınmayı bırakıp çözüm getirmek.

– Son günlerde gündeme getirilen, tartışmaya açılan yeni düşüncelerin kaynağında sağ partiler ve sağ liderler gözüküyor. “İkinci değişim programı”, “2000 yılına hazırlık” gibi. Solda geleceğe dönük bir fikir tembelliğinden, program eksiğinden, hattâ fikir şaşkınlığından söz edilebilir mi?

– Solda fikir tembelliğinden, hattâ yer yer fikrin şaşmasından söz edilebilir. Bu özellikleri geride bırakmanın çabalarından da. Bunlara sonra değineceğim. Ama önce belirteyim, son günlerde sağ partilerin ya da liderlerin gündeme herhangi bir ciddi yaklaşım getirdikleri yorumlarına

katılmıyorum. Hele “ikinci değişim programı, 2000 yılına hazırlık” gibi kavramlarda ciddiyetin çok uzağındalar.

“Yenilik” diye, “vizyon” diye sağın sundukları, ya dünyada modası geçmekte olan, yanlışlığı ortaya çıkmakta olan (Friedman ve Hayek artığı) yaklaşımlar, ya herkesin zaten paylaştığı sıradan doğrular ya da hiçbir düşünce temeli bulunmayan, üzerinde çalışılmamış, emek verilmemiş, biraz dikkatle baktığınızda altı bomboş kavramlar.

“Vizyon” Modası

Örneğin, bütün vergileri yüzde 15’e indirecekler, ardından tüm girişimcilerimiz yatırım aşkına gelecek ve Türkiye bir anda kalkınıverecek. Bu düşüncelerin çok daha ılımlılarından koca Amerika bile o kadar çekti ki, Clinton, “... trickle-down economics”ı (mealen, en üsttekiler bol bol kazansın, alttakilere damlasın, sızsın ekonomisini) eleştire eleştire sürpriz yaratıp başkan seçildi.

Örneğin, sağın “çok yeni”, “çok özgün” bir programı, parası fazla olanların, çocuklarının eğitim masrafını ödemesi. Dünyada birçok sol akımın da rahatlıkla önerdiği, bir bakıma sağcısı-solcusu olmayan bir mantık, Türkiye’nin sağında “devrimci bir yenilenme” sayılabiliyor.

Şimdilerde bizim sağın modası oldu: Mehtabı seyrederken akıllarına geliveren parlak fikirleri, “vizyon” niyetine topluma sunuveriyorlar. İşin ilginç yanı, bunu içtenlikle, kendi kerametlerine bizzat inanarak yapmaları. Eh, bunları ciddiye alacak kadar gayri ciddi bir müşteri bulabiliyorsa, satan da hoşnut, alan da.

Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, Türkiye’nin sağı, demokrasi ve çoğulculuk alanlarında kendi geçmişine kıyasla önemli bir gelişme gösterebildi. Ayrıca, sağın ekonomik kurumları, ülkenin genel ekonomik sorunlarına çözüm üretmek, çözümlere katkı getirmek çabalarına girdi. Türkiye’nin demokrasisi ve düşünce birikimi bu gelişmelerden olumlu etkilendi.

– Özellikle Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra sosyal demokrat partilerde sağa kayma, sağa özenme, liberalizm savunuculuğu gibi bir eğilimin gözlendiği savunuluyor. Benzer bir eğilimi, bir sağa kayış çabasını Türkiye’nin sol partilerinde görüyor musunuz? Üretim ve bölüşüm ilişkilerine yaklaşım konusunda sağ ve sol partiler arasında bir yakınlaşma olduğu söylenebilir mi? Sol partilerin devlet mülkiyetine ve paylaşım sorununa ilişkin yaklaşımları nasıl tanımlanabilir?

– Önce dünyadaki gelişmeden söz edeyim: Sosyal demokrat partilerde ya da Batı'daki eşanlamlı ve genel tanımıyla çoğulcu, demokratik sosyalist partilerde, "sağa özenme" benzeri bir tanımı haklı kılabilecek bir durum görmüyorum. Hele Türkiye'nin bâzı çevrelerinde moda olan, "sol tükendi; sol-sağ ayrışımı aşıldı" benzeri yorumları, yorum sahiplerinin yetersiz bilgilerine bağlıyorum. Ya da sadece dyp-shp hükümetinin uygulamalarını ölçü alarak "sol bitti, solla sağın farkı kalmadı" yargısına vardıklarını sanıyorum.

İşin gerçeğine baktığımızda, şunlar söylenebilir:

1) 20. yüzyılın son kesiti, sosyal demokratların (ya da eşanlamıyla, demokratik solcuların, demokratik sosyalistlerin) tarih önündeki haklılığını ve ideolojik üstünlüğünü kanıtladı. Bizim siyasal kimliğimiz, bir yandan sağa karşı mücadelemizin, öte yandan solun içindeki mücadelemizin ifadesidir. Çok genel çizgileriyle, sağ, kendine göre yorumladığı "özgürlüklerin" takipçisidir; adalet diye, eşitlik diye pek bir kaygısı yoktur. Bizim dışımızdaki sol, daha çok "Sovyet modelini" tarih içinde benimsemiş olan sol, "eşitliğin" takipçisi olmuştur, ancak özgürlük gibi, hele bireyin özgürlükleri ve insan hakları gibi bir kaygısı öne çıkmamıştır.

Sosyal demokrasi ise, "eşitlik ve özgürlük ideallerinin bütünlüğü ve bölünmezliğidir;" bu ideallerin birlikte takibidir. 21. yüzyılın eşiğindeki dünyada gelişen ve benimsenen, doğruluğu ve haklılığı sağa karşı ve solun içinde kanıtlanan, bizim bu inancımızdır. Gene 21. yüzyılın eşiğindeki dünyada, bizim ideolojimiz artık Batı Avrupa'yla sınırlı değildir. Şimdi çok daha geniş bir "Sovyet dünyasında," Baltık'tan, Doğu Avrupa'ya, Orta Asya'ya kadar, dizi dizi sosyal demokrat partiler doğuyor ve gelişiyor. Avrupa Konseyi'ndeki sosyalist milletvekillerinden oluşan Konsey Meclisi Sosyalist Grubu'nun başkan vekilliğini yaparken, sosyalist gruba katılmak isteyen yeni partilerin çokluğundan bunaldığımızı hatırlıyorum...

Bir inancın, bir ideolojinin, hem de kendini en somut biçimde kanıtladığı ve yayıldığı bir tarih kesitinde, karşıt ideolojiye, yani sağa benzemeye çalışması, mümkün mü? Tam tersine, sosyal demokrasinin artan özgüveni ile kendini daha da netleştirip güçlendiği bir dönemdeyiz; sosyal demokrasinin, insanlığın geleceğini biçimlendirdiği bir zaman kesitindeyiz. Hem özgürlük, hem eşitlik. Bu ideal, her zamankinden daha geçerli ve daha yakın.

Benzeşerek Değil, Ayrışarak

2) Sosyal demokrat partiler, sağla benzeşmeye çalıştıkları için değil, sağla ayrıştıkları ve ayrışma noktalarındaki haklılığı toplumlara kanıtlayabildikleri için iktidar oluyor, uzun süre iktidarda kalıyorlar.

Birçok Batı Avrupa ülkesinde, sosyalistler iktidarda. Bâzılarında ise iktidar koalisyonunda yer alıyor. Bizdeki gibi değil, kendi özgün kimlikleriyle ve etkili biçimde yer alıyor. Uzaktaki örneklerden İsrail'de, İşçi Partisi iktidara geldi. "Benzeşmekten" söz açılmışken, Amerika'daki son seçim gerçekten ilginç nitelikler taşıyor:

Clinton'u iktidara taşıyan ekonomik platform, birçok özelliğiyle Avrupa sosyal demokrat hükümetlerinin genel yaklaşımlarını andırıyor: Kamunun altyapı harcamalarının arttırılmasıyla ve özel kesimde istihdamın özendirilmesiyle yeni iş imkânı yaratılması ve ekonominin canlanması; en üst düzey gelirlerinden alınan vergilerin artması; altyapı yatırımlarına, sağlık ve eğitim harcamalarına daha büyük kaynak ayrılması; en önemlisi, Reagan-Thatcher felsefesinden, yani, "en üsttekiler daha da çok kazansın, sabredip bekleyelim, alttakilere damlasın" anlayışından tümüyle vazgeçilmesi.

Bir bakıma, tüm sol iktidarları elli yıldır belli ölçüde etkileyen "Keynesçi ekonomi yaklaşımı," 1990'lar Amerika'sına iz düşürüyor. Clinton deneyimini izlerken, herhalde, sağ mı solu etkiliyor, yoksa sol mu sağı diye tekrar düşünmek gerekecek.

Toplumsal Yarar Ölçüsü

3) "Devlet mülkiyetine ve paylaşım modeline" gelince, şu söylenebilir:

Sosyal demokrasinin (ya da demokratik sosyalizmin) ekonomi politikası yaklaşımı açıktır: Toplum çoğunluğunun ciddi yararı söz konusuysa, bir mülkiyet aracı sosyalleştirilebilir ya da özelleştirilebilir. Bu bir ideolojik tercihten çok, ekonomik ve pratik tercih sorunudur.

"Paylaşım modeline" gelince: Zenginliklerin topluma nasıl yayılacağı, elbette solun, sağdan ciddi şekilde farklılaştığı alandır. Zaten sol, son çözümlemede, ayrıcalıkları, fırsatları, kültür ve eğitimi, zenginlikleri ve mutluluğu, mümkün olan en geniş kitlelere yaymanın, ulaştırmanın iddiasıdır; sürekli bir adalet arayışıdır. Piyasa mekanizmalarının her şeyi kendi başlarına çözemeyecekleri, örneğin, Keynesçi bir formülü tekrarlarsak, "özellikle işsizliğin, merkezi otoritenin ilgisine muhtaç olduğu," çoğunluğun, piyasa mekanizmalarının olumsuzluklarından sakınılması gereği, solun duyarlılıkları arasındadır.

Öncelikler Tercihi

4) “Türkiye’deki sol partiler sağlaşıyor mu, sağa özeniyor mu?” demektesiniz...

Sosyal demokrasinin sağa özenmesi, sağla benzeşmeye çalışması söz konusu değildir. Türkiye solunun sorunu, sağa özenmek değildir; doğru dürüst, ciddi, akılcı ve tutarlı bir sol olabilmektir.

Siyasette farklılaşma, bir “öncelikler” sorunudur. Sosyal demokrasinin tercihi, toplumun tümüne esenlik getirmeyi amaçlarken, öncelikle büyük kitlelerin, memurundan işçisine, mühendisinden yöneticilere kadar tümüyle emek kesimlerinin yararını savunmaktır; öncelikle onların temsilcisi olabilmektir.

Bu yaklaşım, elbette, toplumdaki başka ayrışım ölçüleri çevresinde daha geniş birliktelikler kurmaya engel değildir: Yenileşme ve çağdaşlaşma duyarlılığı yüksek olan kesimler, laiklik, cumhuriyetçilik gibi değer ölçülerini, çevre koruması, kadın hakları gibi duyarlılıkları en önde tutanlar, vb. Sosyal demokrasi, bu birlikteliklerin de öncelikli temsilcisi olmak iddiasındadır.

Burada göz ardı edilmemesi gereken nokta şudur: Sol partiler ve sosyal demokrasi, emek ile sermaye arasındaki taraflardan birini karşısına alarak ona haksızlık yapan, adaletsiz davranan bir karşıtlığın ifadesi değildir; kendi işlevini toplumun sadece bir kesimini gözetmekle sınırlı tutan bir siyaset de değildir. Ama sosyal demokrasi, “tarafsız hakem” de değildir. Temel tercihinin demagojisine, popülizmine kaçmaksızın, ama açık ve net olarak, “emeğin tarafıdır.”

– Başlangıçta solun bâzı eksikliklerini sıraladınız: “Eskimek”, “bölünmüşlük”, “yenilik niyetine sağla benzeşmek” gibi. Hangi yaklaşımlarla bunlar giderilebilir?

– Bizim getirdiğimiz hedef, “solun kendini yenileyerek, Türkiye’yi yenileştirmesidir.”

Öz Değil, Yöntem Değişimi

Solun yenileşmesi, kendini sol yapan temel ilkelerden, ideallerden uzaklaşmak değildir. Bu ideallere, örneğin, özgürlük ve eşitlik ideallerine ya da refahın artması ve yaygınlaşması hedefine, çağın, toplumun ve teknolojinin değişimiyle uyumlu yeni anlayışlarla ve yöntemlerle ulaşmaktır, solun yenileşmesi.

Solun ihtiyacı, kendi kimliği, temel tercihleri ve öncelikleri doğrultusunda bir “Değişim Programı”nı hazırlayarak, Türkiye’ye sunmaktır. Sol, böyle bir programdan henüz yoksundur.

“Sol, kendi engellerini nasıl aşabilir?” sorunuzun yanıtı, dolayısıyla, solun önce kendi sol ve demokrat kimliğine sahip çıkması, sonra, bu kimliğin doğrultusunda kendini yenileştirmesi şeklinde beliriyor.

Bu yenileşmenin amacı, Türkiye’yi yenileştirmektir.

“Eşitlik, özgürlük, çağı paylaşmak, demokrasinin sürekli gelişimi, ülkenin ve toplumun bütünlüğü, ekonomik büyüme, dürüst kamu ve belediye yönetimi, kişilikli dış politika, laik devlet ve toplum, çoğulculuk ve hoşgörü” gibi temel tercihler çerçevesinde Türkiye’yi yenileştirmek.

Topluma ve Türkiye’nin tam çağdaş ve sol birikimlerine, demokrat birikimlerine önerdiğimiz hedef ve yöntem budur.

Solun Bütünleşmesi

“Solun bölünmüşlüğü ve bütünleşmesi” konularına gelince:

Bizim amacımız, önce benzer iddiaları paylaşan solu bütünleştirmek. Sonra, sosyal demokrasinin temel yaklaşımları ve bir uzlaşma çevresinde, Türkiye’nin tüm çağdaş birikimlerini, sol ve demokrat birikimlerini bir araya getirmek. Bir başka deyişle, Türkiye’de “Çağdaş Çoğunluğun” birlikteliğini, sonra iktidarını gerçekleştirmek.

Buradaki “çağdaşlık” tanımı, insanların inanç özellikleriyle, hayat tarzlarıyla, başlarını örtüp örtmeyişiyle koşullandırılmış değil. Öncelikle demokrasi ve insan haklarına; birlikte ve barış içinde yaşamak iradesine; düşüncelerdeki, inançlardaki, hayat tarzlarındaki farklılaşmaya saygılı olmaya; zihinlerde ve gönüllerde çoğulcu ve demokrat nitelik taşımaya ilişkin.

Sol iddialı partiler ya da hareketler, ancak belirli ilkelerin ve bir yenileşme programının çevresinde bir araya gelebilirse, “bütünleşme” sola ve Türkiye’ye yarar getirir. Yoksa, geçmişteki yanlışlarını bünyesinde saklı tutanların birlikteliği, yanlışların şimdi daha geniş bir çevrede tekrarlanmasından başka şey olmaz.

“Yöntem” Arayışı

Doğru yönde aranan bir birlikteliğin ilk adımını, solun ortak ve teorik sorunlarını, birlikte tartışabileceğimiz bir platformun oluşmasında görüyorum. Hepimizin üzerinde düşündüğü ideoloji ağırlıklı sorunlara bir diyalog ortamında birlikte çözüm aramak, diyaloğun amacını bu teorik sorunlarla sınırlamak, bütünleşmeye giden yolun ilk, mütevazı, ama çok önemli adımını oluşturur.

Bu yöntem, benim yakından izlediğim bir sol örneğin geçmişte karşılaştığı benzer sorunları aşmak için kullandığı ve başarı sağladığı

yöntemdir; Fransız demokratik sosyalizminin bölündüğü yıllarda, o dönemin büyük partisi sfıo (İşçi Enternasyonalinin Fransa Birimi), Birleşik Sosyalist Parti, sol radikaller ve değişik sol hareketler, böyle bir diyalog ve tartışma platformunu sadece teorik sorunlarla sınırlayarak oluşturabilmişti. Komünist Fransız solunun dışındaki bütün solun yer aldığı bu platformun başlattığı süreç, sonuçta bütünleşmeyi ve bugün iktidarda olan Sosyalist Partisi'ni ortaya çıkardı.

Türkiye'mize dönersek, teorik sorunlar üzerindeki bir diyalog öbür sol iddialı partilere önerilebilir. Bu diyaloğun belirli bir noktasında, siyaset dışındaki sol duyarlılıkların, örneğin sendikal hareketin, düşünsel birikimlerin, yazarların katkıları da öngörülebilir.

Diyalog ortamı ve platformu bir kez oluşursa, bundan çok şey çıkabilir. Bence önemli olan başlamaktır. Başarmanın önkoşulu, başlamaktır.

Milliyet

“Refah-Sol” Denklemindeki Türkiye Siyaseti

“Bu düzen değişmelidir.”

“Kimsesizlerin, kimsesi olacağız.”

“Ne ezen ne ezilen, hakça, insanca bir düzen.”

“Adil düzen istiyoruz.”

“Sessiz kitlelerin, sesi olacağız.”

“Toprak işleyenin, su kullananın.”

“Yeni bir dünya amaçlıyoruz.”

“Sömürüden arındırılmış bir Türkiye.”

“Dünyayı değiştireceğiz.”

Bu sloganlardan hangileri 1977 chp’sine aittir, hangileri 1994 Refah Partisi’ne?

Bu liste her iki siyasetten alınmış benzer sloganlarla genişletilebilir; sloganların “tek başına” önem taşımadığı, her partinin gönlünce slogan üretebileceği de söylenebilir. Ancak her slogan, temeldeki bir özlemin, ihtiyacın, iddianın, hiç değilse hesabın ürünüdür. “Siyasal kimliği”, “siyasal imajı” oluşturan önemli unsurdur.

Önce bir saptama yapalım: Kamuoyu araştırmalarına göre. Refah Partisi’ne oy veren seçmenin sadece üçte biri, bu partinin dinsel yaklaşımları, duyarlılıkları nedeniyle ona oy veriyor. Oy verenlerin üçte ikisi, sosyal ve ekonomik tezlerinden ötürü onu tercih ediyor. Bir araştırmaya göre, rp’nin yüzde 21 oyu var, bu oyun yüzde 7’lik bölümü, din esasında şekilleniyor; rp’nin dinsel özellikli söyleminden etkileniyor. Bir başka araştırma, yüzde 25 ve yüzde 7 ölçüsünü getiriyor. Sonuç: rp’nin aldığı oylar, genellikle sanılanın aksine, kutsal duyguların sömürülmesinden çok, güncel ve somut sorunların rp ile çözülebileceği umudundan kaynaklanıyor.

İkinci saptama solla ilgili: Türkiye’nin günümüzdeki solu, 1970’lerde ulaştığı düzeyin gerisine düştü. Türkiye’de genel olarak solun ve özel olarak chp’nin 1970’lerdeki nicel ve nitel düzeyini, düşünce ve inanç boyutunu, “kalitesini,” günümüzdeki sol yakalayamadı.

Hal böyle olunca, siyasette ibreler şaştı. Seçmen çevreye saçıldı. Solun hızlı düşüşü, Refah’ın hızlı yükselişi birbirini izledi. Olaya yakından bakmaya çalışalım:

Solun 1980’lerdeki Görünümü

1980’lerin dünyasında ve Türkiye’sinde, sağın ideolojik ve siyasal çıkışı, çanlarla ve kampanalarla sürdürülen ezici propagandası, Friedman’ların, Hayek’lerin, Reaganizmin, Thatcherizmin çağı yaşanmaktaydı. Coşkuyla savunulan “yeni bireycilik,” alışılmamış çözümler, yenilikler sunmaktaydı. “Özelleştirme” gibi, “kuralsızlaşma” gibi, “devletin küçülmesi” gibi, ekonominin üzerinden bir kez geçirildiğinde kurşunu altına dönüştürecek “tılsımlı değnekler” gibi heyecan veren, inanılmasa da umutlandıran önerileri, sağ, gündeme getirmekteydi.

Sağın bu ideolojik seferberliği karşısında, dünyanın ve Türkiye’nin solcuları, “... ideolojilerin modasının geçmiş olduğunu,” birbirlerine anlatmaktaydı. “... Aman, biraz daha pragmatik düşünelim; ideoloji, ortadaki seçmeni ürkütüyor, bize oy kaybettiriyor” denmekteydi. Garip bir dönem başlamıştı: Türkiye’nin solcuları, söylene söylene ve yazıla çizile artık “kanıksanmış” düşüncelerle, hiçbir yenilik getirmeyen, tekrarı hiçbir düşünsel risk taşımayan, işitilmesi hiçbir gönül telini titretmeyen, hiçbir beyin hücresini hareketlendirmeyen sözlerle kendilerini sınırladılar. Sol, şimdi sağ tarafından da seslendirilen politikalarla, sağ tezlerin biraz demokrat ve biraz solcu tekrarlarıyla yetindi; ılımlı davranmayı, ihtiyati ve geçmiş kazanımları savundu. Sağın ideolojik çıkışları karşısında solun yapabildiği, eski hastalıklar için yazılıp artık geçerliliği kalmamış eski reçeteleri öne sürmekten başka bir şey değildi. Solun partileri, uğrunda çalışmaya ve mücadele etmeye değmeyecek yavan bir görünüm almaktaydı.

Bir İngiliz sosyalistinin deyişiyle, “yüzyılımızda ilk olarak, muhafazakârlık ‘yenilik’ şeklinde, solculuk ise ‘statükonun devamı’ olarak gözükmekteydi.”

Dünya solu, bu krizi 1990’larda atlatabildi. Türkiye’de hâlâ sürüyor.

Soldan Uzaklaşan Kitleler

1980 sonrasının Türkiye’sinde sol erimeye başlamıştı. Bir Adalet Partisi’nin kapatılmasının sağa verdiği zarardan çok fazlasını özellikle chp’nin kapatılmış olması sola verdi. Sadece kadrolarının dağılmış, gençlerinin ezilmiş, siyasetçilerinin yasaklanmış olması nedeniyle değil, yeniden yapılanmasını yanlış kulvarlarda aradığı için de sol zayıf düştü. Sadece “bölünmüşlüğünden” değil tabii, sol, “sol olmaktan uzaklaştığı için” 1980 sonrasında zaafa uğradı.

Yanlış tercihler, ters koşullar, biraz da rastlantılar... 1980’ler, gerçekten, Türkiye’de solun, sol olmaktan uzaklaşması şeklinde özetlenebilir. Bir

ölçüde dünya solundaki bezginliğin yansımalarıyla, dağılan Sovyet Bloku'nun yıkılışını yanlış yorumlayıp solun “otoriter” modeli ile, onun karşıtı olan solun “demokratik” modelini birbirine karıştırmakla, biraz beceriksizlikle, bilgisizlik ve inançsızlıkla, bir de, yer yer siyasal ve kişisel teslimiyete dönüşen koalisyon deneyimleriyle, Türkiye'nin solu, özünü, yolunu, yöntemini şaşırdı.

İktidara tepki oylarından büyük ölçüde kaynaklanmış 1989 yerel seçimi dışında hiçbir başarının yaşanmadığı bu dönemde neydi solun öncelikle temsil ettikleri, öncelikli sorunları, öncelikli iddiaları?

Bir bölümü elbette doğru olan, haklı olan, hayati olan, ancak sahipliği için “ille de sol olmayı” gerektirmeyen sorunlar ve çözümler.

Öte yandan, solun farklılığını, kimliğini, özelliğini sağlayan yaklaşımlardan, tepkilerden, mücadelelerden uzak kalınması...

Örneğin, 1980'lerin solu, Türkiye'de öncelikle emeğin temsilcisi olduğunu, eşitlik, sosyal adalet ve dayanışmayı simgelediğini, büyük kitlelerin derdine deva getirmek işlevini, onlara güvence olmak sorumluluğunu, kitlelerin özlemlerini, kaygılarını paylaşmak yükümlülüğünü, hangi iddialarıyla, hangi davranışlarıyla, hangi kavgalarıyla etkili biçimde kanıtlayabildi?

Solun 1980'lerdeki temel mesajında, sloganlarında, miting meydanlarında, “eşitlik” sözcüğü kaç kez görünebildi? Evinin başına yıkılması tehlikesi altında yaşayan mutsuz milyonlara, sol, hangi çözümleri önerebildi? Üniversite mezunlarının sadece yüzde 1'inin işçi ve köylü ailelerinin çocuklarından oluştuğu, eşitsizliğin kuşaktan kuşağa devredildiği Türkiye'de, iktidar ortağı ve iktidar muhalifi sol, hangi acıları, özlemleri paylaştı ve hangi adaletin projelerini üretti? Topraksız köylülerin davası mı Türkiye'nin gündemine getirildi? Yoksa, İspanya'nın, İtalya'nın, Portekiz'in, Yunanistan'ın, İsviçre'nin mutlu ve varlıklı işçileri brüt ücretlerinden ortalama yüzde 10-15 vergi öderken, Türkiye'nin yüzde 30 vergi veren fukara işçisinin sorununa mı sahip çıkıldı? Kitlelerin iç dünyasına uzanan gönül yolları mı döşendi? Solun partileri aracılığıyla yerel dayanışma organizasyonları, yardımlaşma modelleri mi yoksul mahallelerde gerçekleşti? Ya da, Türkiye'nin ekonomik gelişimini akılcılık ve eşitlik duyarlılığı içinde hızlandıracak yeni projeler mi ortaya kondu?

Solun Özelliği Nerede?

Bu liste uzatılabilir. Ancak sonuç ortadadır:

Solun özelliği, solun ayrıcalığı, başka siyasal hareketlerin zaten yapabildiğini onlar gibi, hattâ belki onlardan daha iyi yapmak değildir, onların zaten söylediğini onlardan daha iyi tekrarlamak değildir. Bunlar kimi durumda yararlıdır, gereklidir, bazen zorunludur, ama sahiplenilmeleri için sol kimliğe ihtiyaç yoktur.

Sola özelliğini, ayrıcalığını kazandıran, “başka siyasetlerin kendi sosyal ve sınıfsal tercihleri nedeniyle” söyleyemediğini, savunamadığını, yapamadığını, “solun, kendi sosyal ve sınıfsal tercihleri sayesinde” söyleyebilmesi, savunabilmesi, yapabilmesidir. Türk solu, 1980’lerde işte bunları ortaya koyamamıştır; yeterince güçlü şekilde ortaya koyamamıştır. Türkiye’nin 1970’lerde gelişen “altyapı solculuğu,” 1980’lerde sosyal ve sınıfsal özünden, iddialarından uzaklaşarak bir tür “üstyapı” solculuğuna dönüşmüştür.

Dolayısıyla, sanki solculuğundan istifa etmiş bir solla Türkiye baş başa kalıvermiştir. Türkiye’nin büyük kitleleri, en dertli, en sorunlu toplum kesitleri, kendi temsilcileri olarak, kendi koruyucuları olarak, kendi umutları olarak, artık solu görmemektedir. İşin gerçeği, ne yazık ki, budur.

Siyasetin gerçeği işe, siyasette boşluğa yer olmadığıdır.

RP’nin Yükselişi ve Araseçim

Siyasette boşluk olmaz. Refah Partisi, solun boşalttığı siyasal alanı doldurmakta gecikmedi. Bir bakıma, solun sol olmaktan uzaklaşması sayesinde rp büyüdü. Günümüzün siyasal gerçeği budur. rp’nin büyümesi, doğrudan doğruya, solun küçülmesiyle bağlantılıdır; rp ve sol, birbiriyle ters orantılıdır. Biri küçüldükçe, öteki büyümüştür. Küçülmüş olan büyürse, büyümüş olan küçülecektir. Çünkü her ikisi, haklı ya da haksız olarak, öncelikle aynı kitleyi paylaşmaktadır.

Önümüzdeki araseçimi incelerken doğru varsayımlardan yola çıkmak gerekiyor: Refah Partisi’nin yükselen çizgisi, bir bölümüyle, bu partinin dinsel duyarlıklara yönelişinden, bazen bu duyarlıkları kullanmasından, sömürmesinden gücünü alıyor. Ama bu, olanın sadece bir bölümü, araştırmalara göre “üçte birlik” bölümü. “Üçte iki” ise, solun boşlukta bıraktığı kitlelere, solun yaklaşımlarını, solun sloganlarını hatırlatan bir biçimde rp’nin eğilmesinden kaynaklanıyor. Bir bakıma, “siyasal patent hakkı” tartışmalı sularda Refah’ın yüzebilmesinden.

Önümüzdeki araseçim, görüldüğü kadarıyla, “Refah-Sol” denkleminin sonucunda belirlenecek. Türkiye’nin “5 Nisan malulü” yoksul kitlelerinde, Güneydoğu’nun mutsuz insanlarında “kendi temsilcilerini, kendi

koruyucularını, kendi umutlarını” solda değil, rp’de görmek eğilimi devam ederse, araseçimin büyük galibi de, büyük mağlûbu da bellidir. Gelecekteki seçimlerin de.

Ne zamana kadar? Kitlelerin asıl temsilcisi, kendi kimliğine yeniden kavuşana kadar.

Sabah, 12 Aralık 1994

Çapsızlığa Mahkûm muyuz?

Türkiye siyasetinin genel çapsızlığına, sosyal demokrasiyi mahkûm bırakmak zorunda mıyız?

Çapsızlığın bileşik kaplarından birini de sosyal demokrasinin doldurması, “Ne yapalım, bizde böylesi olabiliyor” diyerek rıza gösterilecek bir kader midir?

Önce, sosyal demokratlar –ya da eşanlamıyla demokratik sosyalistler olarak– bir gerçeğin altını kalın çizgiyle çizelim:

Yaptıklarımızdan çok, yapmadıklarımızdan sorumluyuz...

Söylediklerimizden çok, söylemediklerimizden sorumluyuz.

Dünyada sosyal demokrasinin, yani, sol ve demokrasiyi bütünleştirmenin rüzgârları esiyor. Türkiye, geçmişten devraldığı sorunları daha ağır biçimde yaşıyor, yeni sorunlarla karşılaşıyor; toplum, yeni çözümleri, yeni boyutları ve önünde açılacak yeni ufukları bekliyor. Çağ değişiyor, insan değişiyor; her siyasal akımın, ancak kendi doğrultusunda yenileşerek yetişebileceği bir hızla değişiyor.

Peki, biz ne yapmaktayız?

“Böyle gelmiş, böyle gider” misali, eski alışkanlıklarımızda, eski yöntemlerimizde, eski söylemimizde çakılıp kalmaktayız. Oysa, Türkiye’nin en birikimli kadroları, en deneyimli ve özverili insanları, düşünce ve bilim kaynakları, sanatın ve siyasetin öncüleri bizimle birlikte. En önemlisi, tarih kadar köklü üç idealin, özgürlük, eşitlik ve kardeşliğin bayraktarıyız.

Ama olmuyor, olamıyor.

Sosyal demokrasinin evrensel doğrularına kendimizi uyarlamak yerine, biz bize benzeriz misali, sosyal demokrasiyi kendi yanlışlarımıza benzetmeye çalışmaktayız.

Sağ partilere özgü anlayışlarda ve alışkanlıklarda sosyal demokrasinin olamayacağını; kendi içimizde güven sağlamadıkça, topluma güven verilemeyeceğini; düşünsel tembellikle çözüm üretilemeyeceğini, artık görmemiz gerek. Bakıp da, bunları görmemek zaaftır; görüp de gereğini yapmamak, siyasal sorumsuzluktur.

Türkiye’de yapılacak çok işimiz, söylenecek çok sözümüz var.

Ama önce, biz, biz olalım, solculuğumuza, demokratlığımıza, belki en önemlisi, birbirimize sahip çıkalım.

Geçen hafta başında yayınlanan ve "bir yabancı ülkenin elçiliği için yapıldığı" belirtilen bir kamuoyu yoklamasında, Ege Bölgesi'nde dyp'nin farklı biçimde "Birinci Parti" olduğu, onu shp'nin ve dsp'nin izlediği belirtiliyor.

Doğru olduğunu sanmıyorum; doğruysa, şaşmıyorum; bu sıralamayı değiştirecek gücün bizim ellerimizde olduğunu ise, biliyorum.

Bu gücü harekete geçirecek temel yaklaşım, tek sözcükle özetlendiğinde, "yenileşmektir."

shp'nin kendi ideolojisine yaklaşımında, topluma verdiği mesajlarda, siyasetin oluşturulduğu zeminde, parti içi demokrasi anlayışında, siyasetin yönteminde ve üslûbunda köklü bir yenileşmeye ihtiyaç var. Sosyal demokrasinin ideolojik özünün, sosyal önceliklerinin ve işlevinin doğrultusunda, çağdaş particiliğin yönünde bir yenileşme.

shp'nin bir süredir yaşadığı çalkantılara son vermek ve parti örgütlerindeki kanamayı durdurabilmek, çözüm üretimindeki tıkanmayı giderebilmek için, bir siyasal yenileşme sürecinin partide vakit kaybetmeksizin ve elbirliğiyle başlatılmasını öngörmekteyiz. Çok sayıda partilimiz bu düşüncede birleşerek, shp'de bir akım oluşturuyor. Sosyal demokrasinin evrensel ilkelerine ve ideolojisine çok daha titizlikle sahip çıkmayı, shp'nin sol ve demokrat kimliğini daha net ve açık biçimde ortaya koymayı, partinin siyaset yöntemini ve üslûbunu yenileştirmeyi öneriyor.

Her şeyden önce, shp'yi ideallerine, idealizmine, ideolojisine, büyük iddialarına ve bir "toplum projesine" kavuşturmak (belki de yeniden kavuşturmak) gerekiyor. Sığ sularda sosyal demokrasi olamaz; ideolojiyi hayata geçirmeyen, ideallere yönelmeyen anlayışlarla topluma hedef gösterilemez. Günümüzde olduğu gibi, üstelik çoğu da yetersiz teknikler yığınına, verimsiz üstyapı kavgalarına ve bunun hırçın, itici gösterilerine siyaset dönüşür. "Özal'ı Köşk'e çıkartmayacağız," saplantısıyla alır tüketilir, başka bir sağ partiyle onun kulvarlarında yarışa girilir. Sonuç, bir büyük hayâl kırıklığı olur.

İdeolojisini canlı tutmayan ve temel mesajını "sağ iktidarın yaptığını, biz onlardan daha iyi yaparız"a yaklaştırmış anlayışlar, sadece halka değil, ama öncelikle sosyal demokrat bir partinin üyelerine "partili olmak kıvancını" yeterince vermez. Bugün il ve ilçe örgütlerimizden istifa eden üyelerimizin çok önemli bir bölümü, başka siyasetlerin adamı olduklarından değil, sosyal demokrat ideallerini artık shp'de bulamadıklarından partiyi

terk etmektedir; idealizmini yitirmiş bir ortamda, hele adaletsizliğe de bulaşmış bir ortamda, kopmaların zemini kolayca oluşmaktadır.

İlk görev, shp'nin temel ilkelerine, ideolojik kaynaklarına eğilerek, hem bu mihenk taşında yanlışları görebilmek, hem de, yeni bir atılımın ivmesini oralarda yakalamaktır.

Her şeyden önce, emeğin kitle partisiyiz; düzenin değil, değişimin partisiyiz; Sosyalist Enternasyonal'in üyesi, sosyal demokrat evrensel doğruların takipçisiyiz.

Sosyal demokrasinin "sol yorumu" falan değil, bizatihi kendisi olan "emeğin kitle partisi" niteliğimiz doğrultusunda ya da "düzene uymak değil, onu değiştirmek" iddiamızda, uzunca bir süredir ne yaptık? "Yaptıklarımızdan çok, yapmadıklarımızdan sorumluyuz" derken, biraz da bunu kastetmekteyim:

Emeğin kitle partisi olarak, neden işçi ve köylü çocuklarının (nüfusun yüzde 65'i) üniversite mezunları arasında sadece yüzde 3'ün altında bir yere sahip bulunması bizi rahatsız etmiyor? Neden zaman içinde gelişecek, ölçülü, gerçekçi bir burs sistemini –kaynaklarını da belirterek– işçi çocukları için öngörmüyor, toplumun gündemine getirmiyor ve neden yasa önerileriyle onu somutlaştırmıyoruz? Tüm Avrupa'da çalışma süresi haftada 35 saate inerken, bizde hâlâ 45 saat olması bizi neden ilgilendirmiyor? Fazla mesailer dışındaki sürenin kademeli olarak 40 saate indirilmesinin tartışmalarını partimiz neden başlatmıyor? Çalışanların, işyerindeki iş koşullarının belirlenmesinde söz ve pay sahibi olmalarına dönük bir katılım modelinin ülkemizde gerçekleşmesinde siyasal bayraktarlığı biz yapmayacağız da, kim yapacak? Ya da, "emeğin kitle partisi olarak" kendi emekçi üyelerimizin parti içinde yükselme şansına hiç sahip bulunmayışı, Türkiye'nin ilkel çalışma koşullarında sırf işçi olmaları nedeniyle kendi sosyal demokrat partilerinin de "ikinci sınıf üyesi" olmaları, yönetimlere, belediye meclislerine, millet meclisine hemen hiç giremeyişleri, neden bizim derdimiz, kaygımız olamıyor?

Sosyal demokrat –ya da eşanlamıyla demokratik sosyalist– partiler elbette kendi sosyal öncelikleri çerçevesinde toplumun tümüne iktidar olmak, tümüne refah getirmek amacındadır. Ve bu partiler, elbette sermaye ile muhatap olur, onunla diyalog kurar, ona düşman gözüyle bakmaz.

Ancak, "düzenin, değil, değişimin partisi olarak" neden öncelikle işçi sendikalarıyla, meslek odalarıyla, sistemli ve sürekli diyalog kurulmuyor? Sermayenin "demokrasiyi, işçi ve sendika haklarını" benimseyen kesimi

değil, ama “sendikalı oldu diye” işçinin işine son veren kesimiyle, sendika haklarını, hattâ insan haklarını hiçe sayanlarla, çok daha etkili mücadele neden öngörülemiyor?

Sermaye ile diyalog elbet kurulur. Ama, neden sermayenin resmi kuruluşlarıyla, sanayi odalarıyla, odalar birliğiyle bu diyalog başlamıyor da, ancak sırası geldiğince muhatap alınabilecek bir dernek, işveren kesiminin öncelikli temsilcisi olarak karşımıza alınıyor?

“Düzenin değil, değişimin partisi,” Türkiye’de tek bir alanda devlet denetimi ve devletçilik olacaksa, bunun, savunma sanayiinde olması gerektiğini neden göremiyor ve bu doğrultudaki bir kampanya başlatılmıyor? Düzenin değil, değişimin temsilcisi olmak, Güneydoğu’yu kan gölüne dönüştüren olaylarla mücadelenin, Güneydoğu’daki gerici feodal düzeni değiştirmekten geçtiğini görmeyi, ağalık ve beylik kurumunu karşımıza almayı, toprak reformunu toplumun gündemine taşımayı gerektirmez mi?

Örnekler daha da uzatılabilir.

Örneklerden ortaya çıkan sonuç, shp’nin kendi ideolojik kimliğine daha fazla sahip çıkmasının gereğidir. Yanlış politikalardan yönetimleri sakınacak olan, öncelikle budur. Söylenmesi gerekip de söylenmemiş sözleri artık söyleyebilmenin, yapılması gerekip de yapılmamış işleri artık yapabilmenin yöntemi de budur.

En önemlisi, sosyal demokrat olmanın gereği budur.

Sosyal demokrasi, insanlardaki idealizmi, idealde birliği ve bütünlüğü, ideolojiden ve ilkelerden hareketle canlı ve sürekli kılmaktır. Toplumun önüne yeni bir ufuk açmak, hedef göstermektir.

Bu yapılamazsa, bir büyük dava, basit tekniklere, gösterilere ve sabun köpüğü gibi kaybolan pırıltılara, “Özal’ı seçtirmeyeceğiz”e indirgenir. Ruhunu kaybetmiş bir bedene dönüşür. Kamuoyu anketleri düşmeye, parti üyeleri partilerini terk etmeye başlar.

shp’yi bu tehlikelerden sakınmak, tüm sosyal demokratların görevidir. Elbirliğiyle...

Mayıs 1989

II

TEK BAŞINA “BÜTÜNLÜK” YETER Mİ?

Solun Çözümü “Birliğinde” mi, “İlkesinde” mi?

Türkiye’nin solu kendi işlevini hâlâ “Demirel’e alternatif olmak” şeklinde görmekteyse, o zaman, sol birleşse de olur, birleşmese de. Asıl sorun, solun, çok daha köklü bir değişim ve yenileşme talebine sahip olması ve onun gereğini yapabilmesidir.

Türkiye’nin sol iddialı partileri “bütünleşirse,” bundan ne çıkar?

Birleşen partiler, vergi kaçakçılarını affetmeye, yüzsüzleri sakınmaya devam eder mi? “Olağanüstü halin sürekliliği,” şimdi bir yerine üç partinin mi güvencesi altına girer? Sol iddialı partiler bütünleşince, yasal çalışma saatleri kırk saate iner mi, ücretli çocuklarının üniversite mezunları arasında “hiç düzeyindeki” oranı yükselir mi? Türkiye’nin kamuoyu, seçmeni, sol partilerin birleşmesini gerçekten önemsiyor mu? Hangi beklentilerle önemsiyor? Hangi koşullarda önemsiz buluyor? Sorunun “çözümü,” Türkiye açısından çok şey değiştirebilir mi? Türkiye’nin dengeleri, daha çağdaş, daha emek öncelikli, daha yenileşmiş olur mu?

Önce chp vardı. 12 Eylül sonrasında, Halkçı Parti ve sodep oluştu. dsp’nin kurulmasıyla, iddia sahipleri üçe yükseldi. Ardından, büyük çabalar sonucunda hp-sodep birleşmesi gerçekleşti; ortaya shp çıktı. Böylece iddia sahipleri ikiye indi. Sonra 12 Eylül’ün yasakladığı chp yeniden doğunca, sayı gene üç oldu.

Türkiye’nin sol iddialı hareketi, “tekken” ne yapabildi, “ikiyken”, “üçken,” tekrar “ikiye” inerken, ne oldu? “Sayı” neyi etkiledi ya da etkileyemedi?

Tek başına chp vardı; Abdi İpekçi, Kemal Türkler, Cavit Orhan Tütengil ve diğerleri öldürüldü; iki sol iddialı parti, üç sol iddialı parti oldu, hiçbir şey değişmedi: Muammer Aksoy, Bahriye Üçok, Uğur Mumcu ve öbürleri... Demek ki, sol iddialı partilerin bir ya da iki, üç olması, Türkiye’nin sol ve demokrat insanlarının öldürülmesini önlemekte etken olamıyor.

Olmayan ve Olan Etkinlik

Peki, nerede etken oluyor?

1980 sonrasının hp’li, sodep’li, dsp’li dönemleri, dsp-shp dönemi, hattâ shp’nin “iktidar” dönemi. Ne değişti? Gelir dağılımındaki adaletsizlik mi? Akıl fukarası yönetim anlayışı mı? Son olarak Avrupa Konseyi’nin “yeni hükümet döneminde bir şey değişmedi” dediği işkence iddiaları mı?

Türkiye’nin çağdaş, demokrat, laik yaklaşımlarının başarısı mı? Türkiye’nin yenileşmesi mi?

Gerçekten, bu “sol” partiler çoğaldı ya da eksildi de, ne değişti? Çok başarılı parlamento çalışmaları, çok başarılı belediyecilik, akılcılık, verimlilik, çağdaşlık, sosyal adalet doğrultusunda gelişen, yenileşen Türkiye. Bunlar mı oldu? Ya da, olamadı? Acaba değişik biçimde mi olaya yaklaşmak lâzım? Sorun sayılarda değil de, işin özünde mi? Nitelik sorunu varken, nicelikle mi uğraşılmakta? Niceliği önemsemekten, nitelik mi gözden kaçırılmakta? Nitelik sorunu çözülse, sayısal sorun kendiliğinden çözülmez mi?

Benzer iddiaları paylaşan solun birleşmesi, elbette çok önemli. Ama olaya “sayısal” yaklaşmak, hem fazla bir şey değiştirmiyor, hem de, galiba, özün fark edilmesini zorlaştırıyor.

Sorunun özü, Türkiye solunun, özellikle 1980 sonrasında sol ve demokrat kimliğinden uzaklaşmasıdır. Eskimesidir. Kendini, kendi özü doğrultusunda yenilemek ve gelişime uyarlamak yerine, “yenilik” niyetine, sağla benzeşmeye başlamasıdır. Böylece, özelliğinden ve işlevinden kaybetmesidir. Türkiye’ye getirebileceği katkının en azıyla yetinmesidir. Sorunun öncelikle burada yattığı görülebilirse, “ikili, üçlü sayıların” bir “neden” olmaktan çok, “sonuç” oldukları dikkate alınırsa, o zaman, çözüm yolu da bulunabilir.

Birleşmenin Anlamsızı, Anlamlısı

Başlangıçta değinilene geri dönersek, var olan yanlışlarını sürdüren bir sol, birleşse de kayda değer bir gelişme olmaz. İki yanlışın bir araya gelmesinden ortaya “doğru” çıkmaz, “daha büyük bir yanlış” çıkar.

Devleti, köhne anlayışlarıyla, bir eşitsizlik ve verimsizlik faktörü olarak ayniyle sürdürecekseniz, eğitimden, sosyal sigortaların ayıbına, toplum varlığının yağmalanmasına, milletin ortak ekonomik varlığının yönetimini partizan yandaşların bilgisizliğine teslim etmeye, eşitsizlikler karşısındaki duyarsızlığa kadar, her şey olduğu gibi sürecekse, o zaman, birleşilse de bir şey değişmez, birleşilmese de. Sadece, bu değişmezliğin nimetlerini ve sorumluluğunu paylaşanların arasına katılanlardan “sol” adlandırılanların sayısı artabilir, o kadar.

Solun birleşmesi, solun özü doğrultusundaki bir yenileşmenin ifadesi olacaksa; solun temel değer yargılarıyla, çağın ve değişimin ileri yöntemleri arasında yeni bir uyuma yol açacaksa; eşitlik, akılcılık, verimlilik, özgürlük, insan hakları gibi ölçüler sonunda öne çıkabilecekse; topluma yeni bir ufuk

açılıp yeni hedefler gösterilecekse, bu bütünleşme anlamlı ve yararlı olabilir.

Birleşme Mümkün mü?

Türkiye'yi eşitlik, özgürlük, gelişme kulvarlarında yenileştirme hedefini getiren, çağı paylaşabilmiş, kendisiyle barışabilmiş, akılcı, verimli bir Türkiye idealini temsil eden, bütünleşmiş bir sol, bu denklemden çıkar mı? Bu sorunun yanıtını ararken, çok tarafsız, çok objektif bakabildiğimizi iddia edemeyiz ama, bize göre, elbette çıkar. Türkiye'de sol özellikli partiler bugün birleşmedi diye, solun geleceğinden elbette umut kesilecek değildir.

Bütünleşme olmazsa, var olan partilerden "solun özü doğrultusundaki bir yenileşmeyi kendi bünyesinde geliştiren" ve "Türkiye'yi yenileştirme işlevinin sahibi olabilen" ötekileri çok gerilerde bırakarak öne çıkar. Bugüne kadar çıkamamış olması, bundan sonra çıkamayacağı demek değildir.

Bölünme böyle sona erer. Doğruyu yapabilen parti, öne çıkar. Ancak bu en zahmetli süreçtir. Akılcı yaklaşım, benzer hedefleri paylaşan solun bütünleşmesidir. Süreci kısaltmaktır. Nasıl? Önce, temel yaklaşımları, bu yaklaşımların pratikteki uzantılarını saptayarak. Hedefleri, bu hedeflere Türkiye'yi ulaştıracak projeleri oluşturarak.

Türkiye'nin solu ideolojik temel taşlarını nasıl belirliyor, kendini nasıl tanımlıyor?

Nasıl bir Türkiye'yi sol amaçlıyor, özlüyor, öneriyor?

Hangi programın çevresinde bu Türkiye'nin gerçekleşmesini öngörüyor? Böyle bir programda, solun evrensel doğrularıyla Türkiye gerçekleri arasındaki büyük sentezlerini kurabiliyor mu? Farklı duyarlılıklar arasındaki demokratik uzlaşmaların çağdaş yöntemlerini önerebiliyor mu?

İşlevini kaybetmekte olan bir parlamento anlayışını kökten değiştirmenin, tel tel ve her alanda dökülen bir idare düzenini geçmişe terk etmenin cesaretini, sol, bir ortak bütünleşme programında sergileyebiliyor mu? İkbal uğruna arsızları, yüzsüzleri, kaçakçıları kollamaktan vazgeçmenin, muhalefette verdiği sözleri iktidarda da tutmanın doğruluğunu sergiliyor mu? Toplumun ekonomik varlığını yandaşlara ve partizan hesaplara âlet etmeyeceğinin, öncelikle temsil ettiği kitlelerin yararlarına sahip çıktığının güvenini böyle bir ortak programla sol verebiliyor mu? Bireyselliği ve kişisel hesapları solun bütünlüğü için aşabileceğini, özveri kavramının herkes tarafından paylaşıldığını, sol ortaya koyuyor mu?

İnanç, bu cesaret, bu beceri solun bütün partileri tarafından bir ortak hedef kabul edilebilirse, o zaman, bütünleşmenin yolu bulunabilir: Taraflar, ilkelerin, programın, projelerin çevresinde bir araya gelir; bunları tartışıp olgunlaştırır ve herkese ait ortak Türkiye idealinin, ortak sol anlayışın çevresinde bütünleşme gerçekleşir.

Böyle bir hedef, solcu olsun olmasın, kamuoyuna yakın gözükmekteyse, Türkiye'nin, demokrasinin yararlarına uygun gözükmekteyse, kamuoyu desteği çok şeyi kolaylaştırır.

Hadi... "Bütünlük," solu geliştirerek, iyileştirerek bir araya getirmenin ifadesi olacaksa ve solu paylaşan insanlar, seçmenler, böyle bir bütünlüğü amaçlıyorsa, harekete geçsinler.

Hadi... Sol amaçlı partiler, gerçekten sağlıklı bütünleşmeyi istiyorsa, bu niyet ve bu yürek varsa, hadi...

Sabah, Şubat 1993

Böyle Kamuoyuna Böyle Siyaset ve Siyasetçi

(...) Türkiye'nin siyasetinde bir "yozlaşma" varsa, bunun tek sorumlusu dar anlamıyla siyaset değildir, inançsızlığı ve ilkesizliği hoş gören, hattâ kimi durumda özendiren kamuoyunun bu yozlaşmadan dolayı payı vardır:

Halka verilmiş en temel sözlerden dönmek. En temel inançların tam aksini yapmak. Ancak küçük insanların küçük dünyasında "büyük" olan mevkiler uğruna kendi kimliğinden vazgeçmek. Bir kamuoyu düşünün ki, bunları "uzlaşma" diye, "devlet adamlığı" diye, "değişim" diye, "modernlik" diye anlasın ve alkışlasın. Daha da ilerisi, bu tür ticari siyasete katılmayanlara, "Siz ne duruyorsunuz, hadi, siz de siyasal ahlâkınızı bir köşeye bırakıp, inancını ve düşüncesini terk edenlerle birleşin" desin. Siyasal ahlâkı ayakta tutmaya çalışanları, siyasal ahlâksızlığa yöneltsin.

Sonra, sonrası işte böyle gelir: Siyasal ahlâkın siyasal ahlâksızlığa dönüşümü hoşgörüyle karşılanınca, bunu her türden başka ahlâksızlıklar, yolsuzluklar izleyiverir.

Bir bakıma, böyle kamuoyuna, böyle siyasetçi.

Solun Sorunu Nerede?

"Ben sola oy vermedim ki, ne olursa olsun" denemez. Tıpkı, "Sağın halinden bana ne, ben ona oy verecek değilim ki" denemeyeceği gibi...

Demokrasinin özelliği, hepimizin, herkesten sorumlu olmamızdır; hepimizin, herkesin yanlışından ve doğrusundan etkilenmemizdir.

Solun çözümü, "birliğinde" mi, "ilkesinde" mi?

Türkiye'nin, biraz "tekçi" geleneğinden, biraz da "tek parti-tek lider" alışkanlıklarından kaynaklanmış bir özelliği var: Aşırı, bazen marazi bir "birlik" kaygısı. Bu aşırılık kimi dönemde demokrasi dışı eğilimlerin güçlenmesine yol açar; kiminde de, bugünkü gibi, "yanlışın," yanlış yerde aranmasına.

Türkiye solunun temel sorunu, "birlik" olmayışında değildir. Sorun, solun bir bölümünün hem sol olmaktan çıkmış bulunması, hem de sol varsayılmasıdır. Bu hem sola, hem de yol açtığı çarpıklık nedeniyle, solcusu ve sağcısıyla toplumun tümüne zarar vermektedir.

"Birleşme," hele solun birleşmesi, bir peşin kabul olarak, birleşecek tarafların sol olduğunu, sol düşüncelerin uygulaması içinde bulunduklarını varsayar. Peki, bu birleşmesi istenenlerin bir bölümü artık solun temel anlayışıyla çelişen uygulamaların içindeyse, solun ahlâkını çiğnemekteyse, ne olacaktır? Birleşme, yanlışları daha güçlü kılmaktan, yanlış yapanları

çoğaltmaktan, toplumu sol adına bir süre daha kandırmaktan başka neye yarayacaktır?

Solun Çözümü Nerede?

Olayın özü, solun çözümünün "ilkesinde" olduğudur.

Türkiye'nin solu, kendi ilkeleri, kendi ahlâkı çevresinde bütünleşecekse, sola yaraşan uygulamaları gerçekleştirmek, solun politikalarını izlemek için birleşecekse, o zaman, bunun sola yararı olur. Birleşme, yanlış yapanların sayısını çoğaltmak yerine, onların yanlışlarından kurtulmalarında bir fırsat yaratacaksa, solun birliği, toplumun tümüne katkı sağlar.

Sorun da buradadır, çözüm de.

Kamuoyunun görmesi gereken de buradadır: Toplum, gerçekten "temiz" bir siyaset istiyorsa, o zaman, siyasetin ahlâkına sahip çıkmalıdır; siyaseti bir kimlik ve kişilik zaafına dönüştürenlerden hesap sormalıdır. Siyasetin özü olan inanç ve düşünceye bağlılığı özendirmelidir.

Aksi halde, bizim siyaset dünyamız da, işte bu kadar olur.

Sabah, Eylül 1993

Beş Maddede Solda Birlik Önerisi

Gerçekten ciddi ve sağlıklı bir bütünleşme hedefleniyorsa, sadece sosyal demokratların değil, ama sosyal demokrasi ekseninde tüm sol ve demokrat birikimlerin yer alabileceği bir çağdaş çoğunluk aranıyorsa, o zaman, lafı bırakıp işe koyulmak gerekir; başarmanın önkoşulu, başlamaktır. Bu düşüncelerle, Beş Maddelik Bir Bütünleşme Programı'nı sol kamuoyunun değerlendirmesine sunuyorum:

I) Amaç

Solun, kendini yenileyerek, yanlışlarından arınarak, doğruları hedefleyerek bütünleşmesi. Yanlışları birbirine ekleyerek ya da başkalarının yanlışlarını paylaşarak sayısal "çokluk" olur ama "solculuk" olmaz. Solculuk adına halkın kandırılmasından, bâzılarımızın bâzı görevlere seçilmesinden başka bir şeye yaramaz.

II) İdeoloji

Sosyal demokrasinin, "sağla benzeşerek" değil, kendi sol ve demokrat özü doğrultusunda, özgürlük, eşitlik ve gelişmenin kulvarlarında kendi kimliğini kanıtlaması... Toplumun tümüne refahı amaçlarken, tümüne sahip çıkarken, demokrasi düzeyinde bütün toplum kesitlerine aynı adil yaklaşımı uygularken, öncelikle emeğin temsilcisi olduğunu, emek ve sermaye arasında tarafsız hakem değil, emeğin tarafı olduğunu, kimliğiyle ve politikalarıyla, öncelik tercihleriyle ortaya koyması.

III) İzlenecek Temel Politikalar

Sosyal demokrasi, ister iktidarı paylaşsın, ister muhalefette olsun, öncelikle demokrasinin, emeğin, gelişmelerin acil sorunlarına eğilmek durumundadır. Bu bağlamda, demokratik hakların gelişmesi; işkence ve yargısız infaza cesaretle, kesinlikle son verilmesi; dürüst devlet, kamu, belediye yönetimi; ihale ve imar konularında meslek odalarının karar sürecine katılımı; ekonomik büyümenin akılcı ve verimli doğrultuda özendirilmesi; eğitimde yaygın burs-kredi uygulaması; işçi ücretinden kesilen vergi ve sigortanın Avrupa oranlarına indirilmesi; çalışma süresinin çağdaş ölçülere çekilmesi; tarımdaki desteklemenin küçük-orta çiftçi yararına ve devlete toplam maliyetini azaltan ölçekte yeniden düzenlenmesi.

IV) İzlenmeyecek Politikalar

Sosyal demokrasi, ister iktidarı paylaşsın, ister muhalefette olsun, bâzı sorumluluklara katılamaz, bâzı politikaları izleyemez: "Olağanüstü halin"

sürekliliği; “Çekiç Güç”ün görev süresinin uzatılması; kit yönetimlerine “siyasal atamaların” yapılması; milyarlık vergi kaçaklarının affı; “yüzsüzlerin” kollanması; yolsuzlukların üzerine gitmekten kaçınılması; “dürüstlük” duyarlılığının kaybedilmesi; kontrgerillayı ve devlet görevlilerinin karıştığı iddia edilen infazları araştırıp sorgulamaktan çekinilmesi; kamuya gereksiz kadroların siyasal yarar hesabıyla alınarak, toplum kaynaklarının tüketilmesi.

V) Bütünleşme Süreci

Böyle bir “bütünleşme süreci” ilke olarak öngörülürse, ilgili partilerden ortak bir komisyon oluşturularak söz konusu maddeleri ve içeriğini tartışıp geliştirir; ortaya çıkacak “Bütünleşme Programı” partilerin yetkili kurullarında benimsendikten sonra, ortak bir kurultayla sosyal demokratlar tek partide toplanır, ilk yönetime eşit sayılarla katılır; bu yönetim, parti örgütlerini yeniden oluşturarak, olağan kongreler sürecini başlatır.

Başarmanın önkoşulu, başlamaktır.

shp Bakırköy İlçesi’nin düzenlediği

paneldeki konuşma, Nisan 1993

Türkiye’de “Masallar Dönemi” Sona Eriyor

– Meclis yakında açılıyor. shp’nin kurultayı yaklaşıyor, ufukta belediye seçimleri var. Ne görmektesiniz, ne beklemektesiniz? Bu takvimden sol güçlenerek çıkar mı?

İSMAİL CEM – Türkiye olarak bir “yabancılaşma süreci” yaşıyoruz. Ahlâk ölçülerimize, gerçeklerimize, siyasal ilkelerimize, inançlarımıza, ülkemize, tek sözcükle, “kendimize” yabancılaşmaktayız. Bu süreçten sol da payını fazlasıyla aldı.

Neyse ki, Türkiye ve toplum, bir süredir kökleşip yaygınlaşan bu sürecin sonlarında gözüküyor. Sıradan yurttaş, “köşe dönemeyeceğini” artık anlıyor; birileri köşe dönmekteyse ya da dönecekse, onların arasında kendisinin bulunmayacağını görüyor. Köşe dönmek için çok başka bir kategoride yer almanın gerektiğini fark ediyor. Türkiye’nin sade ve sıradan yurttaşı, “malı götüren” varsa da, götürenin kendisi olmadığını ve olamayacağını, acı deneyimlerle hayâller ve hayâl kırıklıklarıyla gördü, öğrendi.

Eski koşullanmaların, boş beklentilerin etkisi azalıyor. Yurttaşı, seçmeni kandırmanın geçmişteki kadar kolay olmayacağı bir aşamada gözükmekteyiz. Daha çok sorguluyoruz, eleştiriyoruz, anlıyoruz. Bir bakıma, Türkiye’de “masallar dönemi” sona eriyor. Toplum, “Fareli Köy Kavalcılarının” peşine takılmaktan artık usandı.

Köşeyi “Kimin Dönemeyeceği” Anlaşıldı

– Bu gelişmelerin topluma ve siyasete etkisi ne olabilir?

– Sanırım çok yönlü etkisi olacak. Her şeyden önce, topluma kabul ettirilmesine çalışılan varsayımlar artık güçlerinden kaybediyor. Belirli bir “modelin” Türkiye için çizilmesine çalışılmıştı. Güç zirvelerinden estirilip haberleşme araçlarının yelkenlerini dolduran rüzgârların etkisiyle, bu modelin topluma kabul ettirilmesine uğraşılmıştı:

Bu yaygın koşullanmaya göre, Türkiye’de herkes “köşe dönebilecekti;” insanlar öyle siyaset gibi, inanç, ahlâk gibi “modası geçmiş” kavramları bırakıp kendine bir “köşe” bulmalıydı. Günü geldiğinde bu köşe nasıl olsa dönülürdü. Öyle idealizmin, kararlılığın, düşünce namusunun hiç önemi ve “modern siyasette” yeri yoktu. Zaten bugün şu partiye, yarın ötekine oy verilecekti; böylesi çok daha iyi olacaktı. Zaten “sağcılık-solculuk” ayrımı “tarihe karışmıştı,” herkes birbirine benzemekteydi. “Siyaset bitmiş, ideoloji ölmüş, idealizm tükenmişti.” Bunlarla uğraşmak, “çağdışı” olmanın

işaretiydi. Türkiye'nin her yurttaşı, döneceği köşeyi kollayacak, bunun ötesine karışmayacaktı. Sonra, birbirinin sureti olan partilerden birine oyunu verecekti. Böylece, "köşe dönmeci" ve "mal götürücü" demokrasi sürüp gidecekti.

Böyle bir onama, böyle bir çağdaş (!) sağa ve onunla ortaklığı içine sindiren "sola," (!) ancak Türkiye'nin trajikomik siyasetinde rastlanır. Bütün bunları büyük ölçüde sineye çeken, görmezden gelen, kabullenen bir kamuoyuna da.

Bunlar yaşandı, yaşanıyor. Artık hemen herkes olup bitenin hiç değilse farkında. Yabancılaşmanın etkisi azalırken, sanırım siyaset daha doğru, daha sağlıklı, daha ahlâklı özellikler kazanacak.

Bütünleşmenin Gerekçeleri

– Böyle bir ortamda, soldaki bütünleşmeyi nasıl görüyorsunuz?

– Birkaç boyutu var, anlatmaya çalışayım:

İlk boyut, sosyal demokrasinin kimliğiyle ilgili: Yolsuzluklara bulaşmış; işçiyi, memuru, köylüyü, aydını, demokratı soldan soğutmuş; sağın en acımasız uygulamalarına, memura yüzde 12'lik zamma omuz vermiş, her tür kaçakçıyı affa lâyık görmüş bir "sol," bize göre sol değildir.

Bugünkü durum ne yazık ki budur; shp'nin dyp ortaklığı, solun tümünü gündemden düşürmekle, solu saygın olmaktan uzaklaştırmakla sonuçlanmıştır. Bunun tarihsel vebali, gerici dyp politikalarının ortaklığını üstlenenlerin sırtındadır. Son günlerde bu rol bir kez daha kanıtlandı: "Sol" ortağın desteğiyle ve katılımıyla, işçiye tehdit yönelterek toplusözleşme gerçekleştiren bir koalisyon hükümetine, dünya solunun tarihinde ilk kez rastlanıyor. Böyle bir "sol" anlayışla, sosyal demokrasi adına yirmi aydır sergilenen oportünizmle ve teslimiyetle elbette bütünleşmeyiz.

Bütünleşme olayının ikinci boyutu şudur: Sosyal demokratların "gönlündeki aslan," doğru ilkeler çevresinde bütünleşmiş bir soldur. Gereğinde özeleştirisini yapabilen, yanlışlarından arınabilen, sol ve demokrat doğrultuda Türkiye'yi yenileştirme misyonuna katkısını getiren herkese ve her siyasal harekete başımızın üzerinde yer vardır; solu bütünleştirmek amacında kendileriyle elbette birleşiriz.

"Solun ahlâkını, ideolojisini, programını benimsemek ve hayata geçirmek." Hepsi bundan ibaret.

Bu Hükümette Solun Yeri Olamaz

– Sol bu öngördüğünüz niteliklerle bütünleşirse, dyp ile hükümet ortaklığı devam eder mi?

– Ciddi bir sosyal demokrasi, günümüzdeki politikalarını izleyen bir hükümetin ortağı kesinlikle olamaz. Bu politikaları sürdüren bir koalisyonda ortak kalamaz.

Solun hükümet ortaklığı, ancak yukarıda değindiğim temel ve vazgeçilmez ilkelere, politikalara uyumlu bir koalisyonda öngörülebilir. Yoksa, ülkenin ekonomisini sağa havale etmiş, kitlelerin yoksullaşmasına, yolsuzluklara ve insan hakları ihlallerine bigane kalabilmiş bir hükümet ortaklığı, elbette “sol” tanımına lâyık bir solun işi değildir.

– shp, Çiller’le ortaklıktan vazgeçerse, o zaman muhtemelen bir sağ parti ortak girer. Böyle bir gelişme sol için daha kötü bir durum yaratmaz mı?

– Özünde bir fark olacağını sanmıyorum. Çünkü zaten shp’ye herhangi bir sağ partinin görevini gördürüyorlar. shp’nin yerine bir başka sağ partinin gelmesi, hükümet politikalarını şimdikinden daha sağcı yapmaz.

Daha ne olsun ki. Eşitlik diyorsak, işte enflasyon ve memur zamları. shp’nin koalisyondaki rolünü açıkça sağcı olan bir parti üstlenseydi, memur maaşındaki artış yüzde 12’nin de altına mı düşerdi? Benzine daha mı yüksek zam yapılırdı?

Yolsuzluk denmekteyse, bir ülkenin yönetici kadroları, kirliliğe bugünkünden daha fazla bulaşabilir mi?

Can güvenliği bugünkünden de daha düşük düzeye inebilir miydi? Terör, bugünkünden daha yükseğe tırmanabilir miydi?

Güneydoğu’yu 20 ay içinde daha derin bir batağa saplamak mümkün mü?

Hangi dış politika, bugünkü gibi her cephede, Bosna’dan Azerbaycan’a, Kıbrıs’tan Batı Avrupa’ya kadar, ayrı ayrı bozguna uğrayabilir?

Laiklik deniyorsa, son yirmi aydır laiklik karşıtı gelişmeler karşısında hangi duyarlılık, hangi kararlılık sergilendi? İşte Sivas olayları ve “sol” ortaklı koalisyonun en hafif tanımıyla verdiği gaflet örneği.

Milyarlık vergi kaçakçılarından başlayıp “yüzsüzleri” de kapsayarak gümrük kaçakçılarına gösterilen atıfetin daha da büyüğü mü, shp koalisyonda bulunmasa gösterilirdi?

Bu koalisyon döneminde, Avrupa Konseyi Özel Komisyonu, Türkiye’nin “işkence ile mücadele etmediğini,” insan hakları ihlallerini saptadı ve ilk kez resmen kınadı. shp değil de bir başkası hükümette ortak olsaydı, bir değil, iki kez mi Türkiye kınanacaktı?

İpotek Altındaki Gelecek

Ama bir şeyi biliyorum: shp’nin dyp politikalarının uygulayıcısı olması, solun geleceğini ipotek altına sokmuştur. Teslimiyetçi koalisyon ortaklığının (aynı hükümette bakanlık yapmış olan Cavit Çağlar, shp’nin hükümet içindeki konumunu “kuzu gibi” diye tanımlıyor) sola ve topluma verdiği en büyük zarar buradadır.

Koalisyona girdikten sonra shp kendi kimliğini koruyabilmiş olsaydı, Türkiye’nin bugünkü siyasal tablosu çok farklı olurdu: Verdiği tüm sözlerden dönmek zorunda değildi shp; öncelikle temsil ettiği kitleleri yüzüstü bırakmak zorunda da değildi. Sosyal demokrasinin kimliğinde olan “erdemlilik”, “dürüstlük” gibi özellikleri, birer alay konusuna dönüştürmeyebilirdi.

Bu ortaklık nedeniyle, sosyal demokrasi bir alternatif olmaktan, umut olmaktan çıkmaktadır. shp’nin kişiliğinde, sola inanç azalmıştır; kitlelerin güveni sarsılmıştır. Sosyal demokrasiye ve genel olarak demokrasiye bundan büyük kötülük yapılamazdı. Geçmişte sola oy vermiş, sınıfsal özellikleriyle sola yatkın kitlelerin şimdi (sol temaları da işleyen) Refah Partisi’ne yönelmelerinin asıl sorumlusu, “solun, sağdan farkı yokmuş” dedirten shp’nin koalisyondaki uygulamaları olmuştur.

Türkiye’de son kırk yılın sol ve demokrat birikimini dyp’nin peşine takmanın sorumsuzluğu, ne yazık ki, solu kitlelerin gündeminden düşürmekle sonuçlanmıştır.

dyp ile koalisyonunu sürdürüp sürdürmemek, shp’nin kendi sorunudur, onun bileceği iştir. Bizim gördüğümüz ve bildiğimiz ise, bu koalisyonun faturasını toplumla birlikte sosyal demokratlar olarak hepimizin ödemekte olduğudur. Gerçekten, bundan sonra işimiz çok zor.

Zor Ama İmkânsız Değil

– Bu durumda, solun bir sağ partiyle koalisyon yapmasına kategorik biçimde karşı mısınız?

– Değiliz. Koalisyondan ne beklediğini bilen, koalisyonun ne yapacağını önceden belirleyen, yapmayacaklarına sınırları çizen, kimliğini, saygınlığını ve sözünün ağırlığını koruyan bir sol parti, bu tür koalisyondan hem ülkeye hem de genel olarak sola yarar sağlayabilir. Zordur ama olanaksız değildir. Ancak, sağla girişilen bir koalisyon deneyimi, günümüzdeki gibi sol partinin kimlik değişimiyle, siyasal başkalaşımıyla, tam bir teslimiyetiyle sürdürülecekse, bundan tümüyle toplum, ülke ve sol kaybeder. Son yirmi ayda, ekonomiden teröre, Türkiye’nin dış yararlarından

ahlâka, dürüstlüğe, büyük kitlelerin yaşam düzeyine kadar her alanda Türkiye gerilemiştir.

– Bütünleşmiş solun geneldeki gücü ve Mart 1994 yerel seçimlerindeki şansı ne olur?

– Hepimizin amacı solun bütünleşmesidir. Ne var ki, sonucu belirleyecek olan, gücü tanımlayacak olan, “bütünlükten” çok, “doğruluktur:”

Politikalar yanlışsa, örneğin, günümüz hükümet ortaklığının politikaları sürmekteyse, “bütünleşmiş” bir “sol” hiçbir anlam taşımaz, “iki yanlışı” birbiriyle topladığınızda, ortaya bir “doğru” çıkmaz.

Doğru politikalar ise solu başarıya götürür. Bütünleşme, bu başarıya çok önemli bir katkı olur. Sorun, ilkeler ve politikalardır; bütünleşme ancak doğru politikalar çevresinde gerçekleşmişse anlamlıdır; solun iktidar yürüyüşünü hızlandırır.

Dolayısıyla, atları arabanın arkasına değil, önüne koşmak gerekir:

Önce ideoloji, ilke, program. Sonra, bunların çevresinde bütünleşme. Amaç bu olmalıdır, doğru yöntem budur.

Sabah, gazetesinin sorularına yanıtlar, Ağustos 1993

Mavi Gözlü Dev'le, Mini Minnacık Kadın

HALİT ORAL – shp Kurultayı öncesinde Türk solunun genel durumunu özetler misiniz?

İSMAİL CEM – Sol, "nekahet devresinde..." Sol, üç kez şoka uğradı, üç ağır hastalık geçirdi:

1) İlki, demokrasinin askıya alınmasıyla, chp'nin kapatılmasıyla başlayan, sol ve demokrat olmanın cezalanmasıyla gelişen, insan haklarının ve siyasal, bireysel, toplumsal özgürlüklerin daraltılmasıyla noktalanan dönem.

2) İkinci hastalık, zillerle ve kampanalarla yürütülen yoğun bir beyin yıkama operasyonuna toplumun hedef yapılarak, "solun temel değer ölçülerine" insanların yabancılaştırılması: Dayanışma, ahlâk, namus, emeğin önceliği, çalışmanın erdemi, sosyal adalet, özveri, vb. Sistemli şekilde bunlar küçümsendi; "köşeyi dönmek" ve "malı götürmek" üzere koşullanmış bir toplum şekillendirildi. Bakan, ama görmeyen, dokunan fakat hissetmeyen insanlara dönüştük.

(Yabancılaşmanın boyutuna ilginç bir örnek: 1980 sonrasında Türkiye'de solun başına gelen en büyük talihsizliği, kamuoyu, hattâ sol, "başımıza devlet kuşu kondu" diye karşılayabilmiştir.)

Ortaklığın Taşıdığı Hastalık

3) Solun geçirdiği üçüncü hastalık, dyp ortaklığında oluştu: shp yönetimi, bu koalisyon ortaklığını sol adına tam bir teslimiyete, kimlik ve siyasal ahlâk zaafına dönüştürdü:

shp tarafından verilmiş tüm sözlerin tam tersinin uygulanması, ilkesizliğin, inançsızlığın sergilenmesi, küçük adamların büyük rüyası olan mevkiler uğruna yolsuzlukların görmezden gelişmesi ya da paylaşılması.

shp'nin hükümet ortaklığında, solun ve solda politika yapanların adı Türkiye'nin siyaset tarihinde ilk kez yoğun biçimde yolsuzluklara bulaştı.

Sonuçta, toplumu soldan soğutan, solun saygınlığını tüketen, son otuz yılın birikimini toprağa gömen bir "sağa teslimiyet ve sağa tabiyet" koalisyonu...

"Solun günümüzdeki durumuna" ilişkin sorunuzu, "bir nekahet devresi" tanımıyla yanıtlıyorum, çünkü bu büyük hastalıklara rağmen, solda kendini toparlama ve iyileşme belirtileri görünüyor. Olumsuz gidişi zamanında teşhis edebilmiş, bir oportünizme direnebilmiş, doğruları savunabilmiş

insanlar, güçler solda var. Varlıkları, iyileşmeyi kolaylaştırıyor. Haklılıkları her gün biraz daha iyi anlaşılıyor ve etkileri her gün biraz daha artıyor.

“Kalıcı Değil, Geçici”

– Türkiye’de sol hareketin tıkandığı ve büyük kitlelerin umudu olmaktan çıktığı iddiaları var. Sizce bu iddiaların geçerlilik payı nedir?

– “Geçici” bir tıkanma, gene “geçici” olarak umut özelliğini kaybetme.

Sol, son çözümlemede, ayrıcalıkları, fırsatları, kültür ve eğitimi, kaliteyi, zenginlikleri ve mutluluğu, mümkün olan en geniş kitlelere yaymanın, ulaştırmanın iddiasıdır; sürekli bir adalet arayışıdır. Sosyal demokrasi, özgürlük ve eşitlik ideallerinin bütünlüğüdür. Solun ve sosyal demokrasinin temsil ettiği değerler, insanlık tarihinin en erdemli yaklaşımları, en kalıcı özlemleri, en kutsal hedefleridir.

Türkiye’deki durum geçicidir; sözünü ettiğim baskı döneminin, yabancılaşmaların, oportünizmin sonucudur. Tıkanıklık, shp yönetiminin hükümetteki ve büyük belediyelerdeki uygulamalarından ve şaibeli işlere bulaştıkları izleniminden büyük ölçüde kaynaklanmıştır.

Akla kara birbirine karıştırılmıştır Türkiye’de. Siyasal dönekliğin adına “değişim” denebilmiştir; teslimiyetin tanımı “uzlaşma” olmuştur; kimliğin inkârı “yenileşme” diye övgü alabilmiştir. Siyaset ahlâkından yoksun olmak, “devlet adamlığı” sanılabilmiştir.

Neyse ki bütün bunların sonuna yaklaşıyoruz. Bunca acı deneyimden sonra, insanlar artık her şeyi daha doğru değerlendirip daha doğru anlıyor.

Yanlışlardan Vazgeçebilmek

– Kurultayda seçilecek genel başkanın ve yönetimin ilk görevi ne olmalı? Bu koalisyon sürmeli mi, yoksa shp muhalefete çekilip yeni bir dönem mi başlatmalı?

– Yeni shp yönetiminin ilk yapması gereken, bir değerlendirme ve özeleştiri sürecini derhal başlatmak olmalı. shp, kendini sorgulayabilmelidir. Kendisine, sola ve topluma çok şey kaybettiren son 20 aylık teslimiyet dönemini gözden geçirebilmelidir; yanlışlarını görüp düzeltebilmelidir.

shp, üzerine düşmüş yolsuzlukların gölgesinden ve bunun ister hükümette bakan olsun, ister belediye düzeyinde olsun, tüm sorumlularından kendini kurtarabilmelidir. Bu sorumlulara ve onların uygulamalarına göz yummuş, onların yolsuzluklarından siyasal güç almış olanlarından da, partinin en üst görevlerinde bulunsalar bile, shp kendini arındırabilmelidir.

shp kurultaylarında belediye müteahhitleri eliyle delege “misafir ettirterek” seçilebilmiş shp yönetimlerinin, karşı oldukları adaylar kurultay kaybettiğinde, düşman imha edilmişçesine marşlar söyleten anakent belediye başkanlarının, müteahhit rüşvetiyle yandaşlarını besleyen ve kendini besleten parti büyüklerinin ve işine uyduğu için bunların tümünü görmezden gelen genel başkanların, bugün dalga dalga büyüyerek shp’yi sarsan iski yolsuzluğunun altyapısını elbirliğiyle kurmuş olduklarını, shp görebilmeli ve gereğini yapabilmelidir.

İtalya’nın “kirli elleriyle,” Brezilya’nın pembe dizilerinin karışımı olan bir iski olayı, 32 kısım tekmili birden karşımıza çıkarılmayabilirdi.

Koalisyon sorununa gelince:

Sağla girişilen bir ortaklık deneyi, günümüzdeki gibi sol partinin kimlik değişimiyle, dyp’nin sağcı politikalarını ve zaafını olduğu gibi paylaşmakla, tam bir teslimiyetiyle sürdürülecekse, bundan tümüyle toplum, ülke ve sol kaybeder. Son yirmi ayda, ekonomiden teröre, Türkiye’nin dış yararlarından ahlâka, dürüstlüğe, büyük kitlelerin yaşam düzeyine kadar her alanda Türkiye gerilemiştir.

Bu ortaklık nedeniyle sosyal demokrasi bir alternatif olmaktan, umut olmaktan çıkmaktadır. shp’nin kişiliğinde, sola inanç azalmıştır; kitlelerin güveni sarsılmıştır. Demokrasi denkleminin sol boyutu daralmıştır. Sosyal demokrasiye ve genel olarak demokrasiye shp’nin son yirmi ayda yaptığından daha büyük kötülük yapılamazdı.

Bu Hükümette Solun Yeri Olamaz

Koalisyon sürmeli mi, sürmemeli mi, diye sormaktasınız:

Bu shp’lilerin bileceği iş. Ben genel olarak sol bir yaklaşımı özetlemeye çalışıyorum.

İster tek başına chp olsun, ister chp’de bütünleşmiş sosyal demokrasi, isterse chp dışındaki herhangi bir ciddi sosyal demokrasi, günümüzdeki politikalarını izleyen bu hükümetin ortağı kesinlikle olamaz; bu politikaları sürdüren bir koalisyonda ortak kalamaz.

Solun doğasına, hattâ “eşyanın doğasına” aykırı bir ortaklık bu.

shp’nin koalisyondaki varlığı hiçbir sorunun çözümüne katkı olmamıştır.

Açıkçası, shp’nin koalisyon ortaklığı, ne ülkeye yarar getirmiştir, ne sosyal demokrasiye, ne de shp’ye. Kime yarar getirdiği ise, peş peşe ortaya çıkan yolsuzluklarla şimdi daha iyi anlaşılıyor.

Bir şeyi daha eklemek istiyorum:

Solun, sağla koalisyon yapması, mutlaka böylesine yüz kızartıcı bir performansla noktalanmaya mahkûm değildir. Ama bunun için, sınırları peşinen çizmek, yapılacakları ve yapılmayacakları belirlemek, kararlı olmak gerekirdi. Yani sol olmak ve kişilikli olmak.

Bütünleşme “Amaç” Değil, “Araç”

– Solda birleşme ve bütünleşme yıllardır gündemde. Sizin bakış açınız nedir? Bir formülünüz, önereceğiniz net bir adres var mı?

– “Solun bütünleşmesi,” soyut bir kavram değildir. Kendi başına amaç değildir. Türkiye bütününe, sosyal demokrasinin ideallerine, öncelikle solun temsil ettiği kitlelere yarar sağlamanın aracıdır. “Amaç” değildir, “araçtır.” Dolayısıyla “bütünleşme,”amaca hizmet edecek özellikler taşıyorsa, önemlidir ve anlamlıdır.

Nedir bu özellikler? Bütünleşecek olanların, “sol” olmasıdır; sadece beyanlarıyla değil, politikalarıyla ve uygulamalarıyla. Bu bir önkoşuldur. Aksi halde, sağın politikalarını izlemek olan bir ortaklık işlevinin “bütünleşme niyetine” paylaşılması, “solun bütünleşmesi” olmaz. “Sol etiketli sağ uygulamalarda bütünleşmek” olur. Kimlik ve ahlâk zaafı olur.

Siyaset, inanç doğrultusunda yapılır; inançların gerçekleşmesi için yapılır. Bâzı görevlerde her ne pahasına olursa olsun kalabilmek için değil. Türkiye’deki genel ahlâk yozlaşmasının sol iddialı siyasete bulaşması kabul edilemez. “Bütünleşme uğruna” da kabul edilemez.

Solun Bütünleşme Projesi

Sosyal demokrat bütünleşmenin, ilkeler çevresinde ve bir program doğrultusunda gerçekleşeceği inancındayız.

Solun, kendini yenileyerek, yanlışlarından arınarak, doğruları hedefleyerek bütünleşmesi. Yanlışları birbirine ekleyerek ya da başkalarının yanlışlarını paylaşarak sayısal “çokluk” olur ama “solculuk” olmaz. Solculuk adına halkın kandırılmasından, bâzılarımızın bâzı görevlere seçilmesinden başka bir şeye yaramaz:

Sosyal demokrasinin, “sağla benzeyerek” değil, kendi sol ve demokrat özü doğrultusunda, özgürlük, eşitlik ve gelişmenin kulvarlarında kendi kimliğini kanıtlayarak ilerlemesi. Toplumun tümüne refah getirmeyi amaçlarken, tümüne sahip çıkarken, bütün toplum kesitlerine aynı adil yaklaşımı uygularken, öncelikle emeğin temsilcisi olduğunu, emeğin tarafı olduğunu, kimliğiyle ve politikalarıyla, öncelik tercihleriyle ortaya koyması.

“Dev’le, Mini Minnacık Kadının Aşkı”

Nâzım Hikmet'in sevdiğim bir şiiri var. Bu şiirde, “mini minnacık kadın ile devin aşkı” anlatılır:

Dev, bir dev gibi sevmektedir mini minnacık kadını. Mini minnacık kadının hayâli, bahçesinde ebruli hanımeli açan bir evdir. Oysa devin elleri öylesine büyük işler için yaratılmıştır ki, yapamaz yapısını, çatamaz çatısını, bahçesinde ebruli hanımeli açan evin. Sonuçta, mini minnacık kadın, onu bir dev gibi seven devi terk eder; hayâlindeki evi ona sunan zengin bir cücenin kollarında, bahçesinde ebruli hanımeli açan evin kapısından girer...

“Bahçesinde ebruli hanımeli açan ev” tutkusunun, shp'nin gündeminden çıkmasını diliyorum.

Milliyet, Eylül 1993

Bütünleşen Sol’un Yenileşme Programı

“Bütünleşen Sol”un Misyonu,

Bu Düzeni Değiştirmektir

Bütünleşen Sol’un misyonu, geçerlikteki düzeni değiştirmektir.

Temel yöntem, sosyal demokrasinin kendi sol ve demokrat özü doğrultusunda kendini yenilemesi ve Türkiye’yi yenileştirmesidir.

Günümüzün yürürlükteki düzeni, üretimsizliğin, işsizliğin, eşitsizliğin düzenidir.

Ekonomik ve siyasal ahlâksızlığın, demokrasi fukaralığının düzenidir.

İşsiz ve evsiz insanların, topraksız köylülerin, eğitimsiz çocukların acılarına yabancılaşmaktır.

İnsan hakları ihlalcisi olarak ülkemizi tescil ettirmektir.

Sağlaşan ve sığlaşan bir Türkiye’nin ortamındayız. İnsani değerlerden ahlâk ölçülerine, yönetim özelliklerinden ekonomik kararlara, siyasal eğilimlere kadar, sağlaşma ve sığlaşma egemendir.

Solun bütünleşmesi, bir başkaldırının ifadesidir.

İflas etmiş bu düzenin yerine, dürüstlüğün, akılcılığın, cumhuriyetçiliğin, verimliliğin, barışın, fırsat eşitliğinin, sosyal adaletin, kısaca, sosyal demokrasinin düzenini kuracağız.

Soldaki bütünleşmenin anlamı, iddiası, misyonu budur.

Tarih Boşuna Yaşanmadı

Türkiye’nin siyaset sahnesinde solun etkisiz bir figüran olmasını ve böyle kalmasını kabul etmiyoruz.

Türkiye’nin solu, yarını olmayan seçim başarılarına, kısacık bir süre parıldadıktan sonra batıveren güneşlere bizi alıştırdı. Ve bunlardan belleğimizde kalan, köklü bir iktidarsızlık duygusu ve yitirilmiş fırsatların tatlı acı anıları oldu. 1974’ün, 1978’in yarım kalmış deneyimlerini, 1991’in hedefinden sapan koalisyon politikalarını tekrarlamaya ve topluma tekrarlatmaya hakkımız yok.

Sol, kendine, misyonuna ve öncelikle temsil ettiği kitlelere yabancılaşmıştır. Toplumdan kopmuştur. Zayıf bir solla yetinmenin faturası, tümüyle topluma, öncelikle de Türkiye’nin dar ve orta gelir gruplarına, demokrasiye, iç barışa çıkmıştır.

Solun son on-on beş yıllık seyir defterine bakıp da solun geleceği hakkında kimse pay çıkarmasın.

Soldaki bütünleşme, son on beş yılla aramıza kalın bir çizgi çekmenin ifadesidir; solu doğru temeller üzerinde yükseltmek ve doğru yönde geliştirmek için her şeye yeniden başlamayı aklımıza ve yüreğimize sığdırabilmektir; Türkiye'nin, toplumun ve solun önüne yepyeni, bembeyaz bir sayfa açabilmektir.

Solun Yeniden Doğuşu

Tarih, “boşuna yaşanan” bir deney değildir. Sol olarak yaşadığımız her olay, yanlışlarıyla ve doğrularıyla, başarısı, başarısızlığıyla, bizim deney birikimimizdir. Geçmişten alınan dersler ve bu derslerin beraberindeki özeleştiriler, solun geleceğine katkıdır. Bütünleşmeyi, bu deney birikiminin ışığında daha doğru görmekte ve doğru yorumlamaktayız:

Solun “bütünleşmesi” kendi başına bir amaç değildir.

Amaç, solun kendini yenilemesi, güçlenmesi, etkinlik kazanmasıdır. Bütünleşme, bu amacın sadece bir fonksiyonudur; bir yöntemdir. Bundan ibarettir.

Bütünleşmeyi amaç diye görürsek, o zaman, matematiksel çokluktan medet umar duruma düşeriz. Sorunların “nitel” olduğunu gözden kaçırıp “nicele” kendimizi kaptırırız. Oysa solun bütünleşmesi, salt bir “chp artı shp” denkleminin çok ötesinde anlam taşıyacaktır; mevcut partileri aşan yepyeni bir iddiayı, bir gücü, bir güzelliği topluma sergileyecektir.

Bütünleşme, Türkiye'de “solun yeniden doğuşu” olacaktır.

Amaç, yeni bir ivmeyi sola kazandırmak, toplumda yeni bir rüzgâr estirmektir. Amaç, Türkiye'de sosyal demokrasiyi kendi ideolojisi ekseninde yeniden tanımlamak ve yeniden yapılandırmaktır.

shp ve chp örgütleri, sadece geçmişi ve kendilerini değil, Türkiye'de bugün esen tüm rüzgârları ve solda yeşeren tüm özlemleri taşıyarak ve solun yarınlarını temsil ederek solu bütünleştirecektir.

“Statüko” mu, “Değişim” mi?

Bütünleşen sol, toplumun önüne bir “tercih” getiriyor, toplumdan, “seçimini yapmasını” istiyor.

Bu tercih, sadece iki siyaset kümesi arasında, onların liderleri arasında yapılan bir tercihten ibaret değildir.

1) Tercih, hepimizin “ortak yararları” ile, bâzılarının “çok özel imtiyazları” arasındadır.

2) Türkiye tercihini yapacaktır: Ulusal “yüceliş” mi, yoksa ulusal “gerileyiş ve ahlâki çöküş” yoluna devam mı?

3) Halkımız, hızlı ve adaletli bir “gelişmenin” taze rüzgârını mı tercih edecektir, yoksa, bayatlamış bir “durağanlığı” mı?

4) Topluma sunduğumuz tercih, inançlı ve iddialı olmakla, sıradan, vasat olmak arasındadır. Haksızlıklara, koşullara, hanedanlara “başkaldırı” ile, onlara “teslimiyet” arasındaki tercihtir.

5) Tercih, yepyeni ufuklara doğru “değişim” ile, acımasız ve ahlâksız bir “statüko” arasındaki tercihtir.

Halkımızın önüne, “ortak yararların”, “büyüklüğün”, “gelişmenin”, “inancın”, “haksızlığa başkaldırının”, “değişimin” tercihini getirmekteyiz. Bu tercihi yaratmak ve topluma sunmak için, solu bütünleştirmekteyiz.

Türkiye’nin, toplumun ve bireyin üzerine serpilmiş ölü toprağını silkip atmak için, solu bütünleştiriyoruz.

“Sol, Türkiye’yi Çağa Ulaştıracak”

Türkiye’nin Çözümlerine Beş Açılım

a) Demokrasinin Gücü, “Farklılaşanların Bütünlüğü” Olmasıdır

• Bütünleşen Sol, demokrasinin bir “farklılaşma özgürlüğü,” bir “özgürce mücadele ve uygarca uzlaşma” ortamı olduğu gerçeğinden yola çıkıyor. Özgürlüklerin, beraberinde sorumluluklar getirdiğini vurguluyor. Sınıfsal ve sosyal sorunlardan, siyasal sorunlara kadar, tüm sorunların bu anlayışla, Türkiye’nin ve toplumun “demokratik farklılaşmalar içinde bütünlüğü” anlayışıyla çözümlenmesini öngörüyor.

• Bütünleşen Sol, toplumun iç dünyasıyla gönül başlarını yeniden kuracaktır. Solun geçmişteki bir eksiği de, toplumun kültür duyarlılıklarından ve farklı birikimlerinden yeterince beslenemeyişidir. Sosyal tarihsel bir kopukluk ve hafıza yetmezliği bazen dikkati çekmektedir. Geçmişe dönük derinliğin olmayışı, bir noktadan sonra, geleceğin ufkunu daraltmıştır. Sol, kendini, kendi toplumunun iç dünyasıyla, tarihiyle, bizim toplumumuza özgü imajlarla, sembollerle, kahramanlarla da bütünlemelidir.

• Güneydoğu’da akan kanı durdurmak için, annelerin oğullarının üzerinde ağlamasına son vermek için, Bütünleşen Sol, tüm birikimini, tüm iyi niyetini seferber edecektir. Türkiye’nin bir numaralı sorunu budur. Bu bağlamda, demokratikleşmeyle, teröre karşı kararlı mücadeleyi birlikte öngören politikalar uygulamaya konacaktır.

• Ülkenin ve toplumun bütünlüğü esasında demokratik açılımlar, kültürel özgürlükler ve ekonomik düzenlemeler öngörülmelidir.

b) Sivil Toplumu ve Doğrudan Demokrasiyi Geliştireceğiz

• Bütünleşen Sol'un özlediği ve önerdiği Türkiye modelinde, "sivil toplum" öncelikli bir yere sahip; bir bakıma, yeni Türkiye'nin sosyal dokusunu "sivil toplum" anlayışı örüyor: Meslek kuruluşları, dernekler, belediyeler, işçi-işveren kurumları, "dayanışma" ve "güzelleştirme" dernekleri, her tür yurttaş birliktelikleri hem özendiriliyor, hem de işlevsel kılınıyor. Solun en önemli özelliği, yeni Türkiye'yi "sivil toplum" ekseninde oluşturması; toplumun ve bireyin katılımını, denetimini ve dinamizmini her alana, her düzeye getirmekte olması...

c) Özgürlük ve Eşitliğin Bütünselliğini Gerçekleştireceğiz

• Genel olarak solun "farklılığı", "önceliği" ve "duyarlılığı", "eşitlik ve özgürlüğün bütünlüğü" anlayışıdır. Bu anlayış, sosyal demokrasinin her konuda geçerli olan temel ölçüsüdür. Ekonomik büyümeden kentlerin yenileşmesine, toplumsal ilişkilere kadar her alanda, "ayrıcalıkları, fırsatları, kültür ve eğitimi, zenginlik ve mutluluğu mümkün olan en geniş kitleye yaymak." Bütünleşen Sol tarafından hedef gösteriliyor.

• Burada, bir noktanın altını çizmek istiyorum: Sosyal demokrasinin ayrıcalığı ve üstünlüğü, başka siyasetlerin zaten yaptığını onlar kadar hattâ onlardan daha iyi yapabilmek değildir. Bizim farkımız, başkalarının kendi sosyal özellikleri nedeniyle yapamayacak olduklarını, sosyal demokrasinin, kendi sosyal ve siyasal özellikleri nedeniyle yapabilir olmasıdır.

• Sol elbette cumhuriyetçiliktir, hızlı ekonomik gelişmedir, yenileşmedir. Ancak, sola özgün kimliğini ve özgün gücünü sağlayan temel özellik, başka siyasetlerin de söz sahibi olabildiği bu alanlardaki konumundan çok, "eşitlik ve özgürlük ideallerinin" takipçisi olmasıdır. Başka bir deyişle, bizim asıl farklılaşmamız, sosyal ve ekonomik alanda "eşitliğin", "sosyal adaletin," öncelikle "emek dünyasının" sözcüsü olmamızdır; bu kimliğimiz doğrultusunda ürettiğimiz çözümlerdir.

d) "Verimlilik/Etkinlik," Ekonomide Başlıca Ölçü Olacak

• Türkiye'de –hattâ bazen dünyada– solun en çok eleştirildiği bir konu, eşitlik ve adalet ideallerini ısrarla izlerken, "verimlilik/etkinlik" boyutlarını göz ardı etmesi. Bu nokta özellikle Türkiye gibi "gelişmekte olan" bir ülke için çok önemli; Türkiye ekonomisi gibi, "sömürgeleri bulunmayan" bir ekonomi bakımından çok öncelikli.

• Bütünleşen Sol, "sosyal adalet kaygısı ve demokrasi özeniyle çerçevelenmiş" verimlilik/etkinlik amacını, ekonominin temel parametresi olarak getiriyor; ekonomi politikalarını, bu parametrenin bir işlevi olarak niteliyor, ona endeksliyor.

e) Gücünü Tarihten, Doğrultusunu Soldan Almış Bir Yenileşmenin Sahibiyiz

• Solun önerdiği ve özlediği Türkiye, geçmişindeki insanlara, doğrulara, başarılara sahip çıkan, onlardan güç alan bir Türkiye'dir. Cumhuriyetçilik, laiklik, bağımsızlık, çağdaşlık gibi temel tercihlerimizin doğruluğuyla, kendi geçmişimizin bu güzellikleriyle yetinmiyoruz. Bu güzellikleri, çağın gerçeklerinde, solun evrensel ilkeleri doğrultusunda yeniliyoruz.

• Günümüzün solu, kendi geçmişinden hız ve güç alır. Ama kendi geleceğini sadece geçmişinde arayamaz. Geriye baka baka, ileriye yürünemez. Bütünleşen sol, Türkiye'nin geleceğe dönük yüzüdür. Toplumu dönüştürmenin adayıdır. Türkiye'nin yenileşme dinamiklerini yakalamak, kendi inançları doğrultusunda onları biçimlemek iddiasındadır.

• Sorun, yeni teknolojilerin, yeni dengelerin sonuçlarına "teslim olmak" yerine, ya da, yeni teknolojileri, yeni dengeleri yok sayarak onlara "yenilmek" yerine, bu yeni teknolojilere ve bu yeni dengelere sol adına egemen olmak ve onlara yön vermektir.

Bütünleşen Sol'un Temel Yaklaşımları

Türkiye'nin Geleceğe Dönük Yüzü Olacağız

• Bütünleşen Sol, kimliği ve önerileriyle, sembolleri ve siyasetleriyle Türkiye'nin çağa açılan, Türkiye'nin geleceğe dönük yüzü, umudu olmalıdır. Eskiye ait kavgaların ve kavgacılığın çağrışımını değil, kararlılığın gücünü getirmelidir. Türkiye'nin, cumhuriyetin ve solun temel değerlerini sadece korumakla değil, aynı zamanda geliştirmekle kendini yükümlü görmelidir.

İlkelerimiz Değişmeyecek, Yöntemlerimiz Yenilenecek

• Sol, kendini yenileyebilmeli ve aşabilmelidir. Bunun yöntemi, sosyal demokrasinin temel ilkelerini aynen korurken, "eşitlik", "özgürlük", "dayanışma", "sorumluluk", "akılcılık", "adalet ve verimlilik duyarlılığı olan ekonomik gelişme", "cumhuriyetçilik" gibi temel tercihlerine aynen sahip çıkarken, bunları hayata geçirecek yöntemlerini yenileştirmek, yöntemlerini teknolojiye ve çağa uyarlamaktır. Bütünleşen Sol, "temel tercihlerde süreklilik, yöntemlerde yenilenme" olmalıdır. (Oysa son dönemin solculuğu, ilkelerinde olabildiğince gevşek davranmanın, yöntemlerinde ise tutucu olmanın örneklerini verebilmiştir.)

Devrimlerin Sadece "Koruyucusu" Değil, Öncüsü Olacağız

• Cumhuriyetimizin temellerini oluşturan devrimleri, laiklik, çağdaşlık, bütünlük, bağımsızlık anlayışlarını statik bir "korumacılığın" ötesinde

düşünmek, onları güçlendirmek ve geliştirmek, bu işlevin öncülüğünü yapmak, bütünleşen solun önde gelen görevidir. Türkiye'nin tüm çağdaş birikimlerini demokrasi ve insan hakları ekseninde bir “çağdaş çoğunluğa” dönüştürecek politikaları sol önerecektir.

Solun Evrensel İlkeleriyle, Türkiye Gerçekleri Bütünleşecek

• Tıpkı Batı emperyalizmine karşı savaş meydanlarından çıkıp gelen Cumhuriyet öncülerinin, Batı'nın temsil ettiği uygarlığın doğru özelliklerini Türkiye'de gerçekleştirmek işlevini üstlenmeleri gibi, günümüzün Türkiye'si de, “ulusal” ve “evrensel” arasında yeni ve ileri sentezler kurabilmelidir. Bütünleşen Sol, sosyal demokrasinin evrensel ilkeleriyle Türkiye gerçeklerinin birlikteliği olacaktır.

Bütünleşen Sol, Türkiye'yi Yenileştirecek

• Türkiye'nin sol birikimi, tarihsel yenileşme akımlarının son halkasıdır. Sol birikimlerin kaynağında ve geleneğinde, 18. ve 19. yüzyılların yenileşme hareketleri de vardır; Cumhuriyet yenileşmesi, devrimler, demokrasi dönüşümü, çağdaş kurumların oluşumu, sosyal hakların gerçekleşmesi de. Bütünleşen Sol, Türkiye'de sürekli bir yenileşmenin, çağdaşlaşmanın, değişimin ifadesi olacaktır.

Solu, Toplumla Yeniden Barıştıracağız

• Sosyal demokrasi, toplumun tümüne refah ve adalet getiren, ancak öncelikle emek dünyasının özlemlerini, yararlarını temsil eden siyasettir. Bütünleşen Sol, kitlelerle yeniden barışabilmelidir. Emeğin somut beklentilerini karşılamalıdır. Toplumun iç dünyasıyla gönül başlarını yeniden kurabilmelidir. İnanç duyarlılıklarını, aile biriminin toplumsal dokudaki önemini, kadının haklarını yeniden değerlendirmelidir.

Güçlülerin ve İmtiyazlıların Değil, Halkın Devleti

• Bütünleşen Sol, devletin eskimiş yönetim alışkanlıklarını, dürüstlüğü zorlaştıran kurallarını, tutuculuğunu ve toplumdaki güçlülerin tarafı olmak özelliğini değiştirecektir. Devletin lüks harcamaları sınırlanacaktır. Dürüstlüğü kurumsal bir zorunluluğa dönüştüren yasalar Türkiye'de de gerçekleşecektir.

• Parlamentonun, partilerin ve seçimlerin esaslarını belirleyen yasalarla yönetmeliklerin çağdaş normlara göre değiştirilmesiyle, “çözüm üretimi”, “katılım”, “sentez”, “demokratik denetim”, “eşitlik” temelinde siyaset kurumu yenilenecektir.

Demokrasi Bir “Hayat Tarzı” Olacak

• Türkiye’nin yeni bir demokrasi projesine ihtiyacı vardır. Bu proje eşitlik ve özgürlük ideallerinin bütünlüğü anlayışıyla, bu anlayışı tamamlayan verimlilik ve sorumluluk kaygıları dikkate alınarak hazırlanmalıdır. Bütünleşen Sol, çağdaş demokrasinin tüm hak ve hukukunun Türkiye’de gerçekleşmesi amacıyla, meydan mitinglerinden bilimsel panellere, meclis kürsüsünden sivil toplum kuruluşlarına kadar her platformda büyük bir kampanyayı ilk iş olarak başlatacaktır. Düşünce özgürlüğü, memurların sendikal hakları, ekonomik demokrasinin ve işçi haklarının gelişimi, Anayasa’nın yasakların tanımı olmaktan çıkarılması, Bütünleşen Sol’un görevidir.

Siyaset, Paralıların İmtiyazı Olmaktan Çıkarılacak

• Seçimlerde ve partilerin “önseçimlerinde,” adayların harcamaları ve bütçesi –birçok ülkede olduğu gibi– sınırlanmalı ve denetlenmelidir. Siyasette yükselmek, paralıların ayrıcalığı olmayacak ve birikim, bilgi, emek ölçüleri objektif ilkelerle öne çıkarılacaktır. Partinin tüzüğü ve mekanizmaları, her üyeye fırsat eşitliği tanımak özelliğinde yeniden düzenlenecektir.

Sol, Öncelikle Bir “Ekonomi Doktrinidir”

• Solun temel iddiası, ekonomiyi hızla geliştirmek ve bu gelişmenin ürünlerini hakça paylaştırmaktır. Bizim solumuz bu temel iddiasına yabancılaşmıştır; ekonomiyi büyütmek işlevinden kendi zihninde uzaklaşmış, bu işlevini zımnen, hattâ açıkça sağcılara terk etmiştir. Sol, paylaşım tezlerini de ancak utangaç bir üslûpla ve nadiren dile getirebilmiş, kendini sadece insan hakları ve demokrasi sorunlarından görevli kılmıştır. Bütünleşen Sol, insan haklarının, demokrasinin, adaletli paylaşımın yanı sıra ve bunlardaki iddiası ölçüsünde iddialı olarak, ekonomik büyüme hedefinin de takipçisi ve gerçekleştiricisi olacaktır.

Temel Yaklaşım: “Piramidi” Tersine Çevireceğiz

• Ekonomideki yeniden düzenlemeyi, “piramidin” zirvesinden değil, “tabanından” başlatacağız. Ekonominin en temel birimini, yani, ekonomik piramidin tabanı olan işçilere, çiftçilere, dağınık, organizasyondan yoksun, unutulmuş küçük ve orta girişimcilere öncelik tanıyacağız. “Tepedeki birkaç kuruluşa kazandıralım, damla damla aşağıya süzülür” politikalarına inanmıyoruz. Tasarruf olanağı ve alım gücünü yükselen emek dünyası ve üretime katkısı artan küçük ve orta boy işletmeler, birlikte ve hızlı gelişmenin, tasarrufun, istihdamın başlıca dinamiği olacaktır.

İşçinin ve İşverenin Büyük Karara Katılımı

• Ekonomideki büyük tercihlerin oluşumuna, hükümetin yanı sıra, işçi ve işveren temsilcileri katılmalıdır. Sanayileşmenin önceliği sağlanmalıdır. Devletin ekonomi politikaları, verimlilik ve sosyal adalet hassasiyetlerinin birlikteliğiyle yeniden düzenlenmelidir. Bu bağlamda, yeni işyerleri, küçük ve orta boy işletmelerin yatırımları, istihdam yaratan büyüme desteklenmelidir. "Devlet sübvansiyonu," objektif ölçülerle ve işkolu esasında öngörülmeli, kapsamı zaman içinde daraltılmalıdır. Avrupa Topluluğu'yla Gümrük Birliği çalışmaları, Türkiye'nin yararları gözetilerek sürdürülmeli ve sonuçlandırılmalıdır.

Ekonomik Gelişme ile Sosyal Adalet Bütündür

• Ekonomiyi canlandıracak somut öneriler ve sosyal adaleti yaygınlaştıracak projeler birlikte öngörülüp sunulmalıdır. Bu bağlamda, sanayinin temel enerji girdilerine destek verilmesi, küçük ve orta ölçekli yatırımların desteklenmesi, emeğin ödediği çok yüksek vergilere küçük de olsa bir düşüş getirilmesi, işçi, köylü, memur ailelerinin çocuklarına özel yüksek eğitim bursu sağlanması, tarımda aile bâzında destekleme sisteminin pilot projelerde uygulanması, toprak reformu, orman köylüsünün ormanlar üzerinde hak sahibi olacağı pilot uygulamaların denenmesi öngörülebilir. Ekonominin canlanması ve sosyal adalet projelerinin kaynak ihtiyacı, bir bölümüyle, taşınmaz malların değer artışından satış halinde alınacak gerçekçi vergilerle ve büyük arazilerin spekülatif değer artışından alınacak vergilerle karşılanmalıdır.

"Temiz Eller Operasyonu" Başlatacağız

• Bütünleşmiş solun ister koalisyonda bulunsun ister bulunmasın ilk yapması gereken, Türkiye'de "temiz eller operasyonu"nu başlatmaktır. Bunun, devlet, hükümet, siyaset ve ticaret düzeyindeki projelerinin, yasa önerilerinin hazırlanarak büyük bir kampanya ile topluma sunulmasıdır.

Eğitimin Düzeni Değişecek

• Bütünleşmiş sol, eğitim düzenini değiştirmenin projesini getirmeli, koalisyon ortağı olacaksa, eğitimde yenileşmeyi olası bir ortaklığın önkoşulu yapmalıdır. Eğitimin birliği, eşitliği, kalitesi çağın ve demokrasinin kurallarında sağlanmalıdır. Eğitimde arzı artırmak ve kaliteyi yükseltmek, bu anlayışla, devletin öngördüğü temel çerçevede kamunun ve özelin eğitime dönük girişimlerini desteklemek gerekiyor. Özellikle ilk eğitim, çocuklara, hayatı, insanları, doğayı ve öğrenmeyi sevdirmeyi amaçlayacaktır.

RP'ye Kaptırdığımız Seçmen Kitlesini Geri Alacağız

• Türkiye’nin solu, sol olmaktan uzaklaştığı için, öncelikle temsil etmek işlevini taşıdığı kitleleri boşlukta bıraktığı için, rp bu ölçüde büyüyebildi. Anketler de, gerçekçi gözlemler de aynı noktaya işaret ediyor: Anketlere göre, rp’ye oy verenlerin sadece üçte biri, bu partinin dinsel duyarlılığı nedeniyle onu destekliyor; üçte ikisi, rp’nin sosyal konumu, ekonomik talepleri, siyasal yaklaşımı nedeniyle desteğini getiriyor. Görüntü çok açık: 1970’lerde solu doruğa taşıyan toplum kesitleri, dar gelirliler, işçiler, kente yeni göçmüş olanlar, yani, koruyucularını, savunucularını, özlemlerini, geleceğini solda bulmuş olanlar, bu sosyal güçlerin yoğunlaştığı bölgeler, mahalleler, şimdi rp’ye oy veriyor. Siyasette boşluk olmaz; solun kendi başarısızlığıyla terk ettiği bir alanı, şimdi, solun 1970’lerdeki sloganlarını tekrarlayan rp doldurdu. Türk siyasetindeki bu sapmanın oluşumunda, solun çok ciddi sorumluluk payı var. Bütünleşen Sol, kendi ideolojisine sahip çıkarak, doğru mesajlar vererek, kendi geleneksel seçmenini Refah Partisi’nden geri alacaktır.

Koalisyon Ortaklığı, Teslimiyetin İfadesi Olamaz

• Bütünleşmiş solun yönetimi, bir olasılık olarak, kendisini “koalisyon sorununun” önünde bulacaktır: Koalisyon ortaklığını sürdürmek ya da bitirmek, belki yeni bir koalisyon ortaklığını değerlendirmek kararını, solun kimliğini korumanın ve solun sorumluluk anlayışının doğrultusunda alacaktır. Sol, temel ilkelerinden sapmamak ve temel politikalarının bir bölümünü uygulayabilmek koşuluyla koalisyon yapabilir. Ancak, kendi kimliğinden vazgeçmenin pahasına ortak olamaz.

Kimsesizlerin “Kimsesi” Olmak İçin Solu Bütünleştiriyoruz...

Türkiye bizden ne bekliyor, insanlar bizden ne istiyor?..

1) Öncelikle çocukları için, gençleri için, herkes için fırsat eşitliği istiyor.

2) Çalışabilir olanlar, iş imkânı bekliyor.

3) İhtiyacı olanlar, sosyal güvenlik istiyor.

4) İmtiyazların son bulmasını istiyor.

5) Özgürlük ve demokrasi istiyor, “temiz” bir yönetim, iç barış istiyor.

6) Ekonomik gelişmeden pay almak istiyor.

7) Çağı gönlünce yaşamak, kendi hayat tarzına sahip çıkmak istiyor.

Toplumun bu talepleri son derece haklı, önemli ve açık: Türkiye’nin tüm sorunları, bu yedi maddede özetleniyor, Türkiye’nin tüm çözümleri, sonuçta, bu yedi özlemin karşılanması için üretiliyor.

Bu “Yedi Özlem”de somutlaşan karmaşık sorunların çözümü amacıyla topluma ve sola belirli “hedefler” gösteriyoruz:

Sol, halkın taleplerinin takipçisi olmak için, bütünleşiyor.

İnsanların ekmeğini büyütmek için;

Çocuklarını daha iyi okutmak için;

Güneydoğu’da akan kanı durdurmak için, solu bütünleştiriyoruz.

Kimsesizlerin “kimsesi” olmak için;

Sessiz kitlelerin “sesi” olmak için, solu bütünleştiriyoruz.

Bütünleşen Sol, Topluma 11 Hedef Gösteriyor

Hedef 1: Kendisiyle Barışık Bir Türkiye

Solun özlediği ve önerdiği Türkiye’de, “cumhuriyetçilik”, “demokrasi”, “insan hakları”, “çağı paylaşmak”, “sosyal adalet”, “laiklik”, “dürüstlük”, “gelişme” anlayışları çevresinde bütünleşmiş bir toplum oluşturmak. Cumhuriyeti meydana getiren tüm unsurların, inanç ve kimlik özelliklerini, siyaset tercihlerinin, kendi “demokratik farklılaşmaları içindeki bütünlüğü” anlayışını öne çıkarmak. Güneydoğu’nun terör sorununa mutlak bir kararlılıkla ve terörü yok etmek için eğilmek; Kürt sorununa ise anlayışla ve demokrasiyle yaklaşmak.

Hedef 2: Özgürleşen Bir Türkiye

Anayasada ve yasalarda, çağdaş, çoğulcu demokrasilerin tüm özelliklerinin yer alması; demokrasinin bir hayat tarzına dönüşmesi. Yasakları tanımlayan anayasadan, özgürlükleri tanımlayan anayasaya geçiş. “Sıradan Yurttaşın,” sivil toplum kurumları aracılığıyla etkin olması, “devleti paylaşması.” Bireyin, devletin antidemokratik vesayetinden çıkması.

Hedef 3: Akılcı, Verimli, Büyüyen Bir Türkiye

Daha fazla üreten, büyüyen, iş yaratan, dünya rekabetinde yeri olan, ürünlerini ve oluşan değerleri daha eşitlikli paylaştıran, akılcı, verimli bir ekonomik yapı. Büyük ekonomik hedeflerin ve stratejilerin, “hükümet, işçi sendikaları, işveren kuruluşları”nın ortak platformunda oluşturulması. Girişimin her ölçekte desteklenmesi. Sadece var olanı daha adil paylaşmak değil, paylaşılacak olanı büyütmek...

Hedef 4: Emek Öncelikli Bir Türkiye

Öncelikle hayata eşit başlayabilmek, eğitimde eşit fırsatı topluma sunmak; ihtiyacı olan öğrenciye, eğitim süreci sonrasında ödenmesine başlamak üzere kredi vermek; çağdaş hayat düzeyinin asgari koşullarını herkes için sağlamak; yeniden üretmenin gereklerini göz ardı etmeyen bir

eşitlik anlayışıyla, emeğin en yüce değer olduğu bilinciyle, devleti, bütçe politikalarını, vergi politikalarını yeniden düzenlemek.

Hedef 5: Yenileşen Bir Türkiye

Sol, bir “yenileşme iddiasını” topluma sunuyor: “Anlayışlardan, ihale mevzuatından, profesyonel futbol yönetmeliğine kadar” her alanda, yenileşmek. Solun önerileri, var olan düzenin köhneliğine, kaderciliğine bir başkaldırı özelliği taşıyor. Türkiye, var olan geriliklere ve eşitsizliklere, var olan verimsizliği teslim olmayacaktır. Her şeyin daha güzele doğru değişebileceğinin çağrısını, bütünleşen sol getiriyor. Devletin, yönetimin, siyasetin yenileşmesi. Türkiye’yi yenileştirmeye, en belirleyici kurumdan, parlamentodan başlanması. Eğitim düzeninin, ilkeleriyle, anlayışlarıyla, kurumları ve organizasyonuyla yenilenmesi. Bürokratik zaman ve enerji kaybıyla sistemli bir mücadele.

Hedef 6: Kişilikli Bir Türkiye

Türkiye’nin sıradan bir ülke olmadığı, yedi yüzyıllık kültür ve deney birikimine sahip olduğu, evrensel boyutta işlev taşıdığı bilinciyle, Türkiye’nin kendini ve dünyadaki konumunu yeniden değerlendirmesi. Türkiye’nin kendi ulusal yararlarını, başka ülkelerin ve topluluklarının yararlarına endekslemekten uzaklaşması. “Küçülen bir dünyanın evrensel ilişkilerinde” eşit bir konumla yer alabilmek için, öncelikle Türkiye’nin güçlü olması gerekiyor; ekonomisiyle, demokrasisiyle, iç barışıyla güçlenerek, evrensel ilişkilerde ezilmekten kendini kurtarması gerekiyor.

Hedef 7: Dürüst Yönetilen, Saydam Bir Türkiye

Devlet yönetimiyle, ticari ilişkilerin iç içe gelişmesini önleyecek hukuk düzenlemesi; siyası işlevle bağdaşmayan ticari faaliyetlerin belirlenerek, “Siyasal Ahlâk Yasası”nın oluşması; kit yönetimlerinin ve istihdamının siyasallaşmadan kurtarılması; büyük kamu ihalelerinin, ilgili meslek odalarının gözetiminde gerçekleşmesi; ilçe ve merkez belediyelerinde “Hemşeri Meclislerinin” oluşumu; belediyelerin ekonomik kararlarına ve imar uygulamalarına, meslek odalarının katılımı.

Hedef 8: Feodalizmden Arınmış Bir Türkiye

Büyük toprak mülkiyetinden kaynaklanmış ilkel güç organizasyonlarına dayalı olarak, insanın insana hükmetmesi, insan kişiliği ve onurunu yok sayması olan feodal sosyal yapıların tasfiyesi... Bu amaçla, gerekli yörelerde toprak reformu yapılması. Feodalizmin sömürdüğü köylüyü özgürleştirmek için gerekli toplum desteğinin devletçe düzenlenmesi.

Hedef 9: Kadını ve Erkeği Eşit Bir Türkiye

Kadının haklarına, hukuk ve ekonominin yanı sıra, hayatın paylaşılmasında, anlayışlarda, aile içindeki eşitlik düzeyinde sahip çıkılması. Kadınların ekonomiye, yönetime, siyasete katılmalarını engelleyen olguların belirlenmesi ve tasfiye edilmesi. Kadının, aile içindeki konumunda ve çocuk bakımında desteklenmesi.

Hedef 10: İnsanları Birbirini Seven Bir Türkiye

Sevgisi azalan değil, birbirine sevgisi artan, şefkat duyguları gelişen bir Türkiye'nin gerçekleşmesi için, tüm özendirme araçlarından yararlanılması, anlayışların ve duyguların seferber edilmesi, plan ve programla bu hedefe yönelinmesi. Aile biriminin desteklenmesi. Sosyal güvenliğin kırsal kesime yayılması. Yaşlıların ve engellilerin yalnız bırakılmaması.

Hedef 11: Yeşil Bir Dünyada, Temiz Bir Türkiye

Geçmişin bizlere emanet ettiği kültür ve doğa mirasına sahip çıkılması. Çevrenin korunması için sürdürülen evrensel mücadelenin desteklenmesi. Türkiye'de doğanın ve tüm canlı türlerinin, yeşillerin ve suların korunması, iyileştirilmesi amacıyla planlı ve organize bir çabanın gerçekleşmesi.

Sonuç

Sol, işte bu hedeflere ulaşmak için, Türkiye'de sosyal adaleti, akılcılığı, gelişmeyi egemen kılmak için bütünleşiyor. Uluslararasında kişiliği ve saygınlığı olan bir Türkiye için, barış ve kardeşlik için, Türkiye'nin solu bütünleşiyor.

Uzun bir yürüyüş başlıyor. Büyük bir iyi niyetle bu yola koyulmaktayız. Umarım, başarırız; sadece sol için değil, sadece kendi siyaset dünyamız için değil, tümüyle toplum ve Türkiye için başarmamız gerekiyor.

Solun evrensel ilkelerinden, değer yargılarından, doğrularından ve geleneğinden; Türkiye'nin tarihsel yenileşme özlemlerinden; Mustafa Kemal Atatürk'ten; milli mücadele geçmişimizden; cumhuriyet ve demokrasi dönüşümlerinden; halkın özgürlükçü ve eşitlikçi taleplerinden; sol ve demokrat birikimlerden; inanç dünyamızdaki adalet ve dayanışma anlayışlarından hareketle...

Sosyal demokrasinin temel doğrularını, teorisini ve pratiğini Türkiye'nin gerçekleriyle bütünleştirerek, Türkiye insanının özlemlerini ve ihtiyaçlarını bu doğrultuda yanıtlayarak, her şeyin en güzel olanını, en yeni ve çağdaş olanını ona sunmak için, solu bütünleştirmek...

Sosyal demokrasinin, "sağla benzeyerek" değil, kendi sol ve demokrat özü doğrultusunda, özgürlük, eşitlik ve gelişmenin kulvarlarında kendi kimliğini kanıtlaması... Toplumun tümüne refah getirmeyi amaçlarken,

toplumun tüm kesitlerini, duyarlılıklarına sahip çıkarken, öncelikle emeğin temsilcisi olduğunu, emekten yana olduğunu, kimliğiyle ve politikalarıyla, öncelik tercihleriyle solun ortaya koyması.

Bunların gerçekleşmesi için, solu bütünleştiriyoruz.

Sol, son tahlilde, imtiyazların, imtiyaz olmaktan çıkarılmasıdır; fırsatların, kültür ve eğitimin, zenginliklerin, mutluluğun, mümkün olan en geniş kitleye ulaştırılmasıdır. Sol, sürekli ve sonsuz bir adalet arayışıdır... Sürekli bir yenileşmedir.

Yepyeni bir solu, “solun yeniden doğuşunu” elbirliğiyle gerçekleştireceğiz.

Benim iddiam ve inancım budur.

(1995’te toplanan ve shp ile chp’nin birleşmesini amaçlayan “Bütünleşme Kurultayı” için yazılmış ve

Kurultay delegelerine dağıtılmıştır)

III

ÇÖZÜM ARAYIŞLARI

“Modası Geçen” İdeallere Şimdi İhtiyaç mı Var?

İnsanların bir zamanlar idealleri vardı. Sabahlara kadar tartışıp kavgasını verdikleri iddiaları, uğrunda çok şey feda edilen inançları vardı.

Sonra, “ağlama değmez hayat”a dönüştü işler; “boşvermenin” kültürü egemenliğini ilân etti.

Gerçekten, ne oldu insanların ideallerine, hayâllerine, rüyalarına? Nerede kaldı tutkular, öfkeler, coşkular?

İnsanın ruhu, hangi boşluklarda kayboldu?

Bir zamanlar, “Sen yanmasan, ben yanmasam, nasıl çıkar karanlıklar aydınlığa” derken, şimdi televizyon karşısındaki rahat koltuklarının bencilliğine ve duyarsızlığına gömülmüş insanlar olmak.

Böylece daha güzel kuşaklar mı yetişti? İnsanlar daha mı mutlu oldu?

Dünyada ve tabii Türkiye’de garip bir çelişki yaşanmakta:

Gazeteler, televizyonlar, telefonlar, teleksler, fakslar ve benzerleri ağlarını örerken, herkes birbirinden daha haberli olurken, bireyin yalnızlığı da tarihe karışacaktı.

Oysa, bunun tam aksi oldu: İletişim/haberleşme kanalları çoğaldıkça, insanlar yalnızlaştı, yalnızlıkları büyüdü.

Karnı tok olanların açlığı, kalabalık içindekilerin yalnızlığı, her yönden duyum alanların duyarsızlığı...

Yanıt Arayan Sorular

Herkes göreceli olarak daha fazla yemek yiyorsa, herkes daha fazla eğleniyorsa, herkes pek de mutluysa, o zaman, 21. yüzyıl eşiğindeki insanlık neden daha fazla uyuşturucu kullanıyor, daha çok içki içiyor, daha çok intihar ediyor?

İnsanlar, “neyin karşısında” kendilerini uyuşturmak ihtiyacını duyuyor? “Neleri unutmak” için şişelere sarılıyor? “Nelerden kaçmak” için ölüme sığınıyor?

Bunca emekle ve çabayla ulaşılan “tüketim toplumu,” daha doğrusu, yüzlerce yıldır birilerinin, birilerini daha çok emek ve çaba sarf etmek zorunda bırakmasıyla varılan “refah düzeyi,” sonuçta pek bir şey çözemedi mi?

Gerçekten, bütün toplumlarda kendi kendini sorgulamanın ihtiyacı ve bu ihtiyacın belirtileri var. İnsanlık, “teorik olarak” en doyumlu ve çözümlü olması gereken bir noktada, çözümsüzlüğünü fark ediyor. Bu çözümsüzlük

ve onun bilinci, edebiyattan sosyolojiye, aile hayatından eğitime, siyasete kadar her alana yansıyor.

21. yüzyıl eşiğindeki “sıradan”, “orta halli” insan, yalnız ve umutsuz özellikleriyle tanımlanıyor:

Can sıkıcı, sevmediği, bir an önce kurtulmak istediği bir işte zorunlu olarak çalışır, işyerindeki zorunlu sürenin dolması için dakikaları sayar.

Aile hayatı, her gün birbirinden daha fazla uzaklaşan, birbirine yabancılaşan, kendi bireysel dünyalarına kapanıp yalnızlaşan insanların tekdüze birlikteliğidir. Bu ayrı dünyalar, ancak televizyon dizilerinde kesişebilir ve ortak bir merakı yakalayabilir. Akşam yemekleri, aile bireylerinin sabit bakışlarla televizyonu izledikleri ve birbirleriyle hemen hiç konuşmadıkları sıkıcı bir tekrara dönüşmüştür.

Her bireyin kendi çevresine ördüğü, içinde bir tür güven bulduğu zırha, dostlukların ve sevginin nüfuz etmesi her geçen gün biraz daha zorlaşmaktadır. Başka insanlara ait acıların, yardım çağrılarının, imdat çığlıklarının bu zırhı delerek kendini duyurabilmesi de imkânsız gibidir.

Düne kıyasla bugün çok daha yaygın bir şekilde, birey, kendi yalnızlığı içinde yaşamaktadır. Kendi yalnızlığı içinde ölmektedir.

Kendini uyuşturarak, kendini kaybederek, bazen kendini tüketerek “kaçmak istediği”, “sakınmak istediği” olgu, son tahlilde, bizzat kendinden başka bir şey değildir.

Yararlı Olmanın İhtiyacı

Önceleri, bireysel kahramanlar dönemi yaşandı. Ardından, toplu hareketlerin, birlikte gerçekleşen adsız kahramanlıkların çağı geldi. Şimdilerde ise kahramanlık falan kalmadı.

Bizim siyaset dilimizdeki tanımıyla, “herkesin aşı olacak, işi olacak” dendi. Birçok ülkede ve büyük ölçüde bunlar oldu. Ama olmaları, bir noktadan sonra, pek bir şey çözemedi. Bireyin mutluluğuna, çevresiyle ve kendisiyle barışık olabilmesine yetmedi. Son yılların en çarpıcı biçimde sergilediği gibi, insanın karın tokluğu ve bireysel rahatı, onun mutluluğunu tek başına yaratmıyor.

Herkesin, kendi çizgisinde, kendi çapında, kendi gözünde bir “kahraman” olabilmek ihtiyacı, hattâ tutkusu var. Başka bir tanımla, mesleği ve eğitim düzeyi ne olursa olsun, her insanın, kendinde bir işlevsellik görmesi, kendi varlığının meşruiyetine inanması gerekiyor. “Verebilmek” insan için çok önemli: Kendi çevresine kendinden eklemeye,

yaşadığı dünyaya kendinden katmaya, iz bırakmaya insanın ihtiyacı var. Bunun bilincinde olmasa bile her insanın ihtiyacı var.

Ancak kendi varlığında böyle bir anlam sezebilirse, kendinden kaynaklanmış özgün bir katkının, kendine ait bir işlevin, kendi kimliğindeki "kahramanlığın" işaretlerini görebilirse, insan, mutluluk yönündeki bir engeli aşabiliyor.

Aksi durumda, ot gibi bir yaşam insanların çok büyük bölümüne yetmiyor. Ekonomik geliri, eğitim düzeyi ne olursa olsun.

İdeal İhtiyacı

İdealler, inançlar, iddialar... İnsan ancak bunları yaşayabiliyorsa, paylaşabiliyorsa, kendi işlevselliğine kavuşuyor.

Dolayısıyla, ideallerin, inançların, iddiaların yeşerebildiği ortamlar, insanın yalnızlığını azaltıyor, mutluluğunu kolaylaştırıyor.

Bu özellikleri bakımından, yaşadığımız çağın çölleşmekte olduğu söylenebilir. Hattâ ideallerden, inançlardan ve iddialardan, toplumun ve bireyin uzaklaşmakta olduğu, buna eklenebilir. Ama toplumun ve bireyin bu doğrultusuyla mutluluğa yakınlaşmakta olduğunu söylemek de mümkün değil.

İnsanın, insan olmanın tadına varabilmesi için, inançlarına, ideallerine, iddialarına, rüyalarına, özveriye ihtiyacı var. Başkaları için değil, kendi bireysel esenliği için bu gerekiyor.

Günümüzün eksiği, günümüzün çıkmazı, büyük ölçüde bu noktada toplanıyor: İnsanın, ancak kendinden vererek ulaşabileceği bir esenliğe, onu hep kendine almaya şartlayan bir ortamda ulaşmak zorunluluğu.

İmkânsız mı?

Sanmıyoruz, inançlar, idealler, iddialar bunun için var. Bunun için ve her şeye rağmen güçlü. Hattâ daha da güçleneceği izlenimini şimdi veriyor.

İnançlar, idealler, iddialar, insanlığın artık geride bıraktığı bir döneme mi ait? Eskimiş, modası geçmiş, işlevini tamamlamış, süresini doldurmuş kavramlar mı?

Bunu da sanmıyoruz. İnsanlığın bulunduğu nokta, bireyin yalnızlaşması ve mutsuzluğu, eski bir sözün yeniliğini düşündürtüyor:

İnsanlığı ve insanı, ancak ideallerin kurtarabileceğini...

Sabah, Ocak 1993

“Çağdaş Çoğunluğun” İktidarını Kurmak

Türkiye’yi bunalımdan çıkaracak yöntem, toplumdaki tüm çağdaş birikimleri aynı temel yaklaşımın çevresinde bir büyük ittifaka dönüştürmek, çağdaş çoğunluğu gerçekleştirmektir. Sosyal demokrat ilkeler ekseninde öngörülecek bu birlikteliğin temel ölçüleri şöyle sıralanabilir: Türkiye’nin toplumu ve ülkesiyle bütünlüğü; demokrasi ve insan haklarının üstünlüğü; sosyal adalet; laikliğin demokrat ve çağdaş yorumu; “sivil toplumun” geliştirilmesi.

Yurttaşların, farklı duyarlılıkların birbiriyle uzlaşmasına, Türkiye’nin kendisiyle uzlaşmasına ihtiyaç var. Bu büyük uzlaşmanın zemini, konusu, iddiası ve hedefi, Türkiye’de çağdaş çoğunluğun ittifakıdır; uzlaşmanın tarafları, Türkiye’nin tüm çağdaş birikimleridir; Türkiye’nin devleşmiş sorunlarını böyle bir ittifak aşabilir. Çağdaşlığın ölçüsü, insanların inancı, giyimi, başörtüsü kullanıp kullanmaması değildir; çağı paylaşmak ve demokrasi iddiasıdır, insan hakları saygısıdır, yenileşmedir.

Halkımızın sorunlarını da, çözüm yollarını da biliyoruz.

Yanlış gidişe “dur” demek, bizim ellerimizdedir. İlk hedef, bir büyük uzlaşmayı elbirliğiyle gerçekleştirmektir; Türkiye’nin tüm çağdaş birikimlerini, sosyal demokrat ilkeler ekseninde bir araya getirmektir; Türkiye’de çağdaş çoğunluğun ittifakını ve iktidarını kurmaktır.

Tüm sorunların çözümünü –tek başımıza– bulmak, yeni Türkiye’yi –tek başımıza– inşa etmek, tüm çözümleri –tek başımıza– belirleyip uygulamak gibi ölçüsüz bir iddianın sahibi değiliz.

Önerimiz, bizim bâzı görüşlerimizi paylaşan ya da paylaşmayan, bize oy verecek olan, belki de vermeyecek olan tüm çağdaş birikimleri, Türkiye’yi yenileştirme projemize katabilmektir; toplumun önündeki büyük sorunları alabilecek anlayış ve irade birlikteliğini sağlamaktır.

Bizim için çok önemli olan bâzı “çağdaşlık ölçüleri” şöyle öngörülebilir:

Günümüzün Türkiye’sinde, insan hakları, birçok durumda savunmacısız kalmıştır. İnsan haklarının çiğnenmesi, geçmişte bu konuda duyarlı olabilmiş siyaset çevrelerinde bile, artık duyarsızlıkla karşılanabilmektedir. Muhalefetteki solun geçmişte insan haklarının korunmasına katkısını, iktidardaki sol yapamamıştır.

Solun özlediği ve önerdiği Türkiye’de, demokrasi, sonsuz bir kavramdır. Bu bağlamda, yeni Türkiye, öncelikle sivil toplum kurumlarını

(sendikalar, ticaret-sanayi odaları, meslek kuruluşları, tüketici dernekleri, çevreci hareketler, vb.) desteklemek ve geliştirmekle kendini yükümlü sayacaktır.

Özlediğimiz ve önerdiğimiz Türkiye'de, bireyin yeri ve önemi, özgürlüğü ve dokunulmazlığı, yeniden düşünülmelidir. Engelleyen değil, olumlu kulvarlarda onu destekleyen politikaların sözcüsü olacaktır.

Önerdiğimiz çağdaş çoğunluğun oluşumunda, laiklik, bir temel taşıdır; Cumhuriyet'in özüdür, bizim ilkemizdir. Laikliğin çağdaş, çoğulcu, özgürlükçü, demokrat yorumunu elbirliğiyle geliştirmeliyiz. Laiklik, "bütün duyarlılıklar için kendi özgürlüklerinin güvencesi;" onların tercihine kimsenin baskı yapamayacağının göstergesi olmalıdır. Laiklik, barış içinde bir arada yaşamanın temel kuralına dönüşmelidir. Bir örnekle belirtelim, çağdaş ve demokrat yorumuyla laiklik, başörtüsü kullananın bu tercihinin de, kullanmayanın tercihinin de, ortak güvencesi olabilmelidir.

Çağdaş birikimler, yani bizim sosyal demokrat siyasetimizin dışında yer alsalar bile, demokrasi, insan hakları, çoğulculuk, laikliğin demokrat ve çağdaş yorumu, sosyal adalet, sivil toplumun gelişmesi, barış gibi temel tercihleri yapmış tüm sol demokrat birikimler, tüm düşünce ve meslek kümeleri; çağrımız onlaradır.

Basın toplantısı, İskenderun, Ekim 1992

Tarihin Getirdiği Ders

Cumhuriyet Halk Partisi'nin 70. yıldönümünün kutlandığı şu günlerde, Cumhuriyet tarihimizin ve onun bir bölümü olan chp tarihinin bizlere ulaştırdığı ders nedir?

Tarihin, boşuna yaşanmış olmadığıdır; dünün, teorisiyle ve pratiğiyle bugünü hazırladığıdır; bugünün, yarını biçimlemekte olduğudur; ancak gücünü kendinden alan, kendi özü doğrultusunda gelişip yenileşen bir siyasal hareketin, tarih boyutunda başarılı olacağıdır.

chp, sağlam kökleri ve geleneği üzerinde sürekli bir yenileşmenin ifadesidir; sol ve demokrat özü doğrultusunda Türkiye'yi yenileştirme işlevinin sahibidir; chp, süreklilik içinde değişimdir.

I

chp'nin Türkiye'ye ve topluma sayısız katkılarının temel nedeni, sürekli gelişmesi ve kendini yenilemesidir. chp, bu özelliklerine dayanarak, devrimleri ve reformları gerçekleştirebilmiştir. Cumhuriyeti kuran tek partiden, demokrasiyi kuran çoğulcu parti olabilmiştir.

chp, hangi temel tercihlerle, hangi kaynaktan gücünü alarak, hangi yönde yenileşerek, devrimleri başarmış, demokrasiye geçişi sağlamış, 1973'ün, 1977'nin seçim zaferlerine ulaşmıştır?

Bugün, tarihimize baktığımızda, yanıt açıktır:

chp, "bu kadarı yeter artık daha ileri gitmeyelim" diyenleri dinlemeyerek, en cesur devrimleri, en köklü reformları peş peşe gerçekleştirdiği için, Türkiye'yi aydınlığa çıkarmıştır.

chp, "demokrasi bizim neyimize, hem iktidarı da kaybederiz" kaygılarını reddederek, inançla ve özveriyle demokrasiye geçişi başardığı için, ismini altın harflerle tarihe yazdırmıştır.

chp, parti içindeki tutucuların "reddi miras yapılıyor" itirazları arasında, "devlet partisi" kimliğini geçmişe bırakıp "halkın partisine" dönüştüğü için, yeni kitlelere açılabilmiştir.

chp, kendi geçmişinin artık geçmişte kalması gereken özelliklerini terk ederek, değiştiği ve ilerlediği için; chp, "yenilenmenin ve değişimin" öncüsü, bayraktarı olabildiği için; chp, "yeni chp"yi kendi bağrında yaratabildiği için gelişmiş ve 1973'te, 1977'de "birinci parti" konumuna ulaşmıştır.

Yani, geçmişte çakılıp kalmak yerine, geliştiği, değiştiği ve kendini yenilediği için.

“Yenilenme” ve “değişim,” dünyanın hiçbir yerinde sağın sloganı, hattâ iddiası bile olamaz. Bunlar, tarihsel olarak, sosyolojik olarak, solun özelliğidir; solun ayrıcalığıdır; solun tarihsel misyonudur.

Çağdaşlık, değişim ve yenilenme, solun bizatihi kendisidir.

II

chp’nin oyunu yüzde 40’ların üzerine çıkararak “en büyük” olabilmesi, onun, güçlü çevrelere ve var olan düzene uyum çabasının mı bir sonucudur?

Yoksa, chp’nin büyümesi, uyumun değil, değişimin mi sonucudur? Var olanla benzeşmenin yerine, var olandan farklılaşmanın mı eseridir? “Düzeni değiştirmek” iddiasının, “hakça bölüştürmek” idealinin mi ürünüdür?

chp’yi statik üç harf olarak değil de, dünün bugüne aktardığı bir deneyim birikimi, onurlu bir mesaj olarak görebilmekteysek yanıt açıktır: Uyumun değil, öncelikle değişimin partisi olabildiği için; var olanı biraz demokrat biraz da özgürlükçü reçetelerle rötuşlamak yerine, değişimi savunabildiği için chp büyümüştür.

Tarihin verdiği ders, bugün de geçerlidir:

Bir sol parti için “uyum” ve “değişim” kavramları ne demektir?

Sol partiler, Batı Avrupa’nın çoğulcu komünist partileri dahil, var olan düzene belirli uyumları gösteren, hattâ bâzı uyumları öneren partilerdir. Bu doğaldır. Ama bir sol partinin solculuğu ve ayrıcalığı, onun uyumundan çok “değişimci” niteliğindedir, benzeşmekten çok, “farklılaşma” özelliğindedir.

Başkalarının zaten yapmakta olduğunu ya da yapmak iddiasında olduğunu, biz elbette onlardan daha iyi yaparız. Sanayileşmeyi hızlandırırız, ihracatı geliştiririz, tarım teknolojisini yaygınlaştırırız. Üretimi elbette arttıracağız, ekonomiyi büyüteceğiz.

Ne var ki, bunlar ve bu tarz mesajlar, gerekli, hattâ zorunlu olmalarına rağmen, bizim “farklılığımızı” yeterince ortaya koymaz. chp’yi en büyük parti konumuna yükseltmez.

chp, sağ partilerin de koşabileceği kulvarlardaki yarışmayı öne çıkararak değil, özdeki farklılığını ısrarla ortaya koyarak en büyük parti olmuştur; olacaktır.

Bizim özelliğimiz, gücümüz ve üstünlüğümüz, başkalarının kendi sosyal, sınıfsal öncelikleri bakımından “yapamayacaklarını,” bizim sosyal, sınıfsal önceliklerimiz sayesinde yapabilecek olmamızdır.

chp, kendi uzun tarih sürecinde, bu özelliğini öne çıkardığı ölçüde başarılı olmuş ve topluma kalıcı kazanımlar sağlamıştır.

III

Başarıyla, onurla yaşanmış 70 yılı tamamlarken, Türkiye'yle birlikte biçimlenmiş ortak bir tarihi değerlendirirken, geçmişin, günümüze bıraktığı temel ders, açıktır:

chp, gücünü değişimden, yenileşmeden alan bir siyasal harekettir.

Kendi tarihsel köklerinden, milli mücadele geçmişinden, Cumhuriyet'i ve demokrasiyi gerçekleştirmiş olmanın kıvancından yola çıkmış, kendi sol ve demokrat özü doğrultusunda, çağı paylaşmayı, laikliği, refahı, özgürlük ve eşitlik ideallerinin bütünlüğünü amaçlamış bir değişim ve yenileşme.

Bugün, yetmiş yıl öncesindeki kadar genciz, güçlüyüz, haklıyız.

Yetmiş yıl önce başardık. Bugün de başaracağız.

CHP Halk gazetesi, Eylül 1993

Nasıl Bir Sol, Nasıl Bir Türkiye?

I

Nasıl bir Türkiye amaçlamaktayız? Nasıl bir Türkiye'yi oluşturmanın önerisiyle ve iddiasıyla, tarihin sahnesindeyiz? Hangi misyonun sahibiyiz?

Kökleri tarihimizde ve milli mücadelemizde olan, Mustafa Kemal'in öncülüğünde Cumhuriyet'i gerçekleştiren, çağdaş Türkiye'nin temellerini kuran, demokrasi sürecini başlatan, 1960'larda sol bir içerik ve sosyal demokrat özellikler alan, bir büyük yenileştirme hareketinin temsilcileriyiz.

Bu tarihsel iddianın, bu onurlu işlevin, bu büyük yürüyüşün takipçileriyiz.

Toplumun bütününe refah götürmeyi amaçlarken, öncelikle geniş halk kitlelerinin yararları doğrultusunda, özgürlük ve eşitlik ideallerinin bütünlüğünde, sosyal demokrat anlayışların zemininde, geleceğin barışçı ve üretken Türkiye'sini inşa edeceğiz. Sol olarak, bu idealin sahibi, bu iddianın takipçisiyiz.

Geçmişimizdeki kazanımlara, güzelliklere, gerçekleştirdiğimiz başarılara ve bize öncülük yapmış insanlarımızın tümüne onurla sahip çıkarken, geleceğe dönük yeni bir ivmeyi yakalamak ve tarihsel doğrultumuzda Türkiye'yi yenileştirmek için, siyaset yapıyoruz.

Haklıyız, güçlüyüz, inançlıyız.

II

Sol, devlet ve ülke yönetiminde, ahlâkın ve dürüstlüğün geleneğidir.

Günümüzün Türkiye'si, ne yazık ki, bu gelenekten hızla uzaklaşıyor. "Köşe dönmeciliğin", "malı götürücülüğün" çekim alanına, bütün siyasetler kendini kaptırabiliyor. Devlet ve ülke yönetimi yozlaşıyor, çirkinleşiyor. Siyaset, bir iddiayı ve ideali toplumla paylaşmanın yöntemi olmaktan çıkıyor. Kişisel yarar sağlamanın özel aracına dönüşüyor. Profesyonelleşiyor. Ticarileşiyor.

Sol, ahlâkın ve erdemin mesajını vererek siyaset dünyasında yer alıyor. Devlet yönetimiyle, ticari ilişkilerin iç içe geçmediği bir anlayışın takipçisiyiz. Halkın ödediği vergilerin, siyasal yandaşlara gereksiz kadrolar açarak tüketilmediği bir düzen istiyoruz. Topluma ait ekonomik kaynakların yönetimine, hiçbir ehliyeti bulunmayan kimselerin sırf parasal ve siyasal çıkar hesabıyla getirilerek, bu kaynakların en kötü şekilde yönetilmeye mahkûm edilmediği bir Türkiye'yi amaçlıyoruz. Sol olarak, tarihteki yerimizle ve geçmişimizle, "beytülmale sahip çıkmak" geleneğimizle,

ahlâkın ve erdemin mücadelesinde öncülük iddiasına da, öncülük hakkına da sahibiz.

III

Sol, ülke yönetiminde “ciddiyetin” geleneğidir; Türkiye’nin “yenileşmek” iddiasıdır.

Oysa günümüzün özelliği, bütün kurumlarıyla, mekanizmalarıyla ve anlayışlarıyla eskiyen, akılcılıktan uzaklaşan, halka yabancılaşan bir yönetim ve devlet modelidir. Bu model, eksikleriyle, yanlışlarıyla ve eskimiş özellikleriyle, toplumsal gelişmeyi geciktiren, zorlaştıran, topluma enerji ve kaynak kaybettiren, “tutucu” bir işlev taşıyor.

Sol, kendi geleneğiyle uyumlu olarak, siyasette ve devlette reform yapmanın iddiasıyla yeniden doğmaktadır. Bizim özlediğimiz ve önerdiğimiz Türkiye, bütün kurumlarıyla ve kurallarıyla yenileşen, çağın ve akılcılığın ifadesi olan bir Türkiye’dir.

Türkiye’yi yenileştirmeye, en belirleyici kurumdan, parlamentodan başlamayı önermekteyiz. Geçerlikte olan ve çözüm üretimine, katılıma, milletvekilinin çalışarak öne çıkmasına engel mekanizmaların; bürokratlarla teknokratların hazırladığı, hükümetlerin milletvekillerine “tebliğ ettiği” kararların; otomatiğe bağlı evet-hayır oylarıyla ulaşılmış sonuçların; zaman ve enerji kaybından başka bir şey olmayan çalışma ve konuşma usullerinin artık tarihe terk edilmesini önermekteyiz.

“Akılcılık” ilkesinin ekonomiye yansıması, sanayileşmenin önceliği ve yeniden tarifidir; “örgütlü pazar ekonomisinin” çağdaş bir altyapıya kavuşturulması ve büyümenin başlıca bir dinamiğine dönüşmesidir. Ekonomik büyümeye öncülük edecek, Türkiye’nin uluslararası düzeyde iddia taşıyabileceği sanayi dalları belirlenerek, bunlara özel destek verilmelidir. Pazar ekonomisinin verimliliği ve meşruiyeti, rekabetin varlığıyla ve emeğin, üreticilerin, tüketicilerin özgürce örgütlenmesiyle bağlantılıdır.

Sol, en önemli bir özelliği “akılcılık” olan, “verimlilik” olan bir Türkiye’nin sözcüsü olabilmelidir. Türkiye, ekonomik ve kültürel gelişimini hızlandırmak, daha fazla üretmek, ürettiğini daha adil paylaşmak, daha rahat yaşayabilmek için, kendini, kurumlarını, karar mekanizmalarını “akılcılık” esasında yeniden düzenlemek durumundadır. Türkiye, son tahlilde topluma büyük zarar veren ucuz bir “popülizmin” etkisinden artık kurtulabilmelidir.

IV

Sol, toplumsal dayanışmanın ilk örneklerini vermiş, eşitlik arayışlarını başlatabilmiş bir gelenektir.

Sosyal güvenlik kurumlarının oluşumu, sendikal hakların gelişimi, çalışma sürelerinin kısalması, sosyal adalet kavramının oluşması, bizim geçmişimizde yazılıdır. Sosyal demokrasi anlayışımız ve sosyal demokrasinin temel tanımı olan “eşitlik ve özgürlük ideallerinin bütünlüğü” iddiamız, bu tarihsel birikim üzerine bina edilmiştir.

Günümüzün solu, daha adaletli, daha eşitlikli bir Türkiye için vardır. Bizim için en yüce değer, emektir. Gelirlerin oluşumunda ve paylaşımındaki adalettir. Bu anlayışımız, bir “standartlaşma,” bir “monotonlaşma” özleminin ifadesi değildir. Süreç içinde insanlar çalışkanlıklarıyla, yetenekleriyle birbirlerinden farklılaşacaktır. Önemli olan, herkesin mümkün olabildiğince eşit koşullarda bu sürece başlayabilmesidir. Önemli olan, kimseye haksızlık yapılmamasıdır.

Amaçladığımız adil Türkiye’nin çıkış noktasında, “fırsat eşitliğinin” kurumsallaşmasını görmekteyiz. Fırsat eşitliği devlet tarafından organize edilmelidir. Eşitlik zemininden yola çıkmış insanlardan kendini daha ileri noktalara götürmenin çabasını gösterenler, devlet tarafından özendirilmelidir.

Özlediğimiz Türkiye, her yurttaşına “temel hayat düzeyini” sağlamakla kendini yükümlü görmelidir. Kaynak değişiminde gözetilmesi gereken başlıca bir ölçü bu olmalıdır. Bütün asgari ihtiyaçları karşılanmadıkça, bâzı yurttaşların çok özel ihtiyaçları devletten öncelik almamalıdır.

Kadın-erkek eşitliğinin birçok toplum kesitinde eksik kalmış boyutuna yeni Türkiye eğilmek durumunda: Kadınların “hayatı paylaşması” için, aile düzeninde de, ailenin ekonomik üretiminde, zahmetlerin üstlenilmesinde, gelirin ve boş zamanın kullanılmasında da, eşitliğe yönelmemiz gerekiyor.

V

Sol, demokrasi ve insan haklarının bayraktarı olmanın onurunu taşımaktadır.

Oysa günümüzün Türkiye’sinde, insan hakları birçok durumda savunmacısız kalmıştır. İnsan haklarının çiğnenmesi, geçmişte bu konuda duyarlı olabilmiş siyaset çevrelerinde bile, artık duyarsızlıkla karşılanmaktadır. Eskiden bireysel bir işkence iddiasını araştıran ve doğruysa bunu meclis önergelerine yansıtan bir anlayış, şimdi, düzinelerle kadının ve çocuğun öldürüldüğü olayları ciddi bir Meclis soruşturmasından bile sakınmaktadır.

Solun özlediği ve önerdiği Türkiye'de, demokrasi sonsuz bir kavramdır. Demokrasiyi anlayışlarda, davranışlarda gerçekleştirmek, onu bir hayat tarzına dönüştürmek istiyoruz.

Bu bağlamda, yeni Türkiye, öncelikle "sivil toplumu" desteklemek, geliştirmekle kendini yükümlü saymalıdır. Okul-aile birliklerinden sendikalara, meslek odalarına, "tüketiciyi" koruma hareketlerine, "yöresel güzelleştirme derneklerinden" "çevreci kuruluşlara," dayanışma yahut ortak ilgi topluluklarına kadar tüm "yurttaş birliktelikleri" özendirilmelidir.

"Sivil toplumun" özelliği, "sıradan yurttaşın" sivil kurumlar aracılığıyla ülkede "etken" olması, "resmi devlet" karşısında "edilgenlikten" çıkarılmasıdır.

Türkiye'nin sıradan yurttaşları, devleti paylaşabilmelidir.

Özlediğimiz ve önerdiğimiz Türkiye'de, "bireyin" yeri ve önemi, özgürlüğü ve dokunulmazlığı, yeniden düşünülmelidir. Bireysel dinamiğin topluma katkılarının önü açılmalıdır. Çağımızın bireyi, kendi çevresinden giderek artan ölçüde bağımsızlaşmaktadır. Devletin, toplumsal ve siyasal kurumların, klasik eğitim mekanizmalarının katkısına, korumasına daha az ihtiyaç duymaktadır. Gücü artan bir sosyolojik birim özellikleri almaktadır. Yeni Türkiye'nin solu, toplumsallıkla bireyselliği uzlaştırmanın, bireyi engelleyen değil, olumlu kulvarlarda onu destekleyen politikaların sözcüsü olabilmelidir.

Türkiye'de "birey," devletin vesayetinden artık kurtulmalıdır.

Demokrasinin bir "hayat tarzına" dönüşebilmesi için, yeni Türkiye, bu hayat tarzının temel taşları olan "özgürce farklılaşıp tanışarak, uygarca uzlaşma" yeteneğini, "farklı olanların birlikte yaşayabilme" özelliğini, "karşıtların meşruiyeti" anlayışını, "hoşgörü" ve "sentez" alışkanlıklarını sistemli şekilde özendirmelidir.

Belki de en önemlisi, yeni Türkiye'nin anayasası, "yasakları" değil, "özgürlükleri" tarif eden çağdaş bir anayasa olmalıdır.

VI

Türkiye, "Bağımsızlık, benim karakterimdir" diyebilen bir liderin kurduğu Cumhuriyet'tir.

Günümüzün Türkiye'si, dış politikalarını "bağımsızlık ekseninde" yeniden değerlendirmelidir.

Türkiye, kendi ulusal yararlarını, başka ülkelerin yararlarına endekslemekten hâlâ tümüyle kurtulabilmiş değildir. Birçok durumda, Türkiye'nin dış siyasal özellikli ekonomik, kültürel, askeri, stratejik

beklentileri ikinci plana düşebilmektedir. Türkiye, birikimini ve dış siyaset kozlarını kendi adına yeterince kullanamayan bir görünüm vermektedir.

Çağımızda ülkelerin birbirine karşı ve uluslararası kurumlara karşı bir ölçüde ve bir anlamda bağımlı oldukları bir gerçektir. Her ulusun kendi özgün yararları bulunduğu da bir gerçektir. Bu iki gerçek arasındaki dengeyi geleceğin Türkiye'si bugünkünden çok daha ustalıkla ve Türkiye'ye dönük olarak kurabilmelidir.

"Bağımsızlık" kavramının ifade biçimleri zamanla değişmiştir ama "özü" değişmemiştir. Atatürk'ün bize tanımladığı bu "öze" yeni Türkiye bugünkünden daha büyük bir duyarlılıkla sahip çıkmalıdır.

VII

Türkiye Cumhuriyeti, geleceğini gençliğe emanet etmenin anlayışıdır.

Günümüzün Türkiye'sinde ise, gençlik, hâlâ çekinilen, güvenilmeyen, önemsenmeyen bir toplum kesiti konumundadır. Hükümetler düzeyinde, ancak Spor Bakanlığı'nın ismine "ve" ile eklenebilmiş, ancak spor bağlamında kendine iğreti bir yer bulabilmiştir.

Gençliğe toplumda ancak "edilgen bir öğrenci" muamelesi yapmak günümüz yönetimlerinin ortak ayıbıdır.

Özlediğimiz ve önerdiğimiz Türkiye, gençliğin dinamizmine, idealizmine ve yaratıcılığına her alanda ihtiyaç duyduğunu bilen bir Türkiye'dir. Gençliğin, sadece okullardaki değil, fabrikalardaki, tarlalardaki gençliğin kendi temsilcileriyle toplum hayatının her alanına katılması, kendi özgün katkısını getirmesi, yeni Türkiye'nin gücü ve güvencesi olacaktır.

VIII

Sol, en ağır sorunları çözebilmenin geleneğidir.

Sol, Türkiye'nin karşılaştığı nice fırtınaları göğüslemiş bir gelenektir. En zor koşullarda en cesur kararları alabilmek ve en geçerli çözümleri bulabilmek solun yapısında vardır; birikiminin, deneyiminin ona sağladığı bir öncelik, bir ayrıcalıktır bu.

Günümüzün Türkiye'si, çözümsüzlükler içinde gözüken çok ağır bir sorunla, Güneydoğu sorunuyla karşı karşıyadır. Özlediğimiz ve önerdiğimiz yeni Türkiye, gelişmiş soluyla, bu sorunun çözüm yoluna girmesinde yeni bir fırsat olacaktır.

Güneydoğu sorununa yaklaşım, ilkeler düzeyinde şöyle öngörülebilir:

• Türkiye'nin ulusal bütünlüğünün ve coğrafya bütünlüğünün içinde, farklı etnik yapıların, farklı kültür kimliklerinin var olması ve varlığını sürdürebilmesi;

• Irkçı ayrımcılığın, ırkçı baskının, asimilasyon yönteminin, bölünmenin, ırk temelinde çözüm arayışının tuzaklarından Türkiye'nin kendini sakınması;

• Türkiye Cumhuriyeti, bir ırk ve kan bağı cumhuriyeti, etnik köken cumhuriyeti olarak kurulmadı. Farklı insanların, Cumhuriyet'in eşit statüdeki kurucu unsurlar olarak yer aldığı bir yapılanmadan, bir ideal birlikteliğinden Türkiye Cumhuriyeti kaynaklandı. Bu geleneğin, günümüzün koşullarında sürdürülmesi;

• Sorunların çözümünde, insan hakları/demokrasi önceliği taşıyan ve şiddete karşı kesin bir kararlıkla davranabilen politikaların öne çıkarılması;

• "Demokratikleşme" ile "şiddet karşısındaki kararlılık," birbiriyle çelişen yöntemler değildir. "Şiddet devam ediyor, dolayısıyla demokratikleşme önlemleri alınamaz" benzeri bir mantık yanlıştır. Bilâkis, denge ve bütünlük içindeki, eşzamanlı bir kararlılık ve demokratikleşme, halkı kazanarak terörü etkisizleştirmenin temel yaklaşımıdır.

• Güneydoğu sorunu, çok boyutlu, karmaşık bir sorundur. Dolayısıyla, çözüm yaklaşımı da çok boyutlu olmak zorundadır. Değişik nitelikli önlemlerin bir büyük planda öngörülmesi; hedeflerinin, yöntemlerinin, kaynaklarının belirlenmesi; önlemlerin takvime bağlanması gerekir.

IX

Türkiye'nin, yeni bir iddiaya, yeni bir sese, yeni çözümlere ihtiyacı var.

Toplum ve birey hızla gelişiyor. Yönetme işlevi taşıyanlar ise, toplumun ve bireyin gerisinde kalıyor: Partiler ve parlamento, hükümetler ve siyasetçiler, bürokratlar ve belediyeler, bunların getirebildiği yetersiz çözümler, toplumun ve bireyin hızına yetişemiyor, özlemini karşılamıyor, ihtiyacını yanıtlayamıyor.

Sol, bu çelişkiyi halk adına ve halkla birlikte çözmenin iddiasıdır.

Özlediğimiz ve önerdiğimiz yeni Türkiye'yi elbirliğiyle gerçekleştireceğiz. Buna inanıyorum. Buna güveniyorum.

Eylül 1992

CHP: Türkiye’nin “Yenileşme” Tercihi mi?

Türkiye’de parti “enflasyonu” mu var? Kimine göre, çoğulculuğun, demokrasinin doğal sonucu. Başkasına göre, demokrasinin yozlaşması, partiler kargaşası.

Yorumuna göre değişen bir durum, ama değişmemesi gereken objektif bir gerçek de söz konusu. Demokrasilerde “çözüm,” demokrasinin kendi bünyesinde saklıdır. Bünye dışından müdahale etmeye, hattâ çok ısrarlı olmaya da gelmez. Partilerin “enflasyonu” da olsa, “demokratik çoğalması” da yaşansa, tartışmanın sonucunu demokrasinin bünyesi belirler: Seçmen, oylarıyla, partileri hizaya kor; var olan dengeleri güçlendirir ya da yenilerini kurar.

Bu açıdan bakıldığında, önümüzdeki salı günü Büyük Kurultay’ını gerçekleştirecek chp, dengelerin neresinde yer alıyor, hangi işlevi taşıyor, işlevini güçlendirme şansını hangi kulvarlarda arıyor?

Tarihsel “Yenileşme” Faktörü

chp, hiç kuşkusuz, ayrıcalıkları olan, bu nedenle de özel bir dikkat toplayan parti: Milli mücadeleden ve Mustafa Kemal’den kaynaklanmanın onuru, Cumhuriyet’in kurucusu, tarihsel devrimlerin ve reformların sahibi, Türkiye’nin en köklü partisi...

Gerçekten, chp, belirli bir tarih kesitinde emperyalizme, kurulu düzene, ayrıcalıklara, gericiliğe başkaldırının ifadesi olarak doğdu. Yeni Cumhuriyet’i biçimlendirdi, ona özünü sağladı, onu kurumlaştırdı. Bu özellikleriyle, chp olgusu, Türkiye’deki tarihsel yenileşme hareketinin içinde yer alır, bu hareketin gelişme sürecinde incelenebilir:

Kökleri tarihimizde olan, 19. yüzyılda ilk siyasal biçimlenmelerini oluşturan yenileştirici akımlar, Türkiye’deki değişimin, uygar toplum ve birey ilişkilerine geçişin en önemli dinamiğini oluşturdu. Yenileştirici akımlar milli mücadeleye öncülük etti; Atatürk’ün chp’si Türkiye’de çağ değiştirdi. Yenilikçi akım Cumhuriyet’i kurdu, demokrasiye geçişi sağladı.

1960’ların Türkiye’sinde, bu tarihsel yenileşme akımı sol bir boyut kazandı. chp içinde başlayan, kadrodan partiye, partiden halka yayılan sol içerikli değişim talepleri, tüm toplumu etkiledi. Partili olan ya da olmayan geniş bir çevrenin katkısıyla, chp, “devlet partisi” olmaktan, “halkın partisi” olmaya yöneldi; “eşrafın ve seçkinlerin öncelikli tercihi” olmaktan uzaklaştı. “Düzenin değil, değişimin partisi” kimliğini benimsedi. Bu yeni

özellikleriyle, yenileşme hareketi, 1960’ların ve 1970’lerin olumlu değişimlerinde büyük pay sahibi oldu.

Tarihsel yenileşme hareketi 1970’lerin sonlarında yorgunluk işaretleri vermekteydi. 1980’lerde ise darboğaza girdi.

Bu darboğazla, günümüzün chp oluşumundan beklenen işlev arasındaki sebep-sonuç bağlantısı dikkati çekiyor...

Yeni Sorunlara, Eski Reçeteler

Türkiye’nin en köklü yenileşme faktörü olan sol içerikli hareket, 12 Eylül döneminin yıkıcılığına karşı koyamadı. Yıkımın izlerini silemedi. Çünkü yenileştirici sol, zihinlerdeki tutuculuğun, sağlaşma ve sığlaşma tehlikelerinin etkisine girmekteydi. Kendi içinde anlayışsızlık kompartımanlarına bölünmüştü. Yaratıcılığından kaybetmekteydi. Böyle bir sol, artık geçmiş kazanımların savunuculuğuyla yetinmekteydi. Yeni bir söz söylemekte zorlanıyordu. Topluma yeni hedefler gösteremiyordu.

Bir bakıma, değişen bir toplumun yeni sorunlarına, geçmişin eski reçeteleriyle yaklaşmaktaydı. Yeni tezler geliştiremiyor, çözüm getiremiyordu. Geçmişin yenileştirici solu, eskimeye, kanıksanmaya başlamıştı. İdeolojisinden, idealizminden, iddialarından kopmuştu. Toplumda heyecan yaratamıyordu. Partililerine bile umut olamıyordu.

Yenileşme faktörü olması gereken sol, ideolojiden kaçmanın ve eskimenin renksizliğine sürüklenirken, sağ, bir yenileşme iddiasını kendi kulvarlarında geliştirmekteydi. Böylece, ortaya garip bir görüntü çıktı: Sanki sağ, yenileşmenin öncüsüydü, muhafazakârlık ise solun payına düşmüştü...

1990’lara gelindiğinde, sağın yenileştirici görünümü bile kalmamıştı. Solun yenileştiriciliği ise, sanki bir eski hikâye olmuştu. Türkiye, tarihsel yenileştirici akımını da, bir ara kendi kulvarlarında yenilikçi görünebilmiş sağını da, geçmişe bırakmıştı. Şimdi sıra, sanki eski bir albümün soluk fotoğraflarından derlenmiş koalisyon manzaralarındaydı.

Türkiye, eski bir plaktan tekrarlanan siyaset söylemiyle, köhne bir siyaset üslûbuyla, eski sorunlarıyla ve eski çözümsüzlükleriyle, her biri durdukları yerde eskiyen partileriyle, muhalefetleriyle ve iktidarlarıyla, sanki eskimeye terk edilmişti.

Yenileştirme İşlevinin Sahipliği

Altı ay kadar önce, chp, tarihsel işlevine, yani, “Türkiye’yi yenileştirmek işlevine” sahip çıkmanın iddiasıyla yeniden doğdu. chp, bu işlevle uyumlu bir siyasal söylem geliştirmeye başladı:

Toplumun tümüne refah götürmeyi amaçlarken, öncelikle geniş halk kitlelerinin yararları doğrultusunda, özgürlük ve eşitlik ideallerinin bütünlüğünde, demokrasiyle solun birlikteliğinde bu tıkanıklığın önünü açacaksak, sosyal demokrat öncelikler ve ilkeler zemininde geleceğin barışçı ve üretken Türkiye'sini inşa edeceksek, çözüm, tarihsel yenileşme akımının kendini yenilemesidir.

Bizim topluma sunmakta olduğumuz, bir yenileşme platformudur; bir barış çağrısıdır; geleceğin özgürlükçü, eşitlikçi, mutlu Türkiye'sini toplumumuzun elbirliğiyle gerçekleştirmenin iddiasıdır.

Kendi siyaset alışkanlıklarımızı, siyaset yöntemlerimizi ve üslûbumuzu, kısaca, "kendimizi" yenileyemezsek, Türkiye'yi yenileştirmek işlevini taşıyamayız.

Türkiye'nin kurumları, yöntemleri, anlayışları, alışkanlıkları eskimiştir, idare düzeninden ihale düzenine, ilkokul eğitim programından profesyonel futbol yönetmeliğine kadar her alanda ve her düzeyde yenileşmenin zorunluluğu vardır.

Solun, kendini yenileyerek, Türkiye'yi yenileştirmesi, chp olarak bizim topluma ve Türkiye'nin tüm çağdaş ve sol birikimlerine, demokrat birikimlerine önerdiğimiz hedef ve yöntem budur.

Geçmişle Geleceğin Sentezi

chp, kendi tarihindeki güzelliklerinden güç alarak ve yenileşme ihtiyacındaki bir Türkiye'ye, yenileşmenin sosyal demokrat platformunu, söylemini sunarak, siyasal ilgi odağı özelliğiyle yeniden doğdu. Tarihsel kimliğinin ve geliştirdiği yeni tezlerin, toplumdaki güncel beklentileri karşılar olması, chp'ye avantajlı bir başlangıç sağladı:

Örneğin, "Bağımsızlık benim karakterimdir" diyebilmiş bir kurucunun partisi olması ve bu niteliğini günümüze yansıtabilmesi, günümüzün dış siyasal "kişilik zaafı" ortamında, chp'ye dikkatleri çekti. Ya da ısrarla özgürlük ve eşitlik ideallerinin chp tarafından vurgulanması, yaygın demokrasi ayıplarının ve adaletsizlik örneklerinin Türkiye'sinde bir umut oluşturabildi.

"Dün dündü, bugün bugün" anlayışının hükümet kanallarından geçerek sağdan sola bulaştığı günümüz ortamında, chp, siyasal tutarlılığa sahip çıkabildi; "özü ve sözü bir" olan sol parti imajını verebildi.

Solun geleneksel olarak ekonomik büyüme iddiasının uzağında gözüktüğü ülkemizde, chp, sadece paylaşmayı değil, paylaşılacak olanı büyütmeyi de öne çıkararak, "akılcı, verimli, gelişen bir Türkiye" hedefini,

sosyal demokrasinin evrensel kavramları olan eşitlik ve özgürlüğün hemen yanı başına koyarak, kendini öbür sol iddialı partilerden farklılaştırdı, vb.

Bu söyleminin, özelliklerinin, yenileşme amacının altı aylık bilançosu sonucunda, chp, hangi noktada gözüküyor?

Açılan Siyasal Kredi

chp, bir “yeniden doğuş” dönemi için toplumdan bekleyebileceği desteğin azamisini sağlamış gözüküyor:

chp’nin söylemi, “yenileştirici” olmak amacı, geçmişle gelecek arasında, tarihsel güzellikleri ile sosyal demokrat kimliği arasında kurabildiği sentez ve kısa sürede geliştirebildiği politikalar, toplumun büyük bir kesiminde chp’ye dönük bir iyi niyetli bakışı, beklentiyi, hattâ umudu yarattı. Toplum, chp’ye siyasal bir kredi açtı.

Bu, tabii ki, yarın bir seçim olsa, chp’ye kredi açmış yaygın kitlenin tümüyle oyunu ona vereceği anlamına değildir; ancak, chp’nin büyük bir oy birikimini üzerine bina edebileceği zemin, toplum tarafından ona sunulmuş gözüküyor.

Başka bir deyişle, top şimdi chp’nin ellerinde: “Tarihinin,” yeniden doğduktan sonraki “doğru söyleminin” ve çalışmalarının, en önemlisi, “toplum tarafından açılmış kredinin” ona sağladığı bu fırsatı iyi kullanabilirse, chp, “Türkiye’yi yenileştirme” işlevinin sahibi olur. Bu işleviyle de, geçmişteki gibi, Türkiye’nin en büyük partisine dönüşür.

chp’nin önündeki fırsat, iddia, sorumluluk budur. Sorumluluğun yerine getirilmesinden, sadece sol siyaset dünyasının değil, tümüyle toplumun ve Türkiye’deki yenileşme özleminin yararı vardır.

Sabah, Mart 1993

Milli Mücadele Geçmişimizle Sosyal Demokrat Geleceğimizin Sentezi

“chp’nin yeni programı, sol ve demokrat özümüz doğrultusunda yenilenmenin ifadesidir.”

Cumhuriyet Halk Partisi’nin yeni program çalışmalarının “İdeolojik Özümüz ve Temel Tercihlerimiz” başlıklı ilk bölümü tamamlandı. Bu bölümde, chp’nin ve “chp misyonunun” tanımı yapılıyor; “chp’nin sol ve demokrat özü” anlatılıyor; ilkeleri ve hedefleri açıklanıyor.

chp’nin yeni programı, sol ve demokrat özümüzün doğrultusunda yenileşmenin ifadesidir; chp, milli mücadele geçmişimizle, sosyal demokrat geleceğimizin sentezidir. Çok yoğun, çok ayrıntılı bir çalışma yaparak, programın en önemli ve hazırlanması en zor bölümü olan “İdeolojik Özümüz ve Temel Tercihlerimiz”i tamamladık. Metin son halini alana kadar birkaç kez yeniden yazıldı; her sözcük tek tek tartışıldı. Türkiye gerçeği, chp geçmişi, sosyal demokrasinin ideolojisi, Türkiye’nin ve solun geleceği uzun çalışmalara konu oldu.

Bu programı, daha doğrusu onun ideolojik temellerini şöyle özetleyebilirim:

CHP’nin Tanımı ve Misyonu

Yeni chp programında, chp şöyle tanımlanıyor:

chp, kökleri tarihimizde ve milli mücadelemizde olan, Mustafa Kemal’in öncülüğünde Cumhuriyet’i gerçekleştiren, çağdaş Türkiye’nin temellerini kuran, demokrasi sürecini başlatan, 1960’larda demokratik sol bir içerik ve sosyal demokrat özellikler kazanan, bir büyük yenileştirme hareketinin temsilcisidir.

chp, belirli bir tarih kesitinde emperyalizme, kurulu düzene, eşitsizliğe, gericiliğe, imtiyazlara başkaldırının ifadesidir. chp, bu zaman kesitinin gerçeklerinde Türkiye’yi yenileştirmek ve çağı aşmak programının sahibidir. Bu özellikleriyle, chp, hem bağımsızlık yolunda hem de yenileşmek yönünde mazlum milletlere tarihsel bir örnek yaratmıştır. chp, doğuşundaki bu nitelikleri bugün de sürdürmektedir.

chp’nin program çalışmasında, partinin yeniden açılışı anlatılırken, chp’nin temel tercihleri bir yandan “chp’nin devrimci geçmişine, laik cumhuriyet amacına,” öte yandan “halkın umut ve beklentilerine, sosyal demokrasinin evrensel ilkelerine” başlanıyor:

“Solun evrensel değer yargılarından, doğrularından ve geleneğinden; Türkiye’nin tarihsel yenileşme özlemlerinden; milli mücadele geçmişimizden; chp’nin onurlu deneyiminden, tarihe iz bırakmış, geleceğe yol döşemiş ilkelerinden; Cumhuriyet ve demokrasi dönüşümlerinden; halkın özgürlükçü ve eşitlikçi taleplerinden; sol ve demokrat birikimlerden; inanç dünyamızdaki adalet ve dayanışma anlayışlarından hareketle, sosyal demokrasinin temel doğrularını, teorisini ve pratiğini Türkiye’nin gerçekleriyle bütünleştirerek, Türkiye insanının özlemlerini ve ihtiyaçlarını bu doğrultuda yanıtlayarak, her şeyin en güzel olanını, en yeni ve çağdaş olanını sunmak için, chp, 9 Eylül 1992’de yeniden doğdu.

Anayasayı, yasakların tanımlayıcısı olmaktan çıkartmak, onu bir özgürlük belgesine dönüştürmek, demokrasiyi bütün özellikleri ve güzellikleriyle gerçekleştirmek için, demokrasinin kesintilere uğramasını önlemek, 12 Eylül ve benzerlerini sorgulamak ve tarihe terk etmek için chp var.”

CHP, Öncelikle Emeğin Tarafıdır

Program çalışmasında, chp’nin siyasal kimliği ve sosyal öncelik tercihleri sosyal demokrasi bağlamında ve özet olarak şöyle açıklanıyor:

20. yüzyılın son kesiti, sosyal demokratların (ya da eşanlamıyla, demokratik sosyalistlerin, demokratik solcuların) tarih önündeki haklılığını ve ideolojik üstünlüğünü kanıtladı. Sosyal demokrasi, “eşitlik ve özgürlük ideallerinin bütünlüğü ve bölünmezliğidir,” bu ideallerin birlikte takibidir. 21. yüzyılın eşiğindeki dünyada, bu ideoloji artık Batı Avrupa’yla sınırlı değildir. Şimdi çok daha geniş bir coğrafya kesitinde sosyal demokrasinin etkinliği gelişiyor.

Sosyal demokrasi, son çözümlemede, ayrıcalıkları, fırsatları, kültür ve eğitimi, zenginlikleri ve mutluluğu, mümkün olan en geniş kitlelere yaymanın, ulaştırmanın iddiasıdır; sürekli bir adalet arayışıdır.

Sosyal demokrasinin ve sol bir parti olarak chp’nin tercihi, toplumun tümüne esenlik getirmeyi amaçlarken, öncelikle büyük kitlelerin, geniş tanımıyla emek kesimlerinin yararına savunmaktır; öncelikle onların temsilcisi olabilmektir.

Bu yaklaşım, elbette, toplumdaki başka ayrışım ölçüleri çevresinde daha geniş birliktelikler kurmaya engel değildir: Yenileşme ve çağdaşlaşma özlemi yüksek kesimler, çevre koruması, kadın hakları gibi duyarlılıkları en önde tutanlar, sosyal demokrasiyi ve chp’yi bu birlikteliklerin de öncelikli temsilcisi olarak yanlarında bulacaktır.

Burada göz ardı edilmemesi gereken nokta şudur: Sosyal demokrasi, emek ile sermaye arasında taraflardan birini karşısına alarak ona haksızlık yapan, adaletsiz davranan bir karşıtlığın ifadesi değildir; kendi işlevini toplumun sadece bir kesitini gözetmekle sınırlı tutan bir siyaset de değildir.

Ama sosyal demokrasi ve chp, temel tercih olarak, açık ve net olarak, emeğin tarafıdır.

Yenileşmenin ve Sağlıklı Değişimin Geleneği

chp, yenileşmenin ve sağlıklı değişimin geleneğidir; chp'nin yenilik kavramı, chp'nin sol ve demokrat özellikleri, ilkeleri doğrultusunda kendini yenilemesidir; büyük ideallerine ulaşmak için en yeni, çağdaş, etkin yöntemleri, akılcılığın, verimliliğin ölçülerini kullanabilmesidir.

Siyaset, herkesin uygulayabileceği bâzı teknik yaklaşımları, teknik çözüm önerilerini alt alta dizmek değildir. Siyaset, kendi önceliklerimiz ve sosyal tercihlerimiz doğrultusunda ufuk açmaktır, topluma büyük hedefler getirmektir. Teknikler ve teknolojiler amaç değildir. Araçtır.

chp'deki yenileşmenin amacı, Türkiye'yi yenileştirmektir.

“Eşitlik, özgürlük, çağı paylaşmak, demokrasinin sürekli gelişimi, ülkenin ve toplumun bütünlüğü, ekonomik büyüme, dürüst kamu yönetimi, katılım, kişilikli dış politika, laik devlet, çoğulculuk” gibi temel tercihler çerçevesinde Türkiye'yi yenileştirmek.

chp olarak bizim topluma ve Türkiye'nin tüm çağdaş ve sol birikimlerine, demokrat birikimlerine önerdiğimiz hedef ve yöntem, budur.

Devrimlerin, Değişimin, Demokrasinin Öncüsü CHP

Program çalışmasının bu bölümünde, Cumhuriyet Halk Partisi'nin tarihiyle, ulusal kurtuluş mücadelesi ve Türkiye Cumhuriyeti tarihinin özdeş oldukları, iç içe geliştikleri anlatılıyor. Türkiye Cumhuriyeti'nin oluşumunda chp'nin altı ilkesinin belirleyici rolü vurgulanarak, bu ilkelerin, Türkiye'nin geleceğine ve gelişmesine yol döşedikleri belirtiliyor. chp'nin gelişim süreci, demokrasiye geçişi gerçekleştirmesi, 1970'lerde sosyal demokrat özellikler alması anlatıldıktan sonra, chp'nin “altı tarihsel ilkesi” açıklanıyor; “chp'nin bu ilkeleri, zaman içinde kazandıkları yeni yorumlarla ve gelişmeleriyle, chp oluşumunun tarihsel değerlerini ve zenginliğini meydana getirdi” deniyor. Bu ilkelerin yer aldığı uzun bölümdeki bâzı paragrafların özeti söyle:

CUMHURİYETÇİLİK: Cumhuriyet, tarihimizdeki en köklü dönüşümdür. Egemenliğin kaynağını ulusta bulan anlayıştır; “saltanat” kavramının yıkılması, “milli iradenin” getirilmesidir; “tebaa”nın yerini,

“yurttaş”ın almasıdır. Cumhuriyet, “yurttaşlık” kavramının temel unsur ve temel tanım olarak esas alınmasıdır; kültürel, dinsel tanımların sivil topluma bırakılarak, resmi ölçü olmaktan çıkarılmasıdır.

MİLLİYETÇİLİK: Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş döneminde ihtiyaç duyulan bir “uluslaşma sürecinin” işlevi olarak Milliyetçilik ilkesi benimsenmiştir. chp’nin uluslaşma anlayışı, geçmişten devralınan feodal kümelenmelerin, ırk, bölge, inanç ayrışmasına dayalı yapılanmaların tarihe terkidir; ülkede kader ortaklığının oluşumudur; çağdaş topluma geçişin çok önemli bir aşamasıdır. Milliyetçilik, “ırka” indirgenemez; Türkiye bütününü oluşturan çok sayıdaki etnik özellik karşısında devletin yanlılığı, öncelik tercihi söz konusu olamaz. Devlet, herkesi eşit şekilde temsil ve ifade eder.

HALKÇILIK: chp’nin “halkçılığı,” öncelikle kitlelerin, emeğiyle ve alın teriyle üreten, değer yaratanların önde tutulmasıdır. Siyasal meşruiyetin temelini halkta bulabilmektir. chp’nin halkçılığı, ahlâki ve siyasi bir öncelik tercihidir. chp, ekonomik ve siyasal imtiyaz odaklarının dışındakileri öncelikle temsil eden partidir. chp’nin amacı, öncelikle sade ve sıradan yurttaşa hizmet götürmektir; ona fırsat yaratmak, önüne ufuk açmaktır. chp siyasetinin özü budur. Bu özellikleriyle Halkçılık, chp’nin tarih sürecinde geliştirdiği sol kimliğin de kaynakları arasındadır.

DEVLETÇİLİK: Devlet, özel yararlarla toplumsal yararlar arasındaki dengenin, sağlıklı oluşması için getirilmiş bir güvencedir. Bu güvence, özellikle piyasa mekanizmalarının özel çıkarlar için çarpıtılmasını önlemek açısından gereklidir ve etkilidir. Toplumun büyük tercihlerinin belirlenmesinde, uzun vadeli ekonomik stratejilerin oluşmasında, devletin öncelikli görevi vardır. Ulusal bağımsızlığın ve egemenliğin sağlam siyasal ve ekonomik temellere dayanması; kişinin özgürlüğü, güvenliği ve yaşam koşullarının iyiliği, devletin gözetmesi gereken temel ölçülerdir.

LAİKLİK: Bütün inançlar, devlet önünde eşittir. chp, devleti dinsel inançlara karıştırmaz; dinsel inançların da devlet işlerine karışmasına kesinlikle izin vermez. İnanç ve ibadet özgürlüğünü, kişinin kutsal ve dokunulmaz hakkı sayar. Dinin baskı unsuru olmasına da, din duygusunun ve dinsel inançların baskı altına alınmasına da karşıdır. Laiklik, Cumhuriyet’in ve demokrasinin, ulusal bütünlüğün, çağdaşlığın, bilimselliğin ve iç barışın temel taşıdır. Laiklik, toplumdaki farklı inançların barış içinde birlikte yaşama yöntemidir. Laiklik, inananların, farklı inananların, farklı düşünenlerin kendi tercihlerinin “ortak güvencesidir.” Laiklik korunmadan demokrasi yaşatılamaz. Eğitim laikleşmeden, yeniliğe

ve değişime açık bir toplum ve devlet yapısı oluşturulamaz. chp, dinin istismarını başta eğitim olmak üzere her alanda önlemekte kararlıdır.

DEVRİMCİLİK: chp'nin devrimcilik anlayışı, çağdaş düşüncelere açılarak yenilikleri kavrayıp benimsemektir. Toplumun, kuralları ve kendini sorgulayarak, daha iyiye, daha doğruya ve daha güzele ulaşmanın yollarını açmasıdır. Yenileşmenin ve değişimin araçlarını oluşturması, yöntemlerini düzenlemesidir. chp, halkla birlikte, halktan güç ve yetki alarak, demokratik hukuk devleti kurallarına bağlı kalarak ve barışçı yöntemlerle devrimciliğini sürdürür. Demokratikleşmenin evrensel sürecinde ve bölgemizin kendine özgü tarihsel oluşumunda, chp, "Özgürlük ve Eşitlik sentezinin" yolunu açan çağdaş ve evrensel ilkelerin, devrimlerin sahibidir ve takipçisidir.

CHP: "Değişimin Gücü"

Program çalışmasının sonraki bölümünde, chp'nin 1950 sonrasındaki gelişimi özetlenerek, 1959'un "İlk Hedefler Beyannamesine" değiniliyor. Türkiye'nin değişimi anlatılıyor, 1976 Programı'nın ilkeleri belirtiliyor. chp'nin 1980'de kapatılmasını izleyen dönem değerlendirildikten sonra, chp'nin 9 Eylül 1992'de yeniden doğduğu belirtilerek, "Günümüzün chp'si, chp geleneğinin sürekliliği içinde, chp'nin 1976 Programı'nın getirdiği yeniliklerden ve ulaştığı zirvelerden hareketle temel yaklaşımlarını oluşturmaktadır; geleceği yaratmanın sürecini bu ilkeleriyle başlatmaktadır" deniyor:

ÖZGÜRLÜK: Anayasada ve yasalarda, çağdaş, çoğulcu demokrasilerin tüm özgürlükleri yer almalıdır. Özgürlüklerin özü olan insan haklarına her düzeyde sahip çıkılmalı, bu hakların ihlal örnekleri kesinlikle geçmişe terk edilmelidir. Siyasal, düşünsel, toplumsal, dinsel ve bireysel özgürlükler bir bütündür. Özgürlüklere bu bütünlüğü içinde sahip çıkılmalıdır. İnsanların "farklılaşma" özgürlüğü, "alışılmışlığın dışına çıkmak, genel kabullerden ayrışmak" özgürlüğü, temel bir haktır; sakınılmalı ve korunmalıdır. "Bireyin" özgürlüğü ve dokunulmazlığı, yeri ve önemi, yeniden düşünülmelidir. Bireysel dinamiğin topluma katkılarının önü açılmalıdır. Türkiye, toplumsallıkla bireyi uzlaştıran, bireyi olumlu kulvarlarda destekleyen politikaların izleyicisi olabilmelidir.

EŞİTLİK: Gelirlerin oluşumunda ve paylaşımındaki adalet, chp'nin öncelikli hedefidir. Bu anlayış, bir "standartlaşma," bir "monotonlaşma" özleminin ifadesi değildir. Süreç içinde insanlar çalışkanlıklarıyla ve yetenekleriyle birbirlerinden farklılaşacaktır. Önemli olan, herkesin

mümkün olabildiğince eşit koşullarda bu sürece başlayabilmesidir. Önemli olan, kimseye haksızlık yapılmamasıdır. Amaçladığımız adil Türkiye'nin çıkış noktasında, "fırsat eşitliğinin" kurumsallaşmasını görmekteyiz. Sosyal sınıfların ve bölgelerin, kadınla erkeğin arasındaki eşitsizlikleri azaltmak, devletin öncelikli hedefidir.

DAYANIŞMA: 21. yüzyılın eşiğindeki Türkiye, birbirine sevgisi artan, şefkat duyguları gelişen bir toplum düzeni kurmalıdır. Sosyal demokrasinin toplum ve insan anlayışında, sorumluluk ortaktır; hepimiz birbirimizden sorumluyuz. Engelliler, yaşlılar ve yalnızlar, toplumun ortak duyarlılığı, ortak kaygısı olmalıdır. Türkiye, her yurttaşına "temel hayat düzeyini" sağlamakla kendini yükümlü görmelidir. Kaynak dağılımında gözetilmesi gereken başlıca ölçü bu olmalıdır. Bütün yurttaşların asgari ihtiyaçları karşılanmadıkça, bâzı yurttaşların çok özel ihtiyaçları devlet desteğinden öncelik almamalıdır.

EMEĞİN ÜSTÜNLÜĞÜ VE BÜTÜNLÜĞÜ: Cumhuriyet Halk Partisi için en yüce değer emektir. chp, toplumun tümüne refah getirmeyi amaçlayan partidir; toplumun bir kesitini gözetip diğerini dışlayan bir anlayışın temsilcisi değildir. Ama Cumhuriyet Halk Partisi, öncelikle emeğin tarafı, emeğin kitle partisidir.

Teknolojinin gelişimi ve yeni toplumsal ayrışma ölçülerinin oluşumu, çağımızda emeğe yeni bir boyut getirmiştir. Emek, klasik tanımındaki kol ve düşün işçilerinin yanı sıra, sanatçılardan iş yöneticilerine, serbest meslek sahiplerine, üreticilere, zanaatkâra ve esnafa kadar geniş bir kesime açılmaktadır.

GELİŞMENİN BÜTÜNLÜĞÜ VE ETKİNLİĞİ: Daha fazla üreten, büyüyen, iş yaratan, dünya rekabetinde yeri olan, ürünlerini ve oluşan değerlerini daha eşitlikli paylaştıran, akılcı, verimli bir ekonomi amaçlanmalıdır. Sadece var olanı daha adil paylaşmak değil, paylaşılacak olanı büyütmek de hedeflenmelidir.

Sosyal haklar ve duyarlılıklarla çerçevelenmiş ve koşullanmış örgütlü ve rekabetçi piyasa mekanizmaları, ekonomik gelişmenin başlıca yöntemi olmalıdır. Kural olarak, bu nitelikleri taşıyan girişim özendirilmeli ve desteklenmelidir. Gelişme, dinamizm sergileyen küçük ve orta boy girişimlere yardımcı olunacaktır. Kamu ekonomik işletmeleri gerekli oldukları alanlarda ve özerk, etkin, verimli çalışmaları koşuluyla işlev taşıyacaktır. Kamu, gerekli durumlarda ve öncelikle teknoloji geliştirmeye, bölgesel dengesizlikleri gidermeye dönük yeni işletmeler oluşturabilecektir.

Devlet, toplum ve yurttaş yararına ekonomide etkin önlem alabilmenin yetkisine ve imkânına sahip olmalıdır. chp, üyesi olduğu Sosyalist Enternasyonal'in ilkeleri doğrultusunda, belirli bir alanda toplum çoğunluğunun mutlak yararı varsa özelleştirmeyi öngörebilir.

Ekonomi araçtır. Amaç insandır; amaç, insanın yaşam kalitesini bütünlük içinde yükseltebilmektir: Üretimin ortamı, üretimin üretenlere ve doğal çevreye etkileri, insan kişiliğinin gelişimine, insanın mutluluğuna katkıları, bir bütün içinde değerlendirilecektir. chp ekonomiyi moral değerlerle bütünleyecektir.

DEMOKRATİKLEŞME: "Demokrasi", "insan hakları", "çağı paylaşmak", "sosyal adalet", "laiklik", "dürüstlük", "çoğulculuk", "gelişme" gibi temel ölçüler çevresinde bütünleşen bir toplum oluşmalıdır. Demokrasinin bir "yaşam biçimine" dönüşebilmesi için, "özgürce farklılaşıp tartışarak, uygarca uzlaşma" yeteneği, "farklı olanların birlikte yaşayabilme" özelliği, "karşıtların meşruiyeti" anlayışı, "hoşgörü" ve "sentez" alışkanlıkları sistemli şekilde özendirilmelidir.

chp için demokrasi sürekli ve sonsuz bir kavramdır.

Bu bağlamda, "sivil toplum" desteklenmeli ve geliştirilmelidir. Amaç, "sıradan yurttaşın" sivil kurumlar aracılığıyla ülkede "etken" olması, "resmi devlet" karşısında "edilgenlikten" çıkarılmasıdır.

Demokrasi, atanmışların değil, seçilmişlerin önceliğinde ve mutlak sorumluluğunda gelişir: chp, ulusal iradenin temsilcilerini her düzeyde belirleyici ve işlevsel kılarak, son sözün sahibi yaparak, çağdaş demokrasinin kurumsal dengelerini kuracaktır.

Topluma Hedef Gösteriyoruz

İdeolojik Özümüz ve Temel Tercihlerimiz'in son bölümünde, topluma belirli hedefler gösterilerek özetle şöyle deniyor:

"chp, Türkiye'nin siyasal tarihinde yeni bir dönem başlatmak işleviyle;

Geçmişle geleceği,

Bireyle toplumu,

Verimlilikle eşitliği,

Farklılıkla bütünlüğü,

Özgürlükle sorumluluğu,

Yeni sentezlerde birleştirmenin iddiasıyla;

Yeni bir 'toplum öngörüsünü,' yeni bir 'Türkiye Modeli'ni getirerek,

Tarihsel misyonunun ifadesi olan 'Değişim'in bayrağını taşıyarak,

9 Eylül 1992'de yeniden doğdu."

Atatürk’ün emanet ettiği, halkın özgürlük ve eşitlik özlemleriyle, çağı paylaşmak iddiasıyla geliştirdiği, bizden önceki chp kuşaklarının özveriyle, emekle, bazen harcına kendi hayatını katarak yücelttiği chp misyonunu yarınlara taşımak ve daha da yüceltmek için, chp yeniden doğdu, chp yeniden var.

Cumhuriyet, Eylül 1992

Sol, Nasıl "En Büyük" Olur?

Türkiye'yi sağın yönetiminden kurtarmak ve halkın iktidarını kurmak iddiamızın neresindeyiz?

Bu değerlendirmeyi geçmişe değil, geleceğe dönük yapacağım. Çünkü "referandum" dahil, geçmişteki tüm olayların temel işlevi, güne ve geleceğe ışık tutmalarıdır. Bu değerlendirme sırasında zaman zaman geçmişe gönderme yaparsam, bu elbette parti yönetim organlarına bir övgünün, bir yerginin, hele bir hesaplaşmanın ifadesi olamaz, olmamalıdır.

Çözümlemelerimin ve önerilerimin tümü, şu sorunun yanıtını aramaktadır: shp olarak biz ne yaparsak, nasıl davranırsak, nasıl çalışırsak, partimizi en büyük parti konumuna yükseltiriz?

Bu soruyu beş ana başlık çerçevesinde cevaplayacağım:

1) Daha az "eski," daha çok "yeni" olmalıyız;

2) Daha az "uyumun" partisi, daha çok "değişimin" partisi olmalıyız;

3) Partimizi sağ ve sol sapmalardan (tutucu-gerici eğilimlerden ve goşizmden) sakınmalıyız;

4) Partimizin demokrat ve sol kimliğini öne çıkararak, yeni kitlelere açılmalıyız;

5) Ciddi yönetim anlayışı; çağdaş particilik; yeni ve yaratıcı düşünce: Bunları başararak, değişim içindeki bir Türkiye'nin sürekli gelişen özelliklerine ulaşabilmeliyiz.

I

Yeni seçmen kitlelerine açılmak ve shp oylarını arttırmak için, daha az eski ve daha çok yeni olmalıyız.

Her şeyden önce, anap'ın el attığı yenileşme ve çağdaşlaşma öncülüğü görünümüne meydanı boş bırakmamak gerekir. "Yenileşme" ve "değişim," dünyanın hiçbir yerinde sağın sloganı, hattâ iddiası bile olamaz. Bunlar, tarihsel olarak, sosyolojik olarak, solun özelliğidir; solun ayrıcalığıdır; solun tarihsel misyonudur:

Çağdaşlık, yenileşme ve değişim, solun bizatihi kendisidir.

Böyle olması gerekirken, Türkiye'nin sağ iktidarı kendini neredeyse ilerlemenin ve değişimin bayraktarı ilân edecek.

Bu aldatmacayı iktidarın sürdürebilmesi, yeninin ve değişimin yollarında bizim geri kalmamızdandır; shp'yi geçmişle ve eskiyle çok fazla özdeş göstermemizdendir. Kendi kimliğimizi seçmene tanıtmak ve benimsetmek düşüncesiyle eskiye ve geçmişe çok fazla gönderme

yapmaktayız; yakın siyasal geçmişe çok fazla bağlı gözükmekteyiz ve biraz da ölçüyü kaçırmaktayız.

Oysa, eskiye sürekli çağrışım yapan, geleceğini geçmişte aradığı izlenimini veren bir sol, kendi özgücüne kıyasla çok dar bir alana ve çok sınırlı bir seçmen kitlesine kendini sıkıştırmış demektir. Hele Türkiye gibi, bâzı ölçülerle "muhafazakâr" diye nitelenen toplum kesitlerinin bile içgüdüleriyle ve sezgileriyle yeniden, yenileşmeden yana olduğu bir ülkede.

Kaldı ki, biz çok genç bir nüfusa sahip, çok genç bir toplumuz: Toplam seçmenin yaklaşık üçte birinin (8 milyon genç) ilk kez 1980 sonrasında oy kullandığı bir ülkede, siyasete öncelikle geçmişe ait imajlarla ve mesajlarla yaklaşmak, büyüyüp gelişmekten peşinen vazgeçmek anlamınadır. Hele bu geçmişteki son "hükümet" dönemi toplumsal bellekte temel izlenim olarak yoklukları ve kuyrukları bırakmışsa.

Hem sonra, "chp" deniyor, "chp'ye sahip çıkmaktan" söz ediliyor, chp'ye sahip çıkıldığı sanılıyor:

chp'ye sahip çıkmak, 1980 Türkiye'sinde shp'nin seçim otobüsünün plakasına "C", "H", "P" harflerini koydurtmak değildir. Birer harf olarak "C", "H", "P" soyuttur ve anlamsızdır.

Mesele, chp'nin hangi temel tercihlerle, hangi kaynaktan güç alarak, hangi yönde gelişerek 1973'ün, 1977'nin seçim zaferlerine ulaştığını anlayabilmektir.

chp, parti içindeki tutucuların "reddi miras yapılıyor" itirazları arasında, "devlet partisi" kimliğini geçmişe bırakıp "halkın partisine" dönüştüğü için yeni kitlelere açılabilmiştir.

chp, kendi geçmişinin artık geçmişte kalması gereken özelliklerini, sonradan Güven Partisi'ni kuracak olanlara terk ederek, değiştiği ve ilerlediği için; chp, "yenileşmenin ve değişimin" öncüsü, bayraktarı, sözcüsü olabildiği için; chp, "yeni chp"yi kendi bağrında yaratabildiği için gelişmiş ve "birinci parti" konumuna ulaşmıştır.

Yani, geçmişte çakılıp kalmak yerine, geliştiği, değiştiği ve kendini yenilediği için.

Türkiye'nin yakın siyasal geçmişinden sürekli kimlik arayarak shp'yi büyütemeyiz. Solun en büyük gücü, yenileşmenin ve değişimin temsilcisi olmasıdır.

Bu gücümüze sahip çıkmak gerekir.

II

Söz chp'den açılmışken, devam edelim:

chp’nin, oy gücünü yüzde 40’ların üzerine çıkararak “en büyük” olabilmesi, onun, güçlü çevrelere ve var olan düzene uyum çabasının mı bir sonucudur?

Yoksa, chp’nin büyümesi, uyumun değil, değişimin mi sonucudur? Var olanla benzeşmenin yerine, var olandan farklılaşmanın mı eseridir? “Düzeni değiştirmek” iddiasının, “hakça bölüştürmek” idealinin mi ürünüdür?

chp’yi statik üç harf olarak değil de, dünün bugüne aktardığı bir deney birikimi, onurlu bir mesaj olarak görebilmekteysek yanıt açıktır: Uyumun değil, öncelikle değişimin partisi olabildiği için, var olana kendini uyarlamak yerine, öncelikle var olandan farklılaşabildiği için; var olanı biraz demokrat biraz da özgürlükçü reçetelerle rötuşlamak yerine, değişimi savunabildiği için chp büyümüştür.

Tarihin verdiği ders, bugün de geçerlidir:

shp’nin en büyük parti konumuna yükselmesi, var olana uyum özelliklerini ikinci planda tutarak, var olanla farklılaşan özelliklerini öne çıkarmasına bağlıdır. Daha az “uyumun” partisi, daha çok “değişimin” partisi olmasına.

Bir Sol Parti için “uyum” ve “değişim” kavramları ne demektir?

Sol partiler, Batı Avrupa’nın çoğulcu komünist partileri dahil, mevcut düzene belirli uyumları gösteren, hattâ bâzı uyumları öneren partilerdir. Bu doğaldır. Ama bir sol partinin solculuğu ve ayrıcalığı, onun uyumdan çok “değişim” niteliğindedir, benzeşmekten çok, “farklılaşma” özelliğindedir.

shp olarak “değişim” iddiamızı ve başkalarından “farklılığımızı” çok daha açık, net ve somut biçimde savunmak durumundayız. Başarımızın en önemli önkoşullarından biri budur.

Başkalarının zaten yapmakta olduğunu, ya da yapmak iddiasında olduğunu, biz elbette onlardan daha iyi yaparız. Sanayileşmeyi hızlandırırız, ihracatı geliştiririz, tarım teknolojisini yaygınlaştırırız. Üretimi elbette arttıracağız, ekonomiyi büyüteceğiz.

Ne var ki, bunlar ve bu tür mesajlar, gerekli, hattâ zorunlu olmalarına rağmen, bizim “farklılığımızı” yeterince ortaya koymaz. shp’yi en büyük parti konumuna yükseltmez. Çünkü bütün bunları, bir sağ iktidar iyi kötü yapıyor, ya da sağ muhalefet, yapmayı vaat ediyor. Tıpkı bizim gibi. Örneğin, biz “ekonomiyi büyüteceksek,” günümüzün (1988) iktidarı da kayda değer bir oranda büyütüyor. Sağ muhalefet, daha da büyüteceğini söylüyor. Ya da, örneğin çiftçinin banka borç faizlerini affedeceğimizi açıklamaktaysak, bir sağ partinin, sadece faizi değil, tümüyle borcu

affedeceğini söylemesine engel bir durum yok. Ya da, biz taban fiyatını yüksek tutacaksak, bir sağ parti de bunu yapabilir. Nitekim yakın geçmişte yaptı.

shp, sağ partilerin de koşabileceği kulvarlardaki yarışmayı öne çıkararak en büyük parti konumuna gelemez; özdeki farklılığını ısrarla ortaya koymaksızın, geneldeki yarışı kazanamaz:

Bizim özelliğimiz, gücümüz ve üstünlüğümüz, başkalarının kendi sosyal, sınıfsal öncelikleri bakımından “yapamayacaklarını,” bizim sosyal, sınıfsal önceliklerimiz sayesinde yapabilecek olmamızdır.

shp’nin sol özünden kaynaklanan bu farklılık ve üstünlük, yeterince ortaya konabilmiş, yeterince ondan yararlanılmış değildir. Bu özümüzle bağlantılı öneriler, solculuğumuz nedeniyle oluşturabildiğimiz çözümler ve yaklaşımlar, bizim siyasal dengelerimizde, mesajlarımızda, çok daha ağırlıklı ve net olmalıdır. Başkalarınca zaten paylaşılan iddialara ve yöntemlere ölçüsüz bir önem atfedilmesi, bizim mücadelemizi bir “teknikler ve teknik seçenekler” düzeyine indirir. Ve bu düzeyde kazanamayız.

III

Ciddi bir sol partinin en büyük düşmanı, sağ ve sol sapmalardır; tutucu, gerici eğilimler, goşizmdir. Bu hastalıkların çeşitli türleri, farklı farklı biçimlerde sol partilere bulaşabilirler: Bağnazlık, dışlayıcılık, McCarthycilik, ırkçılık, bölgecilik, marjinalleşme, disiplinsizlik, dernekleşme, maceracılık, slogancılık, vb.

“En büyük parti” olmak, bu sağ ve sol sapmalardan shp’yi sakınmamıza bağlıdır.

Tutucu, gerici eğilimler, sosyal demokrat (ya da Batı’daki genel tanımıyla çoğulcu sosyalist) partilere her zaman bulaşmaya çalışmıştır. Bize de bulaşmaya çalışmaktadır. Bütün dünyadaki gerici çevrelerin, sola karşı mücadelelerinde uyguladıkları bir yöntemdir bu. Sol sapmalarda olduğu gibi, sağ sapmalarda da, çoğu zaman parti dışından, partinin içine yönelik bir etkileme, hattâ bir sabotaj söz konusudur. Sağ sapma, kimi durumda, partiyi kendi özünden uzaklaştırarak onu sağla benzeştirmektir. Kiminde suçlayıcılık, dışlayıcılık, tasfiyecilik eğilimleridir.

Goşizm, maceracı ve bireyci solculuğun adıdır. Solun temel öğretisinden ve yapılanmasından bir sapmadır. “Ortak davranış”, “disiplin”, “uzun vadeli organize mücadele” gibi temel sol özelliklerle bağdaşamayan akımlar ve hareketler, goşizmin tuzağına daha kolay düşer. Goşizmin bütün

dünyadaki belirleyici özelliği, solun geleneksel sınıf tahliline dayalı temellerini ve temel yaklaşım ölçülerini göz ardı etmesi ya da ikinci plana atmasıdır. Nitekim goşist gruplaşmalar, klasik sol bir yapılanmanın aksine, sınıfsal özelliklerin benzeşmesi gibi ölçülerden değil, öncelikle "yaş grubu", "eylem biçimi", "ırk benzeşmesi" gibi ortak noktalardan hareket eder. Goşizmin bir başka evrensel özelliği, sorumsuzluktur: Kitleleri tahrik etmek, onları, sonuçta ağır faturasını bizzat ödeyecekleri maceralara sürüklemek gibi.

shp'yi sağ ve sol sapmalardan sakınmanın temel aracı, ideolojik sağlamlıktır. Siyaset mücadelesi öncelikle ideolojik düzeyde kazanılır. Ya da kaybedilir.

İdeolojisini önemsemeyen, kendi partilerine ideolojik eğitim vermeyen, ideolojinin sağladığı tutarlılığa, bütünlüğe sahip olmayan bir sosyal demokrasi, her türden sağ ve sol sapmaya bünyesini açmış demektir. İdeolojinin küçümsenmesi, çok farklı iki kavram olan, farklı işlevler taşıyan parti ideolojisi ile parti programının birbirine karıştırılması, sonuçta, her partilinin kendine göre bir ideoloji yaratıp savunmasına yol açar. Böyle bir ideolojik boşlukta parti yönetimleri ciddi yanlışlara düşer, dağınıklık baş gösterir, partinin öncelikleri arasında dengesizlikler doğar.

Sosyal demokrat ya da eşanlamıyla çoğulcu sosyalist partiler, içinde yer aldıkları toplumların emek öncelikli büyük sentezlerini oluşturmak iddiasını taşır. İdeolojisinden kopuk bir sosyal demokrasi ise, büyük toplumsal sentezler şöyle dursun, kendi partisinin içinde bile düşüncelerin sosyal demokrat sentezini gerçekleştiremez.

shp, hiç vakit kaybetmeksizin kendi ideolojisinin parti içindeki eğitimini başlatmalı, ideolojisini özümsemelidir. Aksi halde, sağ ve sol sapmalar bir tehlike olarak karşımıza çıkar ve "en büyük" olmayı kendi ellerimizle engellemiş oluruz.

IV

Bu işte bir yanlış var:

shp, sosyal ve sınıfsal amaçlarıyla benzeştiği, en fazla yarar sağlamayı vaat ettiği kitlelerden, bu kitlelerin çapına kıyasla çok az oy alabiliyor.

Sosyolojik özellikleriyle belki "bizden fazla biz olan" kitleler, ancak çok küçük bölümüyle bize destek veriyor. İşçi, köylü, küçük esnaf, memur. Bunlara, sınıfsal beklentileriyle değil, ama çağdaşlık ve demokrasi özlemleriyle bize yakın olanları ekleyiniz. Nüfusun yüzde 80'ini bulursunuz.

Alabildiğimiz oy işe, son genel seçimde ancak yüzde 29.

Demek ki, bir yanlışımız, bir siyaset sorunumuz var. Sorunu teşhis edip yanlışı düzeltmedikçe, yerel seçimin en büyük partisi olamayız.

Yanlış, kendi sol ve demokrat kimliğimize yeterince sahip çıkmayışımızdır. Sol ve demokrat olmanın gereğini yapmakta, avantajını kullanmakta geri kalmamızdır.

Sosyal demokrasi, sermaye ile emek arasında bir bütünleşme, ya da sermaye ile emeğin farklı doğrultuları arasında bir “üçüncü yol” değildir. Sosyal demokrasi, hakem değildir, taraftır. Paranın egemenliğine son vermek, emeğin, aklın ve ahlâkın önceliğini gerçekleştirmektir. Sosyal demokrasi, insanların özgürlüğüne, eşitliğine, dayanışmasına, birlikte ulaşılan ve paylaşılan refaha, insanın kendini geliştirme ve yükselme hakkına sahip çıkarak, kendi özgün anlayışını kapitalizmin bireyci, maceracı, ayrıcalık yanlısı kimliğinin karşısına dikmektir.

Kendi sol kişiliğimizi bütünüyle ve açıkça ortaya koymaksızın, sosyolojik ve sınıfsal özellikleriyle solda olan bir kitleye büyük oranlarda ulaşmak mümkün değildir.

Benzer bir durum, “demokratlığımız” konusunda da geçerlidir:

Sosyal demokrasi, özgürlükleri bir bütün şeklinde görebilmektir; siyasal, sendikal, bireysel, dinsel özgürlüklerin tümüne, “kendi özgürlüğümüz” olarak sahip çıkmaktır. “Demokratlığın” öteki gereği, acı çeken, haksızlığa uğrayan toplum kesitlerinin ya da tek bir insanın acısını yüreğimizde hissetmek ve onun hakkını kendi üslûbumuz, kendi yöntemimiz, kendi ölçümüz içinde savunmaktır. Bunu yaparken de, o toplum kesitinin ya da o insanın “bizden” olup olmayışı hiç önemli değildir. Önemli olan, insan olmasıdır. Demokrat yaklaşımın gereği budur.

“Demokrat” sıfatını taşıyan bir parti, geçmişin tek parti dönemindekileri hatırlatan bürokratik anlayışların uzantısı olamaz. Sosyal demokrasi, her şeyden önce halka inanmak ve güvenmektir; her şeyi merkezden, devletten belirleyen anlayışların karşısında, sivil toplumun ideolojisidir.

Bürokratik bir devlet solculuğuna özgü, halka tepeden bakan, ideolojiden kaçınan, “seçkinci” olan, halkın yerine kendini koyup karar verme özlemlerini taşıyan eğilimleri, sosyal demokrasinin dışında tutmak gerekir.

Merkezci devlet solculuğu geleneğinden hâlâ tümüyle kurtulamamış olmamız, partimizin ufkunu, etkinlik alanını ve seçmen kitlesini daraltmıştır; hareket yeteneğini ve çözüm üretme kapasitesini sınırlamıştır.

Gerici güçlerin eline, bize karşı kullanabilecekleri bir istismar silâhını teslim etmiştir.

Örnek olarak, din ve inanç konusuna değineceğim:

Bizim "demokrat" anlayışımız gereğince, bir insanın din ve inanç dünyası, solun farklılaşma ölçüleri arasında değildir. Bizim için önemli olan, insanlarımızın kendi din, inanış ve ibadet özgürlüklerine eksiksiz sahip olmalarıdır. Bu özgürlük "başkalarına ait olan ve bizim lütfen savunduğumuz" bir özgürlük değildir. Sosyal demokratlar olarak, bizim "kendimize ait" temel bir özgürlüktür.

Demokratlığın gereği olan böyle bir yaklaşımı net ve açık şekilde, somut olaylardaki yaklaşımlarımızla ortaya koyamayışımız, sağın sömürücülüğüne olanak tanımıştır. Sosyoloji özellikleriyle bizim siyaset dünyamızda yer alması gereken, bizden fazla biz olan bir kitle, sırf dinsel duyarlılıklarının sömürülerek bize karşı kullanılması ve bizim bunu önlemekteki başarısızlığımız nedeniyle, partimize uzak durmaktadır.

En büyük parti olabilmemiz, kendi demokratlığımıza bu alanda ve her alanda eksiksiz sahip çıkmaya bağlıdır.

V

Oy sandığının sonuçları, meydan mitinglerinin azametine, televizyon konuşmacılarının belagatine, otomobil konvoylarının uzunluğuna, partili hatiplerin iktidara çatmadaki şiddetine göre belirlenseydi, bugün ortada ne anap iktidarı kalırdı ne de Başbakan Özal.

Son "yerel seçim referandumunun" en anlamlı dersi budur: dyp, 1980 sonrasının en görkemli mitinglerini yaptı. Biz, shp geçmişimizin en kalabalık mitinglerini, en görkemli konvoylarını düzenledik. Muhalefet olarak televizyonda başarılıydık.

Buna karşılık, anap, siyaset tarihimizin en cılız mitingleriyle, en ruhsuz gösterileriyle yetindi.

Sonuç? Sonuç, genel seçimdeki anap desteğinin, koca bir yıldan sonra ancak yüzde 1 düşerek yüzde 35'te tutunması oldu, hem de hayat pahalılığının yüzde 80 gibi korkunç bir hızla artığı bir ortamda.

"En büyük" olmanın üç önkoşulu var: Ciddi yönetim anlayışı, çağdaş particilik ve yeni, yaratıcı düşünce.

Bunca deneyimden geçmiş, olgunlaşıp gelişmiş bir toplumdan, siyasetin eski yöntemleriyle, büyük laflar etmekle, öfkelenip suçlamakla, sürekli şikâyetle ve bazen ağlayan şarkıcılara benzemekle pek bir yere varılmıyor. Siyaset, plan, program, organizasyon istiyor.

Partimizin tüm yönetim birimlerine, yöneticiliğin “yeni sorun yaratmak” değil, “var olan sorunları çözmek” olduğu anlayışını egemen kılmamız gerekiyor.

Çok önemli bir seçim öncesi döneminde, “temel ve büyük sorunlardan hangilerini öncelikle toplumun gündemine getirirsem, seçim sonuçlarını en fazla etkilerim” diye partimizin düşünmesi gerek.

Sonra, her konuyu ve her şeyi birlikte konuşarak yurttaşın kafasını karıştırmak yerine, seçime katkısı öngörülerek belirlenmiş beş-altı konuya bütün gücümüzü seferber etmek gerekiyor.

Her konu için parti örgütlerini ve milletvekillerini ayrı ayrı görevlendirmemiz, çalışmaları izlememiz, plan, program, zamanlama çerçevesinde bunları tek tek ülke gündemine getirmemiz gerek. Bir büyük basın toplantısını, televizyona yansıyacak önemli bir konuşmayı, kocaman bir haftayı, sadece ve tek başına o belirli konuya ayırarak.

Aksi halde, her şeyi söyleyeceğiz diye, bazen hiçbir şey tam söylenemiyor, söylenenler, yurttaşa ulaşmıyor. Dağınık şekilde sürekli tekrarlananların etkisi kalmıyor, sözlerimiz kanıksanıyor.

Siyaset pratiği, her şeyden önce bir organizasyon işidir.

Seçim yaklaşıyor. İdeolojik eğitim bir yana, seçim kazanmanın tekniklerini, propagandanın yöntemlerini örgütlerimize ulaştırmamız, planlı, programlı çalışmalarla, seminerlerle bu bilgileri örgütlerimizle birlikte biçimlendirmemiz gerek.

Bu önemli seçim döneminde, zaten yıllardır tekrarladığımız, seçmenin işite işite ezberlediği tezlerimize, yenilerini ve somutlaşmış modelleri de eklememiz gerekiyor.

Ama bütün bunlar, ciddi, planlı, organize bir siyaseti bütün parti birimlerinde gerçekleştirmeye bağlı.

Sonuç: Haklıyız ve özünde çok güçlüyüz.

Daha az “eski,” daha çok “yeni” olmalıyız.

Daha az “uyumun” partisi, daha çok “değişimin” partisi olmalıyız.

Partimizi sağ ve sol sapmalardan sakınmalıyız.

Partimizin demokrat ve sol kimliğini öne çıkararak yeni kitlelere açılmalıyız.

Ciddi yönetim anlayışı; çağdaş particilik; yeni ve yaratıcı düşünce: Her düzeyde ve her biçimde bunları gerçekleştirmeliyiz.

SHP Küçük Kurultayı’ndaki konuşma, Aralık 1988

DSP'nin Misyonu Solu Geliştirmektir

Kamuoyunda tartışılan, genellikle de partimizin aleyhine haksız biçimde kullanılan konuları tbmm Grubumuzda görüşmek, bu konuların içerdiği yanlışları yanıtlamanın en güvenli yöntemidir. Doğru olan, her şeyi doğru zemininde ve parti yararını gözden kaçırmayan bir üslûpla tartışmaktır.

Bu düşüncelerle ve bu çerçevede, "Sol", "Solun ayrışması", "Solun bütünlüğü", "dsp-chp ilişkileri" konularındaki görüşlerini üç bölümde sunmak istiyorum: Önce, Türkiye'de solun ideolojik ve tarihsel boyutta değerlendirilmesine çalışılacak. Sonra, yakın geçmişin derslerinin incelenmesi gelecek. Üçüncü ve son bölümde ise, dsp olarak, hangi temel tercihlerde sağlam durmamız gerektiği ve hangi güncel politikaları öne çıkarabileceğimiz tartışılacak. Sonunda da, grubumuza bir öneri sunacağım.

I. Solu, Sağa Benzetmek

(1) Önce, ortamı değerlendirmek istiyorum: Bugün, hemen hiçbiri solda olmayan bâzı kamuoyu sözcülerinin, Türk soluna, sürekli şekilde "uysallaşmasını", "merkezileşmesini", "sol değerlerden uzaklaşmasını" ve bütün bunları sözde bir "modernleşme" adına yapmasını öneriyor. Tüm etkili güçlerin, "solu, sağa benzetmek için" ağız birliği yaptığı bir zaman kesimindeyiz. Bu çevreler, birçok insanımızın iyi niyetli bir dileği olan "dsp ile chp bütünleşsin" önerisini, solun ve dsp'nin gücünü azaltmaya dönük kasıtlı bir dayatmaya, solu özünden koparmak amacıyla girişilen haksız ve ölçüsüz bir kampanyaya dönüştürmüş bulunuyor.

Egemen güçlerin senaryosunda, Türk solunun, merkezin hemen yanı başındaki bir kompartımana, özü ve amacı belirsiz bir bütün halinde yerleştirilmesi var. Onların özlediği, var olan düzenin güvenli bir stepnesine solun dönüşmesi. Özledikleri, işçisine, "yüzde 0" zam önerebilen, vurgun benzeri özelleştirme örneklerine ses çıkarmayan, ülke kaynaklarını güçlülere aktaran, gecekondudaki insanı, topraksız köylüyü, çocuğunu okutamayan aileyi, sendikalı oldu diye işten atılanı, özetle, halkı unutmuş, insanı unutmuş "sözde" bir sol.

Böyle bir ortamda, hele, söz konusu "uysallaştırma" özleminin, "solu, sağa benzetmek" çabasının yankı bulabildiği dikkate alınırsa, "merkeze yaklaşmak", "merkezdeki isimlerle partide vitrin düzenlemek" gibi bir görüntü yaratabilmişse, fevkalâde ihtiyatlı davranmanın gereğine inanıyorum.

Çünkü, ciddi tahlillere dayanmaksızın atılacak her adımın, hesabı yapılmaksızın geliştirilen toptancı ve aceleci yaklaşımın bedeli çok ağır olabilir. Böyle bir yaklaşımın, Türk solunu zayıflatmasından, solu, “merkeze çekmesinden,” solu, sağlaşmak ve sığlaşmak tehlikesine düşürmesinden; solu, geçmişin seçkinci ve halktan kopuk anlayışlarına döndürmesinden kaygı duymaktayım.

Demokratik Sol Parti, solun evrensel ve ulusal doğrularına Türkiye’de sahip çıkan, emek dünyasının, halkın, bireyin sol değerlerini savunan en güçlü birikimdir. dsp’nin, ideolojik boyutta bir yanlığa düşmesi, halkımızın, ekonomik ve siyasal güçlülerin insafına teslim edilmesi anlamınadır. Dolayısıyla, partimizin özünü sulandırabilecek, kimliğini yozlaştırabilecek ve tarihsel işlevini saptırabilecek sonuçlara da açık her konuya, ihtiyatla yaklaşmamızı önermekteyim.

Gelecek, Geçmişte Aranamaz

(2) Kamuoyunun çoğu sol olmayan bâzı sözcülerinin dsp’yi alelacele bir bütünleşmeye yönelttiği çağrılar, hattâ baskılar, Türk solunu, otuz yıl kadar önce aştığı, geride bıraktığı, tarihe gömdüğü özelliklere “geri döndürmek” tehlikesini de taşımaktadır. Bunları göz ardı edemeyiz:

1970’lerin başında, o dönemin kitlesel ilerici partisi olan chp, bir yol ayrımına gelmişti. Bir grup partili, chp’nin “geleneksel ilericilik anlayışını” korumak ve sadece onun korunmasıyla yetinmek tercihindeydi. Öteki partililerin oluşturduğu tercih ise, chp’nin sol özelliklerini öne çıkarmak, bu özellikleri geliştirmek iddiasındaydı: Halkçılık, “seçkinciliğin reddedilmesi,” kitlelere tepeden bakan değil, kitlelerle birlikte olan politikaların geliştirilmesi, halkın iktidarının kurulması, halkın iç dünyasıyla, inançlarıyla, duyarlılıklarıyla bütünleşilmesi, chp’nin, seçkinlerin değil, gerçekten “halkın” partisine dönüşmesi, bu hareketin başlıca hedefleriydi. Gelişen ve “demokratik sol” tanımını benimseyen hareket, chp’nin geleneksel ilericiliğine, chp’nin ilkelerine, çağdaşlık ve laiklik hedeflerine en az ilk grup kadar sahip çıkıyor, ancak bununla yetinmiyordu.

Ayrışma, bir bakıma, chp’yi geleneksel konumunda tutmak isteyenlerle, chp’nin bileşkesindeki sol özellikleri geliştirmek, chp’ye sosyal ve sınıfsal değerleri taşımak, chp’yi öncelikle emek dünyasının temsilciliğine hazırlamak isteyenler arasındaydı. Sonuçta, Demokratik Sol hareket kazandı. Kaybedenler, chp’nin eski çizgisini sürdürecek olan “Güven Partisi” anlayışını benimsedi. Bu anlayış, “ilericiliği” hiç kuşkusuz

saygıdeğer olan, ancak üstyapı ilericiliğinden ibaret olan, soldan çok, “merkezdeki parti” niteliğine özenen bir hareket olarak kaldı.

Bir bakıma, “pozitivist” felsefeden kaynaklanmış, bilimsel tanımı “küçük-burjuva radikalizmi” olan anlayışlarla kendini sınırlayan bir siyaset ile, öte yandan, bu özellikleri reddetmeyen fakat onları halkın ve solun kulvarlarında aşan bir anlayış arasında, chp bölündü. Halkın ve solun kulvarlarında partiyi geliştirenler, yüzde 40’ı buları oy düzeyleriyle ve halk kitlelerine getirdikleri tarihsel katkılarıyla siyaset tarihine geçtiler.

DSP’nin Bâzı Özellikleri

(3) Partimiz dsp, solun 1970’lerdeki ayrışmasında oluşan “hakçı-solcu” tercihin günümüzdeki uzantısı ve temsilcisi olmak özelliğini taşıyor. Bugün, solun evrensel ölçülerini ve iddialarını Türkiye gerçeklerinde sürdüren tek parti, dsp’dir. dsp, sol değerlerin sahibi olarak, toplumsal ve siyasal çözümlerini de, öncelikle sol anlayışlara, sol ölçütlere bina etmektedir. dsp, toplumun bütün kesitlerinin yararı için çalışırken, tümünün refahını öngörürken, öncelikle işçinin, çiftçinin, esnafın, dar ve sabit gelirlilerin siyasal hareketidir. 1970’lerde oluşan sol çizginin doğrultusunda, politikalarını soyut kavramlardan değil, üstyapısal ayrışmalardan değil, doğrudan doğruya solun sosyolojik, sosyal, sınıfsal temellerinden hareketle biçimlemektedir.

Örneğin, bir Güneydoğu sorununu, dsp, öncelikle Güneydoğu’nun sınıfsal özelliklerinde, ağalık-derebeylik düzeninde görmekte ve temel çözümün feodalizmin tasfiyesi olduğunu açıklamaktadır.

Örneğin, dsp, insanların etnik özelliklerini öne çıkararak, etnik temeldeki ayrışmaları yücelterek sorunların çözülemeyeceğini, çözümün, sosyal ve ekonomik farklılaşmanın kitleler yararına dengelenmesinde yattığını savunmaktadır.

Örneğin, “üstyapı ilericiliğinin,” anlamamak ve öğrenmemek için inatla direnmesine rağmen, dsp, Türkiye’nin inançlı kitlelerinin, sosyolojik ve sınıfsal özellikleriyle elbette solda yer aldığını savunmaktadır. Çünkü, insanların inanç özelliklerinin sol için bir “ölçü” olmadığını, solun ölçülerinin sosyal ölçüler olduğunu dsp bilmektedir.

Örneğin, dsp, ciddi solculuğunun doğal sonucu olarak, “özgürlüklerin” bir bütün olduğunu ve “bize ait özgürlük, başkasına ait özgürlük” yaklaşımının stratejik yanlışlığını görebilmektedir; sol için, özgürlükler bir bütündür. “Sendikal ve siyasal özgürlüğe ben sahip çıkarım, inanç özgürlüğü, bireysel özgürlükler benim sorunum değil, onları başkaları

savunsun” demek, solculuk değildir. Sol, özgürlüklere bütün olarak sahip çıkmanın, siyasal, sendikal, bireysel, dinsel ve tüm özgürlüklere “bâzıları başkalarına ait” anlayışıyla değil, “tümünün, kendine, sola ait özgürlükler olduğu, özgürlüğün, bölünmez bir bütün olduğu” anlayışıyla sahip çıkmaktır. Bu sol yaklaşımı, hem teoride hem de pratikte benimseyen tek parti, dsp’dir.

Örneğin, dsp, inançların var olma hakkını ve özgürlüğünü, “kendi özgürlüğü” olarak benimseyen, inançlara saygılı, demokrat bir laiklik anlayışının savunucusudur. dsp, Türkiye’de laikliğin öncü işlevini üstlenirken, laikliğin, sadece sola ait olmadığının, laik olmanın, aynı zamanda solcu olmak zorunluluğu taşımadığının, bâzı sağ partilerin, bir İşveren Konfederasyonu başkanının, bir tüsiad başkanının da laik olabileceğinin bilincindedir.

dsp, ciddi bir solculuğun kaygısını taşıyan, gereğini yapan, üzerinde gelişebileceği tek sağlam zemini sola hazırlayan, gelecekteki Türk solunun kaynağını yaratan Parti’dir. Bu özellikleriyle, dsp, her ciddi solcunun üzerine titremesi gereken, maceradan sakınması gereken bir varlıktır.

“Merkezci” Öneriler

(4) Bu değerlendirme ve bu düşüncelerle, dsp’nin sol özünü sulandırmak, dsp’nin sol ideolojisini ve dsp’nin kitleler yararına politikalarını saptırmak olasılığını taşıyan kolaycı ve aceleci “bütünleşme” önerilerine sakınarak yaklaşıyorum. “Merkeze yaklaşıp oy toplamak” gibi, “merkezdeki büyük isimlerle parti vitrini düzenlemek” gibi düşüncelerin geliştirildiği ortamların “birleşin” dayatmalarına, sakınarak ve kaygıyla bakıyorum. Bu öğütleri veren ve hiçbir zaman solda yer almamış kimselerin dayatmacılığında, “solu sağlaştırmak” ve “solu sığlaştırmak” özlemini de seziyorum.

Başka bir partiyi eleştirmek, bu konuşmanın konusu değildir. Ne var ki, kamuoyunun bâzı sözcülerince “bütünleşmemiz” önerilen partinin konumunu dikkatle değerlendirmek gerekir: Koalisyon dönemindeki sosyal ve ekonomik politikalarıyla zihinleri zaten karıştırmıştı. Şu sıralarda etkisine girmiş gözüktüğü “merkezci” ve “sadece bir üstyapı ilericiliği olarak solculuğu algılayan” koşullanma fevkalâde önemlidir. Solcu olmayanların bol bol verdiği “aferine” bu partinin kendini kaptırıp “merkezileşmesini,” 1970’lerdeki “Güven Partisi çizgisine” gerilemesini ciddi olasılık olarak izliyorum ve sol adına kaygı duyuyorum. Dolayısıyla da, konumu en azından “belirsizlik” telkin eden bir partiyle dsp’yi

“bütünleştirme” çağrılarını ihtiyatla karşılıyorum. Türk solunu siyasette temsilcisiz bırakabilecek bir siyasal maceradan dsp’yi sakınmamız gerekliliğine ve bütünleşme gibi hayatı bir konuda son derece dikkatli davranmamız zorunluluğuna inanıyorum.

II. Son Bütünleşme Örneği

“Bütünleşme” konusuna dikkatle yaklaşmamızı gerektiren bir başka olgu, solda yaşanmış son “bütünleşme” örneğinin, fevkalâde başarısız sonuçlar vermesidir. 1995’te büyük umutlarla gerçekleştirilen shp-chp birleşmesi, kendisinden beklenen başlıca üç gelişmeyi de sağlayamamıştır:

(1) Söz konusu birleşmenin, ciddi bir özeleştiriyi, ideolojik ve siyasal çalışmayı, yaygın bir siyaset üretimini özendireceği, kısa sürede bunun başlatılacağı umulmuştu. Oysa, birleşme sonrasında bunların hiçbiri yapılamadı. Birleşme, bu doğrultuda bir dinamizm yaratamadı. Ne ideolojiyle, ne siyasetle, ne de siyasetin ve particiliğin daha çağdaş yöntemlerini geliştirmekle uğraşıldı. Bütünüyle partinin enerjisi, dar anlamlı parti içi siyasete ve atanacak örgütlerin kimlerden oluşacağı, güç dengelerinin nasıl kurulacağı çekişmelerine ayrıldı.

(2) Söz konusu birleşmenin, özellikle shp’de yaşanmış parti içi çekişmelere, hizip benzeri birlikteliklere, ayrımcılık, kollamacılık gibi parti hastalıklarına son vereceği umulmuştu. İki partinin birleşmesi, bunların etkisini azaltmadığı gibi, yer yer daha da şiddetlenmesine yol açtı.

(3) Birleşmeden beklenen ve hemen herkes tarafından “kesin” görünen ise, iki partinin birleşmesiyle, toplam oyların artacağıydı. Türkiye düzeyindeki son yerel seçime göre, birleşen partilerden shp’nin yüzde 15, chp’nin yüzde 4 dolayında oyu vardı. Dolayısıyla, kamuoyunun ve partililerin beklentisi, doğal olarak, “Birleşmiş Partinin,” ilk seçimde en az yüzde 20 kadar oy alacağı, hattâ, birleşmenin hızıyla, bu oranın yüzde 25’i bulacağıydı.

Oysa, birleşilen parti olan chp, kendi kimliğinde birleşen iki partinin toplam oyunu almak şöyle dursun, bu oyun yarısından az fazlasını (yüzde 10.7) ancak alabildi. Tahminlerin ve beklentilerin aksine, iki partinin oyları birbirine eklenmedi. Tam tersine, shp’yi beğenmeyen chp’li seçmenlerin bir bölümüyle, chp’yi sevmeyen shp seçmenlerinin bir bölümü, bu iki partinin birleşmesiyle oluşan partiye oy vermediler. Sonuçta, kâğıt üzerindeki hesabın yanlışlığı ve iki partinin toplamı olan oyların, bütünleşilmiş partide yarıya düşmesi genel seçimde yaşandı. Bütünleşen partilerden shp’nin tek

başına alabildiği oyun (yüzde 15) bile ancak üçte iki kadarına, bütünleşmiş iki partinin toplamı (yüzde 10.7) ulaşabildi.

Bu gerçekleri görmezden gelmek, “... koşullar değişti, dün, dündü, bugün, bugündür” gibi basit ve kolaycı yorumlar yapmak, solun ve partimizin büyük kayıplarına yol açabilir. Ülkeye ve halka çok ağır fatura çıkarabilir.

(4) Yakın geçmişte solda yaşanan bütünleşme deneyimi, “bütünleşmenin” kendiliğinden olumlu sonuç yaratamadığını, tek başına çözüm olamadığını, hele tılsımlı değnek hiç olmadığını gösteriyor. Dolayısıyla, kamuoyunun bâzı sözcülerince günümüzde dsp’ye yöneltilen “birleşme” dayatmasına yahut bâzı yurttaşlarımızın iyi niyetle bize önerdikleri “bütünleşmeye,” geçmişten de ders alarak ihtiyatla yaklaşılması gerekir.

Soldaki son “birleşme” deneyi, solun oyları açısından, tam anlamıyla, “Dimyata pirince giderken, evdeki bulgurdan olmak” anlamına gelmiştir; yüzde 19 oy, yüzde 10.7’ye düşürülmüştür.

Oysa, solun oyları çok değerlidir, sağ partiler gibi dev maddi kaynaklar kullanılarak, büyük imkânlar seferber edilerek kazanılan “kolay oylar” değildir bizimkiler; dişimizle ve tırnağımızla kazıyarak, bin bir güçlüğe direnerek kazanılmış oylardır, bizim oylarımız. Bu oylarımızı ve insanlarımızı, anlamı ve sonucu belirsiz bir siyasal macerada –chp/shp örneğindeki gibi– heder edebilecek bir “bütünleşmeye,” partimizin gene büyük bir dikkatle, ihtiyatla, solun tarihine ve geleceğine karşı sorumluluğunun bilinciyle yaklaşması gerekir.

III. Alternatif Hükümet Girişimi

Bu gerçeklerin çerçevesinde konuya eğildiğimizde, “dsp-chp ilişkilerinin irdelenip geliştirilmesine, güç birliğine dönük” düşünceler nasıl değerlendirilebilir?

Konunun, Meclis Grubumuza ilk sunuluşunda ortaya konan görüşlerden hareketle, şunlar söylenebilir:

(1) Gündemdeki konu, kamuoyundaki bâzı kesitlerin yanıltıcı şekilde öne sürdükleri “seçim ittifakı”, “seçim işbirliği” değildir. Bunlar, geçerlikteki yasalar çerçevesinde mümkün olmayan, ancak yasal çerçevenin değişmesinden sonra gündeme girebilecek sorunlardır. Gündemde olan yasalar çerçevesinde mümkün olan hususlardır.

(2) Bu düşünceler konusunda benim değerlendirmem şöyledir:

chp'deki gelişmelerin dikkatle izlenmesi, iyi ilişkiler içinde olunması, tbmm'de birçok konuda zaten kendiliğinden oluşmuş birlikte davranmak alışkanlığının gözetilmesi, iyi ilişkileri geliştirebilecek alanlara özen gösterilmesi, benim de katıldığım önerilerdir. Ama bu iyi niyetin dışımızdakilerce istismarına da kesinlikle karşı çıkmamız gerekir.

Bu çerçevenin ötesindeki girişimler, ilişkilerin neredeyse organik ve kurumsal özelliğe taşınması, sonucu bilinmeyen bir yola girilmesi, kamuoyunda yanlış izlenimler yaratılması, partililerimizin çalışmalarının sekteye uğratılması gibi sonuçlar yaratır. Yani, hem sola hem de partimize zarar verir.

(3) chp ile ilişkiler söz konusu olduğunda, göz ardı edilmemesi gereken konu, dsp'nin, "birlikte hükümette yer almak" önerisini, chp'nin, en azından "şimdilik" reddetmiş bulunmasıdır. Oysa, tbmm'de bir hükümet alternatifine yol açarak, laik ve demokratik cumhuriyetin korunmasına dönük bu önerimizden bile chp'nin uzak durması, bizim geliştirebileceğimiz herhangi bir yeni yaklaşımı "saflık" düzeyine indirgemektedir. Var olan rp-dyp koalisyonunu düşürmeye dönük girişimimizi zorlaştıran, dolayısıyla, rp'nin ve dyp'nin dolaylı desteği durumuna kendisini sokan bir chp ile, ilişkilerimizin gelişmesi elbette oldukça güçtür. Bu konuyu, tbmm Grubumuza birazdan sunacağım bir öneri çerçevesinde incelemeye çalışacağını:

Laik ve Demokratik Cumhuriyet

(1) Türkiye'nin önündeki en acil ve yaşamsal sorun, Erbakan-Çiller ortaklığının yönetiminden kurtulmaktır; bu ortaklığın, laik ve demokratik cumhuriyette yol açtığı kanamaya son vermektir.

(2) Erbakan-Çiller ortaklığını düşürecek bir çoğunluğun; tbmm'de oluşması, bağımsızların, kararsızların ve ülkesini, parti çıkarının da, kişisel çıkarının da üzerinde tutanların, muhalefetin yanında yer almasına bağlıdır.

(3) Ortaklığı iktidardan indirecek böyle bir çoğunluğun oluşmasındaki önkoşul, tbmm içinde yeni ve güçlü bir hükümet olasılığının ortaya konabilmesidir.

(4) Dolayısıyla, bağımsızların ve kararsızların sayıca çoğalması ve muhalefetin yanında yer alması için, muhalefet partilerinin tbmm'de sayıca güven veren bir birliktelik kurarak, çekim merkezi oluşturması, muhalefet cephesini genişletmesi gerekir. Türkiye'nin önündeki tek çözüm budur. Bugünkü ortamda, laik ve demokratik cumhuriyeti savunan hiç bir parti, "ben sorumluluk almam" demek hakkına sahip değildir.

(5) Bu gerçeklerden hareketle, Sayın dsp Genel Başkanı, alternatif hükümetin çekirdeğini oluşturmak üzere anap, chp ve dtp yönetimleriyle görüşmüştür. Aynı hükümette görev alabileceklerinin açıklanması ve hükümet çerçevesinde güç birliği çağrısında bulunmuştur. Bu çağrıya verilen yanıt, temel bir tercihin ifadesidir: Tercih, “var olan Erbakan-Çiller ortaklığından laik ve demokratik cumhuriyeti kurtarmak” ya da “bu ortaklığın sürmesini desteklemek” arasındadır. anap ve dtp, önerimizi kabul etmiştir. chp ise reddetmiş ve bu tavrıyla, Erbakan-Çiller yönetiminin sürmesine dolaylı fakat ciddi bir katkı getirmiştir.

Grup Kararı Önerisi

Bu gerçeklerden hareketle, milletvekillerimize, bir Grup Kararı alınması önerimi sunuyorum:

Bu Grup Kararı’yla, grubumuz, “muhalefetin bir bütün halinde oluşturacağı hükümette yer almaya chp’yi çağırmalıdır.” Grubumuz, “Erbakan-Çiller ortaklığını iktidardan düşürmek üzere oluşan alternatif hükümet birlikteliğinin ve kurulacak yeni hükümetin içinde yer alacağını açıklamasını chp’den istemelidir.” Böylece, bu güçlü muhalefet birliğinin, yeni bir umut ve çekim merkezi yaratarak, hükümeti düşürecek sayıya Meclis’te ulaşılmasını chp mümkün kılmalıdır.

Demokratik ve laik cumhuriyeti tehlikelere sürüklemiş, toplumu bölmüş ve kavga ortamı yaratmış olan bir Erbakan-Çiller ortaklığının düşürülmesi için önkoşul olan alternatif hükümet ortaklığında bizim yanımızda yer alan bir chp, hükümette başlayacak bu birlikteliğimizle, iki parti arasındaki ilişkileri de geliştirmiş olacaktır.

Aksi halde, laik ve demokratik cumhuriyeti tehlikeye düşüren iktidar ortaklığına sonuçta dolaylı destek yaratan yanlış politikaların sahipleriyle bizim hiçbir alanda ilişkilerimizi geliştiremeyeceğimiz açıktır.

Benim grubumuza önerim, bu düşünceleri içeren bir grup kararı alınarak, çağrımızın chp’ye ulaştırılmasıdır.

Hepimizin, bütün milletvekillerinin, bütün partilerin tarih önünde sınav verdiği bir zaman kesimindeyiz. dsp olarak, biz, sorumluluğumuz gereğini yapıyoruz. Başkalarını da, sorumluluklarının gereğini yapmaya çağırıyoruz.

DSP Grubu oturumundaki konuşma, 11 Haziran 1997

SHP ile CHP Birleşmeden Önce

Giriş

Türkiye'nin sosyal demokratları olarak, kendimizi "geçmişimizle" tanımlamayı sürdürecek miyiz?

Solculuğumuzu, "emeğin kitle partisi" kimliğimizi, sosyal demokrasinin evrensel söylemini göz ardı ederek, tek parti döneminin anlayışlarında direnecek, ilkeleriyle yetinecek miyiz?

Son kamuoyu yoklamalarında, sağcı dyp'nin ardından gelen yüzde 21'lik bir parti gözükmek, parti olarak eksiklerimizi aramaya bizi yöneltmiyor mu?

Sosyal demokrasinin tüm partilerinde temel olan "eşitlik", "barış", "dayanışma" ilkelerini shp'nin "altı okuna" eklemeyi neden düşünemiyoruz? 2000'li yılların Türkiye'sini 1930'ların ideolojik çerçevesine sığdırmaya mı çalışmaktayız?

Hiçbir sol, sosyal demokrat ve eşanlamıyla demokratik sosyalist partinin ilkeleri arasında yer almayan "devletçilik" (Etatism) ile; sol partilerin değil, sağcı partilerin geleneksel ve evrensel tanımı, ilkesi olan "milliyetçilik" (Nationalism) ile, sosyal demokrasinin yetinebileceğini, serpileceğini mi sanmaktayız?

Partimiz bir yol ağzında. Doğru görmek, iyi düşünmek, sağlam karar vermek zorundayız:

shp'yi, geçmişin ve eskinin eskiyen partisi olarak mı bırakacağız? Türkiye'nin, toplumun ve solun hızla aştığı bürokratik ideolojide, aşırı merkeziyetçilikte, buyrukçu ve yasakçı anlayışlarda mı kalacağız? Kişiliksizliğe, düzenle uyuma, "sağ ve sol ayrışımının modası geçti, sol eskidi" diyenlerin renksizliğine mi boyun eğeceğiz?

Yoksa, shp'yi çağdaş sosyal demokrat parti niteliğine, çağdaş sol ve demokrat kimliğine mi kavuşturacağız?

Türkiye'nin yönetimini, sağcılara ve "sağcılarla koalisyon ortaklığı adaylığını" şimdiden açıklayan solculara mı tevekkülle terk edeceğiz?

Yoksa, solun ve değişimin öncüsü olabilmiş, kitlelerin gönlünde yer etmiş yepyeni bir shp ile, halkın iktidarına mı yürüyeceğiz?

Karar, biz shp üyelerinindir.

shp'yi, "Yeni Sol"un kulvarlarında yenileştireceğiz.

Halkın, adaletin, çağın, barışın ve emeğin doğrultusunda, Türkiye'yi değiştireceğiz.

Sosyal demokrat partiler, toplumun tümüne seslenen, tümü için çalışan, değişik sosyal yapıdaki insanların ayrıcalıksız ve birlikte var olabildiği “kitle” partileridir.

Ancak, sosyal demokrasiyi sosyal demokrasi yapan, onun sosyal ve sınıfsal özüdür; tarihsel emek boyutudur; bu çerçevedeki idealleri, temel tercihleridir; son çözümlemede, taşıdığı “emek misyonudur.”

“Sosyal Demokrat” sıfatı laf olsun diye, şan olsun diye alınmadığına göre, Sosyal Demokrat Halkçı Parti’deki sorunların “özü” buradadır; “çözümü” de, buradadır.

shp, kendi kadrolarında, kaygılarında, siyasal öncelik sıralamasında, doğrultusunda ve hedeflerinde bu “öze” çok daha ciddiyetle sahip çıkmak durumundadır. “Partili olmanın” heyecanını ve kıvancını ancak bu ortamda geliştireceğini, ideallerini yaşatacağını, kendi kimliğini ancak burada bulacağını bilmelidir.

Aksi halde, sosyal zeminine hâlâ oturtulamamış bir siyaset düzeninin, gölge oyunlarını andıran köhne bir siyaset sahnesinin, sosyal temellerinden kopuk biçare bir aktörüne dönüşebilir. Çağdaş bir parti değil, hele çağdaş bir sol parti hiç değil, “ötekiler gibi bir parti” kimliğine yakınlaşır.

shp’nin ve shp’lilerin kendilerine biçtiği kimlik, bu değildir.

Türkiye, siyasal düzeninin özelliklerini 19. yüzyıldaki çerçevesinden çıkaracaksa, siyaseti doğal ve çağdaş zeminine, sosyal önceliklerde farklılaşmanın kulvarına çekilebilecekse, bu, shp’nin önündeki tarihsel bir görevdir.

Türk siyaseti, bir ittihatçı-itilafçı kavgasının bıktırıcı tekrarı olmaktan kurtarılacaksa, shp’nin çağdaş demokrasiye katkısı buradadır.

“Ne yapalım, Türkiye’nin şartları dünyadakilerden çok farklı”, “Ne yapalım, shp’nin şartları öteki sosyal demokratlarınkinden çok değişik” denmesin: Koşullara teslim olmak, o hep yakındığımız çarpıklığın, eşitsizliğin, üretimsizliğin, çapsızlığın Türkiye’deki kalıcılığına teslim olmaktır.

Koşullar, kendilerine teslim olalım diye değil, onları değiştirelim diye vardır. Siyaset, hele sol bir siyaset, öncelikle “koşulları değiştirmenin” iddiasıdır.

Bütün bunlardan ötürü, shp’nin kongreleri ve kurultayı yaşamsal önem taşıyor. Bu kongrelerde, “Statüko” ile “Değişim” yarışıyor.

shp, ya sosyal demokrasinin özünden hareketle ve sosyal demokrasinin idealleri yönünde büyük bir yürüyüşü başlatacak ya da ciddi ve tarihsel bir

gecikmenin sorumluluğu altında kalacaktır.

Sorunun özü budur.

Sorun, shp'nin kendi "siyasal misyonunu," isminin başında taşıdığı sıfatta, "sosyal demokraside" öncelikle görebilmesidir.

I. Siyasetin Programı

Toplumu, partilerle ve parlamentoyla barıştırmak

(a) Sorun: Türkiye'nin siyaset kurumu, tüm organlarıyla hastalanmış durumda.

• Parlamento çalışmıyor ve ülke sorunlarına çözüm üretmiyor. Parlamentonun anlayışları ve mekanizmaları, "demokrasi öncesi" dönemde biçimlenmişti. Hükümet çevresindeki bürokrat-teknokrat kadronun her şeyi belirleyip, kararları Meclis'e tebliğ etmesiyle; milletvekillerinin bir tür "onaylama işleviyle" sınırlanmasıyla sistem oluşmuştu. Çağın değişmesine, ekonominin ve toplumun "yaygın katılımı ve kolektif çözüm üretimini" bir "zorunluluk" haline getirmesine rağmen, parlamento, eski konumunda kaldı. Verimsiz ve çözümsüz göründü. Toplumdaki saygınlığını büyük ölçüde yitirdi.

• Siyaset kurumunun öbür unsuru olan partiler de, anlayışları ve mekanizmalarıyla geçmişte kaldılar. Siyasetçi, neredeyse ayrı bir "kast" oluşturarak, halktan koptu. Siyaset, seçkin bir zümreyi (siyasetçiyi) hoşnut etmek, ona şan-şöhret paylaştırmak, siyasilere –Meclis ve belediye düzeyinde– ikbal sağlamak gibi bir işlev içinde görüldü.

• Sonuçta, çağın hızına yetişemeyen, çözüm üretemeyen, kendi içine dönük bir siyaset kurumu, parlamento modeli ve partiler düzeni, toplumun gerisinde kaldı. Toplumsal gelişmeyi ve ekonomik büyümeyi hızlandırıcı değil, yavaşlatıcı bir faktöre dönüştü.

(b) Öneri:

• Parlamento'nun çalışma düzeni, tümüyle ve kökten değişmelidir. Çağdaş, işlevsel ve üretken parlamentoların çalışma yöntemleri incelenerek, Türkiye gerçeklerinde bunlar yorumlanarak, Parlamento yeniden inşa edilmelidir. Parlamento dışından ve içinden "katılımın" ve çözüm üretmenin mekanizmaları oluşmalıdır.

• Parlamento çalışmasında ağırlık ve öncelik "Genel Kurul"dan alınarak, "İhtisas Komisyonlarına" verilmelidir. (Batı ve Kuzey Avrupa ülkelerinde, abd Kongresi'nde olduğu gibi.)

• Komisyonlar sürekli toplanmalı ve toplantılar basına açık olmalıdır. "Öneri, rapor, tartışma, karar" mekanizması, katılıma ve sentez yaratmaya

dönük özelliklerle yeniden oluşmalıdır. İlgili Bakanlar, Komisyonlara düzenli bilgi vermeli, sorgulanmalıdır. Milletvekili çalışmasının Komisyon'da yoğunlaşması nedeniyle, Meclis Genel Kurulu yılın belirli dönemlerinde ve sınırlı sürede toplanıp, Komisyon kararlarını tartışarak yasalaştırmalıdır.

• Komisyonlardaki çalışma düzeni, hem milletvekilinin katkısına ve katılımına açık olmalıdır, hem de, Meclis dışındaki uzmanların ve ilgili meslek birimlerinin eleştirisine ve katkısına sistemli biçimde imkân tanımalı, bunu özendirmelidir. Çağdaş toplum, siyasetçinin "tek başına" alacağı kararlarla yöneltilemeyecek kadar karmaşık bir yapıya sahiptir.

• Siyasal partilerin toplumdan kopukluğunu gidermek, birer "kast" görünümü almalarını önlemek için, onları hayatın her alanıyla, düzeyiyle ilişkilendirmek gerekiyor. Partiler, toplumun her faaliyetinde (fabrikalarda, meslek odalarında, vb.) temsilcileri ya da birimleriyle var olabilmelidir. Bütün gelişmiş Batı demokrasilerinde olduğu gibi. Böylece, toplumla iç içe yaşayan, toplumun titreşimlerini duyan, onun özlem ve istemlerini parti mekanizmalarına aktarabilen bir yapı oluşmalıdır. Siyaset özgürleşmelidir.

II. Gelişmenin Programı

Kayıt dışı ekonomiyi, kayıtlı ekonomi kesimine entegre edebilmek

(a) Sorun: Ekonomi, var olan ve var olabilecek gücü ölçüsünde üretemiyor. Ekonomiye sağlıklı ve yeterli kaynak bulunamıyor. Sağlıksız ve yetersiz kaynak, savurgan destek politikalarının ve siyasallaşmış kit'lerin körüklediği bütçe açıklarının kapatılmasında büyük ölçüde tüketiliyor. Dolayısıyla, pahalılık daha da büyüyor. Verimlilik ve akılcılık gündemde yok. İşsizlik ve eşitsizlik artıyor. Sağlıksız ekonominin faturasını öncelikle ücretliler, dar gelirliler ödüyor.

(b) Öneri:

• Türkiye ekonomisinin yarıya yakın bölümüyle "kayıt dışı" olması, temel bir sorundur. Aynı zamanda bir "çözüm sürecinin" başlayabileceği alandır. "Kayıt dışı" ekonomi, yani, devletin kayıtlarına geçmeyen ekonomik faaliyet: Bu büyük kesim "gizli" üretiyor, ticaretini "kayıt dışı" yapıyor, kazancını gene kaydın dışında tutuyor. Tabiatıyla, vergi de vermiyor. Bundan ötürü, Türkiye'deki vergi kaçakçılığı, yüzde 50 dolayında hesaplanıyor. Devlet meşru alacağının yarısını toplayamıyor. Tüccar ve serbest meslek sahibinin ödediği ortalama verginin işçininkiyle "aynı düzeyde" olması da, "parasızlıktan ağlaşan" bir toplum kesitinin, "kayıtlardaki" gelir düzeyinin çok üzerindeki bir tüketimi sergilemesi de, bu

“saklanan” ekonomiden kaynaklanıyor. Ekonomiye çekidüzen verecek bir yenileşmenin çıkış noktası, kayıt dışı ekonomiyi, kayıtlı ekonomi kesimine entegre edecek süreçtir.

• Kayıt dışı ekonominin inanılmaz büyüklüğü, hem enflasyonun hem de eşitsizliğin temel nedenleri arasındadır. Vergi kaynaklarının ancak yarısına sahip çıkabilen bir devlet, giderlerini ve bütçe açığını “para basarak” karşılamaktadır. Enflasyonu körüklemektedir. Enflasyon, eşitsizliğin ve halkı “parasızlaştırmanın” başlıca nedenidir. Ayrıca, devlet, kayıt dışı ekonomiden alamadığı kaynağı, kolay para toplayabildiği emek kesimlerinin vergilerini ağırlaştırarak sağlamaktadır.

• Kayıt dışı ekonomiyi kayda geçirmek, bütün gelişmiş ülkelerde büyük ölçüde başarılmıştır. Çeşitli yöntemleri vardır. Örneğin, menkul değerlerin (hisse, tahvil, çek, vb.) “hamiline” değil, belli bir değerin üzerindeyse “isme yazılması” (dolayısıyla, kayda geçirilmesi zorunluluğu) üretim ve ticaretin kayıtsız bölümüne –dolayısıyla vergi kaçağına– etkin ceza getirilmesi (örneğin, abd’deki ölçülerin uygulanması); gayrimenkul alım-satımında objektif ve gerçekçi değerlendirmeyle vergi alınması; kayda geçmek zorunluluğunun artması ve denetlenmesi, vb.

• ENFLASYON: Türkiye, on yıldan beri “enflasyonu uyarlanmış ekonomi” modeliyle yaşamaktadır. Hastalığın bünyeyi sarmış olması, enflasyonu “tek başına” ele alıp kısa sürede iyileştirme imkânını ortadan kaldırmıştır. “Enflasyon”, “büyüme”, “döviz dengesi”, “işsizlik”, “eşitsizlik” sorunlarını birlikte düşünmenin zorunluluğu vardır. Çünkü bunlardan sadece birini kökten çözmek, öbürlerinde kötülemeye yol açabilmektedir. Sonuçta, kökten çözüldüğü sanılan konu, daha da ağırlaşarak geri gelebilmektedir. Örneğin, enflasyonu yüzde 70’ten hızla yüzde 25’e indirmek belki mümkündür. Ancak, bu yapıldığında, büyüme oranının yüzde 10’dan yüzde 2’ye inmesi, dolayısıyla işsizliğin ve işsizlik kaynaklı eşitsizliğin artması, üretimdeki azalmanın enflasyonu tekrar yükseltmesi söz konusudur. Bu nedenlerle, temel politika, adı geçen beş ana sorunu “optimum” çizgide ve tümüyle yanıtlamaya dönük bir “ortalama,” bir “sentez” olmalıdır. Yetersiz kaynakları büsbütün yetersiz kılan ve enflasyonu körükleyen başlıca faktör, bütçe açıklarıdır. Bütçe açığının bir nedeni, sorumsuz ve savurgan devlet harcamalarıdır. Bu önlenmelidir, önlenebilir. İkinci ve önlenmesi zor neden, kit (Kamu İktisadi Teşekkülleri) açıklarıdır.

• MÜLKİYET: Mülkiyet, kit, özerkleşme, özelleşme, sosyalleşme (millileşme) politikaları şöyle öngörülebilir: Sosyal demokrasinin –ya da eşanlamıyla demokratik sosyalizmin– mülkiyet konusunda, saplantıları yoktur. Emeğin ve toplum çoğunluğunun ekonomik yararına ise, bir kamu mülkü –örneğin, bir kit– özelleşebilir. Aynı yarar doğrultusunda, bir özel mülk ya da ticaret (örneğin, silâh sanayi ve ticareti) sosyalleşebilir. Temel ölçü, toplum çoğunluğunun ekonomik yararıdır.

• Konumu ve işlevi bakımından elverişli olan bütün kit'ler, kural olarak özerkleşmelidir. Siyasetin ve bürokrasinin ipoteğinden çıkarılmalıdır. Mülkiyeti topluma ait, piyasa kuralları içinde çalışan işletmelere dönüşmelidir. Bu anlayışın başarılı örnekleri ülkemizde vardır. Özelleştirme gerekliyse, bu işlem, bir özerkleşme ve gerçek değerin borsada belirlenmesi sürecinin sonunda yapılmalıdır.

• PİYASA: Devlet, ekonominin büyük hedeflerini koyup temel doğrultuları belirlemelidir. Piyasanın "düzenleyici" işlevi ancak kısa ve orta vadede etkili olur. Uzun vadeyi öngörmek, toplumun ortak iradesine bırakılmalıdır. Devletin piyasalara müdahalesi "yasaklayıcı" değil, destekleyici ve korumacı olmalıdır. Yatırım, verimlilik ve rekabet desteklenmelidir. Çoğunluğun yararları ve tüketici, özel yararlar karşısında korunmalıdır.

• Türkiye'de çağdaş bir ekonominin hukuk altyapısı kurulmuş değildir. Var olan yasalar, düzensizliğe, verimsizliğe, vergi kaçakçılığına, borç takıp ödemeyene, hileli iflâsa prim vermektedir. Namus ve çalışkanlık cezalanmaktadır. Ticaret Kanunu, Ceza Kanunu, İcra-İflâs Kanunu, Bankalar Kanunu, Sermaye Piyasası Kanunu, Ödünç Para Verme İşleri Kanunu, çağın ihtiyaçları, verimlilik ve ahlâk esaslarında düzeltilmelidir.

• İŞSİZLİK: İşsizlikle mücadele devletin temel bir politikası ve kaygısı olmalıdır; yatırımın ve büyümenin bir işlevi, bir sonucu şeklinde öngörülmelidir. Ekonomik verimliliği bulunmayan suni işler yaratarak işsizlikle mücadele edilemez. Böyle bir yaklaşım, israf ettiği kaynak nedeniyle, orta vadede yaratılabilecek iş imkânından çok daha azıyla yetinilmesine neden olur.

• İşsizlik sigortası, ölçülü ve sınırlı bir yaklaşımla, "pilot" uygulamalardan başlatılmalıdır. İlk adımda, uygulamaya katılan gönüllü işletmeler düşünülebilir. İşyeri bâzında öngörülecek bir işveren payı ve bu düzeydeki devlet katkısıyla, işyeri fonları ssk bünyesinde oluşabilir; uygulamaya katılan işyerlerinin işçileri sigortalanır. Bu uygulamayı

benimseyen işyerleri, topluma duyurulabilir. Bu deneyim sonuçları değerlendirilerek, genelleşme kademeli olarak başlatılabilir. Kaynakların sağlandığı ölçüde, uygulamanın alanı ve ölçüleri büyüyebilir.

• EŞİTSİZLİK: Eşitsizlikle mücadele, birbirleriyle bağlantılı çok sayıda politikanın ortak hedefi olmalıdır. Verimsiz devlet harcamalarının kısılıp bütçe açıklarının azaltılması, en büyük eşitsizlik faktörü olan enflasyonu geriletir. Kayıt dışı ekonominin küçültülmesi ve akılcı kit politikaları, devletin “eşitlik yönünde” yararlanabileceği kaynakları arttırır: Devletin sadece “ücretleri yükselterek” değil, çok daha sağlıklı bir yöntemle, “emekten kestiği vergileri düşürerek,” eşitliğe katkısı söz konusudur.

• TARIM: Tarım, üç gerçeğin ya da zorunluluğun çerçevesinde yorumlanabilir: (1) Amaç, kırsal nüfusun tarımda mutlu olması ve kendini geliştirmesidir. (2) Tarımsal ürünlerin “piyasa değeri” genellikle düşüktür; bütün dünyada olduğu gibi, fiyatların desteklenmesi gerekir. (3) Bu desteklemenin sağlıksız ölçüler ve düzenlemelerle yapılması, çok önemli bir enflasyon faktörüdür. Temel ölçü, çiftçiye sağlıklı bir hayat düzeyinin sağlanması ve dünya-Türkiye piyasaları olmalıdır.

• Tarım planlaması çerçevesinde, şu hedefler öngörülebilir: Tarımın temel birimini “aile işletmesinin” oluşturması; kırsal alanlarda hayatın kalitesini yükseltecek kurumların yeniden düzenlenmesi; köylünün devletle ve devlet kurumlarıyla ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi; geçerli olduğu yörelerde derebeylik düzenine son verilmesi; insanların orman için değil, “ormanların insan için var olacağı” çağdaş bir işletmeciliğin orman köylerine sağlanması...

III. Eşitliğin Programı

Gerçekten “imtiyazsız” ve “kaynaşmış” bir toplum olabilmek için

Sosyal demokrasi, özgürlük ve eşitliği bütünleştirmek iddiasıdır.

Türkiye’nin sosyal demokrat (ya da eşanlamıyla, demokratik sosyalist) hareketi, bu iddiaya özellikle sosyal ve ekonomik boyutuyla yeterince sahip çıkamamıştır. Bu durumun, Türkiye’deki sosyal demokrasinin temelindeki sol kültür eksiğinden kaynaklandığı söylenebilir. Bizdeki sosyal demokrasinin emek dünyasıyla organik bağlarının bulunmayışı ve parti görevlerinde emeğin temsilcilerine çok az yer verilmesi, eşitlik boyutunun sığlığına yol açan öbür nedenlerdir.

(a) Sorun: Türkiye, insanlarının eşitsizliği ile tanımlanıyor. Sosyal sınıflar, hayat tarzları ve bölgeler arasında uçurum oluşuyor. Bir yere varabilmek için ya “para,” ya “arka” gerekiyor...

(b) Öneri:

• Eşitsizliğin en zalimi, çocuklara yaşatılandır. Eşitliğin öncelikle takip edileceği alan, çocukların yetişme ve eğitim ortamıdır. Amaç, “ailenin maddi güçsüzlüğü”, “sosyal ortam” gibi faktörlerden çocuğu elden geldiğince bağımsızlaştırmaktır. Bu bir siyasal duyarlılık sorunu olduğu kadar, bir kaynak sorunudur.

• Eğitim kurumlarının kendi aralarındaki kalite farklılığı, çocukları hayata eşitsiz başlatan temel faktördür. Bu farklılığı yüksek bir düzeyde ve mümkün olduğunca ortadan kaldırmak devletin temel görevidir.

• Dar gelirli kesitlerin çocuklarına yaygın burs sistemi yüksek eğitim için sağlanmalıdır. Türkiye’de toplam ailelerin yaklaşık yüzde 20’si ücretle çalışanların ailesidir. Üniversite mezunları arasında işçi çocuklarının oranı ise yüzde 2 dolayındadır. Burs sistemi, öncelikle işçi çocukları için öngörülebilir.

• Paylaşımı belirleyen bütçe ve vergi politikaları eşitsizliği azaltan başlıca yöntemlerdir. Türkiye’nin öncelikli sorunu mevcut vergileri arttırmak değil, vergi kaçağını önlemektir. Bu yapılabildiği ve “kayıt dışı” ekonomi, kayıtlı ekonomiye entegre edildiği ölçüde, emek gelirlerinin vergisi düşürülebilir, yaygın tüketimdeki kdv oranları indirilebilir, sosyal harcamalara kaynak bulunabilir.

• “Toplu tüketim,” sosyal demokrasinin geleneksel iddiası ve başarısıdır: İnsanların birey olarak değil, toplu olarak ve gelir düzeyinden bağımsız olarak ortaklaşa gerçekleştirdiği tüketim modelidir. Kültür hizmetlerinin yaygınlaşması, sürekli eğitim, sağlık hizmetleri, toplu taşımacılık gibi.

• Devlet ve toplum, “fırsat eşitliğini” ve bu eşitlik içinde bireylerin yükselme çabasını desteklemek durumundadır. Daha fazla okumak isteyen genç, atılım yapmanın eşiğindeki küçük işletme ya da teknik eğitimini arttırmak isteyen işçi, toplumun sağladığı ek imkândan yararlanmalıdır.

• Yasal ve siyasal eşitliğin yanı sıra, çok önemli bir eşitlik boyutu kadınlara sağlanmalıdır. Kadının “hayatı paylaşması” için, aile düzeninde kadının erkekle eşit olabilmesi için yaygın bir anlatım ve propaganda kampanyasına, anlayışlarda devrime gidilmelidir. Türkiye kadınlarının en az yarısı, hayatın sadece külfetini paylaşmaktadır.

IV. Demokrasinin Programı

“Sivil toplumun” gecikmiş doğumu ve demokrasinin bir “hayat tarzına” dönüşmesi

(a) Sorun: Türkiye, tarihsel olarak “tekçi”, “buyrukçu”, “aşırı merkeziyetçi”, “bürokratik” bir yapılanmaya sahip. “Birey,” devletin vesayeti altında tutulmuş. Böyle kalmaya alıştırılmış. Bu yapılanmayla ne çoğulculuk gelişiyor, ne de çağdaş demokrasi olabiliyor. Bireyin özgürlüğü, mutluluğu, üretimi, yaratıcılığı sınırlanıyor.

(b) Öneri:

• “Resmi devletin ve organlarının” dışında yer alan “sivil toplum,” yani, okul-aile birliklerinden, sendikalara, “tüketiciyi koruma” hareketine, “güzelleştirme derneklerinden,” dayanışma ya da ortak ilgi topluluklarına kadar tüm “yurttaş birliktelikleri” özendirilmeli ve geliştirilmeli; ülkenin kararlarına her düzeyde katılabilmeli. Bu “sivil toplum kurumlarının” kendileriyle ilgili, yöreleriyle ilgili kararları vermesi, kararlara katılması ve resmi devletin karar mekanizmalarını etkilemesi sağlanmalı.

• “Sivil toplumun” özelliği, “sıradan yurttaşın” sivil kurumlar aracılığıyla ülkede “etken” olası, resmi devlet karşısında “edilgenlikten” çıkarılmasıdır. Türkiye’nin sıradan yurttaşları, devleti paylaşmalıdır. Türkiye’nin insanları, devletin vesayetinden kurtulmanın erginliğine sahiptir.

• Demokrasinin yerleşmesi ve gelişmesi, onun bir “hayat tarzı” olarak toplumun her biriminde, her düzeyinde özümsenmesine bağlıdır. Partilerde, okullarda, derneklerde, ailede, vb. Bu “hayat tarzının” temel unsurları olan “özgürce tartışıp, uygarca uzlaşma” yeteneği, “farklıların birlikte yaşayabilme” özelliği, “karşıtların meşruluğu” anlayışı, hoşgörü ve “sentez” kavramları, sistemli şekilde topluma ulaştırılmalıdır. “Demokrasi eğitimi,” en yaygın ve yaşamsal eğitime dönüşmelidir. Anayasanın, yasaların, sendikaların ve bütün kurumların çağdışı yasaklardan kurtarılması süreci, bu eğitimle bütünlenmelidir.

• Anayasa’daki ve diğer yasalardaki tüm demokrasi dışı hükümler tek tek belirlenip hukuk sisteminden atılmalıdır.

• Türkiye, demokrasinin en güzeline lâyıktır. En gelişmiş demokrasilerde ne varsa, Türkiye’de de olacaktır. Bizim için demokrasi, mutluluktan, ekonomik kalkınmaya kadar her amacın vazgeçilmez önkoşuludur.

• Türkiye, işkence tartışmalarından, iddialarından artık tümüyle kurtulmalıdır; bu amaçla, sorgulamanın her aşamasında, sanık, beraberinde avukatını bulundurabilmelidir.

• İnsan haklarını güvenceye alan tüm uluslararası anlaşmalara Türkiye katılmalı; katıldıklarının hükümlerini özenle uygulamalıdır.

• Çok büyük bir toplum kesitinin, işçilerin hayatı paylaşmasını engelleyen ve hiçbir çağdaş toplumda eşi benzeri kalmamış olan “45 saatlik yasal çalışma süresi,” (fazla mesailer saklı kalmak üzere) mutlaka kısalacaktır. Haftada 45 saat çalışan bir işçinin, tabiatıyla, ne ailesine, ne kendini geliştirmeye, ne de “yaşamaya” vakti kalır. Bu süre, Avrupa’da “en fazla” 40 saattir, birçok ülkede 35 saate inmiştir, inmektedir. Türkiye’de her yıl bir saat eksilerek 40 saate ve üçüncü yıldan itibaren “5 günlük çalışma düzenine” geçilmelidir, devlet dairelerinde 1974’ten beri olduğu gibi.

V. Toplumsal Barışın Programı

Birbirine düşmanlaştırılmış hassasiyet kümeleri arasında anlayış, hoşgörü ve diyalog kanallarını açabilmek; farklılığımız içinde birlikte yaşamanın güvencesini, laikliğin demokrat yorumunda bulabilmek

(a) Sorun: Türkiye, çok keskin bir farklılaşmayı, “ikiliği,” tarihten devralmıştır. Toplum, “inançtan”, “değer yargıları”, “hayat tarzları”, “kültür ve sanat tercihleri”, “eğlence biçimleri,” hattâ giyim-kuşam özellikleriyle birbirine zıt olan “duyarlılık kümelerine” bölünmüştür. Başka ülkelerin doğal farklılaşmalarının çok ötesinde, adetâ “iki ayrı dünyadan” söz edilebilir. Bu farklı hassasiyet kümeleri arasında anlayışsızlık duvarları yükseltilmiştir. Yönetimlerin de yanlışlarıyla, bir çeşit “doku uyuşmazlığına” olay dönüşmüştür, toplumsal dinamizmi, birikimi ve enerjiyi adetâ yan yana eksilten bu süreç sonucunda, birbirini dışlayan, anlamaya çalışmayan, fırsat bulunca diğerini ezen iki karşıt hayat tarzına toplum bölünmüştür.

(b) Öneri:

• Değişik hayat tarzlarının birbirini “anlamaya” yöneltilmesi için, bilinçli, planlı, yaygın bir çabaya ihtiyaç vardır. Karşıt hassasiyet kümeleri arasında bir anlayış ve diyalog sürecini başlatmak, Türkiye’nin temel politikaları arasında olmalıdır. Toplumun kendi farklı hassasiyetleri içinde bütünleşebilmesi için, shp’nin ortaya net bir tavır ve program koyması gerekiyor.

• Bu tavrın temel taşı, laikliktir. Cumhuriyet’in özü ve bizim ilkemiz olan laiklik. Ancak, laiklik, geçmişin “yasakçı”, “dışlayıcı”, “baskıcı” yorumundan çıkarılmalıdır. Laikliğin “çağdaş”, “çoğulcu”, “özgürlükçü” ve “demokrat” yorumuna Türkiye artık ulaşabilmelidir. Laiklik, bütün duyarlılıklar için “kendi özgürlüklerinin güvencesi;” kimsenin, onların

tercihlerine baskı yapamayacağının göstergesi olmalıdır. Laiklik, barış içinde birlikte yaşamanın temel kuralına dönüşmelidir. Aşırı bir örnek verilirse, laiklik, çarşaflı kadınların çarşafını yırtmak ya da başörtüsüyle uğraşmak değildir. Çağdaş ve demokrat yorumuyla laiklik, başörtüsü kullananın bu tercihinin de, kullanmayanın tercihinin de “ortak” güvencesi olabilmelidir.

VI. Güneydoğu’nun Programı

Irkçı ayrımcılığın, ırkçı baskının ya da ırk bazındaki çözümlerin tuzağına düşmeksizin, Türkiye’nin bütünlüğü içinde farklı etnik yapıların ve kültür kimliklerinin varlığını ve var olma hakkını tanıyabilmek

(a) Sorun: Güneydoğu’nun sorunu, sadece ve tek başına bir ekonomik sorun değildir. Aynı zamanda etnik özellikler de taşıyan, kültür ve kimlik boyutları bulunan, sınıfsal özellikleri de olan karmaşık bir sorundur.

(b) Öneri:

• Türkiye, insanların dil, gelenek, kültür farklılaşmasını toplumun bütünlüğü içinde ortaya koymalarından korkmamalıdır. Devletin, bu farklılaşmaları yasaklar koyarak engellenmesi de özendirmesi de yanlıştır. Devletin, vatandaşlarının etnik ayrışımlarında tercihi ve rolü olmamalıdır.

• Çağdaş düşünce, insanı bir olarak görür, temel ölçü olarak insanı alır. Irk bâzındaki ayrışımlar ve çözümler, geri toplumlara ve faşist düşüncelere özgüdür. Sol bir anlayışın, yani bizim temel ölçülerimiz ekonomiktir ve sınıfsaldır. Bu çerçevede, her yurttaşın kendi etnik özelliklerine ve kültürüne sahip çıkabilmesi sol düşünce açısından insan haklarının doğal bir uzantısıdır.

• Güneydoğu’nun feodal yapılanması ve ağalık düzeni yıkılmadan, bu bölgede demokrasiden ve insanların özgür tercihinden söz edilemez. Öncelikle bu geri düzeni ve onun ilkel sosyal bağımlılık örgüsünü değiştirmeye dönük bir toprak reformu uygulamaya konmalıdır.

VII. Kişilikli Türkiye’nin Programı

Türkiye, el yordamıyla meydana getirilmiş, sıradan bir ülke değildir. Yedi yüzyıllık geçmişi, kültür ve deney birikimi, uluslararası düzeyde söylenecek çok sözü bulunan bir toplumdur

(a) Sorun: “Geleneksel dış politika” yetersiz ve geçersiz gözüküyor: “Batı Avrupa ile bütünleşmek, Avrupa Topluluğu’na katılmak” ideali boşlukta kalıyor. Ortadoğu’ya dönük “çekingen” hatta “izolasyonist” politikalar yararımıza değil, zararımıza işliyor.

(b) Öneri:

• “Türkiye’nin Avrupa Topluluğu’na katılması,” bir saplantı olmaktan çıkarılmalıdır. Bu amacın dış politikamızda yegâne eksen olması artık doğru değildir. Türkiye’yi aralarına istemeyenlerin arasına ille de gireceğiz diye ısrar etmek anlamsızdır, hattâ küçültücü olmaya başlamıştır.

• Türk dış politikası, Avrupa’da yeni beraberlikler ve ekonomik işbirliği alanları geliştirmelidir. Balkan ittifakı, Karadeniz ekonomik beraberliği, Sovyetler’e ve Doğu Avrupa’ya ekonomik açılımlar gibi. Ortadoğu ile ekonomik ilişkilerin gelişeceği bir serbest ticaret bölgesi için Türkiye öncülük yapabilir.

• Ortadoğu politikalarında ve Güney komşularımızla ilişkilerde, barış ve karşılıklı saygı temel ölçülerdir. Ancak bu ölçüler, yeni bir anlayışla yorumlanmaya muhtaç gözükmektedir. Geçmişin “edilgen” yaklaşımları ve izolasyonist politikaları geçmişe terk edilmelidir.

• Dış siyaset gerçeğinde rastlanmayan “işlerine karışmayalım” anlayışını ne kadar sürdürürsek sürdürelim. Güney komşularımızın ve Ortadoğu ülkelerinin bizim hem de, “içişlerimize” sürekli karıştıkları açıktır. “Rabıta olayı” hatırlardadır. Türkiye’ye sızan silâhlı gruplar komşu topraklarda eğitilmekte, mevzilenmektedir. Aşırı dinci ideolojiler gene komşularımızda paketlenip Türkiye’ye gönderilmektedir. Bir “su sorunu” eşikte gözükmektedir, vb.

• Başkalarının iç dengelerine ve içişlerine el atmak değil elbette. Ama Türkiye, Ortadoğu’yla çok daha yakından ilgilenmek, kendi ekonomik ve tarihsel gücü oranında bir etken olmak, barışçı ve geliştirici bir işlev taşımak durumundadır.

• Bir milyar dolayında insanı kapsayan “İslam geleneğine sahip toplumlar” arasında, “çağı paylaşmak” iddiasını taşıyan tek ülke, Türkiye’dir: Cumhuriyet, çoğulcu demokrasi, çağdaş hayat tarzı, laiklik, kadın-erkek eşitliği, bedensel cezaların yasalarda bulunmayışı, sadece Türkiye’nin topluca sahip olduğu özelliklerdir. Bu niteliğiyle, Türkiye özgün bir modeldir.

• “Türkiye modelini” barışın ve diyaloğun kanallarında Ortadoğu’ya taşıyıp tanıtmak, Türkiye’nin Ortadoğu toplumlarına karşı sorumluluğudur; bölgede sahip çıkacağı çok önemli ve yenileştirici, insancıl işlevdir.

Mayıs 1991

Not: Bu çalışmada, bütün sosyal demokratların zaten paylaştıkları ortak düşüncelerden, dile getirdikleri ortak sorunlar ve çözümlerden çok, yeni yaklaşımlara yer verilmesi amaçlandı.

2000 Yılında Yepyeni Bir Türkiye

Solun Hedefleri

- Yenileşmiş Bir Türkiye
- Kendisiyle Barışık Bir Türkiye
- Akılcı, Verimli, Büyüyen Bir Türkiye
- Emek Öncelikli Bir Türkiye
- Kişilikli Bir Türkiye

2000 Yılında Nasıl Bir Türkiye'yi Öngörmekteyiz, Sol Olarak Topluma Hangi Hedefleri Gösteriyoruz?

1) Her şeyden önce, Türkiye'nin kurumları, yöntemleri, anlayışları, alışkanlıkları eskimiştir. Örneğin, bu siyaset kurumu ve parlamento alışkanlıkları Türkiye'nin ekonomik ve sosyal gelişimini kolaylaştırıcı değil, zorlaştırıcı etken oluyor; akılcılıktan, verimlilikten uzaklaşmanın işlevini taşıyor. İdare düzeninden ihale düzenine; ilkokul müfredatından, profesyonel futbol yönetmeliğine kadar her alanda ve her düzeyde yenilenmenin zorunluluğu vardır.

Günümüzün Türkiye'si, yapabileceğinin en azını yapan, olabileceğinin en azıyla yetinen bir ülke durumundadır. Türkiye'yi yönetenler, Türkiye'ye konmuş düşünsel ambargoları zorlamak, aşmak gibi bir niyette değildir. "Statüko" ve "idare-i maslahat," bu yönetimlerin kutsal kavramlarıdır.

Nihayet Türkiye, duyguları körelen, ahlâk ölçüleri gerileyen, dürüstlük kavramı zayıflayan, insanları birbirini daha az seven, iç güzelliğini yitiren bir topluma dönüşmektedir.

2) Türkiye'nin kendi birikimini doğru kullanması, akılcı, güvenli, sağlıklı bir yapıyla 2000'leri karşılaması için, büyük düşünmesi, planlı düşünmesi gerekiyor. Böyle bir iddianın taşıyıcısı olan programı, 2000 yıllarına hazırlanan Türkiye'nin, "Değişim Programı" diye görmekteyim: "TÜRKİYE 2000..."

Her siyasetin farklı özellikleri, öncelikleri vardır. Solun Değişim Programı, "eşitlik, özgürlük, gelişme" idealleri üzerine bina edilecektir:

Ekonomiye ve siyasete insan boyutunu, ahlâk ölçüsünü getiren, toplumu sevgi ve dayanışma, şefkat ve adalet özellikleriyle bütünleyen, farklı hassasiyetler arasında anlayış ve diyalog kanalları açan, laik devlet iddiasını demokrat bir anlayışla özümseyen, bu hedeflere akılcılığın yollarını döşeyen bir Türkiye istiyoruz.

Türkiye’de solun değişim programı, solun özü doğrultusundaki bir yenileşmenin ifadesi olmalıdır. “2000 Yılında Yepyeni Bir Türkiye” ideali, beş büyük hedef çevresinde anlatılabilir:

1. Hedef: Yenileşmiş Bir Türkiye

a) Demokrasi, Bir “Hayat Tarzı” Olacak...

• Anayasa’da ve yasalarda, çağdaş, çoğulcu demokrasilerin tüm özelliklerinin yer alması; sivil toplumun gecikmiş doğumu; demokrasinin bir hayat tarzına dönüşmesi.

• 2000 yılının yepyeni Türkiye’sinde, yasakları değil, özgürlükleri tarif eden bir Anayasa olacak. Demokrasi, tüm kurumlarıyla ve kurallarıyla işleyecek, bir “hayat tarzına” dönüşecek. Türkiye’nin insanları, “özgürce farklılaşıp tanışarak, uygarca uzlaşma” özelliğine sahip olacak.

• “Sıradan yurttaşın,” sivil toplum kurumları aracılığıyla (sendikalar, sanayi-ticaret kurumları, meslek odaları, tüketici birlikleri, çevre kuruluşları, ortak ilgi dernekleri, vb.) ülkede etkin olması, “resmi devlet” karşısında “edilgenlikten” çıkarılması Türkiye’nin sıradan yurttaşının, “devleti paylaşması.”

• Bireysel dinamiğin, toplumsal olana katkılarının önünün açılması, bireyle toplumsallığın uzlaşması; bireyin, devletin antidemokratik vesayetinden kurtulması.

• Kadının haklarına, öncelikle hayatın paylaşılmasında, anlayışlarda, aile içindeki eşitlik düzeyinde sahip çıkılması.

b) Siyasette Yenileşme

• Toplumu, parlamentosuyla, partileriyle, belediyeleriyle barıştırmak; devleti ve yönetim sistemini yenileştirmek. Dürüstlüğü bilinçli bir ilkeye dönüştürmek.

• tbmm, milletvekilinin çözümlere katılmasını, düşünce ve siyaset üretmesini özendiren mekanizmalarla, çalışma usullerine kavuşacak. Etkinliği artan parlamento, “seçilmişlerin” sadece görünürde değil, gerçekte de ülke yönetiminin temel birimi olmasını sağlayabilecek. Devlet protokolü de, demokrasilerin doğal sıralanmasıyla yeniden düzenlenecek.

• Dünya parlamentolarında var olan ve sivil toplum kurullarının ve milletvekillerinin karar sürecine etkin katılımını sağlayan yöntemlerin incelenerek, benzerlerinin gerçekleştirilmesi; tbmm’nin katılımcı özellikler alması.

• Siyasetin, ahlâkla barışması. “Milletvekili dokunulmazlığının” kapsamından, parayla ilgili suçların çıkarılması. Parlamenterin, üst düzey

bürokratların ve belediye sorumlularının “yapamayacakları işlerin” belirlenmesi.

• kit yönetimlerine, konuyla ilgisiz siyasetçilerin atanmasına kesin son verilmesi.

• Devlet ihalelerinin düzenlenmesinde ve uygulanmasında, belediyelerin ekonomik faaliyetlerinin düzenlenmesine, sivil toplum kurumlarının temsilcileriyle katılması.

• “Hemşeri Meclislerinin” oluşarak, belediyelerdeki tüm önemli kararların bu meclisler önünde tartışılıp alınması; siyasal oligarşileri güçlendiren siyasal amaçlı gereksiz istihdama son verilmesi.

c) Toplumda Yenileşme

• 2000 yılının Türkiye’sinde, ülkenin bütünlüğü çerçevesinde, merkezin bâzı görevleri ve yetkileri, çevreye devredilmiş bulunacaktır. Yerel yönetimler, çağdaş demokratik denetleme ve katılım mekanizmalarının eşliğinde güçlenerek, öncelikle bayındırlık, eğitim alanlarında etkin olacak.

• Bu yeni Türkiye’de, devletin yeni memur alımı, merkezi ve objektif bir sınav sistemiyle sağlanacak. Memur, büyük ölçüde, kendi iradesine bağlı olarak kendi yöresinde, doğal çevresinde göreve başlayacak, istediği ve mümkün olduğu ölçüde, memuriyetini burada sürdürecek. Memurun (ve özellikle öğretmenin) bir mekândan öbürüne sürüklenmesine son verilecek.

• 2000 yılında Türkiye’nin yeni bir eğitim düzeni olacak. Özellikle ilk eğitim, çocuklara hayatı, insanları, doğayı ve öğrenmeyi sevdirmeye dönük olacaktır. Bütün müfredat programları yenilenecek. Bilgisayar temel bir öğrenim alanı, eğitim aracı olacak. 2000 yılında, bilgisayarın girmediği lise Türkiye’de kalmayacak. Üniversiteler, özerk bilim kuruluşları olarak, bilgi üreten, bu üretimleri ile, devletin ve özel kurumların ihtiyaçları, talepleri koordine edilmiş, hayatın içinde ve hayatla bağlantılı kurumlara dönüşecek.

• Özürlülerin ve yaşlıların sorunlarına yeni bir organizasyonla, bu amaçlı sivil dayanışma toplulukları özendirilerek yeniden eğilinecek.

• Gençliğin, Türkiye’nin geleceği olduğu bilinciyle, üniversitelerdeki katılımından, fabrikalarda ve tarlalardaki konumuna kadar her düzeyde desteklenmesi. 2000 yılının gençliği, katılan, paylaşan, kendisinden öncelikle özgür düşünmesi ve kendini geliştirmesi beklenen bir toplum kesiti ve umut olacak.

• 2000 yılında, sevgisi azalan değil, birbirine sevgisi artan, şefkat duyguları gelişen bir Türkiye’de yaşanacaktır. Yaşlılar ve özürlüler, gönüllü

sivil toplum örgütlenmesiyle, sürekli ve organize bir desteğe kavuşacaktır. Yalnız bırakılmayacaktır.

2. Hedef: Kendisiyle Barışık Bir Türkiye

a) Farklılık İçinde Bütünlük

• 2000 yılının Türkiye'sinde, "cumhuriyetçilik", "demokrasi", "çağı paylaşmak", "laiklik", "dürüstlük" anlayışları çevresinde bütünleşmiş bir toplum olabilmek...

• "Farklı hassasiyet kümeleri arasında anlayış, hoşgörü, diyalog kanallarını açabilmek; farklılığımız içinde birlikte yaşamanın ortak güvencesini, laiklikte ve onun demokrat yorumunda bulabilmek."

• "Cumhuriyetçilik" kavramının, ülke ve toplum bütünlüğünü içeren özelliklerinin, cumhuriyeti meydana getiren tüm unsurların, kendi farklılaşmaları içinde bütünlüğü kavramının, eşitliğinin öne çıkarılması.

• Farklılıklarımız, farklı inançlarımız ve hayat tarzlarımızla, birlikte ve barış içinde yaşamanın yöntemi olarak, inananın, farklı inananın, farklı düşünenin kendi tercihinin ortak güvencesi olarak laikliğin geliştirilmesi.

• Laikliğin, dinin devletin işlerinden uzak durması, devletin din alanından uzak durması olduğu bilinciyle, Türkiye'deki tüm dinlerin ve inanç özelliklerinin devlet önündeki eşitliğinin, devletin yansızlığının savunulması; uzun vadedeki hedefin, inanç dünyasının devletin ilgi alanı olmaktan çıkarak, sivil topluma, cemaatlere devredilmesinin düşünülmesi.

• Farklı anlayış, siyaset ve inanç kümeleri arasındaki tarihsel karşıtlıkları ve duyarsızlıkları Türkiye 2000 yılında geride bırakmış olacak. İnsanların birbirinin görüşüne katılmasa dahi, birbirine kulak verdiği ve anladığı bir toplum yaratacağız. Doğulu, Batılı, Kuzeyli, Güneyli, inanan, farklı inanan, inanmayan, siyasal tercihinde farklılaşan, değişik hayat tarzı olan tüm insanlarımız, kendi farklılıkları içinde bütünleşebilecek. Birbirini daha fazla anlayan ve daha fazla paylaşan yurttaşların beraberliği.

• Kendi içine kapanmış değil, kendi dışına açılabilmiş toplum kesitleri. Baskı değil, diyalog ve ikna yöntemleri... Tümüyle sahiplenilmiş değil, başkalarıyla paylaşılabilmiş karar merkezleri ve mekanizmaları. Düşmanlığın değil, demokrasi üzerinde uzlaşmanın kültürü.

• Bu çerçevede, ekonominin büyük kararlarını, hükümet-işçi-işveren üçlüsünün birlikte oluşturması; Millet Meclisi'nin, hükümet-bürokrasi birliğinin buyruğuna değil, siyasal tarafların sentezine dönük özellikler alması; katılımcılığın, işyeri yönetimlerinden, okul-aile birliğine, ülke yönetimine kadar her yerde kural olması.

b) Güneydoğu Sorunu

• “Irkçı ayrımcılığın, ırkçı baskının ya da ırk bazındaki çözümlerin tuzağına düşmeksizin, Türkiye’nin bütünlüğü içinde farklı etnik yapıların ve kültür kimliklerinin varlığının ve var olma hakkının tanınması...”

• Güneydoğu sorununun, “çok boyutlu” olması gerçeğinden hareketle, çözümlerinin de farklı alanlarda birlikte oluşacak çözümlerle aranması: Demokrasi ve İnsan Hakları, Bütünlük, Güvenlik, Ekonomi, Sosyal Yapı, Dış Politika, Savunma boyutları.

• “Demokrasi ve insan hakları kaygısı” ile, “şiddet karşısındaki kararlılığın ve etkinliğin,” birbiriyle çelişen değil, birbirini bütünleyen kavramlar olduğunun bilinci.

• Güneydoğu’ya yönelik kapsamlı ve çok boyutlu bir genel planın, hükümetin ve partilerin katılımıyla oluşan bir özel komisyon tarafından, tüm ilgililerin, üniversitelerin, basının katılımıyla hazırlanması ve tbmm tarafından uygulamaya konması.

3. Hedef: Akılcı, Verimli, Büyüyen Bir Türkiye

• “Daha fazla üreten, büyüyen, iş yaratan, dünya rekabetinde yeri olan, ürünlerini ve oluşan değerleri daha eşitlikli paylaştıran, akılcı, verimli bir ekonomik yapı.”

• Büyük ekonomik hedeflerin ve temel stratejilerin hükümet, işçi sendikaları, işveren kuruluşlarının ortak platformunda oluşması.

• Solun yenileştirdiği Türkiye’de, ekonomi ve ülke yönetimi, “akılcılık” temelinde yeniden inşa edilmiş olacak. Ekonominin büyük hedefleri, temel stratejileri, dünya rekabetine çıkartacağı sektörler, hükümet, emek, sermaye tarafından önerilerek benimsenecek.

• Küçük ve orta ölçekteki girişimin, genel politika olarak desteklenmesi.

• Var olan vergi oranlarının (rant gelirleri ve gayrimenkulden kaynaklı gelirler dışında) arttırılmaması; mümkün olan kalemlerde indirilmesi. Kişisel gelir vergisinin, mükellefin bâzı harcamaları indirim nedeni kabul edilerek hesaplanması; vergi kaçakçılığıyla kesin hükümler ve ağır cezalarla mücadele edilmesi.

• Kamunun “personel” istihdamının belli bir süre dondurulması.

• Ekonomik açıdan doğal olmayan, kamunun zorlama istihdamından vazgeçilmesi; özel girişimlerin doğal istihdamının “yeni işe, vergi bağışıklığı” ile özendirilmesi.

• Tarımın desteklenmesinde ürün ve miktar bazındaki mevcut anlayışlar yerine, “aile bazında destek yöntemlerinin” pilot uygulamalarla denenmesi.

• Sosyal adaletin, tüketimi yaymak ve üretimi özendirmek özelliğiyle yeniden değerlendirilmesi.

• Türkiye'yi uluslararası hava trafiğinin önde gelen bir merkezi yapmak hedefi doğrultusunda, Atatürk Havalimanı'nın genişletilmesi. İstanbul Kurtköy havalimanı yapımının gerçekleşmesi. İskenderun Limanı'nın büyütülmesi, Karadeniz'in dünya ile bağlantısının yeni limanlarla sağlanması, karayolları projesinin tamamlanması. Bunlar ve büyük altyapı projeleri, hesapla ama cesaretle, dış kaynaklar seferber edilerek gerçekleşecek.

• 2000 yılına dönük bir başka hedef, tarım destekleme politikasının büyük ölçüde "aile bazında" düzenlenerek, hem daha akılcı, hem daha adil olması.

• 2000 yılının Türkiye'sinde, artık, devletin zorlamasıyla ve siyasetin savurganlığıyla doğal olmayan gereksiz bir istihdam yaratmanın kolaycılığından ve zararından vazgeçilmiş olacak. Kamu kaynaklarını siyasetçilerin özel yararları için seferber eden, bunun maliyetini ise topluma, öncelikle emek kesimine, gelişme umuduna yükleyen, hamal ve üretimsiz devlet modeli, 2000 yılında tarihe karışmış olacak.

• Buna karşılık, ekonominin doğal kulvarlarında, devletin altyapı yatırımlarında ve özel kesimin yatırımlarında, yeni istihdam yaratmak büyük vergi bağışıklıklarıyla, uzun bir süre desteklenecek.

• 2000 yılına kadar, ekonomi hukuku yenileştirecek: "Borcunu kaçıranı savunan, namuslu alacaklının hakkını göz ardı eden", "vergi kaçağını özendirip, vergi ödeyeni cezalandıran" bu hukuk anlayışı değişecek.

• "Verimlilik," sosyal haklarla sınırlı olması koşuluyla, öncelikli ölçüyü ekonomiye getirecek. kit'ler, bu ölçü ve sınır gözetilerek yeni bir yaklaşımla ele alınacak. Faiz oranlarının ekonominin doğal önlemleriyle düşürülerek girişime kaynak yaratılması, başka alanlardaki maliyeti hesaplanarak ve göğüslenerek, "öncelikli hedef" yapılmış, 2000 yılında büyük ölçüde gerçekleşmiş olacak. Solun biçimlendirdiği ekonomi, 2000 yılında, daha fazla üreten, büyüyen, iş yaratan, dünya rekabetinde yeri bulunan, ürünlerini ve oluşan değerleri daha eşitlikli paylaştıran, akılcı, verimli bir yapıya dönüşecek. "Sanayi toplumu" gerçekleşirken, "bilgi toplumu" olmanın yolunda ilerlenecek.

4. Hedef: Emek Öncelikli Bir Türkiye

• "Öncelikle hayata eşit başlayabilmek, eğitimde eşit fırsatı topluma sunmak; çağdaş hayat düzeyinin asgari koşullarını herkes için sağlamak;

yeniden üretmenin gereklerini göz ardı etmeyen bir eşitlik anlayışıyla, adaletli paylaşmak...”

• 2000 yılının Türkiye’si, geniş anlamıyla emeğin her alanda ve her düzeyde öncelikli değer olduğu, verimlilik ölçüsünü gözetebilen bir eşitliğin yaygınlaştığı Türkiye olacak.

• Bu yeni Türkiye’de, eşitlik, bir “standartlaşma, monotonlaşma” özlemi değil, insanların yaşam sürecine eşit başlamalarını, eşit fırsatlardan yararlanmalarını amaçlamaktadır. 2000 yılının Türkiye’sinde, devlet, her vatandaşına “temel hayat düzeyini” sağlamış, kaynakların değişiminde bu ölçü gözetilmiş olacaktır. Türkiye’nin solu, fırsat eşitliğini organize etmiş, kurumsallaştırmış olacaktır. Bu bağlamda, eğitim, temel bir alandır; 2000 yılında, ailesinin gelir azlığı yüzünden eğitim sürecinden ayrılmış tek bir çocuk kalmayacaktır. Türkiye, bu ayıbı solun öncülüğünde tarihe gömecektir.

• Bordro üzerinden kesilen vergilerde –Avrupa ortalamasının çok üzerindeki oranlarda yapılan bu işlemde– ücretli/maaşlı kesimin vergi oranını mutlaka ve ilk aşamada en az üç puan, sonra ek beş puan olarak düşürmek.

• Eğitimde fırsat eşitliğine, öncelikle ücretli çocuklarını kapsayan yaygın bir burs sistemiyle yönelmek; belirli bir gelir düzeyinin üzerindeki ailelerin çocuklarının orta ve yüksek eğitim masraflarını karşılamalarına dönük önerileri incelemek, dikkate almak.

• Kamu yönetiminin, devlet kuruluşlarının yeni eleman ihtiyacının karşılanmasında, her tür haksızlığı giderecek merkezi bir sınav sistemi getirmek.

• 2000 yılına kadar, işyerinde eğitim geliştirilecektir. Emek, işyerinde olsun, işletmelerde, devlet dairelerinde olsun, yönetime katılmış bulunacaktır. Sosyal güvence herkesi kapsayacaktır.

• En fazla iş kazasının yaşandığı inşaat sektöründe, inşaat izni, ancak işçilerinin sigortası için güvence sağlamış olan yapımcılara verilecektir.

• Türkiye’nin yasal çalışma süresi olan ve toplam işçinin çoğunu (sendikasız, sözleşmesiz işçiler) kapsayan 45 saatlik hafta, ücret düzeyi ve fazla mesai saklı kalarak, aşamalı şekilde ve zaman içinde 40 saate indirilmiş olacaktır.

• Emeğin meslek odaları, sendikaları, tüm demokratik özgürlüklerine sahip olarak 2000 yılının Türkiye’sinde yer alacaktır.

5. Hedef: Kişilikli Bir Türkiye

• “Bir yanda küreselleşen sorunlar ve çözümler var. Diğer yanda, Türkiye’nin bağımsızlığı ve öz yararları. Bu iki küme arasındaki dengelerin yeniden ve Türkiye’nin yararları daha fazla gözetilerek kurulması gerekiyor...”

• Türkiye’nin dış politika geleceğinin Balkanlar doğrultusundaki daha güçlü açılımlarda da araştırılması.

• Türkiye’nin Batı politikalarının, Avrupa eksenine bağımlı olmaktan çıkarılması.

• Avrupa Topluluğu’na Türkiye’nin muhtemel üyeliğinin, Batı tarafından Türkiye’ye bâzı politikaların kabul ettirilmesinde bir araç gibi kullanılmasına imkân bırakılmaması.

• “Türkiye Modelinin,” İslam özellikli toplumlara tanıtılmasının ve özendirilmesinin büyük bir politikaya dönüştürülmesi.

• Kıbrıs çözümünde, Türk toplumunun güvenliğini en uzak ihtimalde bile tehlikeye sokabilecek şekillenmelere kesinlikle izin verilmemesi.

• “Kişilikli Türkiye,” kendi sınırlarına sahip çıkan, komşularıyla ilişkilerinde, sınırlarını koruyabilmiş olmanın güvencesiyle hareket edebilen bir ülke olacaktır.

• 2000 yılının Türkiye’si, uluslararası düzeyde saygınlığı olan, kendi özgün yararlarını unutup başkalarının yararına endekslenmiş bulunmayan, tarihsel, kültürel, ekonomik birikimini en iyi şekilde değerlendiren özellikler taşıyacaktır.

• Solun önerdiği ve özlediği, gerçekleştireceği bu Türkiye, tarih, kültür ve insan birikimini doğru kullanacaktır. Ortadoğu’da ve Kafkaslar’da, Orta Asya cumhuriyetlerinde, özgün bir mesajın taşıyıcısı olarak, kendi modelini tanıtacak, savunacaktır.

Sonuç

Türkiye’nin insanları, böyle bir Türkiye’yi, 2000 yılının yepyeni Türkiye’sini solun öncülüğünde yaratacak güçtedir. Toplum olarak, kendi ufkumuza getirdiğimiz sınırlardan, kendi cesaretimizin önüne diktiğimiz engellerden başka çekinecek bir şeyimiz yoktur. Sorun, “statüko” ile “değişim” arasında, “korku” ile “umut” arasında, doğru tercihi yapabilmektir.

Türkiye, bu tercihi doğru yapacaktır; solun önderliğinde, geleceğin özgürlükçü, eşitlikli, gelişen dünyasını yaratacaktır.

“Alleben” toplantısı, Gaziantep, Ocak 1993

Solun Politika Önerileri

Türkiye'de siyaseti, parti sözcülerinin "laf yarıştırması" özelliğinden kurtarmamız gerek.

Siyaseti, "münazara üslûbundan" çıkarmak gerekiyor. Siyaset, daha keskin, daha garip söz söyleyen ya da rakibine "laf oturtan" politikacının "kazandığı" bir "atışmadan" ibaret olmamalıdır.

Türkiye'nin siyaset kurumu, "kaliteye" yönelmelidir; işlevselliğini ve saygınlığını kazanmasının önkoşulu budur.

Türkiye'nin partileri ve politikacıları, artık, "sözlü siyaset" evresini geride bırakıp, "yazılı siyaset" düzeyine yükselebilmelidir.

İlişikte sunduğumuz "Solun Politika Önerileri," bu kaygıların ve bu düşüncelerin ürünüdür; Türkiye'nin "siyaseti yenileştirme" ihtiyacına sol olarak bizim katkımızdır.

"Solun Politika Önerileri"nde, Türkiye'nin sorunlarına sosyal demokrat yaklaşımları ve önerileri parti örgütleriyle danışarak geliştirdik. Şimdi bu düşüncelerimizi yazılı bir belge halinde kamuoyunun değerlendirmesine sunmaktayız. Toplumdan alacağımız eleştiri ve önerilerle, bu çalışmayı geliştireceğiz.

Aşağıda sunulan bölümlerde, söz konusu çalışmanın bâzı özellikleri özetle tanıtılıyor:

Politika Önerileri, Solun Türkiye

Yorumunu Sunuyor

Politika Önerileri'nin ilk bölümünde, solun ideolojik özü ve temel tercihleri özetleniyor. Burada, "mücadele geçmişimizle, sosyal demokrat geleceğimizin sentezini oluşturmanın hedeflendiği" belirtiliyor. Sosyal demokrasi, "özgürlük ve eşitlik ideallerinin bütünlüğü" olarak tanımlanıyor; "21. yüzyılın eşiğindeki dünyamızda, şimdi çok daha geniş bir coğrafyada etkinlik kazanmakta olduğu" anlatılıyor. Türkiye'de solun 1980 sonrasında iktidar alternatifi olmaktan uzaklaşması, "solun, kendi sol ve demokrat özü doğrultusunda kendisini yenilememiş olması" nedeniyle açıklanıyor. Sosyal demokrasinin, "sürekli ve sonsuz bir adalet arayışı" olduğu belirtiliyor.

Politika Önerileri, Türkiye'ye "Beş Boyut"

Getiriyor

a) Sivil Toplum

Solun özlediği ve önerdiği Türkiye modelinde, "sivil toplum" öncelikli bir yere sahip; bir bakıma, yeni Türkiye'nin sosyal dokusunu "sivil toplum"

anlayışı örüyor: Meslek kuruluşları, dernekler, belediyeler, işçi-işveren kurumları, “güzelleştirme” ve “dayanışma,” her tür yurttaş beraberlikleri hem özendiriliyor, hem de işlevsel kılınıyor. Önerilerin en önemli özelliği, yeni Türkiye’yi “sivil toplum” ekseninde oluşturması; toplumun ve bireyin katılımını, denetimini ve dinamizmini her alana, her düzeye getirmekte olması.

b) Verimlilik/Etkinlik

Türkiye’de –hattâ dünyada– solun en fazla eleştirildiği bir konu, eşitlik ve adalet ideallerini ısrarla izlerken, “verimlilik/eşitlik” boyutlarını göz ardı etmesi. Bu nokta, özellikle Türkiye gibi “gelişmekte olan” bir ülke için çok önemli; Türkiye ekonomisi gibi, “sömürgeleri bulunmayan” bir ekonomi bakımından çok öncelikli. Politika önerileri, “sosyal adalet kaygısı ve demokrasi özeniyle sınırlanmış” verimlilik/etkinlik amacını, ekonominin temel parametresi olarak getiriyor; tüm yaklaşımlarını, bu parametrenin bir işlevi olarak niteliyor, ona endeksliyor.

c) Eşitlik Duyarlılığı

Politika Önerileri’nde, genel olarak solun “farklılığı”, “önceliği”, “duyarlılığı” olan “eşitlik ve sosyal adalet,” her konuda temel bir ölçü olarak getiriliyor. Ekonomik büyümeden, kentlerin yenileşmesine kadar her alanda, “ayrıcalıkları, fırsatları, kültür ve eğitimi, zenginlik ve mutluluğu mümkün olan en geniş kitleye yaymak,” hedef gösteriliyor.

d) Yenileşme

Sol, bir “yenileşme iddiasını” topluma sunuyor: “Anlayışlardan, ihale mevzuatından, profesyonel futbol yönetmeliğine kadar” her alanda, yenileşmek. Politika önerileri, süregiden düzenin köhneliğine, kaderciliğine bir başkaldırı özelliği taşıyor. Türkiye’nin, var olan geriliklere ve eşitsizliklere, mevcut verimsizliğe teslim olmaması gerektiğinin, her şeyin daha güzele doğru değiştirilebileceğinin çağrısını, Politika Önerileri getiriyor.

e) Türkiye’nin Bütünlüğü

Politika Önerileri, demokrasinin bir “farklılaşma özgürlüğü,” bir “özgürce mücadele ve uygarca uzlaşma” ortamı olduğu gerçeğinden yola çıkıyor. Özgürlüklerin, beraberinde sorumluluklar getirdiğini vurguluyor. Sınıfsal ve sosyal sorunlardan, Güneydoğu ve Kürt sorununa kadar, tüm sorunların bu anlayışla, Türkiye’nin ve toplumun bütünlüğü çerçevesinde çözümlenmesini öngörüyor.

Politika Önerileri, Topluma “11 Hedef” Gösteriyor

Politika Önerileri'nde, solun önerdiği ve özlediği Türkiye anlatılıyor. Bu Türkiye'yi elbirliğiyle oluşturmamız için, topluma bâzı hedefler gösteriyor:

Hedef 1: Kendisiyle Barışık Bir Türkiye

Solun özlediği ve önerdiği Türkiye'de, "cumhuriyetçilik", "demokrasi", "insan hakları", "çağı paylaşmak", "sosyal adalet", "laiklik", "dürüstlük", "gelişme" anlayışları çevresinde bütünleşmiş bir toplum oluşturmak. Cumhuriyet'i meydana getiren tüm unsurların, inanç ve kimlik özelliklerinin, siyaset tercihlerinin, kendi demokratik farklılaşmaları içindeki bütünlüğü anlayışını öne çıkarmak.

Hedef 2: Özgürleşen Bir Türkiye

Anayasada ve yasalarda, çağdaş, çoğulcu demokrasilerin tüm özelliklerinin yer alması; demokrasinin bir hayat tarzına dönüşmesi. Yasakları tanımlayan anayasadan, özgürlükleri tarif eden anayasaya geçiş. "Sıradan Yurttaşın," sivil toplum kurumları aracılığıyla etkin olması, "devleti paylaşması." Bireyin, devletin antidemokratik vesayetinden çıkması.

Hedef 3: Akılcı, Verimli, Büyüyen Bir Türkiye

Daha fazla üreten, büyüyen, iş yaratan, dünya rekabetinde yeri olan, ürünlerini ve oluşan değerleri daha eşitlikli paylaştıran, akılcı, verimli bir ekonomik yapı. Büyük ekonomik hedeflerin ve stratejilerin, "hükümet, işçi sendikaları, işveren kuruluşları"nın ortak platformunda oluşturulması. Girişimin her ölçekte desteklenmesi. Sadece var olanı daha adil paylaşmak değil, paylaşılacak olanı büyütmek.

Hedef 4: Emek Öncelikli Bir Türkiye

Öncelikle hayata eşit başlayabilmek, eğitimde eşit fırsatı topluma sunmak; ihtiyacı olan öğrenciye, eğitim süreci sonrasında ödenmesine başlamak üzere kredi vermek; çağdaş hayat düzeyinin asgari koşullarını herkes için sağlamak; yeniden üretmenin gereklerini göz ardı etmeyen bir eşitlik anlayışıyla, emeğin en yüce değer olduğu bilinciyle, bütçe politikalarını, vergi politikalarını yeniden düzenlemek.

Hedef 5: Yenileşen Bir Türkiye

Bütün kurumlarıyla ve kurallarıyla yenilenen, çağın ve akılcılığın ifadesi olan bir Türkiye. Devletin, yönetimin, siyasetin yenileşmesi. Türkiye'yi yenileştirmeye, en belirleyici kurumdan, parlamentodan başlanması. Eğitim düzeninin, ilkeleriyle, anlayışlarıyla, kurumları ve

organizasyonuyla yenilenmesi. Bürokratik zaman ve enerji kaybıyla sistemli bir mücadele, bürokrasilerin küçülmesi.

Hedef 6: Feodalizmden Arınmış Bir Türkiye

Büyük toprak mülkiyetinden kaynaklanmış ilkel güç organizasyonlarına dayalı olarak insanın insana hükmetmesi, insan kişiliği ve onurunu yok sayması olan feodal sosyal yapıların tasfiyesi. Bu amaçla, gerekli yörelerde toprak reformu yapılması. Feodalizmin sömürdüğü köylünün özgürleşmesi için gerekli toplum desteğinin devletçe düzenlenmesi.

Hedef 7: Kişilikli Bir Türkiye

Türkiye'nin sıradan bir ülke olmadığı, yedi yüzyıllık kültür ve deney birikimine sahip olduğu, evrensel boyutta işlev taşıdığı bilinciyle, Türkiye'nin kendini ve dünyadaki konumunu yeniden değerlendirmesi. Türkiye'nin kendi ulusal yararlarını, başka ülkelerin ve topluluklarının yararlarına endekslemekten uzaklaşması.

Hedef 8: Dürüst Yönetilen, Saydam Bir Türkiye

Devlet yönetimiyle, ticari ilişkilerin iç içe gelişmesini önleyecek hukuk düzenlemesi; siyasi işlevle bağdaşmayan ticari faaliyetlerin belirlenerek, "Siyasal Ahlâk Yasası"nın oluşması; kit yönetimlerinin ve istihdamının siyasallaşmaktan kurtarılması; büyük devlet ihalelerinin, ilgili meslek odalarının gözetiminde gerçekleşmesi; ilçe ve merkez belediyelerinde "Hemşeri Meclisleri"nin oluşumu; belediyelerin ekonomik kararlarına ve imar uygulamalarına, meslek odalarının katılımı.

Hedef 9: Kadını ve Erkeği Eşit Bir Türkiye

Kadının haklarına, hukuk ve ekonominin yanı sıra, hayatın paylaşılmasında, anlayışlarda, aile içindeki eşitlik düzeyinde sahip çıkılması. Kadınların ekonomiye, yönetime, siyasete katılmalarını engelleyen olguların belirlenmesi ve tasfiye edilmesi. Kadının, aile içindeki konumunda ve çocuk bakımında desteklenmesi.

Hedef 10: İnsanları Birbirini Seven Bir Türkiye

Sevgisi azalan değil, birbirine sevgisi artan, şefkat duyguları gelişen bir Türkiye'nin gerçekleşmesi için, tüm özendirme araçlarından yararlanılması, anlayışların ve duyguların seferber edilmesi, plan ve programla bu hedefe yönelinmesi. Aile biriminin desteklenmesi. Sosyal güvenliğin kırsal kesime yayılması. Yaşlıların ve engellilerin yalnız bırakılmaması.

Hedef 11: Yeşil Bir Dünyada, Temiz Bir Türkiye

Geçmişin bizlere emanet ettiği kültür ve doğa mirasına sahip çıkılması. Çevrenin korunması için sürdürülen evrensel mücadelenin desteklenmesi.

Türkiye'de doğanın ve tüm canlı türlerinin, yeşillerin ve suların korunması, iyileştirilmesi amacıyla planlı ve örgütlü bir çabanın gerçekleşmesi.

Politika Önerileri, Yeni Yaklaşımlar Sunuyor

Politika Önerileri'nde, bâzı yeni yaklaşımlar kamuoyunun değerlendirmesine sunuluyor. Birkaç örnek şöyle özetlenebilir:

• Belediyeler: "Saydamlık," imara ve ihaleye ilişkin tüm karar süreçlerine ilgili meslek odalarının, ilgili sendikaların katılımıyla öngörülüyor; mahalle muhtarlarının belediye meclislerine doğal üye olmaları, kendi mahallelerindeki belediye hizmetlerini denetlemeleri savunuluyor; "Hemşeri Meclisleri"yle halkın katılımı getiriliyor; belediyelerin "bağış almak"' uygulamasına son veriliyor; belediyelerin, çevrenin sivil toplum örgütleriyle işbirliği, kültür ve amatör sporlarda koordinatörlüğü öneriliyor.

• Orman köyleri: "Sadece insanların ormanlar için değil, aynı zamanda ormanların insanlar için var olduğu" anlayışından hareketle, yeni bir model tartışmaya açılıyor: Pilot uygulamalardan başlanarak ve zaman içinde bâzı ormanlık alanların ilgili köyün tüzel kişiliğinin gözetimine, yönetimine, yararlanmasına ve geliştirme sorumluluğuna bırakılması öngörülüyor. Mümkün olan durumlarda, bâzı ağaçların köylüye zimmetlenmesi uygulaması öngörülüyor.

• Yüksek eğitim bursu: Dört yıl sonunda 40 bin üniversite öğrencisini kapsayacak bir "yükseköğrenim kredisi," yılda 15 milyon olarak (toplamı, ilk yılda 150 milyar tl, dördüncü yıldan başlayarak her yıl 600 milyar tl) öneriliyor. İşçi ve çiftçi ailelerine öncelik tanıyacak bu programda, verilen kredinin, öğrenci çalışma yaşamına başladıktan sonra ve uygun koşullarla geri ödenmesi öngörülüyor. Dünyada başarıyla uygulanan bu sistemin Türkiye'de de uygulanabilirliği düşünülüyor.

• Tarımı destekleme yöntemi: "Aile bazında destek" modelinin belirli ürünlerde ve pilot bölgelerde uygulanması öneriliyor: Köylü "ailesinin" ihtiyaç duyduğu asgari geçim düzeyinin hesaplanarak desteklemenin öncelikle bu temelde düzenlenmesi; "çiftçi ailesinin," iyi niyetle gerçekleştirdiği üretim en alt düzeyde de olsa, en üst düzeyde de olsa, bu asgari parayı devletten alması. Böylece, destekleme alımı asıl amacı olan bir güvenceyi köylü ailesine sağladıktan sonra, "taban fiyatının" dünya piyasalarına yakın ölçülerle, daha gerçekçi ve ekonomik şekilde belirlenmesi.

• Öğretmenlerin “nakil ve tayini:” Genelde memurların, özelde öğretmenlerin, bir görev yerinden diğerine nakli uygulaması, çağdaş dünyada kalmamıştır. Ancak özellikli görevlerde ve zorunlu durumlarda ya da isteğe bağlı şekilde bu yönteme başvurulur. Oysa Türkiye’de, memurun görev yeri, kural olarak ve zorunlu olarak sürekli değiştirilmekte ve ailesiyle birlikte perişan edilmektedir. Bu durum, memuriyeti ve öğretmenliği ancak zorunluluk altında benimsenen işler kategorisine düşürmektedir. Bu sistemin değişmesi, öncelikle öğretmenin kendi doğal çevresinde göreve başlaması ve (istisnai durumların dışında) aynı çevrede görevini sürdürmesi öngörülüyor.

Politika Önerileri çalışmasına ilişkin basın toplantısı,

Aralık 1993

Türkiye’nin Sorunlarına Solun Yaklaşımları

Yeni Hedefler

1-a) DEMOKRASİNİN POLİTİKALARI

Sorun: Türkiye’nin bütün sorunlarını birlikte etkileyen, tümünün çözümünü zorlaştıran ve kolaylaştıracak olan, demokrasidir. Ve Türkiye, anlayışlarında, yöntemlerinde, uygulamalarında yeterince demokratik olamamıştır. Demokrasinin sağladığı büyük ivmeden kendini belli ölçüde yoksun bırakmıştır.

Temel Yaklaşım: Çağdaş, ileri demokrasilerde var olan tüm haklar ve özgürlükler, taşıdıkları sorumluluklarla birlikte, Türkiye’de de var olacaktır.

Önerilerimiz: Türkiye’nin tarih, deneyim, kültür ve insan birikimini harekete geçirebilirsek, elbirliğiyle büyük işler başaracağımıza inanıyoruz. Bu doğrultudaki ilkelerimiz, tahlillerimiz ve önerdiğimiz yaklaşımlar şöyle:

I - DEMOKRASİNİN TEMEL KOŞULLARI

“Hayat Tarzı”

• Demokrasinin bir “hayat tarzına” dönüşebilmesi. Bu hayat tarzının nitelikleri ve koşulları olan “özgürce farklılaşıp tartışarak, uygarca uzlaşma” yeteneğinin, “farklı olanların birlikte yaşayabilme” özelliğinin, “karşıtların meşruiyeti” anlayışının, “hoşgörü” ve “sentez” alışkanlıklarının sistemli şekilde özendirilmesi.

• Birbirini daha fazla anlayan ve daha fazla paylaşan yurttaşların birlikteliği. Kendi içinde kapanmış değil, kendi dışına açılabilmiş toplum kesitleri. Baskı değil, diyalog ve ikna yöntemleri. Tümüyle sahiplenilmiş değil, başkalarıyla paylaşılabilmiş karar merkezleri ve mekanizmaları. Çatışmanın değil, demokrasi üzerine uzlaşmanın kültürü.

• Bu özellikleri toplumda geliştirmenin iki yöntemi var: İlki, tüm kurum ve kuruluşlarda, düzenlemelerde ve yasalarda demokrasinin kurallarını uygulamak. Bu, son çözümlemede, bir siyasal kararlılık ve tercih sorunu; ikinci ve daha zor olan yöntem, demokratik anlayışları zihinlerde, alışkanlıklarda, toplumsal ve bireysel davranışlarda yerleştirmek.

• Demokrasiyi kurumsallaştırmak yönünde çeşitli önerilerimizi yeri geldiğinde belirteceğiz. Ama en zor olanı, demokrasinin üzerinde yükselmek için ihtiyaç duyduğu temel yaklaşımları, zihinlerdeki demokrasi devrimini gerçekleştirmek. Bir hareket noktası olarak, “demokrasi eğitimini” önermekteyiz: Çocuklarımıza birlikte yaşamayı, birbirini sevmeyi, çoğulculuğu, farklı düşünceye saygıyı, insanlığın demokrasi

birikimini öğretecek bir “demokrasi dersinin,” ilk ve orta eğitimde yer almasını öngörmekteyiz.

• Demokrasi kültürünü yaygınlaştırmak için, bütün iletişim araçlarından katkı istemeyi, bu katkıyı bir plan çerçevesinde organize etmeyi öngörüyoruz. Toplumun, yoğun bir demokrasi şartlanmasına ihtiyacı var. Demokrasiyi birlikte öğreneceğiz ve öğreteceğiz.

Farklılaşma İçinde Bütünlük

• Doğulu, Batılı, Kuzeyli, Güneyli, inanan, farklı inanan, inanmayan, siyasal tercihinde farklılaşan, değişik hayat tarzı olan tüm insanlarımızın, “kendi farklılıkları içindeki birliği.”

• Türkiye’nin ulusal bütünlüğünün ve coğrafya bütünlüğünün içinde, farklı etnik yapıların, farklı kültür kimliklerinin varlığını ve özelliklerini, devletin yansızlığı ilkesiyle ve anlayışla benimsemek.

• Türkiye’nin toplumu ve toprağıyla bütünlüğü çerçevesinde ve demokrasilerin olağan, barışçı kuralları içinde, düşünsel, inançsal ve etnik farklılaşmaların kendini özgürce ifade edebilmesini, farklı kültür özelliklerinin isterse kendi dilinde yayın yapabilmesini, isterse (devletin genel eğitimine ek olarak) özel eğitim verebilmesini, bir bölünme değil, bütünleşme faktörü olarak öngörmekteyiz.

Tarihi Değerlendirmek

• Toplumu, kendi tarihiyle barıştırmak: Tarihimizin deney birikimini ve güzelliklerini yeniden değerlendirmek. Nereden geldiğimizi, nereye varmak istediğimizi, tarih içindeki işlevimizi, insanlığa getirmeyi amaçladığımız özgün katkıyı, yeniden düşünmek.

II - TOPLUM, ÖRGÜT DÜZEYİ VE BİREY

“Katılımcı Toplum”

• Mümkün olan her alanda ve her düzeyde, insanların kendileriyle ilgili kararlara katılımının özendirilmesi. Katılım, çağdaş demokrasinin temel bir özelliğidir.

• Gene mümkün olan her alanda ve her düzeyde, ilgili kuruluşlara ve ilgili insanlara danışılması, demokrasinin ve uygulamada verimliliğin gereğidir.

• “Karar” yetki ve önceliği, sadece iktidar olanlara, sadece çoğunluk olanlara ait bir tekel değildir. Karar merkezlerinin ve yetkilerinin muhalefetle, azınlıktaki düşüncelerle ve ilgili toplumsal kuruluşlarla paylaşılması gerekir.

Sivil Toplum

• Solun özlediği ve önerdiği Türkiye'de, demokrasi sonsuz bir kavramdır. Bu bağlamda, yeni Türkiye, öncelikle "sivil toplumu" desteklemek ve geliştirmekle kendini yükümlü saymalıdır. Okul-aile birliklerinden sendikalara, meslek odalarına, "tüketiciyi" koruma hareketlerine, "yöresel güzelleştirme derneklerinden" "çevreci kuruluşlara," dayanışma yahut ortak ilgi topluluklarına kadar tüm "yurttaş beraberliklerinin" özendirilmesi.

• "Sivil toplumun" özelliği, "sıradan yurttaşın" sivil kurumlar aracılığıyla ülkede "etken" olması, "resmi devlet" karşısında "edilgenlikten" çıkarılmasıdır. Türkiye'nin sıradan yurttaşları, devleti paylaşabilmelidir.

Birey ve Önemi

• Türkiye'de, "bireyin" yerini ve önemini, özgürlüğünü ve dokunulmazlığını, yeniden düşünmemiz gerekiyor. Çağımızın bireyi, kendi çevresinden giderek artan ölçüde bağımsızlaşmaktadır. Devletin, toplumsal ve siyasal kurumların, klasik eğitim mekanizmalarının yardımına, korunmasına daha az ihtiyaç duymaktadır. Bireysel dinamiğin topluma getireceği katkıların önünü açmalıyız.

• "Bireyi," antidemokratik devlet vesayetinden kurtarmanın yollarını bulmalıyız. Devletin bu vâsiliği yurttaşın demokratik haklarını ve insan haklarını sınırlamak için bir geleneğe dönüştürdüğü ülkemizde, bireyi özgürleştirmek, demokratlığımızın gereğidir. Bireyin çağımızda artan önemi ve dinamizmi, toplumsallığın gerekleriyle uzlaşmalıdır.

• "Sivil toplum kuruluşlarının," öncelikle yerel yönetimlerin kararlarına sistemli biçimde katılımını sağlayacağız. İlgili dernekler ve yurttaş beraberlikleri, karar sürecinde yer alacak. Devlette ve yerel yönetimlerde, muhalefetin dışlanmaması için yeni usul düzenlemeleri getirilecek. Çalışanlar, çalışma koşullarının işyerindeki düzenlenmesinde söz sahibi olacak. Daha ileri düzeydeki işyeri katılımı özendirilecek.

III - TEMEL GÜVENCELER

Anayasa ve Devlet

• "Cumhuriyetçilik", "demokrasi", "çağı paylaşmak", "laiklik", "sosyal adalet", "dürüstlük", "gelişme" anlayışları çevresinde bütünleşmiş bir toplumu gerçekleştireceğiz.

• Solun özlediği ve önerdiği Türkiye'de, yasakları değil, özgürlükleri tanımlayan bir Anayasa'nın var olması... "Yasakçı devlet" anlayışından, "özgürlükleri organize eden, özgürlükçü devlet" anlayışına geçilmesi.

Demokrasinin, tüm kurumlarıyla ve kurallarıyla yasalarda ve Anayasa'da yer alması. Amacımız, budur.

İnsan Hakları

• Sol, demokrasi ve insan haklarının bayraktarı olmanın onurunu taşımaktadır. Oysa günümüzün Türkiye'sinde, insan hakları birçok durumda savunmacısız kalmıştır. İnsan haklarının çiğnenmesi, geçmişte bu konuda duyarlı olabilmiş siyaset çevrelerinde bile, artık duyarsızlıkla karşılanmaktadır.

• En yüce kavram olan insan haklarına, her düzeyde ve her koşulda sahip çıkacağız. Sol, işkence ayıbını tarihin çöp sepetine fırlatacak.

• İnsan hakları ihlali, yerinde infaz, kontgerilla uygulaması ve benzeri olaylarla iddiaları ciddi şekilde araştırarak bunlara kesinlikle son vereceğiz.

Geçmişin Haksızlıklarını Gidermek

• Hiçbir şiddet eyleminde sorumluluğu bulunmamasına rağmen, 12 Eylül döneminde cezalandırılmış, hakları elinden alınmış ya da hakları iade edilmemiş olanların tüm hakları verilecek ve uğradıkları maddi zarar tazmin edilecek.

• İlk yapılması gereken iş, Türkiye'ye ve çağa yaraşan yepyeni bir Anayasa'yı gerçekleştirmek. Belirttiğimiz gibi, demokrasinin evrensel ölçülerini tümüyle Türkiye'ye getireceğiz. Bütün yasalar, demokrasinin ve çağın ışığında yeniden değerlendirilecek; iddialı, gelişen, demokrat bir Türkiye'ye yakışmayan ne varsa, ayıklanacak. İnsan haklarıyla çelişen uygulamalara kesinlikle son vereceğiz. Bu bağlamda, her kim olursa olsun, işkenceye bulaşanlar, emrini verenler, uygulayanlar, uygulanmasına göz yumanlar, ağır cezalara çarptırılacak; ceza yasasını bu doğrultuda değiştireceğiz. Türkiye, bu demokrasi dönüşümünü gerçekleştirmelidir.

Laiklik

Cumhuriyetin temel taşı niteliğiyle, laikliğin, devletin öncelikli özelliği olarak güçlendirilmesini istiyoruz. İnananlar, inanmayanlar, farklı inananlar, kendi değişik tercihlerinin, inançlarının ve inançlarını uygulayabilmenin "ortak güvencesini" laiklikte bulabilmelidir.

• Laikliği, demokrasinin temelindeki hayat tarzı olarak, farklılaşanların barış içinde birlikte yaşamasının vazgeçilmez yöntemi olarak benimsiyoruz.

• Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, toplumumuzdaki bütün inanç özelliklerini kapsayacak biçimde yeniden düzenlenmesi gerekiyor. Özellikle, dışlanmış görünümdeki Alevi inanç sahiplerinin, kendi özgür tercihleri olursa diyanet organizasyonuna katılabilmelerini savunuyoruz.

• Diyanet işleri kapsamında kendini görmeyen ve din amaçlı yardım almayan inanç özelliklerini, devletin kültür alanında desteklemesini uygun buluyoruz.

• Devlet ve din işlerinin birbirinden ayrılmasında ilkeli, kararlı ve özenli olunması gerekiyor.

• Eğitim laik esaslarda düzenlenecek ve devletin eğitiminde “eğitim birliği” ilkesine sahip çıkılacak.

• Laikliğin nihai amacı, devletin, inanç dünyasından çekilmesidir; dinsel organizasyonu sivil topluma, cemaatlere devretmesidir. Uzun vadede, gelişme sürecinde bunu öngörüyoruz.

• Laikliğin daha iyi anlaşılması ve özümsenmesi için yaygın bir tanıtma, diyalog ve eğitim kampanyası başlatacağız. Laiklikle çelişen eğitim özelliklerine son vereceğiz. Elbette din eğitimi olacak ama bu eğitimi veren okulların sayısı, Türkiye’nin din adamı ihtiyacına oranlanacak. İnsanlar elbette Kuran kursu açabilecek. Ancak bu kurs, Milli Eğitim’in denetimi altında gerçekleşecek. Eğitim, toplumun ortak sorumluluğu ve ortak gözetimi altında olacaktır.

1-b) YAPILANMANIN POLİTİKALARI

Sorun: Türkiye, Meclis’in çalışma düzeninden ihale mevzuatına, profesyonel kulüp yönetmeliğine, yönetim ve sorumluluk anlayışlarına kadar her alanda ve her düzeyde köklü bir yenileşme ihtiyacındadır. Bunu gerçekleştiremezsek, 2000’li yıllara ancak şimdiki gibi siyaseten özürlü, iktisaden engelli bir ülke olarak başlayabiliriz. Bir yandan hâlâ kurtulamadığımız yasakçı alışkanlıklar, aşırı merkeziyetçi ve bürokratik yapılanmalar toplumun hızını kesiyor. Ekonomi gelişmiyor, demokrasi yerleşmiyor. Öte yandan, demokrasi fukaralığı bizi birbirimize karşı daha anlayışsız ve duyarsız kılıyor. Bu eksiklerle, sorunları çözemiyoruz, enerji ve zaman kaybediyoruz.

Temel Yaklaşım: Türkiye’nin temel kurumlarından başlayarak köklü bir yenilenmeyi önermekteyiz. Parlamento, devlet yönetiminin organizasyonu, belediyeler, devlet personelinin konumu, bir yenilenme hareketinin çıkış noktalarını oluşturacak. Topluma karşı devletin başlıca görevleri olan eğitim, sağlık, savunma gibi hizmetleri çağdaş bilgi birikiminin ve teknolojinin doğrultusunda yeniden düzenleyeceğiz. Bu çalışmalarımızın her aşamasında, devletin ve tüm devlet organizasyonunun kendi başına bir amaç olmadığını bileceğiz ve hatırlatacağız. Amaç insandır, insanın

mutluluğudur; devlet ve devletin tüm organizasyonları, bu amaca, yani insana, yani yurttaşa hizmet edebildiği ölçüde değer taşır.

Önerilerimiz: Türkiye'yi atanmışların değil, seçilmişlerin yönetmesini hayata geçirmek düşüncesiyle, parlamentoyu, daha etkin ve lafta değil, gerçekte egemen kılmak için, önce parlamentoda reform yapmayı öngörmekteyiz. Devlet ve belediye yönetimlerine katılımı ve saydamlığı sadece "niyet olarak" değil, "kural olarak" getireceğiz. Yeni bir yönetim sistemiyle, il ve ilçelere daha geniş yetki tanınmasıyla, Türkiye'nin daha iyi yönetileceği kanısındayız. "Beraberinde sorumluluğu da tanıyan özgürlük" anlayışını toplumun yeniden düzenlenmesinde temel çıkış noktası olarak önermekteyiz.

I - AMAÇLAR VE ARAÇLAR

Yasakların Sona Ermesi

• Çoğulcu/çağdaş demokrasilerdeki tüm haklar, özgürlükler ve bunların yurttaşa getirdiği tüm sorumluluklar, hiç eksiksiz olarak Türkiye'de geçerli kılınacak. "Siyasetten yasaklı", "toplusözleşmeden yasaklı" bütün toplum kesitlerinin, çağdaş demokrasinin ölçüleriyle bu yasaklardan kurtulmasını istiyoruz.

Dürüst Yönetilen, Saydam Bir Türkiye

• Sol, devlet ve ülke yönetiminde, ahlâkın ve dürüstlüğün geleneğidir. Günümüzün Türkiye'si, ne yazık ki, bu gelenekten hızla uzaklaşıyor. "Köşe dönmeciliğin", "malı götürücülüğün" çekim alanına, bütün siyasetler kendini kaptırabiliyor. Devlet ve ülke yönetimi yozlaşıyor, çirkinleşiyor. Siyaset, bir iddiayı ve ideali toplumla paylaşmanın yöntemi olmaktan çıkıyor. Kişisel yarar sağlamanın özel aracına dönüşüyor. Profesyonelleşiyor. Ticarileşiyor.

• Ahlâkın ve erdemin mesajını vererek siyaset yapmaktayız. Kamu yönetimiyle, ticari ilişkilerinin iç içe geçmediği bir anlayışın takipçisiyiz. Halkın ödediği vergilerin, siyasal yandaşlara gereksiz "işler" yaratılarak tüketilmediği bir düzen istiyoruz. Hiçbir ehliyeti bulunmayan kimselerin sırf parasal ve siyasal çıkar hesabıyla kit'lerin yönetim kadrolarına getirilmesi topluma ait kaynakları tüketmektedir. Hele kamuya ait bankalar, geri dönmeyecek kredilerin imtiyazlı şirketlere ve kişilere sunulmasının temel aracı olagelmiştir.

Şöyle bir harekât planını öneriyoruz:

• "Siyasi Ahlâk Yasası" derhal çıkarılmalıdır. Anayasa'nın da öngördüğü bu yasal düzenleme ile, milletvekillerinin ve bakanların hangi

meslekleri sürdürebileceği, milletvekili olmak için hangi meslekleri terk etmeleri gerektiği, hangi özel işlerin ve özel konumların, milletvekilliğiyle ve kamu yöneticiliğiyle bağdaşmayacağı açıkça ortaya konulmalı, gereği yapılmalıdır.

• Milletvekili dokunulmazlığı, ancak siyasal özellikli suçlamalar karşısında geçerli olmalıdır. Ahlâk ve parayla ilgili suçlar kesinlikle kapsam dışı kalmalı.

• Partilere yapılan bağışlar zorunlu olarak açıklanmalı, parti gelir ve giderleri etkin şekilde denetlenmelidir. Parti adaylarının seçim dönemindeki harcamalarına belirli sınırlamalar konmalı; adayların özel para kaynakları sınırlanmalı ve denetlenmelidir. Parti adaylığı, ancak çok zenginlerin çok para harcayarak elde edeceği bir ayrıcalık olmaktan çıkarılmalıdır.

• Devletin ve kit'lerin tüm ihaleleri, başlangıcından sonuçlanmasına kadar, ilgili sanayi, ticaret ve meslek odalarının katılımı, denetimi ile gerçekleşmelidir. Bu yaklaşım geçerlikteki yasalarda vardır; biz bunu hayata geçireceğiz.

• Kamu İktisadi Teşekkülleri'nin yönetim kurullarına konudan habersiz kimilerin sırf siyasal kimlikleri nedeniyle atanmasına son verilmeli, sadece siyasal kimlikleri nedeniyle bu görevlere atanmış olanlar, görevden alınmalıdır. İlk işimiz kit'leri ehil ellere teslim etmek olacaktır.

• Devletin, kit'lerin, belediyelerin, belediyelere bağlı işletmelerin müteahhitlere ödediği "istihkak," her kamu biriminin kendi içinde eşit ve objektif oranlarla, sıralarla ödenmelidir. İstihkakını alabilmek, istihkak oranını arttırabilmek için rüşvet verme zorunluluğunu ortadan kaldırmanın başlıca bir yöntemi budur.

• Kredi yolsuzluklarının, batık kredilerin, siyasal etkinlikle gerçekleşen vurgunların ve halkın uğradığı büyük kayıpların çok önemli bir kaynağı, devlete ait ihtisas bankalarının, genel ticari bankacılık yapmalarıdır. İktidardaki politikacıların, yakınlarının ve iş ortaklarının devlet eliyle ve halkın parasından haksız kazanca kavuşturulmasına da yol açan bu uygulamanın önlenmesi için, kamu bankaları, dört yıllık bir süreç içinde, kendi kuruluş gerekçeleri olan ihtisas bankacılığının sınırlarına çekilmelidir.

• İlçe ve merkez belediyelerinin ihaleye ve imara dönük işlemlerine, yörenin ilgili meslek odaları temsilcileriyle katılmalı; bu konulardaki kararlar, ancak "Hemşeri Meclisleri"nin önünde, kamuoyunun gözetiminde alınabilmelidir.

• Belediyelerin hizmet verdikleri iş sahiplerinden ya da vatandaştan “bağış almaları” uygulamasına derhal son verilmeli; belediyelerin ihtiyacı bir tür keyfi vergi niteliğinde olan, suiistimale açık olan bu yöntemle değil, devletin yasal desteğinin artmasıyla sağlanmalıdır. Belediyelerin vakıf uygulamaları, şirket kurmaları ve spor kulüpleriyle ilişkileri, yeni bir düzenlemeye kavuşturulmalıdır.

Memurların Konumu

Devletin vatandaşla ilişkilerinde “kalite”nin her düzeyde gelişmesi, aranması, özendirilmesi. Temel yaklaşımı söyle öngörmekteyiz:

• Vatandaşı, devlet karşısında, belediye karşısında daha talepkâr kılmamız, daha iyisini istemeye, kalite aramaya onu özendirmemiz gerekiyor. Ancak böyle bir talep oluşursa hizmet gelişebilir. Memur, toplumda yükselen talebi ve kalite arayışını karşılayacak niteliklere sahip olmalıdır.

• Memurun meslek onurunu ve sosyal konumunu kendisine iade edeceğiz. Türkiye’nin memurları, çoğu haksız suçlamalarla çizilmiş olumsuz bir imajdan kurtarılmalıdır. Memurları, kendi görevleriyle ve sosyal konumlarıyla uyumlu hayat düzeyine ulaştıracağız. Memuruyla kavgalı bir devletten hiçbir şey olmaz.

• Memur “tasfiyesi” kabul edilemez. Memur, iş güvenliği karşılığında çeşitli zahmetlere katlanmış olanların mesleğidir. “Tasfiye,” bu temel anlaşmanın devlet tarafından tek taraflı bozulması demektir. Memur sayısında fazlalık varsa, devlete yeni personel alımı sınırlanarak ve memurun başka kamu görevlerine geçişi özendirilerek bunu dengeleyeceğiz.

• Memurun kendi doğal yöresinden uzaklaştırılması ve “nakillerin” kural olması, insanların verimini düşüren, onlara hayatı zorlaştıran başlıca etkendir. Çağdaş yönetim anlayışında terk edilen bir uygulamadır. Memuriyete insanların kendi doğal yörelerinde başlamaları ve eğer istiyorlarsa orada devam etmeleri, memuru çok daha verimli kılıyor. Kamuda çalışmayı daha çekici bir meslek konumuna getiriyor. Kamu hizmetinde kaliteyi yükselten bir etken oluyor. Öte yandan, memurun kendi doğal çevresinde yaşaması ve çalışması, ona ve ailesine daha iyi koşullar sağlıyor. Örneğin birçok durumda kira sorunundan kurtarabiliyor; çocuklarının eğitimini sürekli kesintilerden, tekrar tekrar başlangıç yapmaktan sakınıyor. Önerdiğimiz politika, memurların zorunlu alanlar ve

durumlar dışında, kendi talepleri olmaksızın bir görev yerinden diğerine nakline son vermektir.

• Memur, istediği ve mümkün olduğu ölçüde, memuriyetini göreve başladığı çevrede sürdürebilecektir. Bir görev yerinden diğerine sürüklenmenin çaresizliğinden memuru da, ailesini de sakınacağız. Memurun kendini geliştirmesine imkân tanıyacağız.

Personel Yasası, Sendikal Haklar

• Eskimiş, çağın ihtiyaçlarını ve anlayışlarını karşılamaktan uzaklaşmış “personel rejimi” en kısa zamanda değiştirilmeli, kamu çalışanlarının bağlı oldukları kurallar, usuller, maaş dengeleri, terfi ölçüleri yenilenmelidir.

• Çağdaş kamu çalışanı, “klasik memur” konumundan, devletten ömür boyu alınmış bir “değişmezlik güvencesi” karşılığında örgütlenme ve hak arama özgürlüğünü devlete terk etmiş olmaktan hızla uzaklaşmaktadır. Mesleki konumu, işçi statüsüne yaklaşmaktadır. Çağdaş kamu çalışanı, ileri demokrasilerde bu cesur adımı atmış ve daha iyi çalışma ve yaşam koşullarına ulaşmıştır. Türkiye’nin kamu çalışanları, bu anlayış doğrultusunda sendikal örgütlenme, toplusözleşme ve grev haklarına kavuşabilmelidir.

Merkezi Sınav Sistemi

• Devlet dairelerine ve kamu kuruluşlarına memur ve işçi istihdamı, merkezi bir sınav sisteminin sonuçlarına göre belirlenecek. Sınav sıralaması, tercih önceliklerine göre bir düzenleme yaparak, işe girmenin hakkaniyet ölçüleriyle gerçekleşmesini mümkün kılacak.

• Solun önerdiği yeni Türkiye’de, devletin yeni memur alımı, merkezi ve objektif bir sınav sistemiyle sağlanacaktır. “Terfi ve atama” mümkün olduğunca objektif ölçülerle gerçekleşecektir. Çağdaş yaklaşımlarla yeni bir personel düzeni öngörüyoruz.

KİT’lerin Yönetimi

• kit yönetim kurullarına hiçbir meslek özelliği olmaksızın, sırf siyasal kimliğinden ötürü üye atanmasından kesinlikle vazgeçilecek.

• kit’lerin ihale ve yatırım kararlarıyla, toplu istihdam kararları, kamuoyuna önceden ve etkili biçimde duyurularak, kamuoyunun gözetiminde gerçekleşecek.

• kit’lerin yönetimine ilgili meslek kuruluşlarının katılımı... Hem ek bir deney birikiminin kit’lere sağlanması, hem de “açıklık” ve “kamuoyu denetimi” anlayışlarının geliştirilmesi için bu uygulamayı getireceğiz.

II - MERKEZDEN YERELE, KARAR VE YÖNETİM

Toplumun, devletiyle, parlamentosuyla, yerel yönetimleriyle barışması gerekiyor. Halka yabancılaşan, enerji, zaman ve kaynak kaybettiren köhne bir model terk edilecek. Kamuyu bütün kurumlarıyla ve kurallarıyla yenileştireceğiz.

Parlamentoda Yenileşme

• Türkiye'yi yenileştirmeye, en belirleyici kurumdan, parlamentodan başlayacağız. tbmm, Belçika Parlamentosu'nun 1872 tarihli içtüzüğünden 1923'te aynen aktarılmış çalışma düzeninde görev yapıyor. Geçerlikte olan ve çözüm üretimine, katılıma, milletvekilinin çalışarak öne çıkmasına engel mekanizmalar değişecek. Bürokratlarla teknokratların hazırladığı, hükümetlerin milletvekillerine "tebliğ ettiği" kararlar; otomatiğe bağlı evet-hayır oylarıyla ulaşılmış sonuçlar; zaman ve enerji kaybından başka bir şey olmayan çalışma ve konuşma usulleri terk edilecek.

• tbmm, milletvekilinin çözümlere katılmasını, düşünce ve siyaset üretmesini özendiren mekanizmalarla, çalışma usullerine kavuşturulacak. Etkinliği artan parlamento, "seçilmişlerin" sadece görüntüde değil, gerçekte de ülke yönetiminin temel birimi olmasını sağlayabilecek. Devlet protokolü de, demokrasilerin doğal sıralanmasıyla yeniden düzenlenecek.

• Dünya parlamentolarında var olan ve sivil toplum kuruluşlarının ve milletvekillerinin kararlara etkin katılımını sağlayan yöntemleri inceleyip benzerlerini gerçekleştireceğiz. tbmm'nin bir "sentez kurumu" olmasını sağlayacağız.

• tbmm çalışmaları, genişletilmiş ve görevleriyle yetkileri arttırılmış Komisyon toplantılarında yoğunlaşacak. Komisyonlarda araştırma, sorgulama, sentez yöntemlerini getireceğiz. Bu çalışmalar, naklen yayınlarla topluma yansıtılacak.

• tbmm genel kurulu ve görevleri arttırılmış komisyonlar, sabah saatlerinden başlayarak çalışacak. Genel kurulun ancak belirli ve kısa dönemlerde toplanarak karar almasını, komisyon çalışmalarının ise sürekliliğini öngörüyoruz.

• Milletvekillerinin ve bakanların yapamayacağı işleri, devam ettiremeyeceği meslekleri ve ilişkileri belirleyecek ayrıntılı "Siyasal Ahlâk Yasası" hazırlayacağız.

İdarenin Yeniden Yapılanması

• Solun oluşturacağı yeni Türkiye'de, ülkenin bütünlüğü çerçevesinde, merkezin bâzı görevleri ve yetkileri, çevreye devredilecek. "Âdemimerkeziyetçilik" önde gelen bir ilke olacak. Yerel yönetimleri

çağdaş, demokratik denetleme ve katılım mekanizmalarıyla güçlendirerek, öncelikle bayındırlık, eğitim, sağlık alanlarında onlara etkinlik kazandıracağız.

• Bu idari yeniden yapılanmanın zaman içine yayılmasını; pilot bölgelerde ve pilot uygulamalarla geliştirilmesini; en kolay gerçekleşeceği ve en zorunlu olduğu alanlarda başlatılmasını öngörmekteyiz.

Belediyelerde Yenileşme

• Çağdaş toplumsal ilişkilere geçişin başlıca aracı belediyelerdir. Belediye uygulamalarına değişiklik getirmeyi, belediyeleri sosyal demokrat anlayışın somutlaştığı, sergilendiği bir modele dönüştürmeyi önermekteyiz.

Bizim belediyelerimiz, yenilenen Türkiye'nin, artan kamu hizmetinin, ortak duyarlılığın ve dayanışmanın, yeni toplumsal örgütlenmenin temellendiği ve gerçekleştiği birer değişim projesi olacaktır.

Şu temel yaklaşımları öngörüyoruz:

• Dürüstlük, açıklık, sorumluluk, verimlilik ilkeleri belediye çalışmalarında öncelikli ölçü olacak: "Dürüstlük" ve yaygın, etkin bir hizmet anlayışı...

• Yerel yönetimlerin artan işleviyle ve sorumluluğuyla orantılı olarak yerel gelirlerdeki payının arttırılmasını; bu gelirin, öncelikle hizmete dönük olarak, hemşerinin, yönetimine katılan ilgili meslek odalarının ve kamuoyunun gözetiminde kullanılmasını sağlayacağız.

• Belediyelerdeki her tür israfa, gösterişe, israf ve gösteriş özellikli harcamaya, sorumsuz kadro ve personel artışına son vereceğiz. Belediyelerin, partizanlık yuvası ve parti içi güç odağı olması özlenecektir. Yansız bir hizmet birimini amaçlıyoruz. Bu çerçevede, parti-belediye ilişkilerini yeniden düzenleyeceğiz. Belediyelerde hizmetin etkinliği, yansızlık, kaynakların doğru kullanımı ve dürüstlük amaçtır.

• Belediye kararlarının, mümkün olan her çevrede oluşacak "Hemşeri Meclisleri"nin önünde tartışılarak belirlenmesini, hemşerilerin bu tartışmalara katılımını amaçlıyoruz. Birer danışma meclisi niteliğindeki bu birliktelikleri düzenli ve örgütlü şekilde gerçekleştireceğiz.

• Belediyelerin ekonomik faaliyetinin ve yerel planların, büyük kararların, "Hemşeri Meclisleri"nde, çevrenin sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin katılımıyla geliştirilmesini ve denetimini öngörmekteyiz.

• Belediye uygulamalarının çok önemli kesitini oluşturan "yeni alanların imara açılması" ile, "ihale kararlarının alınması ve sonuçlandırılması"nın,

yöre halkının önünde, sivil toplum kuruluşlarının önerilerine ve denetimine açık olarak gerçekleşmesini sağlayacağız.

• Belediye sınırları içindeki demokratik kitle örgütlerinin ve meslek odalarının başkanlarından oluşacak bir “Danışma Kurulu” öngörüyoruz. Bu kurul, belediye sorumlularıyla düzenli şekilde bir araya gelerek belediye uygulamalarını değerlendirecek ve öneri getirecek.

• Muhtarları, yerel yönetimin çok önemli bir unsuru olarak değerlendiriyoruz, belediyelerin bâzı görevlerinin yerine getirilmesinde muhtarlara doğrudan yetki ve sorumluluk aktarılmasını düşünüyoruz. İlçelerde ve beldelerde “Muhtarlar Meclisi” oluşturacağız. Bu meclis, belediye sorumlularıyla düzenli aralıklarda toplanarak mahalle düzeyindeki hizmeti birlikte tanışacak, planlama ve uygulamasına katılacak.

• Muhtarların, Belediye Meclisi’nin doğal üyesi olarak kendi çevreleriyle ilgili konularda oy kullanabilmesini; gene kendi mahallerindeki proje uygulamalarını, çalışmaları denetlemesini öneriyoruz. Muhtarlık, yerel yönetimin temel birikimi olacak.

• Belediyelerde yeni istihdamın çok sıkı kurallara ve denetime başlanması; ilke olarak, mümkün olan en sınırlı istihdamla belediye hizmetlerinin yürütülmesini öngörüyoruz.

• Belediye sınırları içindeki güvenlik görevlerinin gerçekleşmesinde, polis örgütüyle yerel yönetimler arasında koordinasyonu ve işbirliğini düzenleyeceğiz.

• Bâzı örneklerde kuraldışına çıkmanın yolunu açabilen, “belediyelerin bağış alması, vakıf kurması ve spor kulübü yönetmesi” uygulamalarını yeniden düzenleyeceğiz; bağış yöntemine son verilmesini öngörüyoruz.

• Belediyeleri, çevrelerindeki engelli kişilerle ve kimsesiz yaşlılarla ilgilenmekle görevlendireceğiz. Önerdiğimiz model, bütün dünyada başarıyla uygulanıyor: Buna göre, yörede dayanışma amaçlı dernekleri, sivil toplum örgütlenmesini belediyeler özendirecek ve koordinasyonu sağlayacak.

III - TEMEL İŞLEVLERDE YENİLEŞME

Adalet Örgütlenmesi

• Yargı bağımsızlığını ve yargıç güvenliğini zedeleyen atama ve denetleme yöntemleri, ilgili kurumların katılacağı bir çalışma ile belirlenecek ve giderilecektir.

• Askeri Yargıtay’ın, dar anlamıyla askeri dava konularıyla ilgilenmesini; Askeri İdare Yüksek Mahkemesi’nin, Danıştay’ın özel bir

dairesi olarak yeniden düzenlenmesini, özel ve olağanüstü mahkemelerin kaldırılmasını öngörüyoruz. Bu düşüncelerimizi, geniş bir danışma, tanışma ve katılım ortamında geliştirerek uygulamaya koyacağız.

• Suç türleri arasındaki ayrımın giderilmesini ve bütün sanıkların sorgulamalarında avukat bulundurmasını öngörüyoruz.

• Adaletin daha kısa sürede ve daha etkili biçimde gerçekleşmesi için gerekli bütün düzenlemeler mutlaka yapılacak. Bu bağlamda, belirli sınırlar içinde ve belirli nitelikteki anlaşmazlıkların, sivil toplum kurumlarının ve genişletilmiş hakemlik uygulamasının çerçevesinde çözümlenmesini öngörüyoruz.

• Bu çerçevede, uygulamaya ve usule ilişkin hukuk sisteminin öncelikle yenilenmesi gerekiyor. Dava konularının sınıflandırılarak, mümkün olan en çok sayıda anlaşmazlığın, hakem özelliği de taşıyacak ve ilgili meslek odalarının katılımıyla oluşacak kurullarda çözümünü düşünmekteyiz. Gene adaletin hızlanması açısından, Yargıtay'ın temyiz işlevinin, istinaf mahkemelerinin oluşumuyla iki derecede gerçekleşebileceğini düşünüyoruz.

• Delillerin gösterilmesi ve tanıkların dinlenmesi gibi duruşma safhalarında verilmiş sürelere ek süre verilmemesi yoluyla davaların hızlandırılması yönteminin, savunma hakkını sınırlayıcı olmaması kesin koşuluyla yararlı olabileceği görüşündeyiz.

• Var olan yasaların önemli bölümü eskimiş durumda. Uzun süreli bir çalışmayla ve ilgili kurumların katılımıyla yasaların hem içerik hem dil olarak gözden geçirilmesi, gerekli değişikliklerin önerilmesi gerekiyor. Bu çalışmalar zaman içinde tamamlandıkça, tbmm'nin özel gündemle toplanarak hukuk mevzuatındaki gereken değişimi gerçekleştirmesini öngörüyoruz.

• Yargıçların ve savcıların özlük haklarının, görevlerinin gerektirdiği düzeye uyumlu olmasını gözeteceğiz.

Eğitimde Yenileşme

• Solun ilk iktidar dönemi içinde, Türkiye'de hiçbir çocuğumuz, anne ve babasının gelir azlığı nedeniyle eğitim sürecinden dışlanmış olmayacaktır.

Bizim için bu, bütün önceliklerden daha önceliklidir.

• Eğitim politikasının hedefi, eğitimde arzı arttırmak ve kaliteyi yükseltmektir. Bu anlayışla, devletin öngördüğü genel düzenleme içinde, kamunun ve özelin eğitime dönük girişimleri desteklenecektir.

• Türkiye’nin yeni bir eğitim düzeni olacaktır. Özellikle ilk eğitim, çocuklara hayatı, insanları, doğayı ve öğrenmeyi sevdirmeyi amaçlayacaktır. Bütün eğitim programları yenilenecektir. 8 yıllık temel ve zorunlu eğitim sistemine geçiş hızlandırılacaktır. Bilgisayar temel bir öğrenim alanı, eğitim aracı olacaktır. 2000 yılında, bilgisayarın girmediği okul Türkiye’de kalmayacaktır.

• Devletin orta eğitim kuruluşları, toplumun ihtiyaçları gereğinde yapılmış bir işbölümü ve alan bölümü uyarınca yeniden tanımlanacak, sınırlandırılacak ve belirlenecektir. Bu çerçevede, toplumun ihtiyacı bir belirli alanda daha yaygın eğitim yapılmasını gerektiriyor, bir başka alanda ise ihtiyaç fazlası eğitim yapılıyorsa, okulların konumu ve işlevi değiştirilecektir. Özellikle ihtiyaç fazlalığı bulunan imam-hatip okullarından, ihtiyaca kıyasla gereksiz olan bölümünün kısa sürede teknik okullara dönüşmesini öngörmekteyiz.

• Dar anlamıyla din eğitimi, değişik inançları da kapsayan ve farklı duyarlılıkları dikkate alan biçimde düzenlenecek ve zorunlu olmayacaktır. Buna karşılık, genel ahlâk ve inanç kültürüne ders programlarında yer verilecektir. Orta ve yüksek eğitimde seçmeli derslerin sayısı arttırılacaktır.

• Üniversiteler, özgürce ürettikleri bilgi ile, devletin ve toplumun ihtiyaçlarıyla koordine çalışan, özerk kurumlar olacak. Öğrenci, yüksek eğitimde yönetime katılacak. Özel okullar ve özel statüdeki üniversiteler, ancak öğrencilerinin belirli bir oranına burs sağlamaları koşuluyla eğitim sisteminde yer alabilecek.

• Üniversitelerin, devletin ve özel kesimin çalışmalarına birer “bilgi üretim merkezi”, “bilgi deposu” olarak katılmalarını, yaşamın pratiğinde yer almalarını, uygulamada işlevsellik kazanmalarını öngörmekteyiz. Bu amaçla, bakanlıkların ve devlet kuruluşlarının üniversitelerden sürekli çalışmalar istemesini, kendi uygulamalarını bilime de dayandırmasını sağlayacağız.

Eğitimde Yerel Koordinasyon

• Bütün kamu görevlileri için öngördüğümüz bir yaklaşımın eğitim alanına özellikle yarar sağlayacağını düşünmekteyiz: Öğretmen, öncelikle kendi çevresinde öğretmen olabilmeli ve istiyorsa orada kalabilmelidir. Öğretmenin çevreye daha yararlı olması ve öğretmen mesleğinin çekici kılınması için bütün dünyanın benimsediği bu yöntemi, Türkiye’de uygulayacağız. Bu yöntem, kadınların öğretmen olmasını da özendirecek.

• Eğitimin, öncelikle yerel organizasyon olarak öngörülmesi ve düzenlenmesi gerekiyor. İlk aşamada belediyelerin, sonra okul-aile birliklerinin, eğitimin düzenlenişiyle daha yakından ilişki içinde olmaları gerek. İlçe, hattâ mahalle düzeyindeki yurttaşları, kendi çevrelerindeki okulla, eğitimin kalitesiyle, finansmanıyla, öğrencilerin ders dışı uğraşlarıyla mümkün olduğunca ilgilendirmek gerekiyor. İlk aşamada şu konulara eğilinmesini öngörüyoruz:

• İlk ve orta eğitimin düzenlenmesinde, belediye/okul yöneticileri/öğrenci ailelerinden oluşan bir ortak kurulun işlev taşımasını öneriyoruz. Çevrenin özelliğine göre, bu kurul, mahalle ya da ilçe düzeyinde olabilecek. Bu kurul, ilk aşamada, öncelikle öğrencinin ders dışı faaliyetleriyle ilgilenecek. Örneğin, tiyatro, yayın, satranç, fotoğraf, çevre, bilgisayar gibi "özel ilgi birimleri" liselerde organize edilecek ve yerel yönetim olanaklarıyla desteklenecek.

• "Belediye/okul yöneticileri/öğrenci aileleri" ortak kurulu, öğrencilerin bireysel ihtiyacıyla ilgilenecek. Özellikle ailesinin maddi durumu yetersiz olanların eğitim ve kültür araçlarının takviye edilmesi, onlara daha eşitlikli yarışabilecekleri bir eğitim ortamının sağlanması, kurulun başlıca görevlerinden biri olacak.

• Bir başka öncelikli alan, okul-belediye işbirliğiyle amatör sporun özendirilmesi olacak. "Amatör spor kulübü/okul/belediye" üçgenini, tüm çağdaş yerel yönetimlerde olduğu gibi, bizim ülkemizde de hayata geçireceğiz. Okullarda spor gelişecek.

• Eğitimin temel unsuru, öğretmendir. Öğretmenliği, zorunluluk nedeniyle kabullenilmiş bir meslek özelliklerinden kurtaracağız. Onu, hem sağladığı gelir düzeyi açısından, hem de toplumsal konum olarak daha çekici kılacağız. Bu bağlamda, öğretmenin kendi çevresinde, kendi yöresinde mesleğe başlayıp isterse bu yörede kalabilmesini, önemli bir özendirme olarak görüyoruz.

• Özellikle ilk eğitimde, kadınların yaygın görev almasını gerçekleştireceğiz. "Nakil zorunluluğunun" kalkması, kadınlar için ilkokul öğretmenliğini daha cazip kılacak. Buna ek olarak, öncelikle kadın öğretmenlerin yararlanabileceği "yarım gün" çalışma imkânını da ilk eğitime getireceğiz. Böylece, kendi doğal çevresinde ve yarım gün çalışabilen kadınlarımız, eğitimde rahatlıkla görev üstlenebilecek ve bu görevde kalabilecek.

Sağlık

• Sağlık konusunda darboğaz, hizmet arzındaki düşüklüktür. Sağlık hizmeti arzının kamu tarafından ve özel kurumlar tarafından arttırılmasını özendireceğiz.

• Üst gelir grupları, sağlık hizmetleri için katkıda bulunurken, gelir düzeyi yetersiz her yurttaş bu hizmeti parasız alabilecektir.

• Koruyucu hekimlik kurumunu geliştirerek, hastanelerdeki yığılmanın bir ölçüde azalmasını sağlayacağız. İlçe ve beldelerde organize olmuş, haberleşme ve hareket imkânı bulunan koruyucu hekimlik merkezleri öngörüyoruz.

• Sağlık sigortasının, özel kuruluşların katılımıyla yaygınlaşmasına çalışacağız.

• Nüfus planlaması en önemli bir konu olarak ele alınacak, bu alandaki çalışmalar hızlanarak sürdürülecek. Nüfus planlamasının eğitimi verilecek.

Silâhlı Kuvvetler'de Yenileşme

• Türkiye'ye yönelebilecek tehditleri caydırıcı ve her tür saldırıyı alt edici silâhlı gücün korunmasını ve geliştirilmesini temel amaç olarak belirlemekteyiz.

• Silâhlı Kuvvetler'in ve savunma harcamalarının, değişen dünya koşulları dikkate alınarak yeniden düzenlenmesini ve dört yıllık bir plan çerçevesinde, ordunun yeniden yapılanmasını öngörüyoruz.

• Bu bağlamda, teknoloji kullanımına ve teknolojinin yenilenmesine dönük harcamalara öncelik verirken, asker sayısının azalmasını öneriyoruz. Zorunlu askerlik süresinin kısalmasını öngörüyoruz. Uzmanlaşmış profesyonel asker sayısını arttırarak, teknoloji kullanma becerisi yüksek bir orduyu hedefliyoruz.

• Silâhlı Kuvvetler'in, öncelikle Türkiye'nin sınırlarını koruma yeteneğini yükselteceğiz. Teknolojinin bu ileri düzeyinde, Doğu ve Güneydoğu sınırlarının hâlâ bir yol geçen hanı konumunda kalmasını, şiddet eylemcilerine her tür desteğin buralardan sağlanmasını kabul etmiyoruz. Buna son vereceğiz.

• Sınır bölgelerindeki "karakol" sistemi acilen değiştirilecek: Var olan sistem, kaçakçılara karşı planlanıp gerçekleşmişti. Dolayısıyla, bu karakollar, bölücü terörün kolay bir hedefi olmaktadır; çok sayıda insanımızın boş yere şehit olmasına yol açmaktadır.

• Milli Savunma Bakanı'nın, bir tür "askeri genel sekreter", "orduyla hükümet arasındaki kurye" konumundan çıkarılarak, bu geleneksel ve

yanlış işlev yerine, gerçekten silâhlı kuvvetlerin sivil sorumlusu olmasını sağlayacağız.

1-c) YENİLEŞMENİN POLİTİKALARI

Sorun: Türkiye'nin "yenileşmeye" ihtiyacı var... Her şeyden önce, Türkiye'nin kurumları, yöntemleri, anlayışları, alışkanlıkları eskimiştir. Örneğin, bu siyaset kurumu ve parlamento alışkanlıkları Türkiye'nin ekonomik ve sosyal gelişimini kolaylaştırıcı değil, zorlaştırıcı etken oluyor; akılcılıktan, verimlilikten uzaklaşmanın işlevini taşıyor. İdare düzeninden ihale düzenine; ilkokul müfredatından profesyonel futbol yönetmeliğine kadar her alanda ve her düzeyde yenilenmenin zorunluluğu var. Günümüzün Türkiye'si, yapabileceğinin en azını yapan, olabileceğinin en azıyla yetinen bir ülke durumundadır. Türkiye'yi yönetenler, Türkiye'ye konmuş düşünsel ambargoları zorlamak, aşmak gibi bir niyette değildir. "Statüko" ve "idare-i maslahat," bu yönetimlerin kutsal kavramlarıdır. Nihayet Türkiye, duyguları körelen, ahlâk ölçüleri gerileyen, dürüstlük kavramı zayıflayan, insanları birbirini daha az seven, iç güzelliğini yitiren bir topluma dönüşmektedir.

Temel Yaklaşım: Türkiye'nin kendi birikimini doğru kullanması ve akılcı, güvenli, sağlıklı bir yapıyla 2000'leri karşılaması için, büyük düşünmesi, planlı düşünmesi gerekiyor. Böyle bir iddianın taşıyıcısı olan programı, 2000 yıllarına hazırlanan Türkiye'nin, özgürlük, eşitlik, gelişme idealleri üzerine bina edilmiş "Değişim Programı" olarak öngörmekteyiz.

Önerilerimiz: Ekonomiye ve siyasete insan boyutunu, ahlâk ölçüsünü getiren, toplumu sevgi ve dayanışma, şefkat ve adalet özellikleriyle bütünleyen, farklı duyarlılıklar arasında anlayış ve diyalog kanalları açan, laik devlet iddiasını demokrat bir anlayışla özümseyen, bu hedeflere akılcılığın yollarını döşeyen bir Türkiye istiyoruz. Bu yenilenme sürecinin çıkış noktasında,"insanı" ve "anlayışları" görmekteyiz. Özlediğimiz ve önerdiğimiz yeni Türkiye'nin organizasyonunu, kentleşme sürecinde ve belediyeler ekseninde düşünüyoruz. Yeni toplumsal dokunun ana unsuru, belediyeler olacak. Kadın-erkek eşitliği, hayatın ortak paylaşımı boyutuyla gelişecek. Gençlik, alışılmış "formüllerin" dışında, gençliğini hem verimli hem de keyifli yaşaması için yeni düzenlemelere kavuşturulacak. Kültürün bir imtiyaz olmaktan çıkması için, iletişim araçlarının bu yönde özendirilmesini; belediye çevresinde kültür merkezlerinin oluşumunu da öneriyoruz.

I - YENİLEŞMENİN ZİHNİYETİ VE KAPSAMI

Sevgi ve Dayanışma

• Solun yönetiminde, sevgisi azalan değil, birbirine sevgisi artan, şefkat duyguları gelişen bir Türkiye'de yaşanacaktır. Yaşlılar ve engelliler, devletin sosyal güvenliğinin yanı sıra, chp'nin öngördüğü gönüllü sivil toplum örgütlenmesiyle, sürekli ve organize bir desteğe kavuşacaktır. Yalnız bırakılmayacaktır.

• Bu bağlamda, yaşlılar ve engellilere "Gönüllü Destek Grupları" bütün yurtta örgütlenecek; yaşlılar ve engellilerin yardım talepleri için özel bir iletişim sistemi oluşacaktır.

• Türkiye'ye önerdiğimiz yeni toplumsal dokunun, yeni organizasyon modelinin temel unsuru olarak, belediyeler, "dayanışmanın" sivil toplum örgütlenmesinde yönlendirici ve düzenleyici işlev taşıyacaktır.

Gençlik Yeniden "Umut" Olacak...

• Cumhuriyet'in geleceğini gençliğe emanet edebilmiş bir liderin ve anlayışın takipçisiyiz. Bizim öngördüğümüz gençlik, katılan, paylaşan, öncelikle özgür düşünmesi ve kendini geliştirmesi beklenen toplum kesitidir ve toplumun umududur.

• Bizim gençliğe bakışımızın önemli bir boyutu, gençliğe, gençliklerini en güzel biçimde yaşatmanın öncelikli bir hedef olmasıdır. Hayatlarının sadece en verimli değil, aynı zamanda en keyifli yılları olması gereken bu dönemi, bizim gençlerimiz de her alanda ve her düzeyde dünyadaki benzerleri gibi lâyıkıyla yaşayabilmelidir.

• Bu bağlamda, gençlerin okullarda, üniversitelerde ve eğitim kurumlarının dışında çeşitli ilgi-merak derneklerinde bir araya gelmesini özendireceğiz. Belediyelerde "Kültür Merkezlerini" öncelikle gençlere dönük oluşturacağız.

• Gençlerin çalışma ve eğitim sorunlarında, bireysel sorunlarında başvuracakları "Gençlik Danışma Merkezleri" gönüllü sivil toplum örgütlenmesiyle ve belediyelerin çevresinde örgütlenecek.

• Eğitim sonrasında yeni bir iş kuracak, yazıhane açacak gençlere özel bir kredi fonuyla, gereğinde girişim sermayesine geçici ortaklıkla, kamu desteğini sağlayacağız.

Kadını ve Erkeği Eşit Bir Türkiye

• Yeni Türkiye, kadın-erkek eşitliğine yeni bir yaklaşım geliştirmelidir. Yasalardaki eşitlik çok önemlidir ama yeterli değildir. Kadınla erkeğin hayatı paylaşmasında, külfeti ortaklaşa üstlenip, nimetten ortaklaşa

yararlanmasında, yeni bir “eşitlik anlayışını” geliştirmenin gereği vardır. Bu anlayışı savunuyoruz.

• Yeni Türkiye’de, kadın-erkek eşitliğinin en önemli ve zorlu alanında, aile içindeki eşitlik özendirilecek, bunun anlayışları gelişecek, erkek ve kadın, hayatı ortaklaşa paylaşabilecektir.

• Söz konusu eşitlik anlayışının bir günden ikincisine benimsenip yerleşmeyeceğini biliyoruz. Ama kadınla erkeğin hayatı tümüyle, eşit olarak paylaşması için, yaygın bir anlatım kampanyasını başlatacağız ve ısrarla sürdüreceğiz.

• İşyerindeki, ücretlerdeki, aynı meslek alanındaki eşitlik, dün olduğu gibi bugün de, başlıca bir hedefi oluşturacak. Yasaları bu anlayışla yenileyeceğiz. Bu bağlamda, evlilik süresinde oluşmuş mal varlığının, boşanma halinde eşler tarafından eşit paylaşımını öngörmekteyiz.

• İlk ve orta eğitimde kız çocuklarına özendirmeler getirerek mevcut eşitsizliğin giderilmesini düşünüyoruz. Bu bağlamda, kız çocuğu köy ilkokulundan mezun olmuş kırsal ailelere ve ortaokuldan mezun olmuş tüm ailelere, çocuklarının eğitime devamı için (ihtiyaç durumunda) özel kredi uygulamasını öngörüyoruz.

II - YENİ YAPILARA YENİ BAKIŞLAR

Kentleşme

• 2000 yılının Türkiye’si, kentlerin Türkiye’si olacak... Önerdiğimiz yeni Türkiye’nin toplumsal dokusunu, çağdaş ilişkiler ağını, temel organizasyon biçimlerini “belediyelerin” ve “kentleşmenin” ekseninde gerçekleştireceğiz.

• Kentlerin gelişimini ve kentleşmeyi kısa, orta ve uzun vadeli planların çerçevesinde öngörüyoruz. Bu planlarda, kentin doğal sınırları ve nüfus sınırları çizilecek. Kent içindeki yeni yapılaşma alanları, yeşil alan ihtiyacı, altyapı özellikleri, sosyal dokunun gelişimi, doğal ve mimari çevre ile uyumluluk yeniden düzenlenecek. Kent sınırları içinde yapısal ve sayısal büyüme denetim altında tutulacak.

• Düzensiz göçün ve ayrı nüfus yoğunlaşmasının denetimini, sağlıklı bir kentleşmenin önkoşulu olarak görmekteyiz. Bu çerçevede, nüfus yoğunlaşmasını kontrol altında tutabilmek için çağdaş ve gelişmiş belediyelerce uygulanan özendirme ya da caydırma yöntemlerinden yararlanacağız. Büyük kentlerin çevresine uydu kentler planlanarak, göç eden nüfusun uydu kentlere yönelmesi sağlanacak.

• Çevre ve estetik duyarlılığı, çağdaş kentleşmenin ve sağlıklı ruhsal/bedensel özelliklerin önkoşuludur. Yeni yapılaşma izni, belediyelerce öngörülmüş çevre özelliklerine ve mimari özelliklere uygunluk koşuluna başlanacak. Her tür zevkin ya da zevksizliğin anarşisinden kentleri sakınmak için, belediyelerin öngördüğü çerçeve modeller ve genel estetik, yeni yapılarda yansıyacak.

• Kentlerin gelişmesinde ve yaşam kalitesinin yükselmesinde, mahallelerde örgütlenen yurttaş beraberliklerinin, güzelleştirme derneklerinin, ortak ilgi kümelerinin rolünü önemsiyoruz. Kentlilerin mahalle düzeyinde sorumluluk üstlenmesini, mahalle düzeyinde iletişimin artmasını, insanların birbirini daha fazla tanıyarak anlamasını, belediyeler aracılığıyla özendireceğiz. Mahalle örgütlenmesi, mahalleli ile belediye arasında bir işbirliği faktörü olacak.

• Kentsel yaşamın gelişmesinde ve yaşam kalitesinin yükselmesinde en önemli etken, kentli bireydir. Onun kentlilik bilincidir. Ailesine, çevresine ve kente karşı bireyin sorumluluklarını geliştirmeye çalışacağız. Çevresiyle ilgili sorunlara katılmaya onu özendireceğiz.

Yeni Toplumsal Örgütlenme

• Önerdiğimiz Türkiye’de, sivil toplum kurumları (meslek odaları, tüketici, çevre dernekleri, yöreyi güzelleştirme kuruluşları, tüketici örgütleri, sendikalar, sermaye örgütleri, vb.) kökleşmiş olacak. Sıradan yurttaş, sivil toplum kurumları aracılığıyla ülkede etken olacak, “resmi devlet” karşısındaki edilgenliğinden kurtulacak, devleti paylaşacak.

• Çağdaş toplumda, yeni sorunlar oluşmuş, klasik sosyal ayrışım ölçülerine yenileri eklenmiştir: Kadın-erkek eşitliği, çevre sorunları, vb. Kadın-erkek eşitliğinde olduğu gibi doğal çevrenin ve kültür mirasının korunmasında da sol kararlıdır, bu alandaki örgütlenmelerde öncü işlevleri paylaşır.

Bölgesel Adalet

• Eşitlik, aynı zamanda, bölgeler arasındaki dengelerde adaletin arayışıdır. Doğu Karadeniz’i, Güneydoğu’yu, Doğu ve Orta Anadolu’yu, bölgesel kalkınma planlarıyla desteklemeyi öngörüyoruz. Bu bölgelerin ekonomisi nispeten daha zayıf illerinde, girişimi ve tüketimi özendirmek için kdv oranlarını indirmeyi düşünüyoruz.

• İnsanları tehlikeli madenlerde ölümle iç içe yaşayan Zonguldak ili, kömüre bağımlılığından kurtarılarak ekonomisinde çeşitliliğe yöneltilecek, yeni üretim alanları ve hizmet dalları planlanıp geliştirilecek.

III - İNSANA YATIRIM

Kültür

• Türkiye'nin kültür sorunlarına, kültürümüzün olağanüstü zenginliği, çeşitli büyük kültürleri kapsamak özelliği dikkate alınarak, farklı kültür kimlikleri arasında köprüler kurularak, dışlayıcı değil, kapsayıcı olarak yaklaşacağız.

• Müzeler gibi, kütüphaneler gibi kültür kurumlarıyla, belediyeler ve okullar arasında sürekli bir ilişki kurulacak. Genç kuşakların kültür ve bilim kaynaklarımızdan kopukluğunu gidermek üzere, eğitim sistemine yeni özellikler katmak ve müze-kütüphane-okul birlikteliğini örgütlemek düşüncesindeyiz.

• Devletin, kültür faaliyetlerine katkısının her alanda ve artarak sürdürülmesi gerekiyor. Kültür faaliyetleriyle özel kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının ilişkilendirilerek, bu birliktelikler özendirilecek. Bu bağlamda, özel kuruluşların kültüre dönük harcamalarına kapsamlı bağışıklık getireceğiz.

• Sinema ve televizyon yapımlarının oluşumuna ek maddi kaynak sağlamak üzere, Avrupa Konseyi'nin uluslararası düzeyde uyguladığı katılım fonlarını (Eurimages) ulusal düzeyde gerçekleştireceğiz.

• Sinemaların, sinemaya ve televizyona dönük film yapımcılığının desteklenmesi çerçevesinde, yerli yapımların dünya piyasalarına çıkmasına yardımcı olacağız. Devlet televizyonunun temel bir ilgi alanı, klasik ve çağdaş Türk eserlerinin sinemalaştırılması olacak.

İletişim

• İletişim çağı ve teknolojisi gereklerinin, demokrasi, çoğulculuk ve toplumsal yarar ölçüleri gözetilerek karşılanması. Basın özgürlüğünün mutlak biçimde gerçekleşmesi. Bu bağlamda, devletin ve özelin radyo televizyonlarının, çağdaş ve demokratik esaslarda düzenlenmesi; yerel yayıncılığa imkân sağlanması ve özendirilmesi. Sansür benzeri uygulamalara son verilmesi.

• "Halkın Gerçekleri Öğrenme Hakkını," bir anayasal hak olarak görmekteyiz; hem Anayasa'da hem yasalarda buna ilişkin yeni düzenlemeler getireceğiz.

• Küçük kent ve ilçe belediyelerin "kültür evi" yapımını, devlet desteği ve vergi bağışıklığı sağlanan özel kaynakla özendireceğiz.

• Kitap yayıncılığının, iletişim alanında öncelikli bir destek alanı olarak öngörüyoruz. Çünkü her şeyin kaynağı kitaptır ve ülkemiz, benzerleri

arasında en az okuyanlardan biridir.

• Bu bağlamda, kitabı kdv kapsamından çıkartacağız.

Kitapçıların kullandığı kâğıda, kitapçıların ulaşım masraflarına, –bâzı gelişmiş ülkelerin örneklerindeki gibi– devlet sübvansiyonu sağlayacağız. Kamu radyo-televizyonlarında kitabı tanıtmaya dönük programların düzenli olarak yapılmasını isteyeceğiz; özel yayınları bu yönde özendireceğiz.

• Yazılı basının, her tür devlet baskısının uzağında tutulmasına, devletten yardım bekleyen ya da devletten çekinen bir konuma düşürülmemesine özen göstereceğiz.

Spor

• Sporun, bir yaşam biçimi, sağlıklı gelişmenin önkoşulu olmak özelliğine öncelik vereceğiz. Gençlerin ve öğrencilerin, Okul-Belediye-Spor Kulübü işbirliğiyle spor imkânlarına kavuşturulmasını öngörüyoruz. Tesis imkânı olan çevrelerde, hafta içinde belirli bir yarım günün spora ayrılmasını; bunun öğrenciler tarafından çevredeki spor kulüplerinin tesislerinde değerlendirilmesini düşünüyoruz.

• Profesyonel ve amatör sporların düzenlenmesi ve yöneltilmesinde, federasyonların oluşumunda devletin devreden çıkarılmasını; federasyonların tümüyle ilgili kulüpler, ilgili sivil toplum örgütleri tarafından oluşturulmasını öngörüyoruz.

Refah ve Sosyal Adalet

Yeni İmkânlar, Yeni Dengeler

2-a) GELİŞMENİN POLİTİKALARI

Sorun: Türkiye yeterince hızlı gelişmiyor, yeterince çok üretmiyor, yeterince adaletli paylaşmıyor. Eksik olan ne?

Temel Yaklaşım: Türkiye'nin var olan birikimiyle çok daha iyisini yapabileceği görüşündeyiz. Bir günden ikincisine her şey düzelmeyecek elbette ama şu alışageldiğimizden daha fazlasını gerçekleştirmek, daha fazla üretmek, daha adaletli paylaşmak, daha iyi yaşayabilmek bizim ellerimizde. Çözümlerin, ilkesel boyutta olduğu kadar, pratik yaklaşımlarda da olduğunu sanıyoruz. Örneğin, vergi düzenlemesinin ideolojik boyutu vardır ama sokakların dünyada eşi benzeri kalmamış çürüklükte döşenip ikinci ayda çukurlaşmasının nedeni, hırsızlığı engelleyecek pratik önlemlerin yokluğudur.

Önerilerimiz: Her şeyden önce, akılcılığın, verimliliğin, etkinliğin politikalarını öne çıkarmalıyız. Devletin ya da merkezin büyük ekonomi kararlarında, ekonominin temel faktörleri olan işçi ve işveren kesimini mutlaka karar sürecine katmalıyız. Nihayet, gelişmenin insan için olduğunu, insanın mutluluğu amacını güttüğünü ekonominin her düzeyinde ve aşamasında hatırlamalıyız. Yoksa, soyut bir ekonomizm, maddeci bir tüketim kutsaması, ancak adacıklara hapsolmuş bir mutluluk imtiyazıyla ve şiddetten uyuşturucu kullanımına uzanmış toplumsal hastalıklarla sonuçlanıyor. Bizim önerdiğimiz Türkiye'de, ekonomi, moral değerlerle bütünlenecek.

I - İLKELER, ÖNCELİKLER, KURALLAR

Akılcılık ve Etkinlik

• "Akılcılık" ilkesinin ekonomiye yansıması, sanayileşmenin önceliği ve yeniden tarifidir; "örgütlü pazar ekonomisinin" çağdaş bir altyapıya kavuşturulması ve büyümenin başlıca bir dinamiğine dönüşmesidir; kamunun, ekonomik varlığını verimli bir çerçevede sürdürmesi, gerekli alanlarda geliştirmesi, gerekmeyenlerde azaltmasıdır.

• Kamu kaynaklarını siyasetçilerin ve özel yararların yolunda istismar eden, bunun maliyetini ise topluma, öncelikle emek kesimine, ekonominin gelişme umuduna yükleyen, hantal, verimsiz, pahalı devlet modelini değiştireceğiz.

• Ticaret, bankacılık sektörlerinde ve turizmde kamu işletmelerinin ağırlığının azalabileceği düşüncesindeyiz. Buna karşılık, ulaştırma, haberleşme, enerji, madencilik, ağır sanayi dallarında var olan kamu işletmelerinin "verimlilik önkoşuluyla" ve "tekel niteliği tanımaksızın" devamlılığını öngörüyoruz. Bu devamlılık içinde, kamu girişimlerinin özellikle teknolojik yenilenme amacıyla özel kuruluşların ortaklığına ve sermaye piyasasına açılabileceği görüşündeyiz.

• Kamunun yeni yatırımlarının öncelikle bölgesel dengesizliklerin azaltılması ve yeni teknolojilerin geliştirilmesi amacına dönük olmalarını düşünüyoruz.

• "Verimlilik," sosyal haklarla bütünlenmesi koşuluyla, öncelikli bir ölçü olacak. kit'ler, bu ölçü ve bu sınır gözetilerek yeni bir yaklaşımla ele alınacak.

• kit'lerin yeniden düzenlenerek, iş alanı ve bünyesi bakımından elverişli olanların, mülkiyeti büyük ölçüde topluma ait özel işletme statüsüne girmelerini; verimlilik ve yararlılık ölçüleriyle yetersiz olanların satılmasını ya da kapatılmasını, iş alanı ve işletmenin niteliği bakımından gerekiyorsa özelleşmesini, kit'lerde çalışanların memur değil, işçi konumunda olmalarını; kit yönetimlerinin özerkleşmesini öngörüyoruz.

• Pazar ekonomisinin verimliliği ve meşruiyeti, rekabetin varlığıyla ve emeğin, üreticilerin, tüketicilerin özgürce örgütlenmesiyle bağlantılıdır.

• Piyasa ilişkileri içinde sermaye, emek ve tüketici faktörlerinin özgürce örgütlenmesini; kamunun piyasayı sürekli bilgilendirerek saydamlığa katkı getirmesini; beslenme gibi temel ihtiyaçların karşılanmasında düzenleyici işlev taşımasını; toplum yararını gözeten bir rol üstlenmesini savunuyoruz. Tekelleşmeyi engelleyen, rekabeti özendiren yasal düzenlemeleri, dünyadaki deneyleri dikkate alarak yapacağız.

• Ekonomik büyümeye öncülük edecek nitelikte olan ve Türkiye'nin uluslararası düzeyde iddia taşıyabileceği alanlarda yer alan sanayi dalları belirlenerek, bunlara özel destek verilmesini öngörüyoruz.

• Devletin "yatırımları özendirme politikaları," yararının yanı sıra yol açtığı haksız rekabet, suiistimal ve kaynak israfı da dikkate alınarak yeniden düzenlenecek; özendirmenin, uzun vadede ve kural olarak azaltılması, öncelikle iş yaratma amacına ve sektör ölçeğindeki desteklemeye dönük kullanılması gerçekleşecek.

• Bir ekonomik faaliyet alanı yahut bir işletmenin mülkiyet özelliği toplum çoğunluğunun mutlak menfaati varsa değişebilir, ihtiyacın

doğrultusuna göre sosyalleşebilir ya da özelleşebilir. “kit’lerin özelleşmesi” bizim için ideolojik tercih değildir; ancak ihtiyaç duyulan alanda ve kurumda özelleşme yapılır.

• Enflasyonla mücadele, hem sosyal adaletin hem de sağlıklı yatırım ve gelişme politikalarının bir gereği olarak, kısa ve orta vadeli hareket planlarıyla gerçekleştirilecek. Bu planlama ve çalışma, emek ve sermaye kesimleriyle hükümetin ortak bir platformunda düzenlenecek.

• Faiz oranlarının düşürülerek girişime imkân yaratılması, başka alanlardaki maliyeti hesaplanarak ve göğüslenerek ‘öncelikli hedef olacak.

Uzun Vadeli Kararların Oluşumu

• Ekonominin büyük hedefleri, temel stratejileri, dünya rekabetine çıkartacağı sektörler, “hükümet, emek, sermaye”nin ortak platformunda önerilmiş, siyasal iktidarca belirlenmiş olacak.

• Siyasal iktidarla, ekonominin temel unsurları işçi, işveren temsilcileri arasında sürekli bir danışma mekanizmasını kurmayı ve kurumsallaştırmayı öneriyoruz.

İş

• Doğal olmayan bir istihdamı devletin zorlamasıyla, kamuda gereksiz iş yaratarak oluşturmanın kolaycılığından ve zararından vazgeçilmelidir. Buna karşılık, ekonominin doğal kulvarlarında, devletin altyapı projeleriyle ve özel kesimin yatırımlarıyla yeni istihdam yaratılması için, kamu özendirici olmalıdır.

• Yeni iş yaratılması, elbette ekonominin büyük dengeleriyle bağlantılıdır, öncelikle bir tasarruf ve yatırım sorunudur. Ancak mümkün olan her düzeyde ve her önlemle, çalışma imkânının arttırılması gerekiyor.

• “Beş Yıllık İstihdam Planı” oluşturarak, işsizlikle kurumsal bir mücadeleyi başlatacağız. İşçi, işveren temsilcilerinin katılımıyla, acil önlemlerle orta vadeli hedefleri projelendireceğiz. Yeni iş yaratan sosyal ve ekonomik dönüşümleri desteklemek, kamunun öncelikli görevi olacak.

• Küçük ve orta boy işletmelerin oluşturduğu yeni ve ek istihdamı, belirli bir süre vergi bağışıklığıyla destekleyeceğiz. İstihdam yaratmak, günümüzdeki gibi işverenin mali bakımdan bir tür cezalandırılması anlamına gelmeyecek.

• Yeni kurulan küçük işletmelerin, “esnaf” niteliğindeki küçük ölçekteki girişimlerin, kuruluşlarını izleyen belirli bir süre vergi ve sigorta yükümlülüğü bağışıklığından yararlanmasını öneriyoruz. Bu özellikteki

işletmelerde çalışanların sigorta priminin, destek süresi içinde kamu tarafından üstlenilmesini öngörüyoruz.

• İşsizlikle mücadelenin yeni ve etkin yöntemi, çalışma saatlerinin kısaltılmasını öngörüyor. Sürenin kısalması, doğal olarak, ek işgücüne ihtiyaç yaratıyor. Birçok Avrupa ülkesinde 40 saatlik çalışma haftasının 35 saate doğru sınırlanması, bu nedenden de kaynaklanıyor. Örneğin Fransa'da, 32 saatlik çalışma haftasına geçişin sektör ve işyeri çevresinde gerçekleşmesi tartışılıyor. Türkiye'nin günümüzdeki yasal çalışma süresi, kural olarak 45 saattir. Az sayıdaki işkolunda ve işyerinde yapılmış sözleşmelerle bu süre 40 saate kadar inebiliyor.

• Çalışma sürelerinin, yeni iş yaratmanın bir işlevi olarak kısaltılmasını Türkiye'nin gündemine getireceğiz. Bunun başlıca yöntemi, süreyi kısaltan ve böylece belirli oranda yeni istihdam yaratan işyerinin, yasal ödentilerinde azalma sağlanarak özendirilmesi. Örneğin, dünyadaki bâzı uygulama projelerinde, çalışma süresini 40 saatten 32 saate düşürmesi ve yüzde 10 istihdam arttırması koşuluyla, bir işyerinin yasal sosyal ödentilerinde yüzde 30 oranında indirim getirilebiliyor.

• İstihdam açısından eğitime ağırlık vereceğiz. Orta eğitimde, çocuklarımızın istedikleri bir çalışma alanında hazırlık eğitimi görerek, ileride aynı alanda iş bulmalarını kolaylaştırmak kararındayız.

• Tarımdaki işgücünü akılcı ölçülerin ötesindeki bir göçe zorlayan, böylece, kentlerdeki yığılmayı ve işsizliği arttıran tarımsal özelliklerin giderilmesi gerekiyor. Tarım politikalarının düzenlenmesinde, tarımsal işgücüne tarımda imkân sağlamayı temel bir parametre olarak getireceğiz.

Bu bağlamda, şu yaklaşımları önermekteyiz:

• Devletin tarımsal destek politikaları, devletin katkısını mümkün olduğu kadar geniş bir kitleye yaymayı ölçü alacak. Böylece, tarımın daha çok insana geçim sağlamasını ve göç nedenini hafifletici bir etkinin oluşmasını öngörüyoruz.

• Orman köylerinde iş imkânının artması, köylünün yaptığı işle maddi ve manevi bağını güçlendirmekten yararlanabilir. Yeni orman politikaları, ormanların toplu olarak ilgili köyün tüzel kişiliğine ya da ağaç olarak köylünün birey olarak sorumluluğuna devredilebilir. Bu çerçevede pilot uygulamalar başlatmayı öngörüyoruz. Dünyadaki uygulamaların deneyiminden ve sonuçlarından bu alanda yararlanacağız.

• chp iktidarının 1979'da başarıyla uyguladığı tarımsal altyapı geliştirmeye dönük geçici istihdam projelerinin, özellikle Güneydoğu

Anadolu’da değerlendirilmesi mümkün gözüküyor. Geçmiş deneyde, bu uygulama, maliyetinin üzerindeki bir katkıyı (üretkenliği arttırabilmesi nedeniyle) ekonomiye sağlamıştı.

• Hazineye ve vakıflar idaresine ait tarıma elverişli arazinin ve orman özelliğini yitirmiş arsaların envanteri çıkarılarak, bu toprakların öncelikle topraksız ve az topraklı köylüye kiralanmasını yahut krediyle satılmasını öngörmekteyiz.

Nüfus Planlaması

• İşsizliği azaltmanın önündeki önemli bir engel olan hızlı nüfus artışının düşürülmesi amacıyla, nüfus planlaması her düzeyde ve etkin biçimde özendirilecek.

• Genel olarak ekonomik büyümeyi engelleyici faktör olan aşırı nüfus artışının denetimi amacıyla, okullarda ve kitle iletişim araçlarında yaygın bir anlatım kampanyası planlı şekilde sürdürülecek.

• Nüfus artışını sınırlayan ailelerin özendirilmesi için kırsal kesimde özendirici maddi ve yasal çözümler gündeme getirilecek: İki çocukla sınırlı eğitim desteği, gibi.

Ekonomi Hukuku

• Ekonomi hukukunun yenileşmesi: “Borcunu kaçıranı koruyan, namuslu alacaklının hakkını göz ardı eden”, “vergi kaçağını özendirip, vergi ödeyeni cezalandıran” bu hukuk anlayışı değişecek. “Kaçırılan gelir vergisi,” günümüzde, “ödenen gelir vergisiyle” aynı düzeyde, iki yıllık dönemde, mevcut kaçak oranının yarısına düşürülmüş olmasını hedefliyoruz.

• Ekonomik ilişkileri düzenleyen hukuk kurallarını, tebligattan kira sözleşmelerine kadar, ihalelerin organizasyonuna kadar, her alanda gözden geçirerek, çağdaş ölçüleri ve teknolojinin yeni gereklerini dikkate alan bir mevzuat oluşturacağız. Bürokratik işlemleri azaltmak ve yurttaşın dürüstlüğünü temel varsayım almak, dürüstlükten sapanları ise ciddi biçimde cezalandırmak, bu mevzuatın başlıca özellikleri olacak.

Vergiler

• Gayrimenkul kazancından ve öncelikle gayrimenkul değer artışından alınan vergilerin yükseltilmesini; rantlardan oluşan gelirin yüksek oranla vergilenmesini; diğer alanlarda kural olarak vergi arttırımından uzak durulmasını öneriyoruz.

• Emeğin ödediği vergileri, zamana yayarak ama mutlaka düşüreceğiz; emeğin vergi oranını Avrupa ortalamasına böylece yakınlaştıracağız.

• Türkiye’de ödenen her 1.000 tl vergi için, 1.000 tl vergi kaçırılıyor. 1991 rakamlarıyla yaklaşık 100 trilyon tl gelir vergisi toplanmış; kaçırılan gelir vergisi 104 trilyon dolayında hesaplanıyor. Ücretliler, maaşlılar, dürüst girişimciler topluma karşı yükümlülüğünü yerine getirirken, bâzıları toplumun parasından çalıyor.

• Vergi kaçağını önlemenin, sadece sözle değil, etkin yasal düzenlemelerle temel bir hedef olması gerekiyor. Kaçakçılığa karşı hem yaygın denetimle hem de ceza uygulamalarıyla mücadele edeceğiz.

• “Kayıt dışı ekonominin, kayıtlı ekonomiye entegre edilmesi için,” dünyadaki başarılı uygulamaların dikkate alınmasını öngörüyoruz: Belirli masrafın vergi matrahından düşürülmesi; belirli rakamın üzerindeki çeklerin isme yazılmak zorunluluğu, vb.

• Yurtdışına çıkanlardan konut fonu uygulamasına son vereceğiz.

II - EKONOMİNİN TEMEL KESİMLERİ

Büyük Altyapı Projeleri

• Türkiye’nin ekonomik gelişmesinde ve iş yaratmasında altyapı projelerinin işlevi dikkate alınarak, bu projelerin maliyeti, getirisi ve öncelik sıralaması özenle hesaplanarak, cesaretle uygulamaya konması gerekiyor.

• Projelendirme ve dış finansman sorunları ele alınmış bulunan mevcut projelerin (İstanbul’un ikinci havalimanı; Karadeniz’e liman yapımı; İskenderun Limanı’nın büyütülmesi, vb.) öncelikle değerlendirilecek.

• Büyük altyapı yatırımları çerçevesinde, özellikle gap ve Orta Anadolu bölgelerinde yeni kentlerin planlanmasını yahut var olan kentlerin planlı olarak genişletilmesini öneriyoruz. Bunu, hem düzensiz göçün kontrolü hem de düzenli bir kentleşmenin nüfus yoğunluğu az olan bölgelerde başlatılması açısından gerekli görmekteyiz. “Yeni kentleşme” önümüzdeki on yılın en önemli altyapı projesini oluşturacak. Orta Anadolu kentleşmesini, Konya Ovası’nın sulu tarıma açılması projesiyle (kop) birlikte düşünüyoruz.

Sanayileşme

• Henüz sanayileşme aşamasını tamamlamamış Türkiye’nin, daha akılcı, daha rekabetçi, daha hızlı sanayileşmesi için,

a) Öncelikli alanların sanayinin temsilcileriyle birlikte belirlenerek, ayrıcalıklı olarak özendirilmesi;

b) Sanayinin ortak ve temel girdilerinin devlet tarafından desteklenmesi;

c) Küçük ve orta sanayi girişimlerinin, çeşitli ülkelerde (abd, Fransa) başarıyla uygulanan özendirme programlarının benzerleriyle, sermaye oluşumu ve yatırım konularında desteklenmesi, yarattıkları yeni iş imkânının, belirli sürede vergi bağışıklığından yararlandırılması gerekiyor.

• Sanayileşmenin temelindeki teknolojinin geliştirilmesi, kamunun öncelikli ilgi alanı olacak. Teknoloji, işletme düzeyindeki destek politikalarının da başlıca bir kriterini oluşturacak.

• Sanayileşmede, küçük ve orta ölçekli işletmelerin önemli görev taşımasının gerekliliğine inanıyoruz. Özellikle ileri teknolojinin kullanımına dönük alanlarda desteklenmelerini öngörmekteyiz, ileri teknolojiye dayalı küçük ve orta ölçekli yeni yatırımlarda ve teknoloji yenilenmesinde "leasing" yönetiminin öncelikle yararlı olacağı düşüncesindeyiz.

Tarım

• Tarım daha uzunca bir süre Türkiye'nin temel bir üretim ve istihdam alanı olmaya devam edecek. Şu hedefleri öngörmekteyiz: Destekleme politikasının yeniden düzenlenmesi; verimlilik ölçüsünün sosyal adalet ölçüsüyle birlikte geliştirilmesi; tarım teknolojisinin ve biyolojisinin büyük gelişmelerini dikkate alan uzun vadeli bir planın oluşması; bu plan çerçevesinde, dünya piyasalarıyla daha uyumlu fiyatların gerçekleşmesi; destekleme politikasının, üretim planlamasının bir fonksiyonu olarak da değerlendirilmesi.

• Tarımda, piyasa değeri olmayan, hem iç tüketimde fazlalık yaratıp hem de dışsatım imkânından yoksun ürünlerin üretimini düşürmek gerekiyor. Aynı şekilde, bâzı ürünlerin devlet tarafından satın alınıp sonra yakılması yahut yok edilmesi uygulamalarına zaman içinde son vereceğiz.

• Tarımdaki desteklemenin, "aile bâzında" da gerçekleşerek, hem daha akılcı, hem daha adil olmasını öngörüyoruz. Bu yaklaşım, pilot uygulamalarla belirli ürünlerde ve bölgelerde geliştirilmelidir. "Aile bâzında destekleme" yöntemi, desteklemenin sosyal amacını daha üst düzeyde gerçekleştirmeyi mümkün kılar. Bu desteğin toplam maliyetini azaltmanın ve ürün fiyatlarını dünya piyasalarına yakınlaştırmanın da bâzı imkânlarını getirebilir.

Bu konuyu tartışmaya açmak istiyoruz:

• Türkiye'nin tüm hükümetleri, köylünün desteklenmesi için çok büyük kaynaklar tüketir. İşçinin, memurun, esnafın, tacirin, sanayicinin ödediği vergilerin önemli bölümü, bu amaçla kullanılır. Tarım ürünlerinin dünya piyasalarındaki değerinin üzerindeki fiyatlarla Türkiye'de destekleme alımı

yapılır. Hiçbir şeye yaramayan kalitesiz ürünler gereğinde denize atılır, yakılır, depolarda çürütülür. Temel “gerekçe,” fukara köylünün korunmasıdır.

• Ne var ki, mevcut destekleme politikaları, küçük ve orta çiftçiye değil, büyük çiftçiye ve aracıya yarar sağlamanın mantığı üzerine kuruludur. Küçük ve orta köylüye “bir damla” ulaştırabilmek için, devletin tarıma “bir kova şu boşaltması” gerekmektedir.

• Çözüm, gerçekten küçük ve orta köylüye destek sağlarken, geneldeki yüksek fiyatı zaman içinde geriye çekerek onu dünya piyasalarına yakınlaştırmaktır; kalitesizliğe ve gereksiz üretime prim veren, çok büyük kaynakları toplumdan alıp aracılara ve zaten destek ihtiyacında olmayanlara armağan eden uygulamaları düzeltmektir.

“Aile bazında destekleme” tarım politikalarına yeni bir esas getiriyor:

• Köylü “ailesinin” ihtiyaç duyduğu asgari geçim düzeyinin hesaplanarak, desteklemenin öncelikle bu temelde düzenlenmesi, “köylü ailesinin” –üretimi en alt düzeyde de olsa, en üst düzeyde de olsa– bu asgari parayı devletten olması. Bu sağlandıktan sonra, yani, destekleme alımı asıl amacı olan bir güvenceyi köylü ailesine sağladıktan sonra, “taban fiyatının” dünya piyasalarına yakın ölçülerle, daha gerçekçi şekilde belirlenmesi. Fazla üretenin, daha fazla kazanması; ancak bu fazla kazancın, gerçekçi ve ekonomik bir fiyatla oluşması.

• Böylece, (1) köylü ailesinin asgari geçim düzeyi güvenceye alınarak, tarımın sosyal sigorta kapsamına girmesinin ilk adımı atılabilir; (2) desteklemenin sosyal gerekçesi “aile bazındaki desteklemeyle” karşılanmış olacağından, ürün alım fiyatlarının zaman içinde dünya piyasalarına yakınlaştırılması mümkün olabilir; (3) devletin tarım desteklemesine ayırdığı toplam kaynak, zaman içinde azaltılabilir.

• “Aile temelinde desteklemenin” belirli ürünlerde, yörelerde ve sınırlı uygulamalarla denenerek, zaman içinde geliştirilmesi, tarım kesiminde desteğe en muhtaç olanlarına sosyal güvenlik yönünde katkının verilmesini mümkün kılacak. Desteklemenin sosyal amacı karşılandığı ölçüde, öncelikle büyük çiftçinin ve aracıların yararına ve toplumun zararına işleyen günümüzdeki destekleme sisteminin büyük maliyeti, zamanla düşürülebilecek.

• Hazineye ve vakıflara ait tarım arazilerini mümkün olan en kısa sürede tarım işletmeleri olarak düzenleyip, öncelikle topraksız ve az topraklı köylü ailelerini bunlardan yararlandıracağız.

• Tarımda “aile birimi” temel alınarak, aile işletmelerinin özendirilmesi için özel düzenleme getirilecek.

• Çiftçi, aldığı krediler ve tohumlar, ilaçlama, gübre, teknoloji ihtiyaçları nedeniyle, birçok bürokrasi ile muhatap durumda. Bunun sonucu köylü için zaman ve emek kaybı, kimi durumda para ziyanı oluyor. Tarımın devletle ilişkilerinde yer alan çok sayıda kurum mümkün olan düzeyde birleştirilerek, çiftçinin daha az sayıda bürokrasiyle muhatap olmasını sağlayacağız.

• Kırsal kesimde hayatın kalitesini yükselten düzenlemelerin (kültür merkezleri, spor alanları, vb.) yapılması için pilot uygulamalar başlatılacak.

• Üretim planlaması ve buna bağlantılı taban fiyatı politikası uygulanacak. Özendirilen üretimin önceden öngörülerek, taban fiyatının yaklaşık düzeyi belirlenerek, verimliliğin ve tarımsal gelirin yükselmesine katkı sağlanacak.

Ormanlar

• Türkiye’nin en yoksul kesimini oluşturan orman köylülerine, devlet, geleneksel olarak, güvensizlik ve umarsızlık içinde yaklaşmıştır. Geleneksel anlayış, “insanlar, orman için vardır” anlayışıdır.

• İnsanların orman için değil, “ormanların, insan için” var olacağı çağdaş bir ormancılık düzeninin, insan-orman ilişkisinin kurulmasını öneriyoruz. Birçok ülkede gerçekleşebilmiş çağdaş orman-insan ilişkilerinin Türkiye’nin orman köylülerince de başarılması için bir fırsat yaratılmasının gereğine inanıyoruz.

• Bu çerçevede, ormanların, ilişkili köyün hükmi şahsiyetinin gözetimine, yönetimine, yararlanmasına ve geliştirme yükümlülüğüne, (pilot uygulamalardan başlayarak ve uygulamanın sonuçları dikkate alınarak) zaman içinde bırakılmasını sağlayacağız. Gene bu doğrultuda, belirli ağaçların orman köylüsünün kişisel sorumluluğuna bırakılmasını, destek ve denetim organizasyonunun yapılmasını pilot uygulamalarda deneyeceğiz.

Su Ürünleri

• Denizlerden ve göllerden daha çok yararlanılması için, balıkçılığı dünyanın ileri teknolojileriyle bütünleştirecek projeler geliştireceğiz. Bu bağlamda, iki yaklaşım öngörülebilir: Yöresel kooperatifleri özendirmek, planlı bir bütün içinde onları işlevsel kılmak. Ya da, uluslararası çalışan kuruluşlarla işbirliği yaparak, belirli bir planlama içinde onlarla çalışmak.

Yörenin ve ürünün özelliklerine göre her iki yöntemin de geliştirilmesi öngörülebilir.

Besicilik

• Türkiye’nin en varlıksız bölgelerinde başlıca ekonomik faaliyet olan besicilik, çeşitli projelerin hazırlanmış bulunmasına rağmen kendi yetersizlikleri içinde bırakılmıştır. Bunların yeniden değerlendirilip hayata geçirilmesi gerekiyor. İlke olarak, kredi, üretim, ıslah, kesim, pazarlama ve ihracat boyutlarını kapsayan bir plan çerçevesinde sorunlara çözüm bulunacağı görüşündeyiz.

Süt Ürünleri

• Ülkemizdeki süt üretimi ve tüketiminin son derece düşük olması, sağlıksız beslenmenin önemli bir nedenidir. Süt ürünleri ve sütlü ürünler, dış piyasaların ve ithalatın konumu dikkate alınarak hazırlanmış bir plan çerçevesinde özendirilecek ve yönlendirilecek.

Çiçekçilik

• Son yıllarda gelişmekte olan çiçekçilik, Türkiye’ye yeni bir ihracat alanı açmıştır. Özel bir destek almamalarına rağmen, Türkiye’nin çiçek yetiştiricileri hem iç piyasayı genişletmiş hem de kendi çaplarına göre önemli sayılabilecek bir ihracat başlangıcı yapmışlardır. Hava koşullarının son derece elverişli olduğu yörelerde, çiçekçilik özendirilmeli ve desteklenmelidir. Bu alanı gelişime çok elverişli görmekteyiz; çiçekçilerin dış bağlantılarında yardımcı olarak ve yurtdışına taşıma gibi sorunlarına katkı getirerek çiçekçiliğe önem vereceğiz.

Kooperatifçilik

• Tarımsal üretimin gerçekleşmesinde, kooperatifçiliği önemli bir araç olarak görmekteyiz. Var olan büyük kooperatifler mutlaka yeniden düzenlenecek; öncelikle üreticilerin yararları doğrultusunda ve küçük üreticileri gözeten bir çerçevede işlev taşıyacak. Var olan büyük kooperatiflerin mutlak bir saydamlık içinde yönetilmesini ve çalışmasını sağlayacağız.

III - TÜRKİYE İÇİN ÖNCELİKLİ ÜÇ ALAN

Orta ve Küçük İşletmeler

• Orta ve küçük ölçekli işletmeler, bütün dünyada önem kazanıyor: Özellikle yeni teknolojilerin küçük ölçekte daha verimli kullanılır olması, bu işletmelerin oransal olarak daha çok iş yaratması ve yeni kredi yöntemlerinin gelişmesi, bu ekonomik kategoriyi öne çıkardı.

• Türkiye'mizde ise ilginç bir çelişki yaşanıyor; orta ve küçük ölçekli işletmeler, ekonomideki ağırlıklarına ve gelişme potansiyellerine rağmen, ilgiden ve destekten tümüyle yoksun bırakılıyor: İstatistiklere göre, orta ve küçük işletmeler toplam sanayi işletmelerinin yüzde 98'ini oluşturuyor. Bunların toplam istihdamdaki payı yüzde 46, yatırımdaki payı yüzde 27, üretimdeki payı yüzde 38. Buna karşılık, orta ve küçük işletmeler toplam kredilerin ancak yüzde 4'ünü kullanabiliyor.

• Orta ve küçük işletmeler, yeni kurulan işletmeler ve genel olarak "esnaf," ekonominin dinamik ve gelişmeye en elverişli kesimi olarak, planlı bir desteğe kavuşturulacak. Devlet bankalarının yeniden yapılanması ve özel amaçlı bankacılığın geliştirilmesi çerçevesinde, büyümeye dönük esnafın kredi sorununun kökten çözümlenmesini öngörüyoruz.

• Bütün dünyada uygulanan ve Türkiye'de de uygulanmasına başlanan "risk sermayesi" ve "leasing" yöntemleriyle, orta-küçük işletmelere hem kamunun, hem özel kredi kuruluşlarının katkı yapmasını özendireceğiz. Bu yöntemler, genel olarak, işletme sermayesine geçici katılımla, işletmenin yeni yatırımlarını kolaylaştırıyor ya da mülkiyeti kredi kuruluşuna ait makine ve teçhizatın işletmelerce kullanımını, borcun kredilendirilmesini, daha sonra makine-teçhizat mülkiyetinin işletmeye devrini öngörüyor.

• "Esnaf Bakanlığı" kurarak, orta ve küçük işletmelerin tüm sorunlarına planlı şekilde sahip çıkılmasını gerçekleştireceğiz.

Turizmin Önceliği

• Turizmin ekonomideki yeri büyüyor. Ancak varılmış olan nokta, Türkiye'nin doğal ve tarihsel özelliklerine kıyasla henüz yetersiz. Turizm gelirlerinin arttırılması için, Türkiye'nin dünyadaki tanıtımına yeterli kaynak ayrılarak sürekli ve düzenli bir propagandanın gerçekleşmesi gerekiyor.

• Turizmin hammaddesi, doğa, tarih, konaklama imkânı ve en önemlisi, "insandır." Turistik bölgelerde insanlarımızın geleneksel konukseverliğini geliştirmek amacıyla, okullarda ve işyerlerinde, ticaret ve esnaf odalarında, sendikalarda yaygın bir eğitim programını öngörmekteyiz. Bunu belediyelerin organize etmesini, koordinasyonu sağlamasını istiyoruz.

• Turizm imkânı bulunan yörelerde çevre ve kültür mirasının öncelikle gözetilerek gelişme planlarının hazırlanması gerekiyor. Bir dönemde çok gelişen İspanyol turizminin sorunlarından alınacak dersler var: Turistik bölgeleri çirkin ve yoğun yapılaşma ile bunaltılan bu ülkede, şimdi

turistlerin kaçışı yaşanıyor. Turist, kent benzeri sahil bölgelerine artık gelmiyor. Yeni yapılaşma kesinlikle kontrol altına alınmalıdır.

• Turizm ve otelcilik eğitimi veren kurumları geliştireceğiz, çoğaltacağız. Bununla bağlantılı olarak, turistik yörelerde yabancı dil eğitimine özel yer verilecek.

• Turizm yatırımlarının özendirilmesine devam edilecek. Bu özendirmeyi çevre/kültür hassasiyetlerini dikkate alan gelişme planları doğrultusunda gerçekleştireceğiz.

Dış Ekonomik İlişkiler

• Kural olarak açık ekonominin ve dış ticareti özendiren politikaların uygulanmasını, genel kural olarak, gümrük duvarlarının zaman içinde indirilmesini öngörüyoruz.

• Avrupa Topluluğu'yla yapılmış anlaşmalardan doğan yükümlülüklerin, "karşılıklılık" esasında yerine getirilmesi, gümrük indirimi nedeniyle doğacak sorunların çözümü için, at desteği gerekiyor. Oysa at, geçmişte benzer konumdaki ülkelere uyguladığı bu desteği Türkiye'den büyük ölçüde sakınıyor.

• at ürünlerine tanınan kolaylığın, gene karşılıklılık esasına uyulmak koşuluyla, at dışındaki ülkelerle de zaman içinde geliştirilmesini savunuyoruz.

• Tarım ürünlerinin ithalatında, konunun özelliği nedeniyle bütün dünyada gözetildiği üzere, gümrük duvarlarının indiriminde sakınımlı davranılmasını öngörüyoruz. Büyük kitleleri ilgilendiren bu konuda, gene dünyada uygulanan ölçülerle, üreticileri koruyacağız.

2-b) EŞİTLİĞİN POLİTİKALARI

Sorun: Türkiye bir eşitsizlikler ve haksızlıklar ülkesidir. Daha önemlisi, bu haliyle, eşitsizlikleri ve haksızlıkları arttırıp yaygınlaştırmanın ideolojisine mekândır; politikalarına sahnedir. "Köşe dönmecilik", "mal götürücülük" resmi ideolojiye dönüşmüştür. İktidarlar, bu politikaların uygulayıcısıdır; geniş toplum kesimlerini refahın dışında tutan, zenginlikleri aynı imtiyazlı kesimlere aktaran birer aracı konumundadır.

Temel Yaklaşım: Solun özlediği ve önerdiği Türkiye, emeğin her alanda ve her düzeyde öncelikli değer olduğu, verimlilik ölçüsünü gözetebilen bir eşitliğin yaygınlaştığı Türkiye olacak. chp, toplumsal dayanışmanın ilk örneklerini vermiş, eşitlik arayışlarını başlatabilmiş bir gelenektir. Sosyal güvenlik kurumlarının oluşumu, sendikal hakların gelişimi, çalışma sürelerinin kısalması, sosyal adalet kavramının oluşması, bizim

geçmişimizde yazılıdır. Sosyal demokrasi anlayışımız ve sosyal demokrasinin temel tanımı olan “eşitlik ve özgürlük ideallerinin bütünlüğü” iddiamız, bu tarihsel birikim üzerine bina edilmiştir.

Önerilerimiz: Eşitsizliklerin giderilmesi için, başta eğitim, gelir paylaşımı gibi alanlar olmak üzere her alanda toplumsal duyarlılığın harekete geçirilmesi ve yasal-kurumsal önlemlerin, siyasal yaklaşımların uygulamaya girmesi. Gerçekçilikten ayrılmayan, verimliliği ve yeniden üretmenin koşullarını göz ardı etmeyen bir sosyal adaletin sürekli, bilinçli ve ısrarla takipçisi olacağız.

I - EŞİTLİĞİN İLKELERİ

Fırsat Eşitliği

Günümüzün solu, daha adaletli, daha eşitlikli bir Türkiye’nin iddiasını taşımaktadır. Bizim için en yüce değer, emektir.

Gelirlerin oluşumundaki ve paylaşımındaki adalettir. Bu anlayışımız, bir “standartlaşma,” bir “monotonlaşma” özleminin ifadesi değildir. Süreç içinde insanlar çalışkanlıklarıyla ve yetenekleriyle birbirlerinden farklılaşacaktır. Önemli olan, herkesin mümkün olabildiğince eşit koşullarda bu sürece başlayabilmesidir. Önemli olan, kimseye haksızlık yapılmamasıdır.

• Amaçladığımız adil Türkiye’nin çıkış noktasında, “fırsat eşitliğinin” kurumsallaşmasını görmekteyiz. Fırsat eşitliği devlet tarafından organize edilmelidir. Eşitlik ilkesinden yola çıkmış insanlardan kendini daha ileri noktalara götürmenin çabasını gösterenler, devlet tarafından özendirilecektir.

Eğitimdeki Adaletsizliğin Azalması

• Türkiye’nin temel bir sorunu, eğitimdeki fırsat eşitsizliğidir. Türkiye’de gençler, sırf ailelerinin parasızlığı nedeniyle, eğitim sürecinden dışlanıyor. Gerçekten, bu ayıbı sürdürmeye Türkiye mahkûm mudur? Bu kadar güçsüz müdür? Yoksa, temel neden, duyarsızlık, tembellik, siyasal tercih midir?

• Türkiye nüfusunun yüzde 70’i, işçi ve köylü ailelerinden oluşuyor. Her yıl üniversiteden mezun olan 100 bine yakın çocuğumuzun içinde, bu ailelerin çocukları yüzde 1 dolayında, Türkiye’deki ailelerin yüzde 70’inin çocukları, üniversite eğitiminden yasaklı. Doktor olamıyor, avukat, mühendis, üst düzeyde memur, yönetici olamıyor.

• Neden? Yüksek eğitimden yasaklı bu çocuklar tembel de ondan mı? Okuma hevesi yok, zekâsı yetersiz de ondan mı? Hayır, ailelerinin parası

yok, ailelerinin gelir düzeyi, çocuklarının eğitimini devam ettirmeye yetmiyor da, ondan.

• Türkiye, çağdaşlık iddiasındaki hiçbir ülkede benzeri kalmamış bir ayıba son vermek durumundadır; son verecek güce sahiptir. Her çocuğun eğitiminde fırsat eşitliğine sahip olması, bütün önceliklerden daha önce olmalıdır.

• Üniversiteye giriş hakkını kazanan fakat ailesinin gelir düzeyi nedeniyle eğitimini sürdürmek imkânından yoksun gençlere “Yüksek Eğitim Kredisi” sağlamak, bu krediyi zaman içinde yaygınlaştırmak başlıca hedefidir. Yakından bakmaya çalışalım:

• Öğrencinin, eğitimini tamamlayıp iş sahibi olduktan sonra ve zaman içinde devlete geri ödemesi gereken bir kredinin yıllık tutarı, bugünün (1993) rakamlarıyla ve üniversiteli öğrenci başına azami yılda 15 milyon lira düzeyinde öngörülebilir. Her yıl 10 bin öğrencinin katılmasıyla, dört yılda 40 bin öğrenciyi kapsayacak kredi programının ilk yılki maliyeti 150 milyar, dördüncü yılın sonundaki maliyeti yılda 600 milyardır.

• Türkiye’nin, gelir düzeyi yetersiz 40 bin ailenin çocuklarına yüksek eğitim vermesini sağlayacak bu “maliyetin” karşılanması gerçekten imkânsız mıdır? Klasik soruyu sorarsak, “kaynak” nasıl bulunacaktır?

• Bu maliyet, (1) gelir düzeyi yeterli ailelerin çocuklarının eğitimi için ödeyeceği eğitim dayanışma ücretinden; (2) sigara tüketiminden alınan fonlardan bir bölümünün ve (3) içki tüketimine getirilecek ek bir verginin eğitim kredisine ayrılmasından, (4) devletin öbür kaynaklarından karşılanabilir. Yılda 20 trilyon dolayında bir desteği (doğru kullanılması koşuluyla yararlı olan) “özel sektörü özendirme amacına” ayırabilen Türkiye’nin, eğitim ayıbını gidermek için yeterli gücü, yılda 600 milyar lirası vardır.

• Solun yönetimindeki Türkiye’de, ailesinin gelir yetersizliği nedeniyle eğitim sürecinden dışlanmış tek bir çocuk kalmayacaktır. Türkiye, bu ayıbı solun öncülüğünde tarihe gömecektir.

Temel Hayat Düzeyi

Özlediğimiz Türkiye, her vatandaşına “temel hayat düzeyini” sağlamakla kendini yükümlü görecektir. Kaynak dağılımında gözetilmesi gereken başlıca bir ölçü bu olmalıdır. Bütün vatandaşların asgari ihtiyaçları karşılanmadıkça, bâzı vatandaşların çok özel ihtiyaçları devletten öncelik almayacaktır.

Yönetime Katılma

• İşyerinde olsun, işletmelerde, devlet dairelerinde olsun, çalışanların yönetime katılmasını öngörüyoruz.

Sosyal Güvencenin Yayılması

• Har vatandaş, solun beş yıllık iktidar dönemi içinde sosyal güvence kapsamına girecek. Sosyal güvenlik sistemi, gerekirse, devlet teminatı altında özel sigorta kurumlarının katılımına açılacak.

• Emeklilik, birbiriyle çelişen sistemlerin anarşisinden kurtarılarak, kapsayıcı bir örgütlenmede bütünleşecek. Emekliler arasında uçurum yaratan günümüz uygulamasından, emeklilerin geçmişte uğratıldığı haksızlığın zaman içerisinde giderileceği bir düzenlemeye geçilecek.

İnşaat İşçisinin Güvenliği

• En yaygın iş kazasının yaşandığı inşaat sektöründe, inşaat izni, ancak çalıştıracağı işçilerinin kaza ve ölüm sigortası için yasal ve parasal güvence sağlamış olan yapımcılara verilecek.

II – ÇALIŞMANIN GÖZETİLMESİ

Ücretlerden Kesintinin Azaltılması

• Türkiye'de ücretlerden kesilen vergi ve sigortanın brüt ücrete oranı, ortalama yüzde 31'dir. Bu oran, ücret düzeyi bizimkinin iki katından fazla olan İtalya'da yüzde 16, gene bizden çok daha zengin İspanya'da ve Portekiz'de yüzde 15, Yunanistan'da yüzde 14'tür. Avrupa ortalamasında bu oran yüzde 25'in altındadır. Brüt ücretten kesilen vergi-sigorta oranı en yüksek olan oecd ülkesi, Türkiye'dir.

• Türkiye'de emeğin ödediği vergilerin ve kesintilerin brüt maaş/ücrete oranı, ilk aşamada üç puan, orta vadede beş puan düşürülerek, Avrupa ortalamasına yakınlaştırılacak.

40 Saatlik Çalışma Haftası

• Türkiye'nin yasal çalışma süresi olan ve toplam işçinin çoğunu kapsayan 45 saatlik haftayı, (ücret düzeyi ve fazla mesai imkânı saklı tutularak) beş yıllık süre içine yayarak 40 saate indireceğiz.

• Emeğin meslek odaları, sendikaları, tüm demokratik özgürlüklerine sahip olarak Türkiye'de yer alacak.

III - İHMAL EDİLMİŞ KONULARA YENİ YAKLAŞIM

Yurtdışındaki Vatandaşlarımız

• Yurtdışında çalışan ve yerleşmiş bulunan insanlarımıza, birer "yurda döviz gönderme makinesi" olarak bakılmayacak. Türkiye, yurtdışında yaşayan vatandaşlarına öncelikle onların yerleştikleri ülkedeki mutluluğu açısından, yeni ortamlarına sağlıklı uyumu açısından yaklaşılacak. Devletin

yurtdışındaki insanlarımıza verdiği destek, öncelikle bu anlayışların doğrultusunda düzenlenecek.

• Bu bağlamda, Türkiye'nin sağladığı eğitim, ders kitabı ve eğitmen, yurtdışındaki çocuklarımızın bulundukları ortama kolay uyumunu, o ortamda mutlu yetişmeleri, o ülke vatandaşlarıyla eğitimin ve hayatın her düzeyinde rekabet edebilmeleri amacıyla ve öncelikle bu amaca dönük olarak öngörülecek.

• "Çifte vatandaşlık" imkânının yurtdışında yerleşmiş insanlarımıza sağlanması için Türkiye her kolaylığı sağlayacak.

• Yurtdışındaki işçilerimizin sosyal güvenliği güvenceye alınacak, herhangi bir kayba uğramamaları için gerekli düzenlemeler getirilecek.

• Yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızın Türkiye'deki seçimlere katılma hakkı gerçekçi bir yöntemle sağlanmalıdır. Bunun için, mektupla oy kullanılmasını ya da konsolosluklarda oy kullanılabilmesini mümkün kılan çözümler gündeme gelmelidir.

• Konsolosluklardaki hizmetlerin daha iyi ve kolay verilmesi sağlanmalıdır. İşlem bedelleri düşürülmelidir. Gerek konsolosluklarda gerekse eğitim gibi öbür hizmetlerde çalışacak Türk sorumlular, en kaliteli elemanlar arasından ve objektif ölçülerle belirlenerek yurtdışına gönderilmelidir.

• İdari kararlarla yurttaşlıktan çıkarılanların durumu ele alınarak, onların vatandaşlık hakları iade edilmelidir. Yasal kararla bu hakkını kaybedenlerin durumu, vatandaşlıktan çıkarılmalarına yol açmış nedenlerde düzelme olması koşuluyla ve başvurmaları halinde, yeniden değerlendirilmelidir.

Mevsimlik İşçiler

• Türkiye'de çok büyük bir kitle, "mevsimlik işçi" olarak tarımda çalışmaktadır. Bu işçilerin hiçbir sosyal hakkı, güvencesi yoktur. Bu sorun geleneksel olarak göz ardı edilmiş, mevsimlik işçiler adetâ yok sayılmıştır. Mevsimlik işçilerin durumunun düzeltilmesi için yasal bir çerçeve getirilmeli, haklarını savunabilecekleri bir konuma bu insanlarımız zaman içinde yükseltilmelidir.

Kapıcılar

• Apartman kapıcıları, işten çıkarılmaları durumunda, aynı zamanda "evinden çıkarılma" cezasına fiilen çarptırılmış olmaktadır. Dolayısıyla, işten çıkarma ihbar süresi mutlaka uzatılarak, kapıcının yeni bir mesken bulmasına imkân tanınmalıdır.

Çıraklar

• Çeşitli yasal girişimlere ve iyi niyetli düzenlemelere rağmen, çıraklar pratikte hiçbir hakka sahip değildir. Çırakların asgari düzeyde bir sosyal güvenceye kavuşmaları için, uygulamada yaptırım gücü olan önlemler alınmalıdır. Bu bağlamda, yasal çerçevenin kayıt zorunluluğuyla ilişkilendirilmesi, çalışma sürelerinin belirlenmesi, esnaf kredisinin öncelik sıralamasında çıraklıkla ilgili hükümleri gözetmenin de ölçü alınması düşünülebilir.

“Sendika Karşıtı” Eğilimler

• Türkiye’de büyük bir iş arzının bulunması ve demokratik alışkanlıkların zaafı, işçilerin sendikalaşmasına ciddi engeller getirmektedir. Bunlardan başlıcası, sendikaya üye olan işçinin işten çıkarılarak toplusözleşmeden kaçınmaktır; işyerinde sarı-sendika kurdurtmaktır; toplusözleşme yaptıktan sonra kıdemli işçilerin çıkarılıp, yerlerine ucuz ve sendikasız işçi alınmasıdır. Benzer yöntemlere başka toplumların tarih sürecinde de başvurulmuştur. Sol partilerin ve sendikaların direnmesiyle, ileri sosyal yasalarla ve gelişen ekonomilerin doğal dengeleriyle soruna çözüm bulunabilmiştir.

• Türkiye’nin var olan gerçeklerinde, sendika karşıtı ve demokrasiyle bağdaşmayan eğilimlerle mücadele, öncelikle yasalarda verilecektir. Bu bağlamda, “sendikal nedenlerle” işten çıkarmanın ya da aynı nedenlerle işçiyi istemediği bir sendikanın üyeliğine zorlamanın “suç” olmasını ve ciddi şekilde cezalandırılmasını öngörüyoruz.

Barışçı, Kişilikli Türkiye

3-a) GÜNEYDOĞU POLİTİKALARINDA İLKELER

Sorun: Türkiye'nin iç barışını sağlamaya, demokratikleşmeye, kendi sınırlarını korumaya, kişilikli bir dış politika izlemeye ihtiyacı var. Çok doğal gibi gözüken bu ihtiyaç, bir türlü karşılanmıyor. İktidarlar çaresizlik içinde bocalıyor. Güneydoğu'da çatışma büyüyor. İnsan hakları ve demokratik önlemler önemsenmiyor. Dünyadaki yalnızlaşma sürüyor. En önemlisi, toplumda umutsuzluk artıyor; özgüven sarsılıyor.

Temel Yaklaşım: İnsan haklarının gözetilmesi ve demokratikleşme, güvenliğin sağlanması hedefiyle çelişen kaygılar değildir. Türkiye, Güneydoğu sorununa hem demokratik önlemlerle, hem de can güvenliğini gerçekleştirmenin kararlılığıyla eğilmelidir. Kendi farklılıklarımız içinde bütünlüğümüz, ilke olmalıdır.

Önerilerimiz: Güneydoğu sorunu, “can güvenliği”, “demokrasi”, “ekonomi”, “savunma”, “dış siyaset” boyutları bulunan karmaşık bir sorundur. Tüm boyutlarını içeren kapsamlı ve eşzamanlı bir planla, çözüm aranmalıdır.

I - TEMEL YAKLAŞIMLAR

• Sol, en ağır sorunları çözebilmenin geleneğidir. Sol, Türkiye'nin karşılaştığı nice fırtınaları göğüslemiştir. En zor koşullarda en cesur kararları alabilmek ve en geçerli çözümleri bulabilmek solun yapısında vardır; birikiminin, deneyiminin ona sağladığı bir öncelik, bir ayrıcalıktır bu.

• Günümüzün Türkiye'si, çözümsüzlükler içinde gözüken çok ağır bir sorunla, Güneydoğu sorunuyla karşı karşıyadır. Özlediğimiz ve önerdiğimiz yeni Türkiye, bu sorunun çözüm yoluna girmesinde yeni bir fırsat olacaktır.

İlkelerle Politika

• Türkiye'nin ulusal bütünlüğünün ve coğrafya bütünlüğünün içinde, farklı etnik yapıların, farklı kültür kimliklerinin var olması ve varlığını sürdürebilmesi.

• Sol ve sosyal demokrat yaklaşımda, insanların köken, ırk ve inanç özgürlükleri her zaman saygınlığa ve dokunulmazlığa sahiptir. Ama hiçbir zaman bir temel ayrışma ölçüsü değildir. Siyasal işlevselliği yoktur; büyük çözümlerin kaynağı, aracı yahut amacı olamaz. Bu anlayışın yaygınlaşması.

• Irkçı ayrımcılığının, ırkçı baskının, asimilasyon yönteminin, bölünmenin, ırk temelinde çözüm arayışının tuzaklarından Türkiye'nin

kendini sakınması.

• Türkiye Cumhuriyeti, bir ırk ve kan bağı cumhuriyeti, etnik köken cumhuriyeti olarak kurulmadı. Farklı insanların, Cumhuriyet'in eşit statüdeki kurucu unsurlar olarak yer aldığı bir yapılanmadan, bir ideal ortaklığından Türkiye Cumhuriyeti kaynaklandı. Bu geleneğin, günümüzün koşullarında sürdürülmesi.

• Sorunların çözümünde, insan hakları/demokrasi önceliği taşıyan ve şiddete karşı kesin bir kararlılıkla davranabilen politikaların öne çıkarılması.

• "Demokratikleşme" ile "şiddet karşısındaki kararlılık," birbiriyle çelişen yöntemler değildir. "Şiddet devam ediyor, dolayısıyla demokratikleşme önlemleri alınamaz" benzeri bir mantık yanlıştır. Tam tersine, denge ve bütünlük içindeki, eşzamanlı bir kararlılık ve demokratikleşme, halkı kazanarak terörü etkisizleştirmenin temel yaklaşımıdır.

• Demokrasi sorunu ile bölgedeki terörün birbirinden ayrı olarak ele alınması ve eşzamanlı olarak, demokrasi içinde, etkin politikalarla çözüm aranması gerekiyor.

• Güneydoğu sorunu, çok boyutlu, karmaşık bir sorundur. Değişik nitelikli önlemlerin bir büyük planda öngörülmesi; hedeflerinin, yöntemlerinin, kaynaklarının belirlenmesi, önlemlerin takvime başlanması çözümün ilk adımı olacaktır.

II - ÇOK YÖNLÜ ÇÖZÜM

Demokrasi

• Güneydoğu sorunu, aynı zamanda bir demokrasi sorunudur. Terörün kurşunlarına demokrasi tek başına kalkan olamaz. Aynı şekilde, demokratik girişimlerin gerçekleşmesi nedeniyle terörün ortadan kalkması elbette beklenemez. Ancak unutulmaması gereken, demokrasinin "kendi başına bir amaç" olduğudur. Demokrasinin gereğini yapmak için, ek gerekçelere ihtiyaç yoktur.

• Kaldı ki, demokrasi eksikleri, ayrılıkçı şiddet hareketinin kendi açısından istismar ettiği, onun işini kolaylaştıran bir olgudur. Demokrasi eksiğini gidermek, terörün yararlandığı bir duruma son vermek işlevini de taşıyacaktır.

• Olağanüstü Hal Yasası'nın özellikleri, şiddete karşı etkisiz kalırken, insan haklarını göz ardı ederek ve halka olumsuz sonuçlarını yansıtarak, şiddet eylemcilerinin yararlandığı bir ortam yaratmıştır. Olağanüstü Hal

Yasası’nın insan haklarıyla ve demokrasiyle çelişen özellikleri iptal edilmelidir.

• İşkenceye, gizli kontgerilla uygulamasına, yerinde infaza, faili meçhul cinayetlere ilişkin iddiaların üzerinde devlet kararlılıkla gitmeli, Türkiye bu ayıplardan kurtarılmalıdır.

• cmuk, genel bir hukuk uygulamasına dönüşmelidir. İşkenceyi ve kötü muameleyi engelleme işlevini, suçun türü ne olursa olsun, taşıyabilmelidir.

• Çok yönlü sakıncaları ortaya çıkan koruculuk sisteminden vazgeçilmelidir.

Kültür Kimliğine Duyarlılık

• İnsanların kültürel özelliklerini ülke ve toplum bütünlüğü içinde geliştirmelerine imkân tanınması, demokrasinin ve çağın gereğidir. Bu çerçevede, çağdaş demokrasilerde var olan tüm özgürlükler, Anayasa’nın ilkeleri doğrultusunda Türkiye’de de var olmalıdır. İnsanların kendi farklı kültürlerini araştırması, öğretmesi, geliştirmesi, anadillerinde yayın yapması hakları, toplumun bütünlüğü çerçevesinde özgürce kullanılabilmelidir.

Kalıcı Bir Barışın Sağlanması

• Kimliği ne olursa olsun, hangi dili konuşursa konuşsun, kendini bu ülkenin vatandaşı kabul eden herkes yasalar önünde eşittir. Devletin etnik tercihi, inanç tercihi, vatandaşın özelliğine göre yan tutması söz konusu olamaz. Bu anlayışla, ülkede akan kan durdurulmalıdır. Barış, sevgi, uzlaşma ortamının yaratılması ve uygulanması hedef alınmalıdır.

Can Güvenliği

• Güneydoğu sorununu büyük ölçüde askere havale ederek çözmenin politikaları başarısız kalmıştır. Bölgenin ve insanların güvenliği, çağdaş bir yapılanmayla, yörenin duyarlılıklarını bilen, yöreyi tanıyan, demokrasi kültürünü almış, etkin bir sivil güvenlik gücünün oluşumuyla sağlanabilir. Halkla şiddet eylemcisi arasındaki ayrımı gözetebilen bir güvenlik politikasına ihtiyaç vardır.

• Güvenlik güçleri, iletişim ve hareket açısından en ileri teknolojiyi kullanmalıdır. Bölgenin stratejik noktaları sürekli bir güvenlik gözetimine sahip olmalıdır.

• Güvenlik organizasyonu, belirli merkez-çevre birimlerinden oluşarak, bölgenin tümünü kapsayacak ve olaylara en kısa sürede müdahale edebilecek özelliklerle düzenlenmelidir.

Sınırların Güvenliği

• Türkiye, elindeki maddi ve askeri gücüyle sınırlarını daha iyi koruyabilmelidir. Savunma teknolojisinin ulaşmış olduğu düzeyde Türkiye'nin bunu sağlayabilmesi gerekir. Oysa terör eylemlerinin büyük çoğunluğu, sınırları rahatça geçen ve her tür silâhı Türkiye'ye getirebilen şiddet eylemcileri tarafından gerçekleşmektedir. Uzay ve bilgi çağının yaşandığı günümüzde, sınır güvenliğini sağlamanın sorumluluğundan hiçbir hükümet kaçınamaz. Benzer bir sorumlulukla, mobilize savunma anlayışının ihtiyaçları dikkate alınarak, mevcut sınır karakolları yeniden düzenlenmelidir.

Dış Politika

• Türkiye'nin dış siyaseti, ırkçı-ayrılıkçı hareketin Batılı kaynaklarından ve sınır komşularımızdan sağladığı destek karşısında başarısızdır. Stratejik konumu önem taşıyan, ekonomik pazar gücü azımsanmayacak bir ülkedir Türkiye. Ancak bu kozlarını hayata geçirememektedir.

• Türkiye, gerek Batı Avrupa ile, gerekse komşularıyla ilişkilerini, Güneydoğu ekseninde de değerlendirmelidir. Teröre bu ülkelerden sağlanan açık-kapalı, dolaylı-dolaysız destek ve hoşgörü, bizim bu ülkelerle ilişkilerimizde temel bir ölçü olmalıdır.

• Çekiç Güç'ün süresini daha kısa süre için uzatmak, kalış iznini Batılıların ayrılıkçı şiddete karşı etkin tavır almasını bağlamak gibi yöntemler bile, Türkiye tarafından kullanılamamıştır. Çekiç Güç süresini uzatmak yerine, Kuzey Irak'taki Kürtlerin uğrayabileceği bir saldırıya karşı onların güvenliğine katkı getirmeyi Türkiye gündemine almalıdır.

İdari Yapılanma

• Türkiye'nin genel idari yapısının bütün ülkede reforma ihtiyacı vardır. Yerel yönetimlerin yetki ve sorumlulukları genişletilmeli, merkezi idarenin vesayetinden kurtarılmalıdır. Bu yeniden yapılanma, bir özerklik arayışının değil, yerel sorunların seçilmişlerin öncülüğünde ve halkın katılımıyla çözümlenmesinin ifadesi olacaktır. Bu yaklaşım, çoğulcu ve katılımcı demokrasinin ülkenin her köşesinde kökleşmesine katkı getirirken, Güneydoğu sorunlarının aşılmasını da kolaylaştıracaktır.

Ekonomik Önlemler

• Yöreler arası eşitsizliklerin giderilmesine dönük kararlı politikalara ve bölgesel kalkınma planlarına ihtiyaç vardır. Bu bağlamda, gap'la birlikte Doğu Anadolu'da doğal kaynaklara ve hayvancılığa dayalı sanayileri geliştirmeyi hedef alacak gap bölgesel kalkınma planları, toplumsal gelişme projeleriyle bütünleşerek gerçekleşmelidir.

• Yörede atıl duran kamu ve özel tesislerin, yarım bırakılmış özel yatırımların verimlilik şansı bulunanları, özel destek sağlanarak canlandırılmalıdır. Bölgedeki sanayi kuruluşlarına enerji girdilerinin önümüzdeki beş yıl süresince yüzde 50 indirimli sağlanması öngörülmelidir. Sınır ticaretinin geliştirilmesini sağlayacak önlemler alınmalı, uygun yörelerde serbest ticaret bölgeleri kurulmalıdır.

• Ciddi projesi olan ancak yeterli ekonomik gücü bulunmayan girişimcilere faizsiz sermaye imkânı sağlayan “risk sermayesi” uygulamasına, öncelikle Güneydoğu’da başlanmalıdır.

• Şiddet hareketinin kaynağında önemli bir unsur olan işsizlik sorununu kısa vadede azaltacak “üretken-geçici istihdam projeleri” uygulamasına geçilmelidir. chp’nin 1978-79 iktidar döneminde başarıyla uyguladığı ve üretkenliğe katkı sağlayan bu model çerçevesinde, ilk yıl 100 bin, izleyen iki yılda ek 200 bin kişiye kırsal altyapı, toprak korunması ve geliştirilmesi, ormancılık alanlarında asgari ücret düzeyinde çalışma imkânı sağlanmalıdır.

• Küçük topraklı çiftçileri ve topraksızları kapsayan ve sigorta niteliği de taşıyan bir düzenleme, tarım destekleme politikasına getirilmelidir. Mera ve ahır besiciliği doğrudan teşviklerle ve kapsamlı projelerle yeniden düzenlenmelidir.

• Emekten alınan her tür vergi ve kesintinin oranı düşürülmelidir.

• Esnaf ve sanatkârın finans ihtiyacı uzun vadeli, düşük faizli kredilerle sağlanmalı, küçük ölçekteki ekonomik girişim her çeşit kolaylık sağlanarak özendirilmelidir. Yöreden satın alınan ve yörede tüketilen belirli temel mallarda kdv oranlarında indirim yapılmalıdır.

Feodalizmin Tasfiyesi

• Ayrılıkçı şiddetin temel nedenleri arasında bölgenin fukaralığı ve feodal yapısı vardır. Bu geri sosyal düzenin mantığı ve kendini sürdürmesi, “ırk”, “kan bağı” gibi değer ölçülerine sahip çıkmasıyla ilişkilidir. Benzer feodal değerleri paylaşan ve kullanan şiddet hareketi, gücünü önemli ölçüde bu feodal özelliklerden almaktadır.

• Feodalizmin toplumsal yapıdaki olumsuzluklarını giderebilmek amacıyla, demokratik kooperatifçiliği temel alan, tarım planlaması ile verimlilik artışını amaçlayan köklü bir toprak reformu Güneydoğu’da uygulanmalıdır. Feodalizmin kalıntılarından bölge kurtarılmalıdır.

3-b) KİŞİLİKLİ TÜRKİYE

Sorun: Türkiye, kendi var olan gücünü kullanamamış, tarih ve insan birikiminin sunduğu imkânları görememiş, ekonomisinin çapından

yararlanamamış, bu özelliklerini dış politikasında değerlendirememiş bir ülke konumundadır. Bu olumsuz özellik, Türkiye’nin ekonomik gelişmesinden, Güneydoğu sorununa kadar her alanı etkilemektedir.

Temel Yaklaşım: “Bağımsızlık benim karakterimdir” anlayışıyla solun öngördüğü Türkiye, kendi özgün yararlarını unutup bankalarının yararına endekslenmiş bulunmayan, kişilikli bir Türkiye olacaktır.

Önerilerimiz: Solun önerdiği ve özlediği Türkiye, tarih, kültür ve insan birikimini doğru kullanmalıdır. Balkanlar’da yeni siyasal açılımlara öncelik vermelidir. Ortadoğu’da ve Kafkaslar’da, Orta Asya cumhuriyetlerinde, özgün bir mesajın taşıyıcısı olarak, Türkiye, kendi modelini tanıtmalı, savunmalıdır. Geçmişin soğuk savaşa dayalı dengeleri üzerine Türkiye kendi dış politikasını (hattâ iç politikasını, hukuki, askeri organizasyonunu) bina etmişti. Bugün bu eski dengeler yok. Türkiye, kendini yeni dengelere uyarlamanın zorluğunu çekiyor. Önümüzdeki yıllar, Türkiye’nin dış politikası için bir yenilenme dönemi olmalıdır, Türkiye yeni dengelerin oluşumuna hem katkısını getirmelidir hem de kendisine yeni işlevler, yeni açılımlar yaratabilmelidir.

I - ÖNKOŞUL VE HEDEF OLARAK “KİŞİLİK”

Türkiye Modeli

• Bir milyardan fazla insanın yaşadığı İslam geleneğine sahip toplumlar arasında, çoğulcu demokrasi, çağdaş insan hakları, kadın-erkek eşitliği gibi özelliklere ve iddialara sahip tek ülkedir. Türkiye’nin ayrıcalığı ve özelliği budur, “Türkiye Modeli” budur. Türkiye, bu özgün kimliğinin kendisine sağladığı evrensel avantajlardan yararlanmak, kendi “modelini” tanıtmak, kullanmak durumundadır.

• Küreselleşen sorunlarla, Türkiye’nin özgül sorunları arasında, Türkiye’nin kendi yararlarına daha uyumlu bir dengeyi, solun yenileştirdiği Türkiye kuracaktır. Sol, kişilikli Türkiye’nin güvencesi olacaktır. Dün olduğu gibi, bugün de.

Kararların Oluşumu

• Dış siyaset kararlarının oluşumunda, üniversitelerin sağlayacağı bilgi birikiminden yararlanılacak, bilim kaynaklarına –birçok ülkede olduğu gibi– dış politikada işlevsellik kazandırılacaktır. Bu bağlamda, Dışişleri Bakanlığı, belirli konularda üniversitelerden temel çalışmalar isteyecek, kararların oluşumunda bu çalışmaların katkısı sağlanacaktır.

II - BATI POLİTİKALARI

Avrupa Topluluğu

• Avrupa Topluluğu’na katılma iddiası, anlamsız bir tutkuya dönüşmüştür. Türkiye bu özlem uğruna tam bir uslu çocuk politikası izlerken, gerek Avrupa Parlamentosu gerekse Avrupa Konseyi, Türkiye’nin Güneydoğu’sunu Türkiye’den ayrı değerlendiren, Türkiye’yi kendi topraklarında tartışan, geçmişteki Sevr özlemlerini yansıtan kararları peş peşe almıştır; bütün dünyaya çirkin bir Türkiye imajı yaymanın başlıca öncüsü ve kaynağı olmuştur.

• Türkiye, “Batı Politikalarını” tek başına Avrupa Topluluğu’na endekslemekten kurtulmalıdır. Günümüz siyaset terminolojisinde “Batı” bir coğrafya tanımı değildir; belirli sosyal ve siyasal özelliklerin, ekonomik ortak paydaların, aynı ekonomi modelinde beraberlik özlemlerinin ifadesidir. Bu bağlamda, Türkiye, “Avrupa dışındaki Batı” ile, Avrupa’yla eşit mesafede ilişkiler kurmaya başlamalıdır. Avrupa Topluluğu’na katılma iddiasını, bir tutku olmaktan, bir teslimiyet olmaktan çıkararak, eşitler arasında onurlu bir ilişkiye, karşılıklı bir beraberlik arayışına dönüştürmelidir.

Kuzey Amerika

• Soğuk savaşın bitimiyle beraber, Türkiye’nin abd ilişkileri geleneksel temellerinden, alışılmış menfaat dengelerinden yoksun kalmıştır. Türkiye’nin yararlarına dönük yeni dengelerin ise henüz işareti bile yoktur. Başlamış bulunan yeni dönemde, ekonomik yararların, bilgi ve teknoloji transferinin ön plana çıkacağı yeni ilişkilerin geliştirilmesini öngörüyoruz. Bu bağlamda, Avrupa Topluluğu ile karşılıklı avantajlar ve yükümlülükler getiren anlaşmaların, zaman içinde abd ile geliştirilmesi, Türk ekonomisine yeni bir açılım sağlayabilir.

Japonya ve Uzak Asya

• Türkiye için özellikle ekonomi alanındaki büyük ve yeni açılım, Uzakdoğu yönünde olacaktır. Dünyanın bu yeni ekonomik merkezinde Türkiye’nin kendisine geniş imkânlar yaratması söz konusudur. Başta Japonya, Çin ve diğer ülkelerle, karşılıklı serbestleşmeye dayalı yeni ilişkiler kurulmalıdır. Uzak Asya’nın ileri ve nispeten ucuz teknolojisini Türkiye’ye getirmenin, kamu ve özel kurumlar aracılığıyla ortak girişimler yapmanın çerçevesi, plan ve programla oluşmalıdır. Türkiye’nin coğrafya ayrıcalığını kendi bölgesinin mali ve ticari merkezi olmak özelliğiyle bütünlemesi durumunda, Uzak Asya bizim için öncelikli ekonomik işbirliği alanı olmanın adayıdır.

III - BÖLGEMİZİN SORUNLARI VE İMKÂNLARI

Kıbrıs Sorunu

• Kıbrıs politikası iflâs etmiştir. En yakın “müttefiklerimizin” yoğun baskısıyla, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Türkiye’nin hayati yararlarını ve güvenliğini tehlikeye sokan bir Kıbrıs planını kabul etmiştir.

• Kıbrıs’ta “federasyon” tezi, olaylar tarafından, dünyadaki yeni oluşumlar ve son yıllarda yaşanan deneyimler tarafından aşılmıştır. Türkiye, federasyon önerisinin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti tarafından benimsenmesi ve Türkiye tarafından en küçük bir tehlikeden, riskten uzak görülmesi koşuluyla, federasyon biçimlenmesine olumlu bakabilir. Ancak gerçekçi çözüm, artık, tartışmalı bir federasyonda değil, karşılıklı güven ve güvenceye dayalı bağımsız oluşumlarda gözükmektedir.

Balkanlar Politikası

• Bosna-Hersek’teki katliam ve soykırım karşısında, Türkiye’nin hükümeti, konunun dolaylı ilgilisi bir Batı ülkesinden daha fazlasını yapmamıştır: Sanki Bosna’nın halkı, Türkiye’nin tarihsel bağlantıları olan, yüzyıllarca aynı devletin tebaası olarak birlikte yaşadığımız insanlar değildir. Sanki Bosnalılara yönelik soykırım, onların bizimle paylaştığı dinsel özelliklerinden ötürü değildir. Ve sanki Sırpların açıkça ortaya koyduğu ve bâzı Batı çevrelerinin zımnen benimsediği iddia, “Avrupa’nın göbeğinde Müslüman bir toplumun devletine yer olmadığı” iddiası değildir.

• Bosna-Hersek felâketi karşısında, Türkiye’nin dış politikası, herhangi bir insancıl Batı hükümetinin politikasından ileriye gidememiştir. Türkiye, hakkı ve sorumluluğu olan politikayı izlememiştir, getirebileceği katkıları Bosnalılardan esirgemiştir. Yapması gerekeni yapmamıştır.

• Türkiye, Bosna halkına sadece Kızılay yardımı yapmakla yetinemez. Bosnalıların ihtiyaç duyduğu araç ve gereci onlara sağlayacak parasal desteği, altyapı yatırımlarına bilgi ve malzeme katkısını Türkiye sağlamalıdır.

• Türkiye, tarihsel olarak Batı yönünde ve Balkanlar’da geliştirdiği politikalarla kendi dış yararlarını, kendi kültürel ve ekonomik açılımlarını gerçekleştirmiştir. Günümüzün dünyasında, Balkanlar, Türkiye için gene en önemli dış ilişkiler alanını oluşturuyor. Türkiye’nin dış siyaseti, Balkanlar’ı ve Balkan ülkeleriyle siyasal, ekonomik, kültürel ilişkileri geliştirmeyi, dış politikasının en önemli boyutu niteliğiyle öngörmelidir.

Türki Cumhuriyetler

• Kafkaslar’daki ve Orta Asya’daki Türk-İslam özellikli cumhuriyetlerle ilişkilerimizde, beklenen ve umulan gelişmenin çok gerisinde kalınmıştır.

Türkiye sürekli veren, iyi niyetli bir yaklaşım sergilemiştir. Ne var ki, bu iyi niyet platonik bir ilişkiden öteye sonuç alamamıştır. Bölgenin yatırım ve kalkınma çabalarında Türk girişimcilerin payı çok düşük kalmıştır. 1992'de bu ülkelere sağladığımız bir milyar doların üzerindeki kredi ve yardımlardan somut bir sonuç almanın beklentisi orta vadede bile gözükmemektedir. Hükümetin politikası, katkıların ve beklentilerin gerçekçi hesaplanmasına dayalı ciddi bir planlamadan, zamanlamadan, stratejiden yoksun kalmıştır.

• Azerbaycan'ın Ermeni saldırıları karşısında Türkiye'den haklı olarak beklediği destek ona verilmemiştir. Azeriler, kadın ve çocukların kurtarılması için talep ettikleri insani yardımı bile alamadıklarını, cumhurbaşkanları aracılığıyla açıklamışlardır.

Türkiye, Türki cumhuriyetlere dönük politikalarını el yordamıyla değil, devletin ve ilgili özel kurumların oluşturacağı bir programın doğrultusunda gerçekleştirmelidir.

• Türkiye, Ermenistan'ı düşman almaksızın, Azerbaycan'a uluslararası hukukun öngördüğü tüm sivil ve askeri yardımı sağlamalıdır. Batı tarafından bu konuda Türkiye'ye getirilmeye çalışılan moral ambargoya ve buna dayalı tehdit politikasına, Türkiye teslim olmamalıdır.

IV - İHMAL ETTİĞİMİZ DÜNYA

Ortadoğu

• Türkiye'nin Ortadoğu politikaları, geleneksel olarak yetersizdir. Türkiye, adetâ bilinçli olarak Ortadoğu'yla ilgilenmemiş, hattâ Ortadoğu'ya sırtını çevirmiştir. Olumsuz ilişkilerin biçimlenmesinde Ortadoğu ülkelerinin de Türkiye'ye karşı dostça sayılmayacak yaklaşımlarının, bazen eylemler içinde bulunmalarının payı büyüktür.

• Eski dengelerin yıkıldığı dünyamızda ve günümüzde, Türkiye, Ortadoğu'yla ilişkilerini güçlendirmek için yeni bir girişim başlatmalıdır. Bölgedeki yönetimlerden bâzılarının Türkiye'yi "tehlikeli" bir "karşı-model" görmeleri gerçektir. Ancak bu gerçeğe rağmen, Türkiye'nin ısrarla, planla ve programla yeni dostluk ilişkileri, ekonomik yarar dengeleri geliştirmesinin önü açıktır. Kaldı ki, "Türkiye modeli"ne ilgi duyan güçler Ortadoğu'da vardır. Tarihsel ve dinsel beraberliklerin izleri yahut anıları her şeye rağmen silinmemiştir ve olumlu bir başlangıca katkı getirebilecek özelliktedir.

Afrika

• Türkiye’nin hemen hiç ilgilenmediği kıta, Afrika’dır. Biraz “tanımamaktan,” biraz da Afrika’nın genel yoksulluğundan kaynaklanmış bir durumdur bu. Dünyada yeni dengelerin oluştuğu günümüzde, Türkiye’nin dış politikası Afrika’ya kültürel bir açılımı öngörebilir, işbirliğini kültür alanından başlatarak, siyasal ve ekonomik düzeye bunu aktarabilir. Günümüz, bütün dış politikalar için yeni fırsatlar, yeni sorumluluklar getirmektedir. Türkiye, bu yeni ortamdan, barış ve işbirliği yönünde yararlanabilmelidir.

Latin Amerika

• Yeterince tanımadığımız, ilişki kuramadığımız Latin Amerika ülkeleri, demokrasi içinde kalkınma sürecini yer yer deniyor. Her iki alanda, karşılıklı bilgi ve deney alışverişi yapmak, benzer sorunların çözümlerini araştırmak mümkün. Ayrıca, Latin Amerika özellikle kültür ve edebiyatta son dönemin çok başarılı kıtası. Bu ülkelerle kültürel ilişkilerden başlayarak ekonomik ilişkileri geliştirmeyi öngörüyoruz.

Kasım 1993

[1] Bu konularda bkz. M. Friedman, Capitalism and freedom, Phoenix, 1982; P.A. Hayek, Studia in Philosophy, Politic and Economics, Londra, 1967; New Studies, Londra, 1978.

[2] Roy Hattersley, Choose Freedom, The Future for Democratic Socialism, Londra, 1987, Michael Joseph Ltd., s. 253 (Hattersley, kitabından özetleyerek aldığımız bu bölümdeki çözümlemesini İngiltere özelinde yapıyor).